

**İSTANBUL'DA SURİYELİ
SIĞINMACILARA YÖNELİK
ALGI VE TUTUMLAR:
PARTİZANLIK, YABANCI KARŞITLIĞI,
TEHDİT ALGILARI VE SOSYAL TEMAS**

**İSTANBUL'DA SURİYELİ
SIĞINMACILARA YÖNELİK
ALGI VE TUTUMLAR:**

**PARTİZANLIK, YABANCI KARŞITLIĞI,
TEHDİT ALGILARI VE SOSYAL TEMAS**

Yazarlar

Kerem Morgül

Osman Savaşkan

Burcu Mutlu

İstanbul, 2021

ISBN: 978-975-96770-9-1

TÜSES Türkiye
Sosyal Ekonomik Siyasal
Araştırmalar Vakfı

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

Esentepe Mah. Büyükdere Cd.

No.: 100 Kat: 3 Şişli/İstanbul

Tel: 0 533 305 67 57

tuses@tuses.org.tr

www.tuses.org.tr

Bu araştırmanın telif hakları saklıdır. TÜSES (Türkiye Ekonomik Sosyal Siyasal Araştırmalar Vakfı)'nın izni olmadan bu çalışmanın hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Bu çalışmada belirtilen görüşler araştırmacılara ait olup, TÜSES ve Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin kurumsal görüşlerini yansıtmaz. Bu çalışmayla ilgili her türlü alıntıda kaynak gösterilmesi zorunludur.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	7
1 GİRİŞ.....	8
2 ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ	17
2.1 NİTEL AŞAMA.....	17
2.2 NİCEL AŞAMA	20
3 İSTANBUL'DA SURİYELİ SİĞİNCİLARA YÖNELİK ALGI VE TUTUMLAR	23
3.1 SURİYELİ SİĞİNCİLARA YÖNELİK KÜLTÜREL, DUYGUSAL VE SOSYAL MESAFE.....	23
3.2 SİĞİNCİ POLİTİKALARINA İLİŞKİN DÜŞÜNCE VE TERCİHLER.....	57
4 YEREL HALKIN SURİYELİLERE BAKIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	69
4.1 DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER	69
4.2 SİYASİ SÖYLEMLER	73
4.3 MİLLİYETÇİLİK VE YABANCI KARŞITLIĞI.....	77
4.4 YAŞAM TARZI KAYGILARI	81
4.5 EKONOMİK KAYGILAR.....	85
4.6 GÜVENLİK KAYGILARI.....	88
4.7 GRUPLAR ARASI TEMAS	90
5 İDEAL SURİYELİ SİĞİNCİ PROFİLİ.....	95
6 SONUÇ: BAŞLICA BULGULAR VE POLİTİKA ÖNERİLERİ.....	102

TÜSES'ten...

Müdahil devletleri arasında Türkiye'nin de yer aldığı Suriye'deki iç savaşın ülkemiz açısından en büyük artçı etkisi, yaşanan büyük insan göçü oldu. Nisan 2011'de başlayan bu göç, 10'uncu yılı itibariyle Türkiye'ye 3 milyon 600 bini aşkın Suriyeliyi sürüklemiş durumda. Diğer mülteci ve sığınmacılarla birlikte bu sayı 4 milyona çıkıyor ve bu veri de Türkiye'yi dünyada en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna taşıyor.

Böylesine yoğun bir nüfus akımı; ekonomik, sosyal ve politik temelli tartışma konularını da ülke gündemine taşıyor. Türkiye'de bu tartışma konularından en çok etkilenen il ise; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne göre 520 bin civarında, Uluslararası Göç Örgütü'ne göre ise 1 milyona yakın Suriyeli mültecinin yaşadığı İstanbul.

İstanbul, mültecilerin en yoğun olarak yaşadığı şehir olsa da dinsel ve tarihsel ortaklıklara rağmen İstanbulluların çoğu, Suriyelileri kültürel açıdan ötekileştiriyor ve sosyal ilişki kurmaktan kaçınıyor. Göçün ilk dönemlerinde resmi devlet söyleminin temelini oluşturan 'din kardeşliği' vurgusu ise öncelikle ekonomik, sonrasında milliyetçi, yabancı karşıtı eğilimlerin etkisiyle çoktan silikleşti...

Demokrasinin, toplumsal huzurun ve mutluluğun sağlanmasına yönelik bir toplum düzeninin tesis edilmesini amaçlayan Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) olarak, bu konuda da insan odaklı bir bakış açısının egemen olmasını savunuyoruz.

Devletin resmi istatistiklerine göre Türkiye'de yaşayan 3 milyon 600 bin Suriyelinin 1 milyondan fazlası Türkiye'de doğmuş. Bu çocuklar bile, hala 'misafir', 'geçici koruma altındaki Suriyeli' statüsünde tanımlanıyor. Mülteciliğin sağlayacağı insani haklara sahip olmayan bu insanlar, popülist siyasetten, fazlasıyla nasibini alıyor. Göç olgusunu gündelik siyasetin popülist dilinden ziyade; sosyolojik bir olgu olarak ele alıp, bunun olumsuz etkilerini azaltmak için en üst çabayı hep birlikte göstermeliyiz. Böylece bu göç olgusunu hem kendi tarihimizde hem de dünya tarihinde görüldüğü gibi, toplumsal kültürün bir zenginleşme aracı olarak konumlayabiliriz.

İstanbul özelinde gündelik hayatta Suriyeli mültecilere yönelik bakış açısını ve Suriyelilerin temsilini araştıran bu rapor; gerek odak grup görüşmelerinden edinilen çarpıcı sonuçlar ve benzeri araştırmalarda ihmal edilemeyen azınlıkların, farklı inanç ve kültürlerin tutumlarını da kapsamıyla ayırt edici bir özellik taşıyor.

Araştırmayı yürüten Burcu Mutlu, Osman Savaşkan ve Kerem Morgül'e, tasarımını titizlikle gerçekleştiren Kurtuluş Karaşın'a teşekkür ediyoruz. Heinrich Böll Vakfı'nın desteğiyle gerçekleşen bu çalışma için kendilerine de teşekkürü borç biliyoruz.

Çarpıcı veriler içeren İstanbul ölçekli bu araştırma, göç etrafında oluşan kamuoyu algısını görünür kılıyor. TÜSES olarak, toplumsal barışın ve demokratik bir ortamda bir arada yaşamının sağlanması için tüm deneyimlerimizi paylaşmaya, demokrasinin gelişmesi için çalışmaya ve üretmeye devam edeceğiz.

Saygılarımızla,

Celal Korkut Yıldırım

TÜSES Vakfı Başkanı

YAZARLAR

KEREM MORGÜL - Lisans derecesini 2005'te Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini ise 2007'de Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nden almıştır. 2010-2011 akademik yılında burslu olarak Yale Üniversitesi'nde bulunan Morgül şu anda Wisconsin Üniversitesi-Madison'da Sosyoloji bölümünde doktorasını tamamlamaktadır. Popülizm, milliyetçilik ve göç üzerine çalışan Morgül'ün *Social Science Research* ve *Qualitative Sociology* gibi uluslararası hakemli dergilerde makaleleri çıkmıştır.

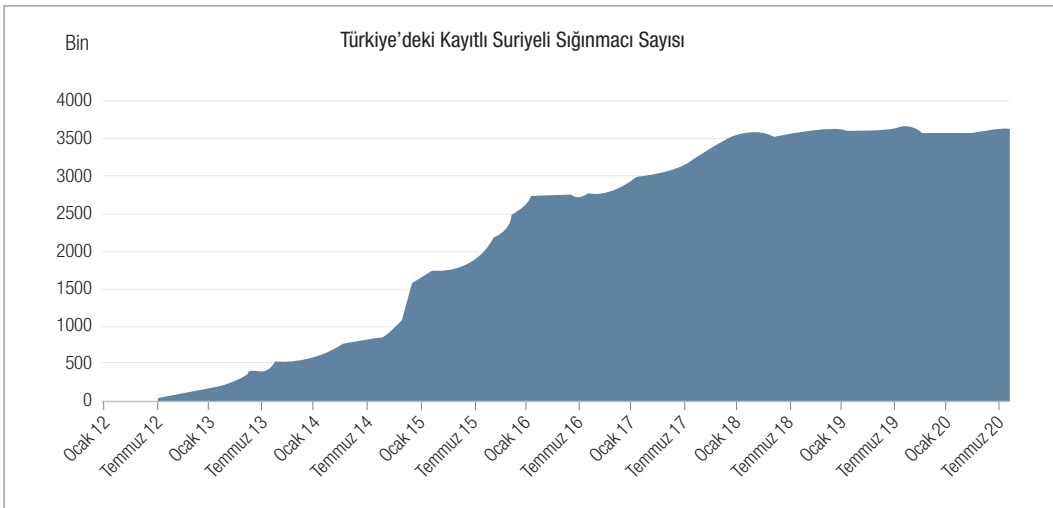
OSMAN SAVAŞKAN - Lisans derecesini 2005'te Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini 2007'de Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nden, doktora derecesini de 2015'te aynı enstitüden almıştır. Doktora sürecinde bir yıl boyunca Kennedy School of Government at Harvard Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Şu an Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yerel Yönetimler Bölümü'nde öğretim üyeliği yapmaktadır. *New Perspectives on Turkey*, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, *Environment and Planning C: Politics and Society* gibi uluslararası ve *Toplum ve Bilim*, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, *Memleket Siyaset Yönetim* gibi ulusal dergilerde yayımlanmış makaleleri olan Osman Savaşkan'ın, Prof. Dr. Ayşe Buğra ile birlikte kaleme aldıkları *New Capitalism in Turkey: The Relationship between Politics, Religion and Business* adlı kitabı 2014'te Edward Elgar tarafından yayımlanmıştır. Kitabın Türkçe çevirisi, *Türkiye'de Yeni Kapitalizm: Siyaset, Din ve İş Dünyası* adıyla İletişim Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Osman Savaşkan, aynı zamanda 2018'de İletişim Yayınları tarafından yayınlanan *Türkiye'nin Büyük Dönüşümü: Ayşe Buğra'ya Armağan* kitabının da (Mehmet Ertan'la birlikte) editörlerindedir. Devlet-iş insanları ilişkileri, yerel siyaset, yerel yönetim reform süreçleri, popülizm ve göç konularında çalışmalarını sürdürmektedir.

BURCU MUTLU - Burcu Mutlu, 2005'te Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden lisans derecesini, 2009'da Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden de yüksek lisans derecesini almıştır. Doktorasını ise 2019'da Massachusetts Institute of Technology (MIT)'de Tarih, Antropoloji, Bilim, Teknoloji ve Toplum programında tamamlamıştır. Doktorası sırasında Harvard Divinity School'da Bilim, Din ve Kültür programında araştırmacı olarak bulunan Dr. Mutlu'nun gerek *Toplum ve Bilim* gibi ulusal gerek *Biosocieties* gibi uluslararası hakemli dergilerde ve kitaplarda ulusötesi bağlamlarda toplumsal cinsiyet, aile, doğurganlık/üreme gibi konular üzerine makaleleri ve kitap bölümleri bulunmaktadır.

TEŞEKKÜR

Projeyi finanse eden Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'ne ve Cem Bico'ya; projenin yürütücü kurumu TÜSES'e ve TÜSES Yönetim Kurulu Başkanı Celal Korkut Yıldırım'a; projenin saha çalışmalarını yürüten 7P Think Tank Group ve Fütürist Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'ne; Suriyeli sığınmacılara yönelik yaptıkları araştırmanın ham verilerini bizlerle paylaşan KONDA Araştırma ve Danışmanlık şirketine; İstanbul mahalleleriyle ilgili sosyoekonomik verileri bizlerle paylaşan Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) ve Kadir Has Üniversitesi İstanbul Çalışmaları Merkezi'ne; veri işleme sürecindeki teknik yardımları için Mehmet Furkan Dodurka'ya ve projenin nitel araştırma evresinde ekibimizde yer alan Yonca Güneş Yücel'e çok teşekkür ederiz.

Suriye 2011’de başlayan iç savaşla birlikte dünyada en çok göç veren ülke haline gelmiştir.¹ Geride kalan yaklaşık 10 yıllık zaman diliminde ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalan Suriyelilerin sayısı 6.1 milyona², ülkesini terk etmek zorunda kalanların sayısı ise 6.6 milyona³ ulaşmıştır. Öte yandan, Suriye’den sınır komşusu Türkiye’ye olan göç hareketleri Nisan 2011’de başlamış ve özellikle 2012 ortasından sonra kitlesel bir nitelik kazanmıştır. Şekil 1.1’den takip edilebileceği üzere, Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sığınmacı sayısı 2015 sonunda 2.5 milyonu, 2017 sonunda da 3.5 milyonu aşmıştır. Böylece Türkiye dünyada en çok sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke olmuştur.⁴



Şekil 1.1 Yıllar İtibarıyla Türkiye’deki Kayıtlı Suriyeli Sığınmacı Sayısı⁵

Zaman içerisinde geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sığınmacı sayısı azalmış, göçmen nüfus, sınır kentlerinden ülke genelindeki büyükşehirlere doğru yayılmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün son verilerine göre Suriyeli sığınmacıların yüzde 98’ini aşan bir bölümü kentlerde yaşamaktadır.⁶ Dolayısıyla Türkiye’de yaşayan Suriyeliler “kent mültecileri”ne dönüşmüştür.⁷

Bu süreçte İstanbul en fazla Suriyeli sığınmacının yaşadığı kent haline gelmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kayıtlarına göre İstanbul'da geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı 520 bin civarındadır.⁸ Fakat başka illere kayıtlı oldukları halde İstanbul'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların sayısının yüksek olduğu bilinmektedir. Nitekim Uluslararası Göç Örgütü'nün yakın zamanda yaptığı bir çalışmada İstanbul'daki Suriyelilerin sayısının 1 milyona yaklaştığı tahmin edilmiştir (bkz. Şekil 1.4). Bu rakamı esas aldığımızda İstanbul'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların yerli nüfusa oranı yüzde 6.3'ün üzerine çıkmaktadır.

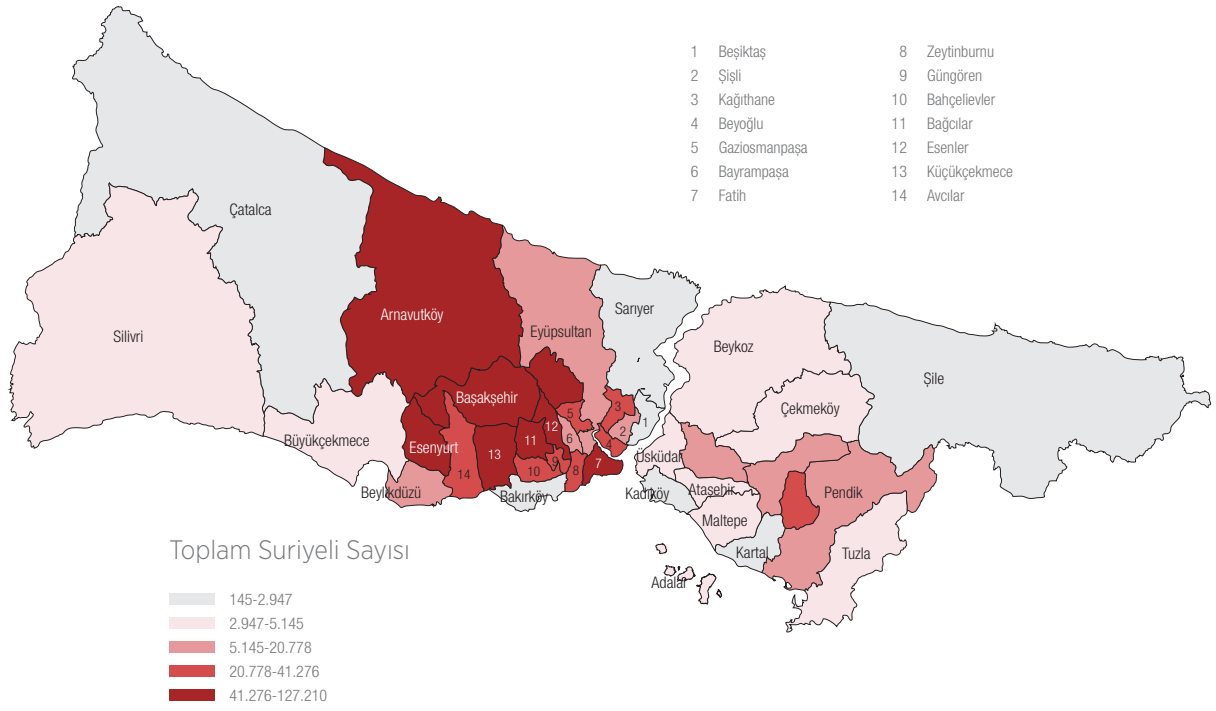
Uluslararası Göç Örgütü'nün yakın zamanda yaptığı bir çalışmada İstanbul'daki Suriyelilerin sayısının 1 milyona yaklaştığı tahmin edilmiştir.

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için uyguladığı "açık kapı" politikası 2016 yılından itibaren büyük ölçüde askıya alınmış, aynı zamanda İstanbul gibi büyükşehirlere göçmen akışını engellemeye yönelik politikalar uygulanmaya başlanmıştır.⁹ Bu yeni politikaların da bir yansıması olarak 2019 yılında göçmenlere karşı tavır sertleşmiş ve kayıtsız yahut kayıtları başka illerde olan göçmenler İstanbul'dan çıkarılmaya başlanmıştır.¹⁰ 2021 yılının ilk aylarında ise İstanbul'da göçmen nüfusun yoğun olduğu Fatih ve Esenyurt ilçelerinde yabancılara yeni ikamet izni verilmemesi kararlaştırılmıştır.¹¹

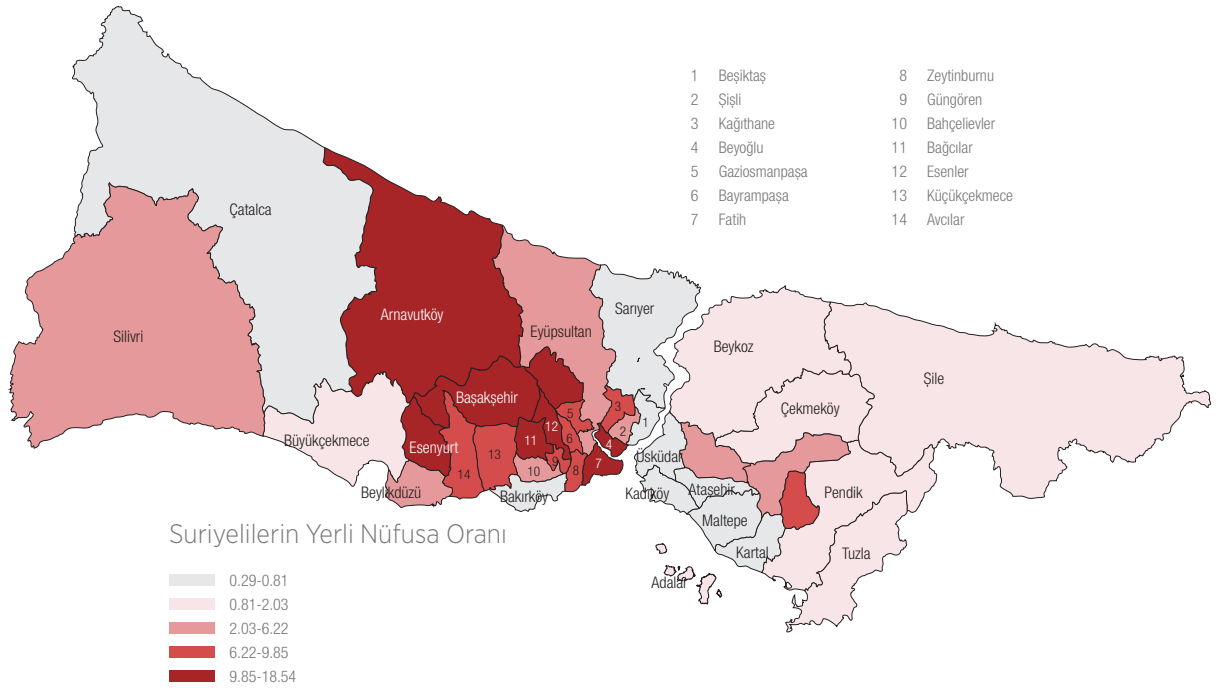
Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki dağılımı sadece il düzeyinde değil ilçe düzeyinde de önemli farklılıklar göstermektedir. Tablo 1.1, Şekil 1.2 ve Şekil 1.3'te ortaya konulduğu üzere İstanbul'daki Suriyeli sığınmacılar—Başakşehir, Beyoğlu ve Fatih gibi istisnalar dışında—ağırlıklı olarak kent çeperlerinde ve alt sınıfların yoğunlaştığı mahallelerde ikamet etmektedir. Sığınmacılarla yerli nüfus arasındaki ilişkiler buralarda zaman zaman sığınmacıları hedef alan linç girişimlerine varacak ölçüde gerilebilmektedir.¹²

Tablo 1.1 İlçelere Göre Suriyeli Sayısı ve Yerli Nüfusa Oranı¹³

İlçe	Yerli Nüfus	Suriyeli Sayısı	Yerli Nüfusa Oran (%)	Sayıya Göre Sıra	Orana Göre Sıra
Adalar	16,119	145	0.90	39	30
Arnavutköy	270,549	44,244	16.35	8	3
Ataşehir	416,318	3,377	0.81	29	31
Avcılar	435,625	30,021	6.89	13	15
Bağcılar	734,369	79,305	10.80	3	8
Bahçelievler	594,053	29,899	5.03	14	18
Bakırköy	220,668	790	0.36	35	37
Başakşehir	427,835	66,234	15.48	4	4
Bayrampaşa	271,073	19,020	7.02	19	14
Beşiktaş	181,074	637	0.35	36	38
Beykoz	246,700	4,416	1.79	26	26
Beylikdüzü	331,525	8,302	2.50	22	21
Beyoğlu	230,526	39,298	17.05	9	2
Büyükkçekmece	247,736	5,005	2.02	24	24
Çatalca	72,966	419	0.57	38	35
Çekmeköy	251,937	3,067	1.22	30	28
Esenler	444,561	58,342	13.12	6	6
Esenyurt	891,120	127,210	14.28	1	5
Eyüpsultan	383,909	20,736	5.40	17	17
Fatih	436,539	80,920	18.54	2	1
Gaziosmanpaşa	487,046	37,362	7.67	10	12
Güngören	289,331	20,788	7.18	16	13
Kadıköy	458,638	1,324	0.29	34	39
Kağıthane	437,026	36,640	8.38	11	11
Kartal	461,155	2,457	0.53	33	36
Küçükçekmece	770,317	49,479	6.42	7	16
Maltepe	497,034	3,065	0.62	31	34
Pendik	693,599	11,334	1.63	21	27
Sancaktepe	414,143	16,445	3.97	20	19
Sarıyer	342,503	2,771	0.81	32	32
Silivri	187,621	3,873	2.06	28	23
Sultanbeyli	327,798	30,200	9.21	12	9
Sultangazi	523,765	63,331	12.09	5	7
Şile	36,516	444	1.22	37	29
Şişli	274,289	5,705	2.08	23	22
Tuzla	255,468	4,816	1.89	25	25
Ümraniye	690,193	19,211	2.78	18	20
Üsküdar	529,145	4,008	0.76	27	33
Zeytinburnu	284,935	24,503	8.60	15	10

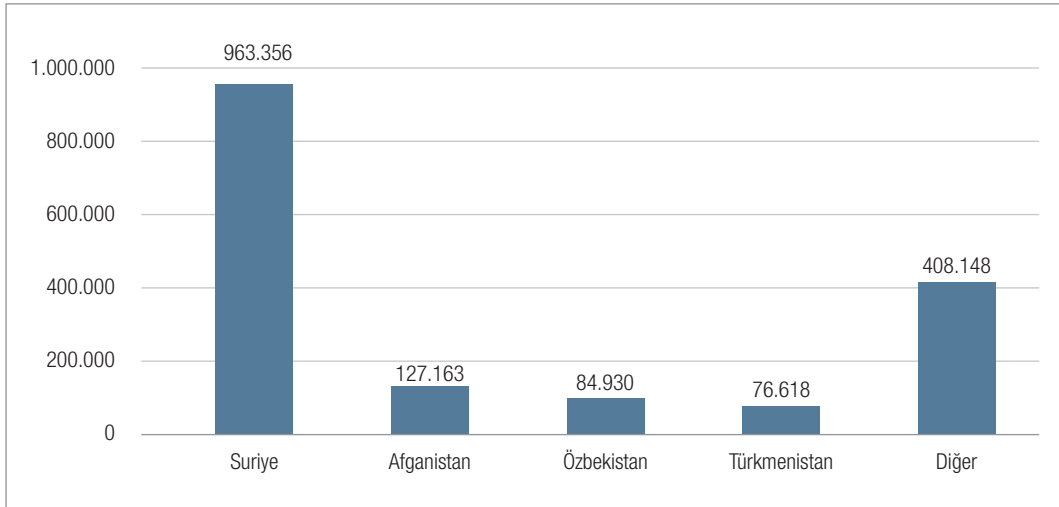


Şekil 1.2 İlçelere Göre Suriyeli Sığınmacıların Sayısı¹⁴



Şekil 1.3 İlçelere Göre Suriyeli Sığınmacıların Yerli Nüfusa Oranı (%)¹⁵

Konuyla ilgili yapılan çeşitli kamuoyu çalışmaları, Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumların son birkaç yılda olumsuz yönde ciddi bir değişim gösterdiğini, vatandaşların büyük bir bölümünün sığınmacıların ülkelerine geri gönderilmelerinden yana olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁶ Öyle ki, hemen her konuda kutuplaşmış olduğu ileri sürülen Türkiye toplumunun Suriyeli sığınmacılara karşıtlık konusunda birleştiği ileri sürülmektedir. Mevcut çalışmada bu mesele İstanbul bağlamında ele alınmıştır. Zira İstanbul gerek nüfus gerekse de ekonomik büyüklük açısından Türkiye’nin en önemli kentidir. Ayrıca İstanbul Türkiye’nin diğer kentlerine göre toplumsal sınıf, etnik kimlik, yaşam tarzı ve siyasi tutumlar açısından oldukça heterojen bir görünüm arz etmektedir. Dolayısıyla İstanbul üzerine yapılan bir çalışmadaki bulgulardan hareketle Türkiye’ye dair bir istatistiksel genellemede bulunmak mümkün değilse de teorik çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Daha da önemlisi, İstanbul en büyük yabancı nüfusun yaşadığı şehrimizdir. Şekil 1.4’te görüleceği üzere “Yedi Tepeli Şehir” yalnızca Suriyeli sığınmacılara değil farklı ulusal kökenlerden çok sayıda yabancı göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Çeşitli göç hareketlerinin kesişiminde bulunan ve küresel kent olma iddiası taşıyan bir metropolde yerel halkın göçmenlerle kurduğu toplumsal ilişkileri incelemek gerek akademik gerekse de siyasi ve toplumsal açılardan son derece önemlidir.



Şekil 1.4 İstanbul’daki Yabancı Göçmenler ve Ulusal Kökenleri¹⁷

Bu raporda, İstanbul özelinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlarını ortaya koymak ve bunların altında yatan siyasi, sosyoekonomik ve kültürel faktörleri tespit etmek amaçlanmıştır. Göçmenlere yönelik tutumlar üzerine yapılan akademik çalışmalar da dikkate alarak araştırmada özellikle kimlik temelli tehdit algılarının ve maddi kaygıların rolüne odaklanılmıştır. Bu çerçevede politik tercihler, etnik kimlik, dini aidiyet, yaşam tarzı, toplumsal sınıf ve cinsiyet gibi değişkenler kullanılarak farklı siyasi ve toplumsal kesimlerden vatandaşların Suriyelilere yaklaşımları analiz edilmiştir. Ayrıca yurttaşların siyasi aktörler ve sivil toplum kuruluşları tarafından sığınmacılara yönelik olarak dile getirilen belli başlı söylemleri nasıl yorumladıkları, bu söylemlerle nasıl müzakere ettikleri incelenmiştir. Böylece yerleşik nüfusun Suriyeliler hakkındaki algı ve tutumlarının çok boyutlu niteliğine ışık tutmak ve sığınmacıların toplumsal entegrasyonunu kolaylaştıracak söylem ve politikaların geliştirilmesine katkı sunmak hedeflenmiştir.

Bu araştırmada nitel aşamanın nicel aşamayı Şekillendirdiği bir karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nitel ayağında, İstanbul'da çeşitli toplumsal kesimlerden kadın ve erkeklerin katılımıyla 16 odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu görüşmelerden seçilen 32 kişiyle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmanın nicel aşamasında ise İstanbul'da yaşayan 18 yaş ve zerindeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını temsil eden 2.284 kişiyle bir anket çalışması yürütülmüştür. Anket sorularının hazırlanmasında sadece göçmenlere yönelik tutumlar üzerine yapılan akademik çalışmalardan değil aynı zamanda nitel aşamada elde edilen bulgulardan faydalanılmıştır. Bu sayede mevcut akademik literatürü birebir tekrar eden tepeden inmece bir yaklaşımdan kaçınılmıştır. Anketin saha alışması 18 Temmuz ile 30 Ağustos 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş, mülakatlarda bilgisayar destekli yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın yöntemine ilişkin detaylar ikinci bölümde, araştırma bulguları ise üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde ele alınmıştır. nc bölümde İstanbulluların Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlarını ana hatlarıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Burada gösterildiği üzere İstanbul'da ikamet eden yetişkin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyelilere yönelik kültürel, sosyal ve duygusal mesafeleri bir hayli yüksektir. Zira dini ve tarihsel ortaklıklara rağmen İstanbulluların oğu Suriyelileri kültürel açıdan tekileştirmekte ve onlarla sosyal ilişki kurmaktan kaçınmaktadır. Dahası Suriyelilerin yerli halkın iş imkânlarını azalttıkları, çok ocuk yaparak nüfus dengelerini bozdukları, modern yaşam tarzına tehdit oluşturdukları, kamusal alan ve hizmetlerden faydalanmayı zorlaştırdıkları, kadın ve çocuklara yönelik cinsel saldırıları arttırdıkları, terör riski oluşturdukları ve seçimlerde oy kullanarak sonuçlara etki ettikleri yönündeki kaygılar yaygındır. Bu bulgularla uyumlu bir Şekilde, İstanbulluların genel olarak yabancı göçmenler özel olarak ise Suriyeli sığınmacılar hakkında son derece olumsuz hisler taşıdığı tespit edilmiştir.

Bu bölümde bilhassa odak grup verileri üzerinden Suriyeli sığınmacılara yönelik dışlayıcı tutumların bir toplumsal cinsiyet boyutu olduğu da gösterilmiştir. Hiyerarşik bir ilişki içerisinde kurgulanan kadınlık ve erkeklik temsilleri, egemen toplumsal cinsiyet norm ve ideallerini yeniden üreterek Suriyelilere yönelik dışlayıcı algı ve tutumları beslemektedir. Nitekim pek çok katılımcı Suriyeli erkekleri ülkelerinde kalıp savaşmak yerine Türkiye'ye kaçan; "bizim askerlerimiz orada Őehit düşerken" parklarda, sahillerde keyif atan; üstelik de "kadınlarımızı" ve "ocuklarımızı" ta-ciz eden figürler olarak tarif etmiştir. Suriyeli kadınlar ise daha çok doğurganlıkları ve cinsellikleri üzerinden dışlayıcı tutumların hedefi olmuştur. Böylece katılımcılar kendi kadınlık ve erkeklik konularını, Suriyeli sığınmacılara atfettikleri olumsuz kadınlık ve erkeklik temsilleriyle karşıtık üzerinden inşa etmiştir.

nc bölümde son olarak vatandaşların Suriyelileri ilgilendiren çeşitli konulardaki politika tercihleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, hükümetin Suriyeli sığınmacılar için özellikle 2016'ya kadar izlediği "açık kapı" politikasının toplumdan sınırlı bir düzeyde kabul gördüğünü, sığınmacıların Suriye'deki güvenli bölgelere veya Türkiye'de kurulacak mülteci kamplarına yerleştirilmeleri fikrinin ise yüksek oranda destek bulunduğunu göstermektedir. Öte yandan, bulgularımız

Dini ve tarihsel ortaklıklara rağmen İstanbulluların oğu Suriyelileri kültürel açıdan tekileştirmekte ve onlarla sosyal ilişki kurmaktan kaçınmaktadır.

İstanbulluların genel olarak yabancı göçmenler özel olarak ise Suriyeli sığınmacılar hakkında son derece olumsuz hisler taşıdığı tespit edilmiştir.

İstanbuluların çıkarıcı saiklerle de olsa Suriyelilere yönelik sosyal hizmet ve yardımlar konusunda nispeten toleranslı olduğuna işaret etmektedir. Anket verilerinde Suriyeli sığınmacılara Türkçe öğrenmeleri için destek verilmesi, Suriyeli çocukların yeterli düzeyde eğitim almalarının sağlanması, sığınmacıların genel sağlık taraması ve aşılama hizmetlerinden faydalanması ve zor durumda olduğu tespit edilen Suriyeli ailelere yardım yapılması önerilerine katılanlar katılmayanlardan fazla çıkmıştır. Sosyal hizmet ve yardımların ötesine geçerek sığınmacılara yerel halkla eşit statü ve haklar veren vatandaşlık ve çalışma izni gibi politikalara destek ise son derece düşüktür.

Suriyelilere yönelik algı ve tutumlardaki toplumsal farklılaşmaya dair bir fikir vermesi amacıyla üçüncü bölümde ele alınan tüm değişkenlerin parti kırılımına göre dağılımı verilmiştir. Sonuçlar partizan kimliklerin yerel halkın Suriyeli sığınmacılara bakışını etkileyen temel faktörlerden biri olduğuna işaret etmektedir. AK Parti ve HDP seçmenlerinin Suriyelilere yönelik tehdit algılamaları diğer seçmen gruplarına kıyasla düşüktür. Buna karşın CHP ve İYİ Parti seçmenleri hemen her konuda ortalamanın üzerinde bir tehdit algısına sahiptir. Benzer şekilde sığınmacı yanlısı politikalara destek verme oranı da AK Parti ve HDP taraftarları arasında görece yüksektir.

Sonuçlar partizan kimliklerin yerel halkın Suriyeli sığınmacılara bakışını etkileyen temel faktörlerden biri olduğuna işaret etmektedir. AK Parti ve HDP seçmenlerinin Suriyelilere yönelik tehdit algılamaları diğer seçmen gruplarına kıyasla düşüktür.

Yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yaklaşımını şekillendiren partizanlık dışındaki faktörler dördüncü bölümde analiz edilmiştir. Bu amaçla üçüncü bölümde incelenen algı ve tutumlardan iki tanesine odaklanılmıştır: Suriyelilere yönelik ortalama his ve şartlı vatandaşlık politikasına destek. Analizlerimiz, sığınmacılara yönelik hisler ile katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi ve aylık hane geliri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir. Fakat üniversite mezunları ile yüksek gelirlilerin, Türkiye'nin ihtiyacı olan mesleklerde çalışan ve herhangi bir suçla karışmamış Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilmesine nispeten yüksek oranda destek verdikleri ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle sosyoekonomik açıdan görece iyi bir konumda olan bireyler—Suriyeliler hakkında daha olumlu duygular beslemeseler de—belirli kriterleri yerine getiren sığınmacılara vatandaşlık verilmesi fikrine daha açık görünmektedirler.

Bulgularımız, Suriyeli sığınmacılara yönelik his ve tutumların oluşumunda en önemli faktörlerden birinin milliyetçilik ve yabancı karşıtı eğilimler olduğuna işaret etmektedir. Kendilerini “Türk milliyetçisi” olarak tarif eden katılımcıların gerek Suriyelilere yönelik ortalama hisleri gerekse de şartlı vatandaşlığa destek verme oranları diğer katılımcılardan önemli ölçüde düşüktür. Benzer şekilde, Türklerin nüfus içindeki oranının azalmasından endişe duyan katılımcılar Suriyelilere daha soğuk yaklaşmakta ve şartlı vatandaşlığa oldukça sınırlı bir destek vermektedir. Ayrıca diğer yabancı göçmenlere bakış ile Suriyeli sığınmacılara bakış arasında kuvvetli bir ilişki tespit edilmiştir. Keza genel olarak Arapları hedef alan ön yargıların da Suriyeli sığınmacılara ilişkin dışlayıcı tavırlarda etkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgular Suriyelilere yönelik dışlayıcı tepkilerin sadece onlarla ilgili tehdit algılarından kaynaklanmadığını, aynı zamanda genelleşmiş bir yabancı karşıtlığının yansımaları olduğunu ortaya koymaktadır. Kürt ve Alevi katılımcıların Sünni Türk çoğunluğa kıyasla Suriyeli sığınmacılara daha

Bulgularımız, Suriyeli sığınmacılara yönelik his ve tutumların oluşumunda en önemli faktörlerden birinin milliyetçilik ve yabancı karşıtı eğilimler olduğuna işaret etmektedir.

ılımlı yaklaşıyor olması bu bağlamda değerlendirilmelidir. Lakin etnik ve dini azınlıklara mensup yurttaşlar da genel olarak Suriyeliler hakkında olumsuz hisler beslemektedir.

Araştırma sonuçlarımız yaşam tarzıyla ilgili bölünmelerin de Suriyeli sığınmacılara bakışta etkili olduğunu göstermiştir. Suriyelilerin “din kardeşlerimiz” olduğu şeklindeki söyleme katılım ile sığınmacılara yönelik his ve tutumlar arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, katılımcıların demografik özellikleri ve parti tercihleri kontrol edildiğinde dahi gücünü korumaktadır. Ayrıca genel olarak muhafazakâr toplumsal kesimlerin Suriyeli sığınmacılara daha ılımlı yaklaştığı görülmektedir. Bununla birlikte, Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz duygu ve düşünceler muhafazakâr kesimde de yaygındır. Dahası, ülkenin ekonomik gidişatıyla ilgili kaygılar arttıkça Müslümanlık üzerinden inşa edilen ortak kimliğin sığınmacı yanlısı etkisi azalmaktadır. Bu bulguyu, din kardeşliği söylemine açık olan toplumsal kesimlerin kimlikleri ve çıkarları arasında yaşadıkları bir çatışma olarak okumak mümkündür. Diğer taraftan, din kardeşliği söylemini ekseriyetle reddeden seküler kesimlerde laiklik ve kadın özgürlükleri temelinde gelişen tehdit algıları Suriyeli sığınmacılara yönelik dışlayıcı tutumlara katkıda bulunmaktadır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımlar elbette sadece kimlik meseleleri ve kültürel kaygılarla ilintili değildir. Ülkenin ekonomik gidişatı hakkındaki kaygılar arttıkça Suriyelilere yönelik algı ve tutumların olumsuz bir nitelik kazandığı belirlenmiştir. Öte yandan, kişilerin kendi hane gelirleriyle ilgili kaygılarına bakıldığında bunların Suriyeli sığınmacılara bakış üzerinde daha mütevazı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla genel ekonomik durum hakkındaki kaygıların Suriyelilere yönelik algı ve tutumları şekillendirmede kişisel ekonomik kaygılardan daha önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz tepkileri katışıksız bir kişisel çıkar motivasyonundan ziyade, “bizden olmayan” bir grubun “bize ait” ekonomik kaynakları sömürdüğü algısından beslenmektedir.

Benzeri bir durum güvenlikle ilgili tehdit algılarında da geçerlidir. Türkiye’de yakın gelecekte gasp, cinayet ve tecavüz gibi suç olaylarının artmasından yüksek derecede endişelenen katılımcıların Suriyeli sığınmacılara bakışı diğer katılımcılara kıyasla daha olumsuzdur. Benzer şekilde, Türkiye’de büyük çaplı terör saldırıları yaşanmasından duyulan kaygı arttıkça Suriyeli sığınmacılara yönelik his ve tutumlar olumsuz bir yöne evrilmektedir. Kişilerin kendi güvenliklerine yönelik kaygılarıyla Suriyelilere yönelik his ve tutumları arasındaki ilişki ise daha zayıftır. Kısacası ekonomik kaygılarda görüldüğü gibi güvenlikle ilgili kaygılarda da baskın unsur kişisel menfaatlardan ziyade grup menfaatleridir.

Dördüncü bölümde son olarak sosyal temasın Suriyelilere yönelik his ve tutumlar üzerindeki etkisi ele alınmıştır. İstanbullular gündelik hayatlarında Suriyeli sığınmacılarla oldukça sık bir şekilde karşılaşmaktadır. Fakat bu tür yüzeysel karşılaşmaların ötesinde Suriyeli bir sığınmacıyla yakın ve düzenli ilişkiler kuranların oranı son derece düşüktür. Gündelik karşılaşmaların, bireylerin Suriyeli sığınmacılara yaklaşımlarında olumlu bir etki yaptığını dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Tersine çalıştıkları iş yerinde Suriyelilerle sık sık karşılaştıklarını söyleyen ka-

Ülkenin ekonomik gidişatıyla ilgili kaygılar arttıkça Müslümanlık üzerinden inşa edilen ortak kimliğin sığınmacı yanlısı etkisi azalmaktadır.

Din kardeşliği söylemini ekseriyetle reddeden seküler kesimlerde laiklik ve kadın özgürlükleri temelinde gelişen tehdit algıları Suriyeli sığınmacılara yönelik dışlayıcı tutumlara katkıda bulunmaktadır.

katılımcıların sığınmacılara yönelik tutumları daha dışlayıcı görünmektedir. Buna karşın Suriyeli bir sığınmacıyla yakın ve düzenli ilişkiler kurmuş kimselerin onlara çok daha olumlu yaklaştıkları tespit edilmiştir.

Araştırmamızın beşinci bölümünde **“İdeal Suriyeli Sığınmacı Profili”** üzerine yaptığımız bir anket deneyi çalışmasının sonuçları tartışılmaktadır. Deney kapsamında cinsiyet, yaş grubu, medeni hâl, mesleki arka plan ve Türkçe bilgisi değişkenleri kullanılarak 72 farklı Suriyeli sığınmacı profili oluşturulmuş ve her bir katılımcıya rassal biçimde seçilen altı profilin Türkiye’de oturma izni almasına ne ölçüde onay verdiği sorulmuştur. Analizlerimiz, katılımcıların Suriyeli sığınmacılara ve etnik çeşitliliğe yönelik genelleşmiş tutumlarının profil değerlendirmeleri üzerinde sığınmacıların kişisel niteliklerinden çok daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, bazı kişisel niteliklerin de profil değerlendirmeleri üzerine anlamlı bir etki yaptığı gözlemlenmiştir. Özellikle genç sığınmacılara yönelik değerlendirmelerde mesleki arka planın önemli bir rolünün olduğu, profesyonel meslek sahibi sığınmacıların vasıfsız işçi statüsündeki sığınmacılara tercih edildiği belirlenmiştir. Ayrıca milliyetçi hassasiyetleri yüksek olan katılımcıların iyi düzeyde Türkçe bilen sığınmacılara daha olumlu yaklaşma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Özetlemek gerekirse, araştırmamız Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz algı ve tutumların tek bir nedene bağlanamayacağını, aksine siyasi, kültürel ve maddi boyutları olan çok katmanlı bir mesele olarak görülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırmamız ayrıca Suriyeliler hakkındaki dışlayıcı tutumların kısmen daha genel bir yabancı karşıtlığını yansıttığını ve Türkiye’nin kendi toplumsal bölünmelerinden beslendiğini göstermektedir. Dolayısıyla, Türkiye toplumunun Suriyeli sığınmacılara karşıtlık konusunda birleştiği iddiasına mesafeyle yaklaşılmalı, farklı toplumsal kesimlerin sığınmacılara farklı sebeplerle dışlayıcı tepkiler gösterebildiği dikkate alınmalıdır. Yerel halk ile yabancı göçmenler arasındaki toplumsal uyuma katkı sunmayı amaçlayan politika ve girişimler, sorunun bu çok boyutlu doğasını göz önünde bulundurarak çeşitli siyasi, toplumsal ve sosyoekonomik grupların endişelerini yatıştırabilecek projeler geliştirmelidir. Bu girişimlere bir katkı sunmak amacıyla altıncı bölümde yalnızca araştırma bulguları özetlenmemiş aynı zamanda bir dizi politika önerisinde bulunulmuştur.

Suriyeli bir sığınmacıyla yakın ve düzenli ilişkiler kurmuş kimselerin onlara çok daha olumlu yaklaştıkları tespit edilmiştir.

Analizlerimiz, katılımcıların Suriyeli sığınmacılara ve etnik çeşitliliğe yönelik genelleşmiş tutumlarının profil değerlendirmeleri üzerinde sığınmacıların kişisel niteliklerinden çok daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

2

ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin cömert katkılarıyla yürüttüğümüz bu araştırmada, nitel aşamanın nicel aşamayı şekillendirdiği bir karma yöntem kullandık. Araştırmamızın ilk ayağında, İstanbul'da çeşitli toplumsal kesimlerden kadın ve erkeklerin katılımıyla 16 odak grup görüşmesi gerçekleştirdik. Ayrıca bu görüşmelerden seçilen 32 kişiyle derinlemesine mülakat yaptık. Odak grup görüşmelerinde metodun interaktif niteliğinden faydalanarak katılımcıların Suriyeli sığınmacılar hakkında inşa ettikleri müşterek anlatılara yoğunlaştık. Derinlemesine mülakatlarda ise katılımcıların kişisel hikâye ve deneyimlerini toplamaya, onların sığınmacılara yönelik tutumlarını bu hikâye ve deneyimlerin ışığında yorumlamaya çalıştık.

Gerek odak grup görüşmelerinden gerekse de derinlemesine mülakatlardan elde ettiğimiz bulgular, araştırmamızın ikinci ve temel ayağını oluşturan anket çalışmasında sorduğumuz soruların şekillenmesinde önemli bir rol oynadı. Örneğin odak grup görüşmeleri sırasında katılımcılarımızın Suriyeli sığınmacılarla ilgili konuları tartışırken sıklıkla İstanbul'daki diğer yabancı göçmenlere de atıfta bulduklarını gözlemledik. Bu sebeple anketimize, İstanbul'da kayda değer bir nüfusa sahip bazı göçmen gruplara yönelik hisleri ölçen sorular ekledik. Nicel aşamayı nitel bulgular üzerine inşa eden bu strateji, yerel bağlamın kendine özgü koşullarını dikkate almamızı ve böylece Batı merkezli göçmenlere bakış literatürünü birebir tekrar eden tepeden inme bir yaklaşımdan kaçınmamızı mümkün kıldı.

2.1 NİTEL AŞAMA

Araştırmamızın ilk aşamasında farklı siyasi ve sosyal gruplardan katılımcılarla 16 odak grup görüşmesi gerçekleştirdik. Görüşmeleri 7 ile 21 Kasım 2019 tarihleri arasında İstanbul'da, 7P Think Tank Group isimli araştırma şirketinin Beşiktaş'taki ofisinde yürüttük. Bu görüşmelere 57'si erkek (9 grup), 46'sı kadın (7 grup) olmak üzere toplam 103 kişi katıldı. Kadınlarla yapılan görüşmeler, 7P Think Tank Group'un yöneticileri arasında yer alan ve göç konusunda yüksek lisans yapmış profesyonel bir kadın moderatör tarafından yönetildi. Erkeklerle olan görüşmeleri ise akademik araştırma deneyimi olan proje sorumluları olarak biz yönettik.

Katılımcı profillerinin belirlenmesi ve odak grupların oluşturulması sürecinde, KONDA tarafından Şubat 2016'da gerçekleştirilen ve Türkiye'de yaşayan yetişkin nüfusu temsil eden bir anket çalışmasından yararlandık.¹⁸ Bu çalışmanın ham verilerini kullanarak yaptığımız ön analizlerden hareketle katılımcılarımızı etnik kimlik (Türk/Kürt), mezhep (Sünni/Alevi), yaşam tarzı (muhafazakâr/seküler), toplumsal sınıf (orta-üst/orta-alt) ve cinsiyet (kadın/erkek) değişkenleri etrafında katmanlaştırdık. Bu şekilde hem karşılaştırmalı bir analiz yapma fırsatı yakaladık hem de katılımcılar arasında oluşabilecek hiyerarşi ya da gerilimleri engellemeye ve sağlıklı bir tartışma ortamı yaratmaya çalıştık.¹⁹

Katılımcılarımızı etnik kimlik (Türk/Kürt), mezhep (Sünni/Alevi), yaşam tarzı (muhafazakâr/seküler), toplumsal sınıf (orta-üst/orta-alt) ve cinsiyet (kadın/erkek) değişkenleri etrafında katmanlaştırdık.

Muhafazakâr Sünni Türk katılımcılarla—dördü kadınlarla, dördü de erkeklerle olmak üzere—toplam sekiz odak grup görüşmesi gerçekleştirdik. KONDA verileri üzerinde yaptığımız istatistiksel analizler bu toplumsal grubun Suriyeli sığınmacılara bakışında ekonomik temelli bir farklılaşmaya işaret ettiğinden orta/alt ve orta/üst sınıflardan muhafazakâr katılımcılarla ayrı ayrı görüştük. Katılımcıların toplumsal sınıfının belirlenmesinde hem hane halkı gelirini hem de katılımcının yaşadığı semti dikkate aldık.²⁰ Orta/üst sınıftan katılımcıları muhafazakâr orta sınıfların yoğunlaştığı Başakşehir, Fatih ve Üsküdar'dan seçtik; orta/alt sınıftan katılımcıları ise yaşam standartlarının daha düşük olduğu ve Suriyeli sığınmacıların yoğunlaştığı Bağcılar, Esenler, Esenyurt, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinden seçtik. Görece eski bir semt olan fakat çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan Zeytinburnu ilçesinden katılımcılara her iki grupta da yer verdik.

Kendisini Sünni Türk olarak tanımlayan seküler katılımcılarla—ikisi kadınlarla, ikisi de erkeklerle olmak üzere—toplam dört odak grup görüşmesi gerçekleştirdik. Bu grupları hane halkı geliri temelinde katmanlaştırmadık. Yaptığımız ön analizler, gelir düzeyinin bu toplumsal kesimin Suriyeli sığınmacılara bakışında kayda değer bir etkiye sahip olmadığını gösteriyordu. Fakat mekânsal faktörlerin sığınmacılara yönelik algı ve tutumları etkileyebileceğinden hareketle, seküler katılımcıları iki farklı mekânsal kümeden seçtik. Birinci kümeye görece varlıklı seküler merkezler olan Ataşehir, Bakırköy, Beşiktaş, Kadıköy ve Şişli'yi yerleştirdik. İkinci kümeye ise nispeten daha çevre ilçeler olan ve Suriyeli sığınmacıların yoğun bir şekilde yaşadığı Avclar, Bahçelievler, Esenyurt, Küçükçekmece ve Sancaktepe'yi koyduk. Zeytinburnu ilçesine her iki kümede de yer verdik.

Bunlara ek olarak Alevi ve Kürt vatandaşlarla da ikişer odak grup görüşmesi yaptık. Seküler Sünni bireylerle hayat tarzı ve siyasi tutumlar bakımından önemli benzerliklere sahip Alevi katılımcıları sadece cinsiyet temelinde katmanlaştırdık. Kürtleri ise tıpkı Sünni Türkler gibi muhafazakârlık-sekülerlik ekseninde katmanlaştırdık ve ikiden fazla gruba görüşme imkânımız olmadığı için örneklemimize yalnızca erkek katılımcıları dahil ettik. Bu katılımcıları Kürtlerin İstanbul'da yoğun olarak ikamet ettiği Bağcılar, Esenyurt, Küçükçekmece, Sancaktepe, Sultanbeyli, Şişli ve Zeytinburnu ilçelerinden seçtik.

Anlamli kıyaslamalar yapabilmek için tüm odak grup toplantılarında aynı görüşme rehberini kullandık. Toplantılar ortalama iki saat kadar sürdü. Bu sürenin yaklaşık olarak yarısını katılımcılarla birlikte yürüttüğümüz bir kolaj çalışmasına ayırdık. Bu amaçla katılımcıları önce iki alt gruba böldük ve her iki gruba da farklı içeriklerde (tarih, sinema, moda vs.) dergilerden oluşan bir dergi seti verdik. Kolaj çalışması için gerekli araç-gereçlerin dağıtılmasından sonra katılımcılara top-

lantımızın ana temasını açıkladık: “Suriyeli sığınmacılarla birlikte yaşam.” Katılımcılarımızdan, bu temanın kendilerinde uyandırdığı olumlu ya da olumsuz duygu ve düşünceleri önlerindeki dergilerden kesecekleri fotoğraf ve başlıklarla anlatmalarını rica ettik. Bu süreçte katılımcılar kendi kolaj grupları içinde tartışma ve ortak bir görsel hazırlama imkânı buldular. Sonrasında ise onlardan hazırladıkları görselleri açıklamalarını istedik ve öne çıkan temalar üzerinde tartışmalarını teşvik ettik. Bu yöntem bize siyasi boyutları da olan zor bir toplumsal mesele hakkında katılımcıların samimi duygu ve düşüncelerine erişme şansı tanıdı. Dahası, kolaj tekniği açık uçlu bir yöntem olması nedeniyle hipotezlerimizin ötesine geçen, önceden tahmin edemediğimiz bazı bulguların ortaya çıkmasına da olanak sağladı.

Öte yandan, tamamen yapılandırılmamış bir görüşme formatından da kaçındık. Toplantıların ikinci yarısında, araştırmamız bakımından önemli olan kimi konuları—eğer bunlar görüşmeciler tarafından kendiliğinden gündeme getirilmemişse—önceden hazırladığımız sorular vasıtasıyla katılımcıların tartışmasına sunduk. Söz konusu sorularla ilk olarak katılımcıların Suriyeli sığınmacılara ilişkin tehdit algılamalarını inceledik. Bunları dört ana başlıkta ele aldık: (1) Sosyoekonomik tehdit algılamaları, (2) Dindarlık ve yaşam tarzı eksenli tehdit algılamaları, (3) Etnik tehdit algılamaları, (4) Asayiş ve güvenlik odaklı tehdit algılamaları. Ek olarak katılımcılara Suriyeli sığınmacılara yönelik olumlu tutumları teşvik eden başlıca dört söylem hakkındaki görüşlerini sorduk: (1) Din kardeşliği söylemi, (2) Tarihsel ve kültürel bağlar söylemi, (3) İnsani sorumluluk söylemi, (4) Siyasi çıkar söylemi. Tüm bu konuları tartışmaya sunarken tarafsız bir dil kullanmaya, yönlendirici olabilecek sorulardan kaçınmaya özen gösterdik.

Projemizin nitel ayağının ikinci unsuru olan derinlemesine mülakatlar için her bir odak grup toplantısından ikişer katılımcı seçtik. Bu seçimi yaparken çalışmamız açısından bize önemli veriler sunan, sığınmacılarla ilgili zengin deneyimleri olan veya görüşleri bakımından diğer katılımcılardan farklılaşan kimselere öncelik verdik. 14’ü kadın, 18’i erkek olmak üzere toplam 32 kişiyi derinlemesine mülakata davet ettik ve bunların tamamından olumlu geri dönüş aldık. Mülakatları 9 Aralık 2019 itibarıyla tamamladık.

Derinlemesine mülakatlara katılımcıların özgeçmişlerini, aile bilgilerini, eğitim durumlarını ve çalışma deneyimlerini sorgulayan sorularla başladık. Katılımcılara ayrıca ailelerinde bir göç deneyimi olup olmadığını, göç deneyimi varsa İstanbul’a ne zaman ve nasıl geldiklerini, geçmişten bugüne hangi ilçe veya ilçelerde ikamet ettiklerini, şu anda yaşadıkları mahallede nelerden memnun nelerden ise memnun olmadıklarını ve fırsatları olsaydı nerede yaşamak isteyeceklerini sorduk. Katılımcılardan hane olarak içinde buldukları maddi koşulları tarif etmelerini ve bu koşulları kendi anne babalarının koşullarıyla kıyaslamalarını da talep ettik. Bu soruların ardından görüşmecilere dini inançları, etnik kimlikleri ve siyasi eğilimleriyle ilgili sorular yönelttik. Mülakatın son bölümünde ise katılımcılara Suriyeli sığınmacılarla ilgili odak grup görüşmelerinde sorma fırsatı bulamadığımız bir dizi soru sorduk. Örneğin gündelik hayatlarında Suriyeli sığınmacılarla nerede ve ne sıklıkta karşılaştıklarını, karşılaşmanın ötesinde kişisel olarak tanıdıkları Suriyeliler olup olmadığını, Suriyeliler ile ilgili bilgileri hangi kaynaklardan edindiklerini ve sığınmacılara yönelik olarak siyasi partilerin takındığı tavırların politik tercihlerini etkileyip etkilemediğini sorduk. Odak grup görüşmelerinde ortaya çıkan cinsiyet temelli farklılıklardan hareketle, katılımcılara kadın/erkek dünyasından baktıklarında Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu en büyük tehdidin ne olduğunu da sorduk.

2.2 NİCEL AŞAMA

Araştırmamızın nicel ayağını oluşturan anket çalışmasına nitel verilerin analizinde belli bir mesafe kat ettikten sonra başladık. Böylece anket sorularını hazırlarken yalnızca mevcut literatürden değil aynı zamanda odak grup görüşmeleri ve derinlemesine mülakatlarda öne çıkan bulgulardan faydalanabildik. Beşinci bölümde detaylı bir şekilde ele alacağımız üzere, araştırma kapsamında Suriyeli sığınmacıların kişisel özelliklerinin onlara yönelik tutumları etkileyip etkilemediğini test eden bir anket deneyi de gerçekleştirdik. Anket sorularımıza nihai şeklini 27-31 Mayıs 2020 tarihlerinde yürüttüğümüz bir pilot çalışma sonrasında verdik.

Örneklem seçiminde çok aşamalı ve tabakalı bir tasarım kullandık. İlk aşamada İstanbul'daki 959 mahalleye ait temel sosyoekonomik, demografik ve siyasi verileri topladık. Siyasi veriler için 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen milletvekili genel seçimini baz aldık ve seçim sonuçlarını Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) web sitesinden derledik.²¹ Sosyoekonomik verileri ise Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) Kadir Has Üniversitesi İstanbul Çalışmaları Merkezi ile birlikte yürüttüğü Kent95: Veriye Dayalı Politika Aracı Projesi vasıtasıyla edindik.²² Bu verileri kullanarak İstanbul'un mahallelerini sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi ve siyasi eğilim bakımından farklılaşan 12 tabakaya ayırdık. Ayrıca birer tabaka da Alevi ve Kürt yurttaşların yoğunlaştığı mahalleler için oluşturduk. Bu 14 tabakanın her birinden belli sayıda mahalleyi büyüklüğe orantılı olasılıklı örnekleme yöntemiyle seçtik. Farklı tabakalardan seçilecek mahalle ve katılımcı sayılarını, her tabakanın İstanbul'un yetişkin nüfusu içindeki payını dikkate alarak belirledik. Böylece bir yandan farklı gelişmişlik düzeyleri ve siyasi eğilimlere sahip mahallelerin araştırmamızda yer almasını garanti altına alırken, diğer yandan da örneklemimizin tabakalara orantılı bir şekilde dağıtılmasını sağladık. Söz konusu yöntemle İstanbul'un 39 ilçesinden 34'üne bağlı 111 mahalleyi örneklemimize dahil ettik.

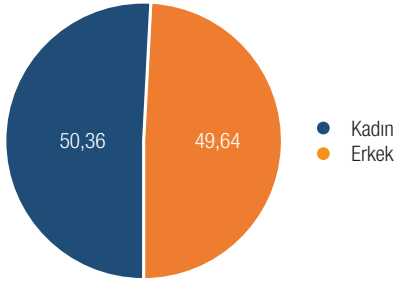
Bir sonraki aşamada mahallelerde saha çalışmasının başlatılacağı sokakların seçimini gerçekleştirdik. Bu amaçla önce T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün web sitesini kullanarak örneklemimizde yer alan mahallelere ait sokakların listesini oluşturduk.²³ Ardından her mahalle için biri asıl biri yedek olmak üzere iki adet başlangıç sokağını basit rassal örnekleme yöntemiyle seçtik. Dolayısıyla seçilen mahallelerdeki tüm sokaklara örnekleme dahil olmak için eşit şans tanıdık.

Nihai örnekleme birimi olan katılımcıların seçilmesi aşamasında ise—pandemi sebebiyle ciddi ölçüde düşen anket yanıtlama oranlarını da göz önüne alarak—cinsiyet (kadın, erkek) ve yaş (18-32, 33-46, 47+) değişkenlerine dayalı bir kotalı örnekleme yöntemini tercih ettik. Bununla birlikte, katılımcıların seçiminde anketörlerin takdir yetkisini en alt düzeye indirmek amacıyla detaylı bir saha planı oluşturduk. Buna göre, seçilen sokaklardaki en düşük numaralı bina tespit edilerek saha çalışması bu binanın en üst katından başlatıldı. Her binada en fazla bir kişiyle görüşme yapıldı. Hedeflenen kotalara başlangıç sokağında ulaşılmadıysa kesen sokağa dönüldü. Bu sokakta da aynı kurallar tekrarlanarak ada şeklinde dört sokağın taranması sağlandı. Mahalle kotalarının bu şekilde de tamamlanamadığı durumlarda taramaya yedek olarak seçilen sokaklardan devam edildi ve burada da aynı kurallar takip edildi.

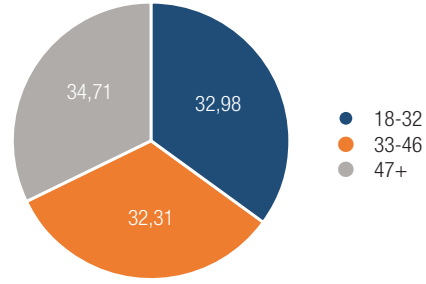
Saha çalışması, Fütürist Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'ne bağlı 158 anketör ve 14 süpervizörün katılımıyla 18 Temmuz-30 Ağustos 2020 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Görüşmeler sosyal mesafe kurallarına azami dikkat gösterilerek bilgisayar destekli yüz yüze görüşme yöntemiyle yapıldı. Toplamda İstanbul'un 34 ilçesine bağlı 111 mahalleden 2.284 katılımcıyla görüşme gerçekleştirildi.

Son olarak, örneklemimizin İstanbul'daki yetişkin nüfusu daha iyi temsil edebilmesini sağlamak amacıyla anket çalışmalarında sıklıkla kullanılan kalibrasyon yöntemine başvurduk. Diğer bir deyişle, örneklemimizi bazı temel değişkenlerin dağılımı açısından güvenilir dış kaynaklarla uyumlu hale getirmek için bir ağırlık düzeltmesi yaptık. Bu işlem için, YSK'dan aldığımız 24 Haziran 2018 milletvekili genel seçimi sonuçları ile Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) derlediğimiz yaş gruplarına göre nüfus,²⁴ cinsiyete göre bitirilen eğitim durumu²⁵ ve bazı işgücü²⁶ istatistiklerini kullandık. Kalibrasyon işlemi Stata istatistiksel paketindeki "ipfraking" programını kullanarak gerçekleştirdik.²⁷

Başlıca demografik değişkenlerin kalibrasyon sonrasındaki dağılımı için aşağıdaki şekillere bakılabilir. Buna göre örneklemimizin yüzde 50.36'sı kadın, yüzde 49.64'ü ise erkektir (Şekil 2.1). Yaş dağılımı incelendiğinde, katılımcıların 18-32, 33-46 ve 47+ yaş grupları arasında dengeli bir biçimde dağıldığı görülmektedir (Şekil 2.2). Ortalama yaş 39.16 olarak hesaplanmıştır.

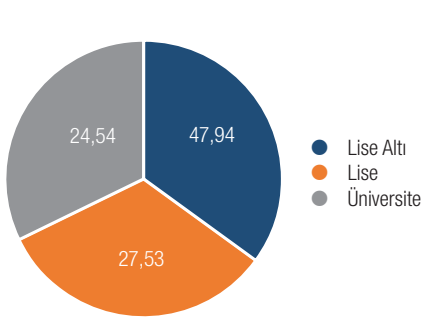


Şekil 2.1 Cinsiyete Göre Dağılım (%)

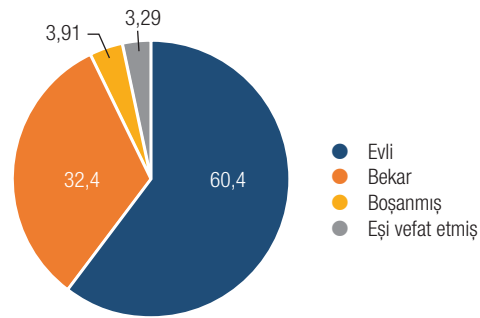


Şekil 2.2 Yaşa Göre Dağılım (%)

Eğitim durumu açısından en büyük paya sahip grubun yüzde 47.94 ile lise diploması bulunmayan katılımcılar olduğu tespit edilmiştir. Liseyi bitirenlerin oranı yüzde 27.53, üniversite mezunlarının oranı ise yüzde 24.54 düzeyindedir (Şekil 2.3). Öte yandan, evli olanların örneklem içindeki payı yüzde 60.4, bekar olduğunu belirtenlerin oranı yüzde 32.4'tür. Örneklemimizin yüzde 3.9'unu boşanmış katılımcılar, yüzde 3.29'unu eşi vefat eden kimseler oluşturmaktadır. (Şekil 2.4).

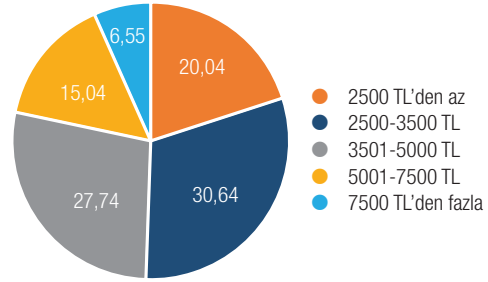
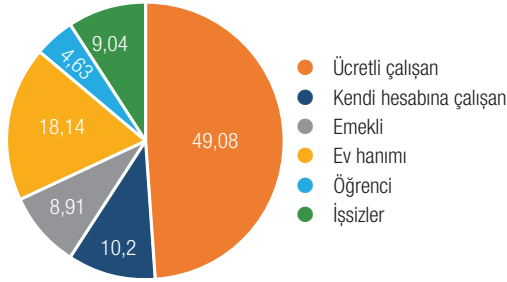


Şekil 2.3 Eğitim Durumuna Göre Dağılım (%)



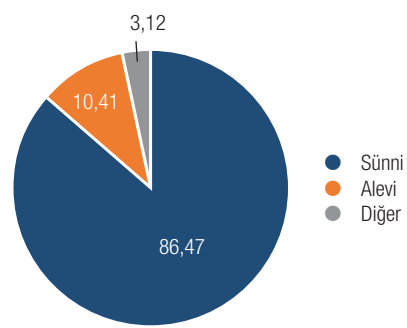
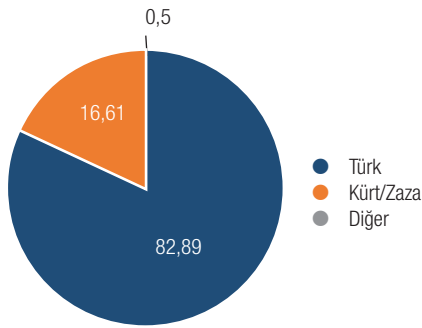
Şekil 2.4 Medeni Duruma Göre Dağılım (%)

Çalışma durumuna göre dağılım incelendiğinde en büyük grubun yüzde 49.08 ile ücretli çalışanlar olduğu görülmektedir. Bu grubu yüzde 18.14 ile ev hanımları, yüzde 10.2 ile kendi hesabına çalışanlar, yüzde 9.04 ile işsizler, yüzde 8.91 ile emekliler ve yüzde 4.63 ile öğrenciler izlemektedir (Şekil 2.5). Aylık hane geliri ele alındığında ise en kalabalık kesimin yüzde 30.64 ile 2500-3500 TL arasında kazanç elde edenler olduğu görülmektedir. Bu grubu yüzde 27.74 ile geliri 3501-5000 TL arasında olanlar takip etmektedir. 2500 TL'den az kazananların oranı yüzde 20.04, 5001-7500 TL arasında kazananların oranı yüzde 15.04'tür. Aylık hane geliri 7500 TL'nin üzerinde olanların oranı yüzde 6.55'te kalmıştır (Şekil 2.6).



Şekil 2.5 Çalışma Durumuna Göre Dağılım (%) **Şekil 2.6** Aylık Hane Gelirine Göre Dağılım (%)

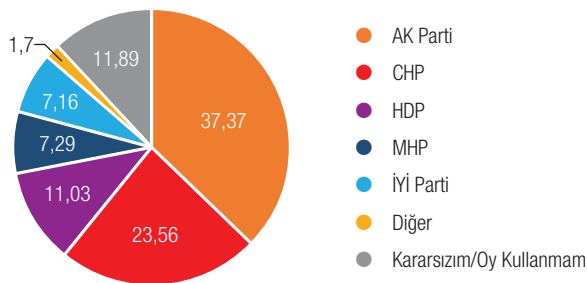
Etnik köken bakımından kendisini Türk olarak tanımlayanların örneklemimizdeki payı yüzde 82.89'dur. Etnik kimliğini Kürt veya Zaza olarak ifade edenlerin oranı ise yüzde 16.61'dir (Şekil 2.7). Öte yandan, dini kimliğe göre dağılım incelendiğinde Sünni Müslüman katılımcıların yüzde 86.47 ile büyük çoğunluğu teşkil ettiği gözlemlenmiştir. Türkiye'deki en büyük dini azınlık olan Aleviler, örneklemimizde yüzde 10.41 oranında yer almıştır. Kendisini Sünnilik ve Alevilik dışında tanımlayanların oranı yüzde 3.12'de kalmıştır (Şekil 2.8).



Şekil 2.7 Etnik Kimliğe Göre Dağılım (%)

Şekil 2.8 Dini Kimliğe Göre Dağılım (%)

Son olarak, "Bugün bir genel milletvekili seçimi yapılırsa, oyunuzu hangi partiye verirsiniz?" sorusuna gelen yanıtlar incelendiğinde, AK Parti seçmenlerinin yüzde 37.37 ile en kalabalık grubu oluşturduğu görülmüştür. Bu grubu yüzde 23.56 ile CHP, yüzde 11.03 ile HDP, yüzde 7.29 ile MHP ve yüzde 7.16 ile İYİ Parti seçmenleri izlemektedir. "Kararsızım" yahut "Oy kullanmam" diyenler de yüzde 11.89 ile önemli bir blok oluşturmaktadır (Şekil 2.9).



Şekil 2.9 Parti Tercihine Göre Dağılım (%)

3

İSTANBUL'DA SURIYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK ALGI VE TUTUMLAR

Bu bölümde anket çalışmasına, odak grup görüşmelerine ve derinlemesine mülakatlara dayanarak İstanbul'da ikamet eden 18 yaş ve üstündeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlarını ana hatlarıyla ortaya koymaya çalıştık. Söz konusu algı ve tutumları iki ana kısımda ele aldık. İlk kısımda yerel halk ile sığınmacılar arasındaki kültürel, duygusal ve sosyal mesafeyi ortaya koyduk. İkinci kısımda ise İstanbulluların Suriyeli sığınmacıları ilgilendiren çeşitli konulardaki politika tercihlerini inceledik. Suriyelilere yönelik algı ve tutumlardaki toplumsal farklılaşmaya ilişkin bir fikir vermesi amacıyla, her iki kısımda da katılımcılarımızın görüşlerini partizanlık temelinde ayrıştırdık. Toplumun Suriyelilere bakışını şekillendiren başlıca faktörleri dördüncü bölümde daha ayrıntılı bir şekilde analiz edeceğiz.

3.1 SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK KÜLTÜREL, DUYGUSAL VE SOSYAL MESAFE

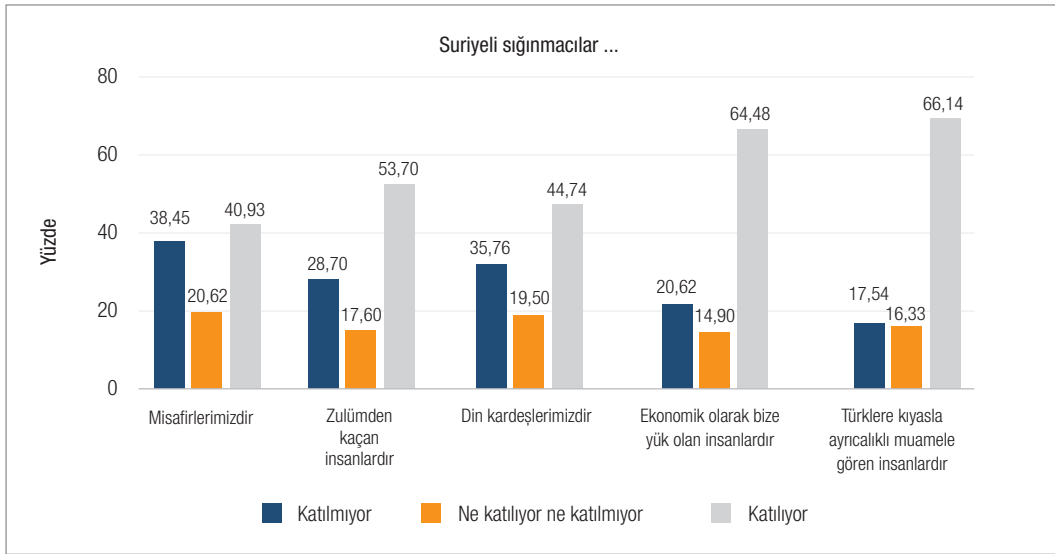
3.1.1 Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Siyasi Söylemlere Katılım Düzeyi

Göçmenler ve sığınmacılar hakkında siyasi arenada, geleneksel medyada ve sosyal medya platformlarında üretilen söylemler, yerli nüfusun bu gruplara dair algı ve tutumlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.²⁸ Ayrıca, siyasetçiler ve medya kuruluşları kullandıkları dil vasıtasıyla toplumda göçmenler hakkında önceden var olan kimi kalıp yargıları aktif hale getirebilmekte ve bu yolla vatandaşların politik davranışlarına yön verebilmektedirler.²⁹ Dolayısıyla, toplumun göçmenler hakkında kamusal alanda dolaşıma sokulan olumlu ya da olumsuz söylemlere ne ölçüde katıldığını tespit etmek önemlidir. Bu amaçla görüşmecilerimize, farklı siyasi parti temsilcilerinin Suriyeli sığınmacıları tarif ederken kullandığı ve medyada da yeniden üretilen bazı söylemlere katılıp katılmadıklarını sorduk.

Elde ettiğimiz sonuçlar, sığınmacıları ötekileştiren ve yerli nüfusa yönelik bir tehdit olarak konumlandıran söylemlere yüksek düzeyde destek verildiğini göstermektedir. Şekil 3.1'de görüle-

bileceği gibi, özellikle muhalif parti temsilcilerince dilendirilen “Suriyeli sığınmacılar ekonomik olarak bize yük olan insanlardır” önermesine katılım oranı yüzde 64.48’dir. “Suriyeli sığınmacılar Türk vatandaşlarına kıyasla ayrıcalıklı muamele gören insanlardır” önermesi de yüzde 66.14 oranında kabul görmüştür. Buna karşın, AK Parti liderleri tarafından sığınmacılara yönelik dışlayıcı tepkileri yumuşatmak amacıyla dolaşıma sokulan “misafir,” “mazlum” ve “din kardeşi” tanımlamalarına destek görece düşük çıkmıştır.³⁰ Yine de sığınmacılarla empati kurmaya olanak tanıyan bu söylemlere katıldığını dile getirenlerin katılmayanlardan fazla oluşu dikkat çekicidir. “Suriyeli sığınmacılar zulümden kaçan insanlardır” önermesine katılım yüzde 53.70 olarak gerçekleşirken, katılmayanların oranı yüzde 28.70’te kalmıştır. Benzer bir şekilde, iktidar temsilcilerinin ensar-muhacir metaforuyla ifade ettiği din kardeşliği söylemine katılanlar (yüzde 44.74) katılmayanlardan (yüzde 35.76) fazladır. Suriyelilere yönelik “misafir” tanımlaması ise hemen hemen eşit düzeyde kabul (yüzde 40.93) ve itiraz (yüzde 38.45) görmüştür.

“Suriyeli sığınmacılar ekonomik olarak bize yük olan insanlardır” önermesine katılım oranı yüzde 64.48’dir. “Suriyeli sığınmacılar Türk vatandaşlarına kıyasla ayrıcalıklı muamele gören insanlardır” önermesi de yüzde 66.14 oranında kabul görmüştür.

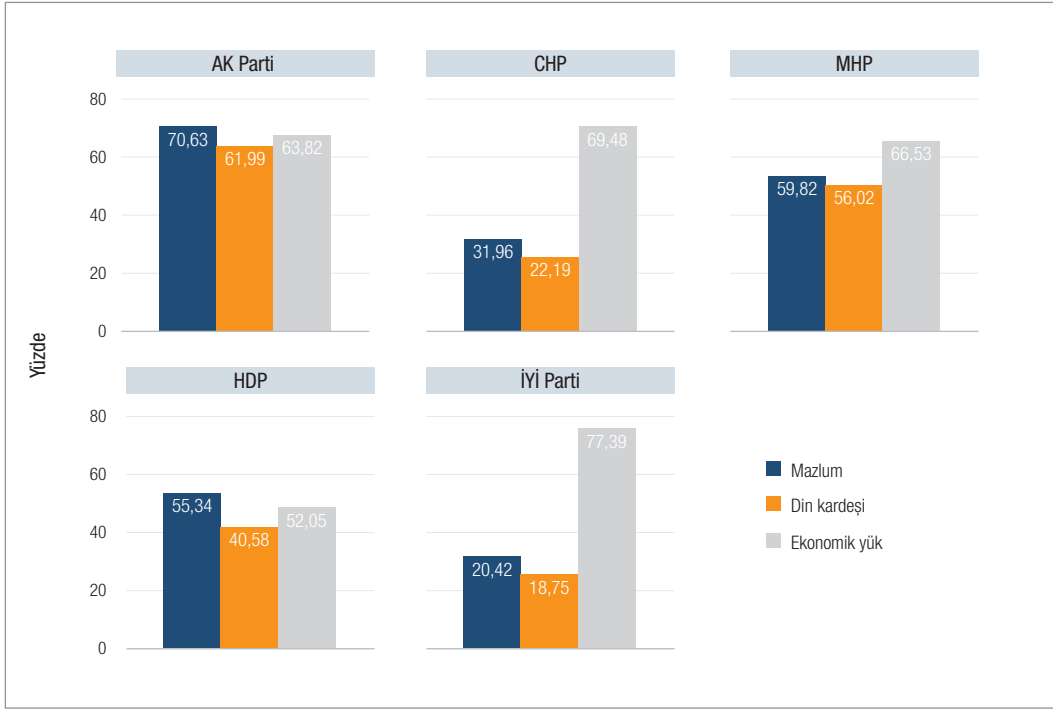


Şekil 3.1 Suriyelilere İlişkin Yaygın Bazı Tanımlamalara Katılım Düzeyi

Şekil 3.2’den anlaşılabilceği gibi, farklı partilerin seçmenleri Suriyelilerin topluma ekonomik bir yük olduğu konusunda ortaklaşmış görünmektedir. Bu konuda en ilımlı seçmen grubu olan HDP’lilerin dahi yarısından fazlası (yüzde 52.05) sığınmacıları yerel halk üzerinde maddi bir külfet olarak görmektedir. Buna karşın, mazlum ve din kardeşi tanımlamaları söz konusu olduğunda önemli ayrışmalar ortaya çıkmaktadır. Bekleneceği üzere, bu iki tanımlamaya en çok destek verenler AK Parti taraftarlarıdır (sırasıyla yüzde 70.63 ve 61.99). Onları iktidar ortağı MHP’nin

Farklı partilerin seçmenleri Suriyelilerin topluma ekonomik bir yük olduğu konusunda ortaklaşmış görünmektedir. Buna karşın, mazlum ve din kardeşi tanımlamaları söz konusu olduğunda önemli ayrışmalar ortaya çıkmaktadır.

seçmenleri takip etmektedir (yüzde 59.82 ve 56.02). Diğer taraftan, Suriyelileri din kardeşi olarak tanımlayanların payı CHP seçmenlerinde yüzde 22.19'a, İYİ Parti seçmenlerinde yüzde 18.75'e kadar gerilemektedir. Bu iki seçmen grubu, Suriyelilerin mazlum olarak tarif edilmesine de ekseriyetle karşı çıkmaktadır. HDP'liler bu söylemlere katılım oranı açısından AK Parti-MHP ve CHP-İYİ Parti seçmenleri arasında bir konumda yer almaktadır.

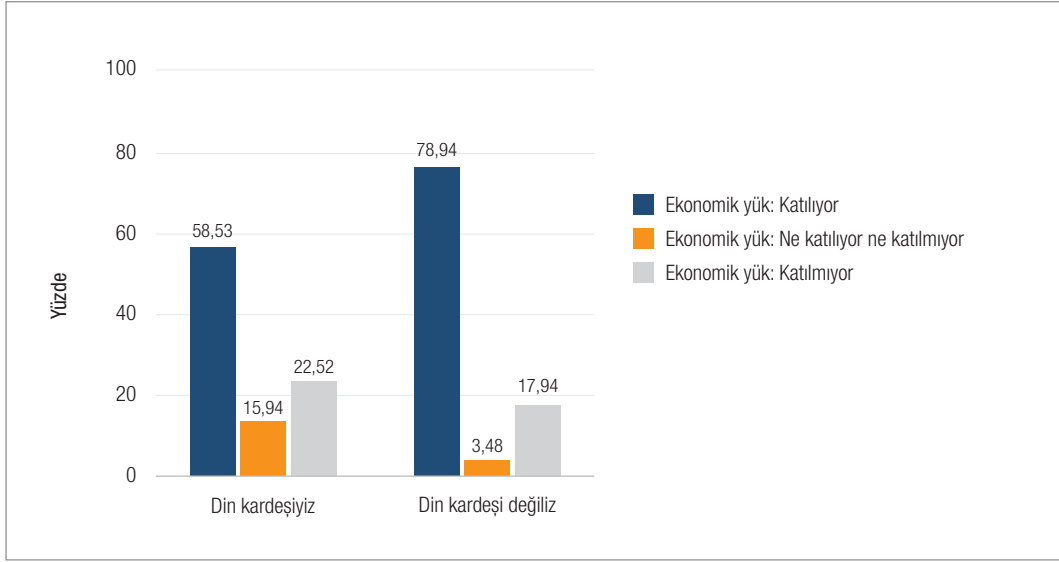


Şekil 3.2 Parti Tercihi ve Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Söylemlere Katılma Oranı

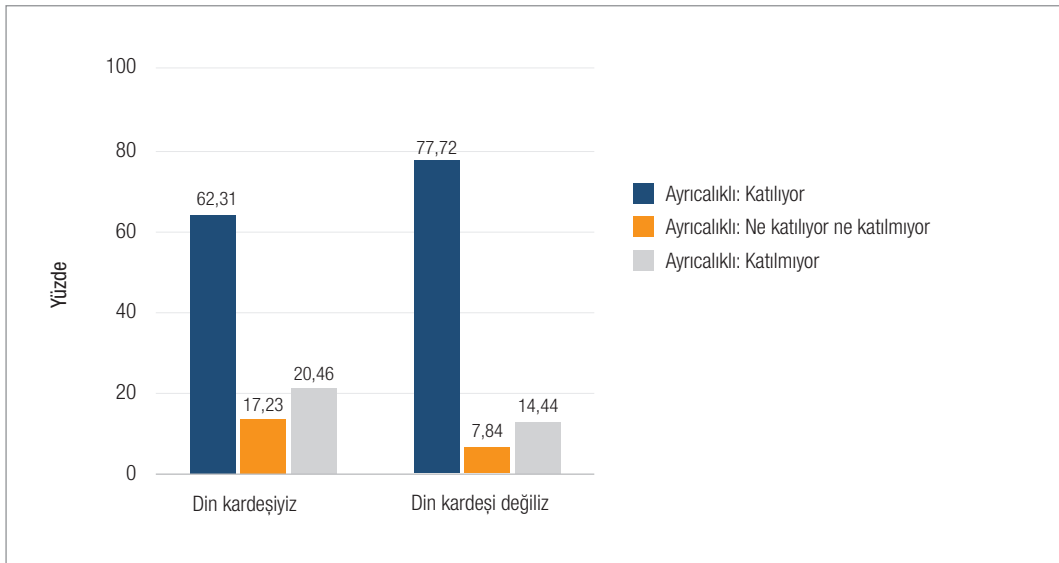
Suriyeli sığınmacılarla Türkiye vatandaşları arasında ortak bir kimlik kuran din kardeşliği söylemine katılanların çoğunluğu (yüzde 58.53) aynı zamanda Suriyelileri ekonomik bir yük olarak tanımlamaktadır.

Burada en dikkat çekici bulgu, vatandaşların perspektifinden bakıldığında Suriyelilere hoşgörü telkin eden söylemlerle onları ötekileştiren söylemlerin birbirini dışlamıyor oluşudur. Nitekim Şekil 3.3'te görülebileceği üzere, Suriyeli sığınmacılarla Türkiye vatandaşları arasında ortak bir kimlik kuran din kardeşliği söylemine katılanların çoğunluğu (yüzde 58.53) aynı zamanda Suriyelileri ekonomik bir yük olarak tanımlamaktadır. Keza, sığınmacıları din kardeşi olarak be-

temleyenlerin yüzde 62.31'i aynı zamanda onların Türkiye vatandaşlarına kıyasla ayrıcalıklı muamele gördüğünü düşünmektedir (Şekil 3.4).



Şekil 3.3 Din Kardeşliği ve Suriyelilerin Ekonomik Yük Olarak Tanımlanması



Şekil 3.4 Din Kardeşliği ve Suriyelilerin Ayrıcalıklı Olarak Tanımlanması

Nitel Bulgular

Bu durum anket çalışmasının şekillenmesinde önemli bir rol oynayan odak grup görüşmelerinde de gözlemlenmiştir. Zira Suriyelileri mazlum veya din kardeşi olarak tarif eden görüşmecilerin büyük bir bölümü, aynı zamanda sığınmacılardan kaynaklandığına inandıkları maddi sıkıntılarını altını çizmiş, ekonomik açıdan mağdur olduklarını belirtmiştir. Orta-üst gelir grubundan muhafazakâr kadınlarla gerçekleştirdiğimiz bir kolaj çalışmasında kullanılan “Bir elbiseye üç kişi sığmaz” başlığı, ekonomik gerekçelerle Suriyelileri ötekileştiren söylemlerin görece yüksek gelirli muhafazakârlar arasında bile destek bulduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Kolaj grubu sözcüsü bir elbise görseline atılan bu başlığı şu şekilde açıklamıştır:

Bir elbiseye üç kişi sığmaz. Ancak bir kişi sığar. Bizim ülkemizde üç kişiyi bir elbiseye sığdırmaya çalışıyorlar başkalarını da alarak. Bunun da darlığı ve sıkıntısını biz yaşıyoruz. Elbiseyi ilk giyen yaşıyor aslında. Bizler yani.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 7 Kasım 2019).

Benzeri şekilde orta-üst gelir grubundan muhafazakâr kadınlarla yapılan bir başka odak grup toplantısında, katılımcılar gösterişli bir eve iliştirilmiş balonlardan oluşan bir görseli şöyle açıklamışlardır:

Şurası lüks hayat. Lüks hayat onlar yüzünden hayal oldu. Bir ev almak için 15 yıl belli bir para biriktireceksin, peşinatını vereceksin, kredi çekeceksin, 15-20 yılda borcunu ödeyeceksin. Yani bu bir hayal, yeni eşyalar bizim için hayal olmaya başladı.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 18 Kasım 2019).

Din kardeşliği üzerinden Suriyelilerle ortaklık kuran muhafazakâr görüşmecilerin aynı zamanda ekonomik faktörler üzerinden onları ötekileştiren söylemleri sahiplenebilmesi, kültürel kimlik ve maddi çıkarlar arasında yaşanan bir gerilime işaret etmektedir. Bu gerilim pek çok kez “Din kardeşiyiz ama” diye başlayan ifadelerle dile getirilmiştir:

- Tamam din kardeşiyiz ama bizim ülkemizde de yardıma muhtaç o kadar çok kişi var ki. Ben paylaşmak istemiyorum. Ben onu besleyeceğime, kendi ülkelerinde kendileri savaşıp beslensinler. Ya da biz yine destek gönderelim ama devlet olarak gönderelim. Bizim ülkemizde değil. Kendi ülkemizin insanlarını kalkındırmak istiyorum.

- ...

- Tabii ki yardımlaşmak çok güzel ama benim gelirim iyi değil ki yardımlaşayım.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Maddi imkânlar el verdikçe niye yapmayalım bunu? Zaten Türkiye'nin böyle bir gücü yok. Aslında şöyle, var gibi görünüyor ama yok aslında. Sürekli biz stoktan tüketiyoruz.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Çünkü refah seviyemiz yüksek bir ülke değiliz. Sanayimiz olsa “Gelin kardeşim, iş gücüne ihtiyacımız var, kalkınalım” diyerek çalıştırabilirsin ama refah seviyemiz düşük yani.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 19 Kasım 2019).

Din kardeşliği üzerinden Suriyelilerle ortaklık kuran muhafazakâr görüşmecilerin aynı zamanda ekonomik faktörler üzerinden onları ötekileştiren söylemleri sahiplenebilmesi, kültürel kimlik ve maddi çıkarlar arasında yaşanan bir gerilime işaret etmektedir.

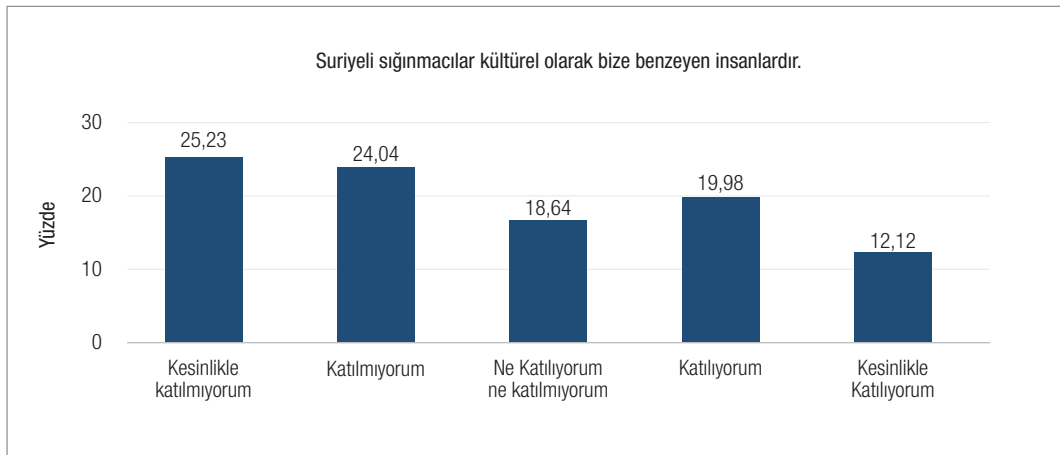
Diğer taraftan, bazı muhafazakâr katılımcılar sığınmacıları ağırlamanın getirdiği toplumsal ve ekonomik maliyetler arttıkça Suriyelilere yönelik yaklaşımlarının katılaştığını vurgulamıştır:

Ben aslında bizim ülkemize ilk mültecilerin girdiği zaman, ben onlar için üzül müştüm. Ve çok zor bir dönemlerinde onlara destek olan tek ülke olarak hatta hoşuma bile gitmişti. Bu boyuta geleceğimizi düşünmemiştim. Yani bunun bir süreç olduğunu ama bu kadar uzamayacağını düşünmüştüm. Ha zor dönemlerinde onlara destek olduk mu? Kol kanat geldik mi? Barınmalarına, yaşamalarına, ayakta kalmalarına izin verdik mi? Verdik. Ama şimdi bize zor dönem yaşıyorlar. Kendi ülkemizde bizim hayatımızı zorlaştırmaya başladılar. (Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 7 Kasım 2019).

3.1.2 Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Kültürel Mesafe

Suriye'deki iç savaşın başlangıcından bu yana geçen dokuz yılı aşkın süreçte, AK Parti yönetimi sığınmacılara yönelik olarak sadece ortak din vurgusu yapmakla kalmamış aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun Orta Doğu'daki 400 yıllık hakimiyetine gönderme yaparak Suriyelilerle ortak bir geçmiş anlatısı da kurmuştur. Ne var ki mevcut çalışmalar, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılarla kültürel benzerlik algısının oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir.³¹ İstanbul nüfusunu temsil eden bu çalışmada da benzer bir sonuç ortaya çıkmıştır. Görüştüğümüz kişilerin yüzde 49.27'si, "Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bize benzeyen insanlardır" önermesine katılmadığını ifade etmiştir. Önermeye katılanların oranı yüzde 32.10'da kalmıştır (Şekil 3.5). Bu bulgular, İstanbul halkının Suriyeli sığınmacılarla arasına önemli bir kültürel mesafe koyduğuna işaret etmektedir.

Görüştüğümüz kişilerin yüzde 49.27'si, "Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bize benzeyen insanlardır" önermesine katılmadığını ifade etmiştir. Önermeye katılanların oranı yüzde 32.10'da kalmıştır.

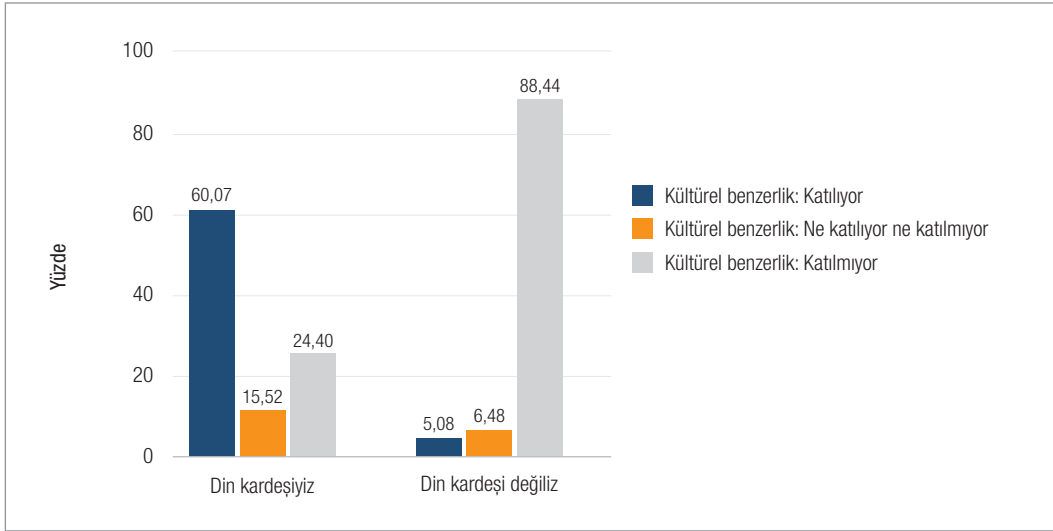


Şekil 3.5 Suriyeli Sığınmacılarla Kültürel Benzerlik Algısı

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, kültürel benzerlik önermesine katılanların oranı Suriyelileri din kardeşi olarak görenler arasında daha yüksektir. Şekil 3.6'nın ortaya koyduğu üzere, Suriyelileri din karde-

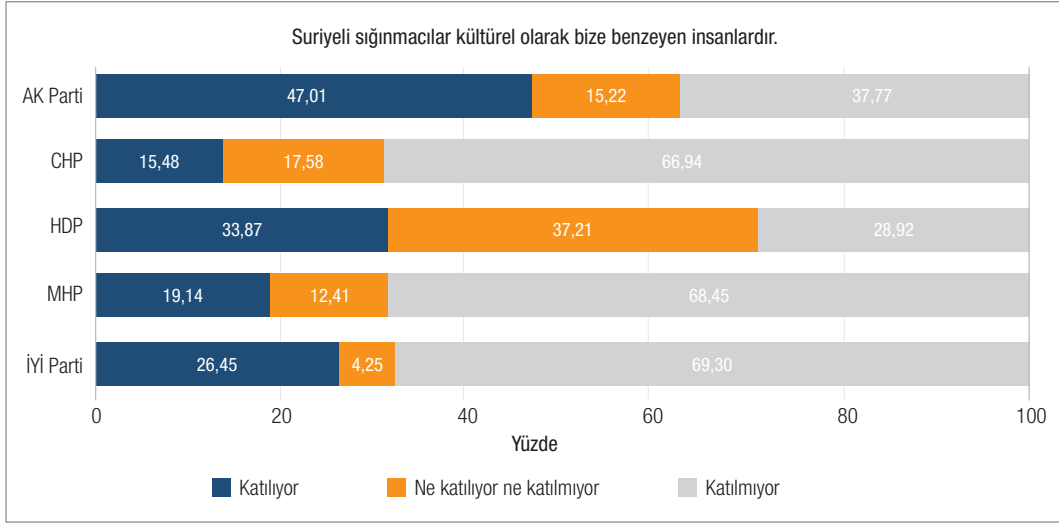
Suriyelileri din kardeşi olarak görenlerin yüzde 60.07'si kültürel benzerlik önermesine destek verirken, bu oran Suriyelileri din kardeşi olarak görmeyenlerde yüzde 5.08'e kadar gerilemektedir.

şi olarak görenlerin yüzde 60.07'si kültürel benzerlik önermesine destek verirken, bu oran Suriyelileri din kardeşi olarak görmeyenlerde yüzde 5.08'e kadar gerilemektedir. Dolayısıyla Müslümanlık temelinde kurulan ortak kimliğin, vatandaşların Suriyelilere yönelik kültürel mesafe algısını şekillendirmede önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Lakin, Suriyelileri din kardeşi olarak tanımlayanların kayda değer bir bölümünün kültürel benzerlik önermesine olumsuz (yüzde 24.40) veya çekimser (yüzde 15.52) bir tepki verdiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer bir deyişle, din kardeşliği söylemini benimseyen yurttaşların bir kısmı, bu ortak kimliğe rağmen Suriyelileri kültürel açıdan ötekileştirmekte, onları "biz" olarak tarif ettiği topluluğun dışında bırakmaktadır.



Şekil 3.6 Din Kardeşliği ve Suriyelilere Yönelik Kültürel Benzerlik Algısı

Kültürel benzerlik algısıyla partizanlık arasındaki ilişki, bu durumu anlamlandırmak için bazı ipuçları sunmaktadır. Şekil 3.7'de görülebileceği üzere, kültürel benzerlik önermesine katılım AK Parti seçmenleri arasında yüzde 47'yi aşarken, din kardeşliği söyleminin en çok destek bulduğu ikinci grup olan MHP'liler arasında yüzde 19.14'te kalmaktadır. Bu bulgu, milliyetçi duyarlılıkları yüksek olan seçmenler açısından ortak dini kimliğin Suriyeli sığınmacılarla kültürel bir yakınlık kurmak için yeterli olmadığına işaret etmektedir. Nitekim, Suriyelileri din kardeşi olarak gören MHP'lilerin yalnızca yüzde 30.95'i kültürel benzerlik önermesine katıldığını ifade etmiştir. Bu oran, Suriyelileri din kardeşi olarak gören AK Parti seçmenleri arasında yüzde 69'a kadar çıkmaktadır.



Şekil 3.7 Parti Tercihi ve Suriyeli Sığınmacılarla Kültürel Benzerlik Algısı

Nitel Bulgular

Ortak dini kimliğin Suriyeli sığınmacılarla kültürel yakınlık kurmak için yeterli olmayabileceği odak grup görüşmelerinde de ortaya çıkmıştır. Örneğin bazı milliyetçi muhafazakâr katılımcıların, Suriyelilerle olan etnik ve ulusal farklılıkları din temelindeki ortaklaşmadan daha önemli gördükleri gözlemlenmiştir:

Bazı milliyetçi muhafazakâr katılımcıların, Suriyelilerle olan etnik ve ulusal farklılıkları din temelindeki ortaklaşmadan daha önemli gördükleri gözlemlenmiştir.

Şu an senin bir bayrağın var, senin kullandığın bir dil var, senin kullandığın bir milliyetçilik benliğinin var. ... Din kardeşiyiz diyoruz, o konuda bir problem yok ama sonuçta senin milli bir benliğinin var.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

- Bir şey diyeceğim, çok önemli ama. Yüzyıl evelden beri yavaş yavaş Ahıska Türkleri, Kırım Bulgar Türkleri, işte Batı Trakya, Makedonya Türkleri, Bosna Hersekliiler getirildi ve yerleştirildi. Hep Türkler getirildi ama artık Türk getirilmiyor.
- Burada da Türkmenler var.
- Burada ilk defa devletin açılımı Arap kökenlilere yönelik. Yani o beş milyonun ne kadar Türk?

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 12 Kasım 2019).

Buna ek olarak, din kardeşi söylemine katılmakla birlikte Suriyelilerin kültürel açıdan Türklerden geri olduklarını ileri süren katılımcılar olmuştur:

Tabii ki Suriyeliler de bizim kardeşimiz. Ben kardeşimiz olarak görüyorum, din kardeşi olarak görüyorum. Yalnız bize göre biraz geri kalmışlar.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

Türkler biraz daha [ileride]. 50-60 yıl fark var Suriye'yle aramızda yani. Bizim 50-60 yıl, 70 yıl önceki [halimiz]. ... Daha gerideler.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Analizlerimiz bu argümanın özellikle yoksul sığınmacılara referansla ileri sürüldüğünü, dolayısıyla sözü edilen kültürel dışlamanın sınıfsal bir boyutu olduğunu göstermektedir:

- Hep alt katlarda yaşıyorlar zaten. Çamaşır asmaları bile çok kötü. Bence bir şeyleri görmemişler, görseler bizim gibi yaşarlardı. En basiti çamaşır asmak bile bir şeydir bizde, düzendir.

- Çamaşır asma sanattır yahu.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

Her türlü tedirginiz. Okullar, sınıflar etkilendi. Kültür etkilendi. Girdiğin ortamlarda, mesela apartmanda bile Suriyeli var mı diye taşınanlar oluyor. Küçümseme değil. Biz de o duruma düşebilirdik. Ama istemiyorum. Kültür, yaşayış, yediği yemek, cümleleri, dilleri, kılık kıyafetleri... Aşları yok. Benim küçük bebeğim var, onlarla aynı ortama girmek istemiyorum.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Öte yandan, görüşmelerde din kardeşliği söylemini tamamen reddeden muhafazakâr katılımcılar da olmuştur. Bu katılımcılar bilhassa temizlik alışkanlıkları, örtünme pratikleri ve ibadet gibi konular üzerinden Suriyelilerin dindarlıklarını sorgulamış, böylece yerli ve sığınmacı topluluklar arasında din üzerinden bir ortaklık kurulmasına karşı çıkmışlardır:

Görüşmelerde din kardeşliği söylemini tamamen reddeden muhafazakâr katılımcılar da olmuştur.

Gözlemlediğim kadarıyla din anlayışlarının bizim gibi olduğunu düşünmüyorum. Çünkü çok pis insanlar. Dinimiz zaten temizlik üzerine. Temiz olmayan bir insan namazını da kılamaz.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

Bu kadar pis bir millet değil de... Çok açık konuşayım, Araplar pek... Peygamberimiz bile "Ben Arabım ama Araplar bizden değildir" demiş.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Adamlar gidiyor Ramazan ayında, çok şahit oldum, kolasını içiyor, çekirdek çitlatıyor. Bizim vergiden verdiğimiz çöpcüler, bizim maaşlarımızdan, bunların çitlettiği çekirdek kabuklarını ve kola şişelerini temizliyorlar. [Bir] temizlik işçisi gerekli iken on temizlik işçisi gerekli oldu.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 19 Kasım 2019).

- Suriyeli bir kadının mukabeleye geldiğini görmedim. Garip bi durum, Türkiye'ye gelip acaba fazla mı açıldılar?

- Şimdi tavuk kaza bakmış gitmiş budunu yırtmış misali. Bir açıldılar, bir ferahtalar, bir refahtalar. Sanki onların köyleri savaşta filan değil. Herkes böyle ellerinde iyi marka telefon. Camiye gittikleri, kuran okudukları yok. Gördüklerimle konuşuyorum. Genç kızlar tamamen sokaktalar. Garip yani.

- Ben de çarşafli ve ojeli kadın gördüm.

(Alt-orta gelir grubu Muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Bu konudaki bir diğer ilginç bulgu da muhafazakâr kesimden bazı katılımcıların kendilerini Suriyeli kadınlardan ayırmak için uğraştıklarını söylemesidir:

- Biz mesela tesettürlüüz, yani dinimizi yaşamaya çalışan insanlarız. Ama ben onları gördükçe, ama biraz daha sanki değişiyor gibiyim. Allah affetsin.

- Moderatör: Ne manada?

- Yani pantolon giymek gibi. Yani tarzım değişiyor. Hani bir insanı bir şeye çok zorlarsın ya, ondan soğur gibi. Tövbe haşa. Tabii ki soğumadım ama onlara benzemeyeyim diye tarzım değişiyor.

(Alt-orta gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

- Başörtü bağlama şekilleri farklı. Kokuları bile farklı

- Ben uzun yıllardır direniyorum onlara benzememek için.

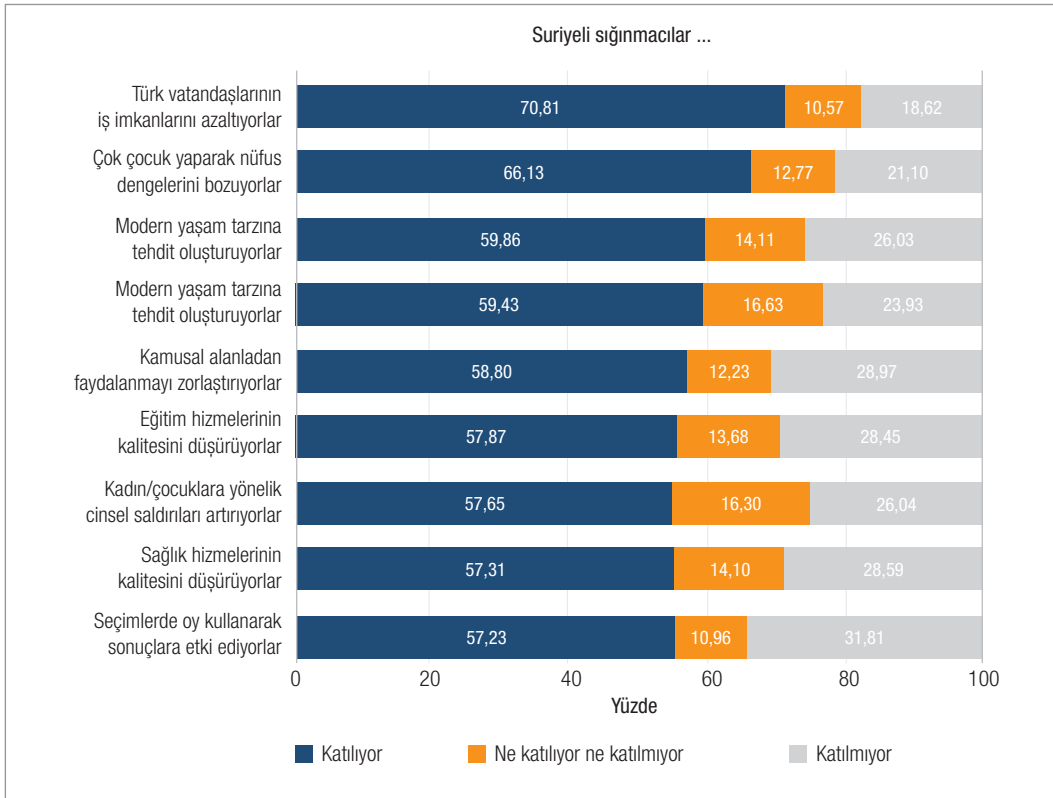
(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 18 Kasım 2019).

3.1.3 Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tehdit Algıları

Yerli grupların göçmenlere ilişkin tehdit algıları, konuyla ilgili literatürde göç ve göçmen karşıtı tutumları tetikleyen en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bu literatür, biri toplumsal aidiyet ve normları, diğeri ise maddi çıkarları vurgulayan iki ana eğilime ayrılabilir.³² Sosyal kimlik kuramı (*social identity theory*)³³ ve sembolik ırkçılık (*symbolic racism*)³⁴ çalışmaları üzerine inşa edilen ilk eğilime göre, yerel halkı oluşturan bireylerin göçmen karşıtı tepkileri temel olarak onların yeni gelenleri kendi grup kimliklerine, kültürel değerlerine ve yaşam tarzlarına bir tehdit olarak algılamalarından kaynaklanmaktadır. "Sembolik tehditlere" vurgu yapan bu yaklaşım, bir ülkede çoğunluğu oluşturan grup üyelerinin özellikle kendilerinden etnik, dini, kültürel ve dilsel açıdan farklı olan göçmenleri dışlama eğiliminde olacaklarını ileri sürmektedir. Buna karşın, gerçekçi grup çatışması kuramından (*realistic group conflict theory*)³⁵ beslenen ikinci eğilim, göçmenlere yönelik olumsuz tutumları açıklamak için güç ve kaynaklar üzerinde yürütülen rekabetin yol açtığı "gerçekçi tehdit" algılamalarına öncelik vermektedir. Bu yaklaşıma göre göçmen karşıtı tepkilerin birincil sebebi, ev sahibi toplulukların yeni gelenleri siyasi güçlerine, ekonomik refahlarına, güvenliklerine veya kamu sağlığı ve düzenine yönelmiş bir tehdit olarak görmeleridir.³⁶

Yukarıda kısaca özetlediğimiz bu literatürden hareketle, görüşmecilerimizden Suriyelileri sembolik ya da gerçekçi tehditlerle ilişkilendiren bir dizi önermeye ne ölçüde katıldıklarını belirtmelerini istedik. Ancak bu tehditleri formüle ederken sadece mevcut çalışmalara dayanmak yerine araştırmamızın nitel aşamasında öne çıkan temalardan faydalandık. Bulgularımız Şekil 3.8'de özetlenmiş-

tir. Burada görülebileceği üzere, en çok destek alan önerme yüzde 70.81 ile “Suriyeli sığınmacılar nedeniyle Türk vatandaşlarının iş imkânları azaldı” olmuştur. Bunu yüzde 66.13 ile “Suriyeli sığınmacılar çok çocuk yaptıkları için Türkiye’nin nüfus dengelerini bozuyorlar” önermesi izlemektedir. “Suriyeli sığınmacılar ülkemizdeki modern yaşam tarzına tehdit oluşturuyorlar” önermesi de katılımcılardan yüzde 60’ya yakın bir oranda destek görmüştür. Suriyeli sığınmacıları siyasi bir tehdit olarak kodlayan ve dolayısıyla muhalif parti seçmenlerine hitap etmesi daha olası olan “Suriyeliler seçimlerde oy kullanarak sonuçlara etki ediyorlar” önermesinin dahi yüzde 57’nin üzerinde onay alması dikkat çekicidir.



Şekil 3.8 Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Çeşitli Tehdit Algılarına Katılım Düzeyi

Listedeki tüm önermelere yüksek düzeyde katılım olması, Suriyeliler hakkındaki olumsuz kanaat ve hislerin belirli bir toplumsal kesim ya da sorunla sınırlı kalmayıp genel bir nitelik kazandığına işaret etmektedir. Yine de İstanbulluların Suriyeli sığınmacılara yönelik tehdit algılamalarında parti kimliği temelinde ayrışmalar gözlemlenmektedir. Bu ayrışmalar, yukarıdaki dokuz ayrı tehdit türü için parti ortalamalarını gösteren Tablo 3.1’de ortaya konmuştur. Sözü edilen ortalamalar, 1’in en düşük (“Kesinlikle katılmıyorum”), 5’in ise en yüksek (“Kesinlikle katılıyorum”) tehdit algılamasını temsil ettiği bir cetvel üzerinden hesaplanmıştır. Tablodan görülebileceği üzere, AK Parti ve HDP seçmenlerinin Su-

AK Parti ve HDP seçmenlerinin Suriyelilere yönelik tehdit algılamaları genel olarak diğer seçmen gruplarına kıyasla düşüktür. Buna karşın, CHP ve İYİ Parti seçmenleri hemen her konuda ortalamanın üzerinde bir tehdit algısına sahiptir. MHP seçmenleri çoğunlukla bu iki konumun arasında bir yerde bulunmaktadır.

riyelilere yönelik tehdit algılamaları genel olarak diğer seçmen gruplarına kıyasla düşüktür. Buna karşın, CHP ve İYİ Parti seçmenleri hemen her konuda ortalamanın üzerinde bir tehdit algısına sahiptir. MHP seçmenleri çoğunlukla bu iki konumun arasında bir yerde bulunmaktadır. Bununla birlikte, Suriyelilerin yerli nüfusun iş imkânlarını azalttığı önermesine en fazla katılanlar MHP'liler olmuştur. MHP'lilerin ayrıca sığınmacıları Türkiye'nin demografik yapısına bir tehdit olarak algılama eğiliminde olduğu görülmektedir. Tabloda dikkat çeken bir diğer husus da HDP'lilerin Suriyelilere yönelik siyasi tehdit algılarının CHP ve İYİ Parti taraftarlarına yakın bir düzeyde oluşudur. Beklentilerimize uygun bir şekilde, iktidar bloğunu oluşturan AK Parti ve MHP seçmenlerinde Suriyelileri siyasi bir tehdit olarak görme eğilimi nispeten zayıftır.

Tablo 3.1 Parti Seçmenlerinin Suriyelilere Yönelik Ortalama Tehdit Algılamaları (1-5)

	AK Parti	CHP	HDP	MHP	İYİ Parti
Suriyeli sığınmacılar nedeniyle Türk vatandaşlarının iş imkânları azaldı.	3.49	4.16	3.67	4.27	4.13
Suriyeli sığınmacılar çok çocuk yaptıkları için Türkiye'nin nüfus dengesini bozuyorlar.	3.37	4.07	3.28	3.90	4.19
Suriyeli sığınmacılar ülkemizdeki modern yaşam tarzına tehdit oluşturuyorlar.	3.30	4.03	3.09	3.45	4.05
Suriyeli sığınmacılar nedeniyle halkın park ve sahiller gibi kamuya açık alanlardan faydalanması zorlaştı.	3.26	3.92	3.21	3.56	4.12
Suriyeli sığınmacılar nedeniyle eğitim hizmetlerinin kalitesinde düşüş yaşandı.	3.29	3.83	3.07	3.45	3.87
Suriyeli sığınmacılar nedeniyle çocuklara ve kadınlara yönelik cinsel saldırılarda önemli bir artış yaşandı.	3.21	3.94	3.02	3.22	3.99
Suriyeli sığınmacılar ülkemizin terörist saldırılara maruz kalma riskini arttırıyorlar.	3.24	3.95	3.15	3.36	3.90
Suriyeli sığınmacılar nedeniyle sağlık hizmetlerinin kalitesinde düşüş yaşandı.	3.24	3.86	3.06	3.51	3.84
Suriyeliler seçimlerde oy kullanarak sonuçlara etki ediyorlar.	2.75	4.18	3.80	3.13	4.06

Nitel Bulgular

Ekonomik tehdit algıları

Sigortasız ve düşük ücretle çalışan Suriyeli sığınmacılar nedeniyle Türk vatandaşlarının iş imkânlarının azaldığı ve kazançlarının düştüğü şeklindeki görüş, odak grup toplantılarının istisnasız olarak tamamında dile getirilmiştir. Sığınmacıları artan kiralardan ve yüksek enflasyondan sorumlu tutan katılımcılar da olmuştur:

Bazı piyasalarda, arkadaşşımdan duydum, tekstil piyasasında iş bulamıyoruz diyor. Neden dedim, Suriyelilerden dolayı diyor. Çünkü çok cüzi rakama çalışıyorlar. Hem de sigortasız olarak. Benim maaşımdan 6,000-7,000 olması gerekirken onlar 3,000 TL'ye çalışıyorlar. Artık piyasanın rakamı düştü diyorlar.

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

Ben mesela tekstil işi yapıyorum aynı zamanda. Yani Suriyeli çalıştırıyorlar, sigortasız çalıştırıyorlar. Ücretler düştü. Elektrik faturası ve kiralardan arttı.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Bir kere Türkiye'de işsizlik Suriyeliler sayesinde inanılmaz arttı. Merdiven altı, SSK'sız çalışan Suriyelilerin sayısı belki 3-5 milyon.

(Seküler Kürt erkeklerle görüşme, 18 Kasım 2019).

Çok da iyi çalışıyordum. Evimi çok güzel geçindiriyordum. Hiçbir zaman abartılı fiyat vermedim. Suriyeliler geldikten sonra... Suriyeliler gelsinler tamam ama edebiyile dursunlar, edebiyile çalışsınlar. Biz bu fiyata çalışıyoruz sen de bu fiyata çalış. Sen niye gidiyorsun 3 liraya çalışıyorsun?

(Muhafazakâr Kürt erkeklerle görüşme, 20 Kasım 2019).

Suriyelilerle ilgili ekonomik şikâyetler sık sık katılımcıların kendi çocukları ya da genel olarak ülkedeki gençler adına duydukları gelecek kaygıları üzerinden ifade edilmiştir:

İşsizlik çok yüksek boyutta. Ama onlar sigortasız çalışıyorlar. Bizim insanımız, dolayısıyla bizim çocuklarımızın hayalleri gidiyor, bizim çocuklarımızın hayalleri kayboluyor.

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Bu insanlara [Suriyeli sığınmacılara] sağlanan imtiyazlar kimseye sağlanmıyor burada. Şimdi en basiti üniversiteyi bitirmiş daha yeni, bu arkadaşta [genç bir katılımcıyı gösteriyor] ne yapacaklar? Yarın öbür gün bildirmezse bundan SGK primi isteyecekler. Ne yapacak bu arkadaş ödemezse? Bu çocuğa ceza gelecek ama ona [Suriyeliye] gelmiyor. Bak senin de çocuğun var [moderatöre hitap ediyor]. Çocukları olanlar var. Veya genç bunlar. Bizden yaşça ufak insanlar. Herkesin ekmek mücadelesi var.

(Seküler Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

Fakat sığınmacı nüfusun ülke ekonomisine olumlu katkılar yapabileceğini belirten görüşmeciler de olmuştur. Örneğin bazı görüşmeciler Suriyeli sığınmacıların tüketim yoluyla ekonomiye önemli bir katkı sağlayabileceklerini savunmuştur:

Sığınmacı nüfusun ülke ekonomisine olumlu katkılar yapabileceğini belirten görüşmeciler de olmuştur.

Bir Türk'ün, bir vatandaşın kalkıp da "Defolun gidin ülkemizden" demesi çok çirkin. Çok düz bir mantık söyleyeyim cahil bir insan olarak. 3.5 milyon varsayalım rakamı. Bunlar, dedim günde bu ülkenin kasasına 1 lira soksalar ... Yani ülkeye düz mantık düşünüyorum. 3.5 milyon insanın 1 liradan sadece bir tane ekmek alsalar günde döndürdükleri para sadece ekmek üzerinden 3.5 milyon.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 12 Kasım 2019).

Bazı katılımcılar ise Suriyeli gençlerin eğitimle entegre edildiği sürece ülke için avantaja dönüşebileceğini belirtmişlerdir:

Dikkat edin genç nüfusumuz yok. Buyurun size genç nüfus. Onlar da Müslüman biz de Müslümanız. Dışlamak yerine içimizde onları bizim...Belki bir eğitime tabi tutulabilirler. Bizim kültürümüze göre eğitim verilir.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 18 Kasım 2019).

Ayrıca Suriyeli sığınmacıların Türkiye vatandaşlarının yapmak istemediği zorlu işlerde çalıştırılabileceğini ifade eden katılımcılar da olmuştur:

- *Bize tek faydaları, işte bu kötü işler, kötü demiyim de zor işlerde fayda sağlamaları. Sanayinin, mesela metal sektörünün problemidir, çalıştıracak adam bulamıyorlar. Bizimkiler bir lise bitiriyor veya kötü bir üniversite bitiriyor, havasından geçilmiyor. Nereden mezunsunuz, bilmem ne bölümünden. Bölümün adını bilmiyorsun, adamın havasından geçilmiyor. Tabii iş yerinde iş beğenmiyor bu adam. 2,000 TL verdiğin zaman bunlar [Suriyeliler] hopyaya hopyaya gidiyorlar.*
- *Ama bir yandan da ülke ekonomisini zarara sokuyor. Sonuçta sigorta ödenmiyor adama.*
- *Sen bunu zarar olarak görüyorsun ama aslında bu bir bakıma faydalı. İşçi çalıştırıyor, orada bir üretim oluyor. Atıyorum abim şu peteğin parçalarını yapıyor. Diğer türlü yapmıyor. Bu sayede sana işte petek malzemesi, petek geliyor.*
- *İki yönlü. Arkadaşın dediği gibi çalışmasının faydası var ama zararı da var. Çalıştırmasa üreticinin zararı var, devletin de kâr düşer. İki yönlü, her iki tarafa da kâr zarar var.*
- *İşte iyi ayıklamak lazım. İyi ayıklayamıyoruz.*

(Alevi erkeklerle görüşme, 15 Kasım 2019).

Demografik tehdit algıları

Anket katılımcıları arasında “Suriyeli sığınmacılar çok çocuk yaptıkları için Türkiye’nin nüfus dengelerini bozuyorlar” önermesinin yüzde 66.13 oranında destek görmesi, sığınmacıları bir demografik tehdit olarak görme eğiliminin güçlü olduğuna işaret etmektedir. Farklı kesimlerden katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz odak grup görüşmelerinde de Suriyeliler sıklıkla kontrolsüzce çoğalan bir grup olarak tarif edilmiştir. Bu konuda dikkat çeken bir husus, Suriyeli sığınmacılara yönelik demografik endişelerin genellikle kadın görüşmeciler tarafından ve konu hakkında bir soru sorulmadan ifade edilmiş olmasıdır. Dahası bu endişeler çoğu kez kadın ve erkeklerin toplumsal rollerini ayırıştırarak ve onlar arasında hiyerarşik ilişkiler tesis eden cinsiyetçi bir perspektiften dile getirilmiştir. Seküler kadınlarla yapılan iki farklı odak grup görüşmesinde kullanılan şu benzer ifadeler, Suriyelilere yönelik ayrımcı tutumların toplumsal cinsiyet boyutunu yansıtmaya açısından dikkat çekicidir:

Farklı kesimlerden katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz odak grup görüşmelerinde de Suriyeliler sıklıkla kontrolsüzce çoğalan bir grup olarak tarif edilmiştir.

Bunlar savaşma seviş modeli!

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Sevişmesinler, savaşsınlar!

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

Bu dışlayıcı söylem bir yandan eli silah tutacak yaşta olan genç erkekleri savaştan (yani erkek olmanın sorumluluklarından) kaçmakla suçlarken diğer yandan cinsellik ve doğurganlık üzerinden kadınların bedenini hedef almaktadır. “Cinsiyetlendirilmiş Suriyelilik” (*gendered Syrianness*)³⁷ kavramı etrafında ele alabileceğimiz bu ötekileştirici yaklaşımın, toplumda egemen

olan hiyerarşik kadınlık ve erkeklik temsillerini yeniden ürettiği söylenebilir.³⁸ Bu perspektiften bakıldığında, savaş durumlarında genellikle empati ve koruma güdüsüyle yaklaşlan çocuklar, Suriyelilerin çatışma ve sığınmacılık koşullarında dahi sürdürdüğü sorumsuz cinselliğin imgesine dönüşebilmektedir:

- *Yani benim karşı olduğum nokta şu. Sen savaştan kaçmışsın. Savaştan kaçan bir insan olarak, ben şu anda ülkemde savaşta değilim. Evim yerim var, rahat olduğum halde tek çocuk yapıyorum. Gelecek kaygım yüzünden. Sen savaştan kaçmışsın, hangi ara 10 tane çocuk yaptın? Daha dün haberlerde izledim, bilmem nerede bomba atılmış 6 aylık çocuğuyla kaçıyor. Sen savaşın ortasında niye çocuk yapıyorsun? Kafan basmıyor mu bunu? Neye göre yapıyorsun? Sen burada sığınmacısın, niye yapıyorsun? Sen önce kendini güvene al, ülkeneye dön, ondan sonra ne yapıyorsan yap. Biz niye yapamıyoruz? Gelecek şeyimiz azalıyor. Neden siz beş çocuk yapmıyorsunuz? Neden hepimiz tek çocukla, iki çocukla kalıyoruz?*

- *Bilinç ve bakış açısı yani.*

- *Tabii ki öyle değil mi? İşte acıma, acınacak hale düşersin.*

- *Aslında en az üç çocuk deniyor, biliyorsunuz.*

- *Tamam da işte niye yapamıyorum? Evim olduğu halde korkuyorum gelecekten.*

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 18 Kasım 2019).

Yukarıdaki alıntı, vatandaşların son on yılda benimsenen doğurganlığı teşvik edici nüfus politikalarına rağmen çocuk yapma konusunda çeşitli tereddütlere sahip olduklarını, dahası söz konusu tereddütleri bilinçli ve sorumlu ebeveyn olmakla ilişkilendirdiklerini göstermesi açısından da ilgi çekicidir. Bu bağlamda Suriyeli kadınlar kontrolsüz doğurganlıkla özdeşleştirilmekte ve sorumsuzca hareket ettikleri için suçlanmaktadır. Sayıca az olmakla birlikte sığınmacı kadınlar için zorla kısırlaştırma ya da doğum kotası gibi müdahaleleri önerenler dahi olmuştur. Fakat bu tür öneriler genellikle diğer katılımcılardan destek görmemiştir:

- *Tabii ben bunu hamileliğimde yaşadım. O zaman sigortam yoktu ve ben parayı ödedim. Yani bazı insanlar işlerini uyduruyorlar, hallediyorlar ama ben yapmadım. O dönem çalışmıyordum ve sigortam yoktu. O nedenle de paramı ödedim. Ama çok zoruma gitti. Çünkü onlar ücretsiz bakılıyor. Doğum, doğum, doğum... Bunları bir kısırlaştırırsınlar yani.*

- *Tövbe tövbe!*

- *Yaaa olur mu?*

[Gülüyorlar]

- *Ya üç taneden fazla mesela. Doğum kısıtlandırımları olsun ya da doğum kontrolü ile ilgili bilgilendirme yapsınlar.*

- *Bence zaten onlar doğum kontrolü nedir biliyorlardır. Çocuk yapmayı bilen onu da bilir.*

- *Sağlık ocakları veriyor zaten o bilgileri.*

- *Şimdi bakın, çok özür dilerim, hayvanlar bile kısırlaştırılırken hayvan haklarına saygısızlık deniyor. İnsanların kısırlaştırılması hiç insani değil, bunun yöntemi yolu bu değil yani.*

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

Bununla birlikte Suriyeli sığınmacıların doğurganlığını “ürüyorlar” gibi insan-dışılaştırıcı söylemlerle tanımlama eğilimi birçok odak grup toplantısında karşımıza çıkmıştır:

- *Müthiş doğum yapıyorlar, müthiş ürüyorlar. Benim binamda var mesela kız 16 yaşında. Kızın 3 tane çocuğu var.*
 - *Ayy deme?*
 - *Yapma ya?*
 - *Evet. Binamda oturuyor. Düşün bu kız daha 16'sında. Sürekli doğum yapıyorlar. Annesi, kayınvalidesi, sürekli hepsinin elinde bebek var.*
 - ...
 - *Bu doğum oranıyla ve nüfus patlamasıyla korkunç bir işgal altındayız. Biz kaçacak yer arayacağız!*
- (Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 7 Kasım 2019).

Öte yandan, Suriyeli sığınmacıların doğurganlığını vatandaşlık gibi haklar kazanmak için yapılan planlı ve rasyonel bir eylem olarak gören katılımcılar da olmuştur:

- *Hanımlar sizi anlıyorum ama çocuk ona avantaj. Ülkede kalması, vatandaşlık alması için çocuk çok önemli.*
 - *İşte gitsinler yani. Burada doğurmasınlar.*
 - *Niye burada doğuruyor? Burada neden doğuruyorlar? Vatandaşlık alacak.*
 - *Kaç çocuk olunca vatandaşlık alacak?*
 - *Sayı önemli değil. Çocuk burada doğunca T.C. vatandaşı oluyor, sayı önemli değil. Çocuk T.C. vatandaşı olunca anne babaya oturum veriyorlar.*
 - *Tamam o zaman bi tane doğursun alsın. Niye 10 tane doğuruyor?*
- (Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

Modern yaşam tarzına yönelik tehdit algıları

Suriyeli sığınmacıları Türkiye'deki modern yaşam tarzına yönelik bir tehdit olarak gören yaklaşımlar odak grup görüşmelerinde özellikle seküler katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu katılımcıların Suriyelilerin Arap kimliğini öne çıkardıkları ve Araplaşmayı kendi yaşam tarzlarını tehdit eden bir gelişme olarak algıladıkları gözlemlenmiştir:

Suriyeli sığınmacıları Türkiye'deki modern yaşam tarzına yönelik bir tehdit olarak gören yaklaşımlar odak grup görüşmelerinde özellikle seküler katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

- *Türkiye laik bir ülke. Sosyal yapısını ve kültürel yapısını bu Araplar geldikçe bozuyor. Zaten iktidarda bir geriye dönüş var. Kötüye kullanıyor. Zaten zor laikleştik.*
 - *Türkiye laik bir ülke. Sosyal yapısını ve kültürel yapısını bu Araplar geldikçe bozuyor. Zaten iktidarda bir geriye dönüş var. Kötüye kullanıyor. Zaten zor laikleştik.*
- (Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

- Hem burada yaşıyorlar hem de bu toplumun kurallarına uymadıklarını düşünüyorum. Daha çok sanki biz geldik, biz buralıyız, siz bize uyacaksınız gibi bi halleri var. Müslüman bir ülkeyiz ama modern bir ülkeyiz bana göre. Ama sanki yönetimin de sayesinde Araplaştırılmış gibi geliyor. Bunlar da [Suriyeliler] buna ön ayak oluyor gibi.

- ...

- Kılık kıyafet, duruş... Sanki gün gelecek artık bizim ülkemizde biz modern, açık olamayacağız. Bu şekilde, görseldeki gibi türbanlı olacağız.

(Alevi kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

Şimdi bu benim kişisel fikrim. Dayatmalı bir dinle yaşam biçiminin olmamasını istiyorum. Ülkemde tamamen Arap uyruklu olan, yani Arap uyruklu derken dışlayıcı anlamda söylemiyorum... Arap ve molla yaşam biçimi, yaşam felsefesi olan insanların ülkemde olmasını istemiyorum. Kısacası ben şöyle bir şey istiyorum. Cumhuriyet nasıl çağdaş, modern, laik, felsefeci ve ilerici bir ülke olarak kurulduysa, kurulduğu gibi tekrardan altyapının var olmasını, tekrar aynı yapıya dönmesini istiyorum.

(Seküler Kürt erkeklerle görüşme, 18 Kasım 2019).

- Ben Bakırköylüyüm. Bakırköy ve Kadıköy, o bölgede takılıyorum. İnsanlar rahat yiyor içiyor, mini eteği ile geziyor, tık yok. Esenyurt'ta da evim var, Innovia'da. Esenyurt'a da arada gidiyorum. Orası farklı bir dünya. ... Karpuz gibi ülke zaten, 50/50 bölünmüş, ortadan ikiye ayrılmış. Bir kesim ciddi bir şekilde radikalleşirken, bir kesim de çok ciddi bir şekilde ateistleşiyor.

- Moderatör: İki uca gidiyor yani?

- Tabii abi, böyle kutuplar gibi. Kuzey kutbuyla güney kutbu gibi. Anladın mı, ikiye bölünmüş durumda.

- Moderatör: Suriyeliler nerde bu işte? Onların bir rolü var mı?

- Suriyeliler nerde, o işte, radikalleşen ve İslamlaşan tarafta. Yarın öbür gün eğer burada bir olay patlarsa, işte öbür tarafın askeri onlar, ordan besleniyorlar.

(Seküler Türk erkeklerle görüşme, 21 Kasım 2019).

Lakin özel olarak Suriyeli sığınmacıların, genel olarak ise Arapların Türkiye'deki modern hayat tarzıyla uyuşamadıkları yönündeki ifadeler bazı muhafazakâr katılımcılar tarafından da kullanılmıştır:

- Moderatör: Peki burada "zaman yolculuğu" diye yapıştırdığınız bir şey var.

- Ben yapıştırdım onu. Ülkemize geldiler ama sanki bir zaman yolculuğu yapmışlar da bundan bir 30 sene önce yaşamışlar gibi hissediyorum. Hiçbir görgü kuralı bilmiyorlar. Yani yolda yürürken bile bir değişiklikler. Erkeklerle mesela konuşmuyorlar. Ama nasıl, pazara gidiyorlar, pazarda bir ürün için pazarlık yapıyorlar. Ama bir erkek görseler kendini çekiyorlar. O zaman eğer bir erkek sana haramsa orada da haram. O zaman onu 10 liraya alacaksın, pazarlık yapmayacaksın. Tutarsız görüyorum. Eski zaman kültürü ile... Modernleşmemişler gibi, eski zaman kültürü ile yaşıyorlar.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

- Kadınları normal bizim kadınlar gibi. Aşağı yukarı aynı giyiniyorlar. Otururlar konuşurlar. Orada bir sorun yok, piknik yapabilirler. Kadın günleri olabilir. Her şey olabilir orada. Ama erkek tarafında Arap kültürünü bize empoze etmeye çalışabilirler. Çünkü kendi kıyafet ve giyinişleriyle bizim toplum yapımızı bozabilirler.
- Moderatör: Kadınlarda fark yok, erkeklerde fark var dediniz. Ne gibi farklar görüyorsunuz mesela?
- İşte mesela Suudi Arabistan'dan geliyorlar, terlikle geziyorlar, elbise giyiniyorlar böyle beyaz. Kafasında bir şey var, işte onunla geziyor. Görüntü olarak toplumu bozuyorlar. Görüntü kirliliği.
- Moderatör: Bizim yaşayışımıza uymuyor demeye mi çalışıyorsunuz?
- Uymuyor. Çünkü çölde yaşamıyorsun, burada yaşıyorsun.
- (Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 12 Kasım 2019).

Ayrıca kimi seküler katılımcıların, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki modern yaşam tarzına tehdit oluşturdukları yönündeki görüşe karşı çıktıkları not edilmelidir:

- Zaten muhafazakâr bir toplum yapısı var Türkiye'de, muhafazakâr bir yönetim anlayışı var. Gittikçe de zaten muhafazakârlaşan bir yönetim anlayışı var. Tabi bunu yavaş yavaş, birdenbire değil de yavaş yavaş yapıyorlar. Bunu yapacaklar da kaldıkları müddetçe. O yüzden Suriyelilerin buna bir etkisi olacağını düşünmüyorum.
- ...
- Ya ben de aynı şekilde, dediğimiz gibi biz çok şey, yeteri kadar muhafazakâr bir toplumuz zaten. ... (..... Bey'in) dediğine karşılık bir şey söyleyebilirim. Gerçek İslam'ın bu olmadığı gibi bir şey söyledi. Ama gerçek İslam aslına bakarsak biraz da bu. Bunu biraz kabul etmemiz gerekiyor. Bunu sadece yaşayıp yaşamamak bir tercihtir. Ben yaşamama tarafında bi tercih sunuyorum. Ama biraz da o aslına bakarsanız, bu Suriyelilere özel bir şey değil. Türkiye'de de bu şekilde İslam'ı gören, aslında gerçek İslam'ın bu şekilde olduğunu düşünen ve yaşayan insanlar var.
- (Seküler Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

Kamusal alan kullanımına yönelik tehdit algıları

Odak grup görüşmelerinde sıklıkla dile getirilen şikâyetlerden biri de Suriyelilerin yerel halkın park, bahçe, oyun alanı ve sahiller gibi kamuya açık alanlardan faydalanmasını zorlaştırdıkları olmuştur.

Odak grup görüşmelerinde sıklıkla dile getirilen şikâyetlerden biri de Suriyelilerin yerel halkın park, bahçe, oyun alanı ve sahiller gibi kamuya açık alanlardan faydalanmasını zorlaştırdıkları olmuştur. Söz konusu şikâyetlerin odağında genellikle Suriyeli genç erkekler bulunmaktadır. Nargile imgesinin merkezi bir rol oynadığı bu anlatılarda Suriyeli genç erkekler

bir yandan ayrıcalıklı, rahatı yerinde ve haddini bilmeyen sığınmacı algısıyla ilişkilendirilmekte, bir yandan da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ait kamusal alanları işgal eden başıbozuk bir kalabalık şeklinde resmedilmektedir:

- Yani gündüz yatıyorlar, gece yaşıyorlar. Mesela ben bazen ramazanda iftardan sonra çıktığım zamanlarda da çocuklarla böyle gezmeye, onu gördüm. Bütün parklarda, bahçelerde, sayfiye alanlarında... Nargilesini bile getirmişler.
- Çok rahatlar.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

Bizim özel günlerde, tatillerde falan, bayramlarda pikniğe gittiğimiz zaman çevremizde en çok gördüğümüz şey Suriyeli gençler. Geçen sene denize gittiğimizde Türklerden çok onlar vardı.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 18 Kasım 2019).

- Bayanların ve çocukların bir nebze alınması [normal] ama o erkekleri, eli silah tutan erkekleri görüyoruz sahillerde.
- Nargile içiyorlar.
- 10, 15, 20 kişi birden denize giriyor. Bizim burada sevgilimiz olur, anamız bacımız olur, onlara hepsine şey gibi bakıyorlar. İnsanlar da rahatsız oluyor. Ne oluyor, bu sefer kimse denize gidemiyor.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

- Tamam biz yine savaşalım, biz yine onlara vefa borcumuzu ödeyelim ama onlar da burada nargile tütürüyorlar.
 - Denize giriyorlar.
 - Onlar geldi kaçak tütün piyasada girila geziyor. Her köşe başında kaçak tütün satılıyor.
- (Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

Bir gün savaş çıkar ben de korkup kaçabilirim kardeşim, eyvallah. Ama başka bir ülkeye gittiğim zaman içim kan ağlar, otururum. Burda nargile içip de donla denize girmem.

(Seküler Türk erkeklerle görüşme, 21 Kasım 2019).

Ben şuna karşıyım gelen Suriyelilerle ilgili. Gerçekten o gençlerin gidip nargile kafelerde içmesi, meydanlarda toplanıp eğlenmesi. Bizim bugün yapamadığımızı onlar yapıyor. Bu benim zoruma gidiyor. Ama kadınlara, çocuklara, yaşlılara bunlara sahip çıkmamız lazım. İnsanlık vicdanıdır.

(Seküler Kürt erkeklerle görüşme, 18 Kasım 2019).

Kamusal hizmetlere erişimle ilgili tehdit algıları

Odak grup görüşmelerinde öne çıkan şikâyetlerden biri de sığınmacılar nedeniyle eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinde yaşandığı söylenen düşüş olmuştur.

Odak grup görüşmelerinde öne çıkan şikâyetlerden biri de sığınmacılar nedeniyle eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinde yaşandığı söylenen düşüş olmuştur. Sözü edilen şikâyetler özellikle Suriyeli sığınmacıların yoğunlaştığı semtlerde ikamet eden katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu katılımcılar çocuklarının

eğitimiyle ilgili sorunları sığınmacılarla ilişkilendirmiş, sınıfların kalabalıklaşmasından, öğretmenlerin öğrencilere yeterli zaman ayıramamasından ve hatta çocuklarının okuldaki sığınmacılardan kötü huylar edinme ihtimalinden yakınmışlardır. Öyle ki özel okul imkânı olmayan bazı ebeveynler, sığınmacıların az olduğu semtlere taşınarak çocuklarının aldığı eğitimin kalitesini yükseltmek istediklerini belirtmiştir:

- *Bu sene benim oğlum anaokulunda. Seneye birinci sınıfa başlayacak. Eğitimde o kadar büyük etkisi var ki. Şimdi benim duyduğum kadarıyla bazı okullarda ... birinci sınıfa gidecek olan Suriyeli çocuğa aşağıda Türkçe öğretiyorlarmış, yukarıda ders eğitimi veriliyormuş. Böyle duydum. Bir okulun üzerinde veliler çok yoğunlaşmış. Suriyeliler işte bir okulda okuyor, ilkokulda. Bana, diyelim ki, şu A okulu çıkıyor. Suriyeliler orada. Ben direkt farklı bir okul arayışına geçiyorum. Herkes aynı şekilde ikametgâhını değiştiriyor. Farklı yerlere kaçmaya başladı. Bu okul olayı benim için şimdi çok büyük bir kaos. Ne yapacağımı bilmiyorum.*

- *Moderatör: Niye ki birlikte okumasınlar diye mi?*

- *Yani mecburen. Çünkü çocuğun kalitesi düşüyor. Okulun kalitesi. Şimdi öğretmenin yapacağı bir şey yok ki. O bir eğitmen. Ne yapacak? Ben Suriyeliyi okutmam, Türkü okuturum mu diyecek?*

- *Neye göre ayarlayacak seviyeyi?*

- *Maalesef yok. Ne oluyor? Benim çocuğum da ona uyum sağlayacak diye geride kalıyor. (Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).*

- *Benim çocuğum birinci sınıfta mesela. Bir tane Suriyeli öğrencimiz var. ... Ama diyorum ki ona vereceği zamanı bizim çocuklarımıza başka bir harf öğreterek ya da daha hızlı bir şekilde planlamasına göre yapsa... Onu da yavaşlatıyor. Ayarlamaya çalışıyor. Böyle zor bi durum bu kaynaştırma konusu.*

- ...

- *Çocukların Türkçeleri bozuluyor. Şimdi onlar tam Türkçe konuşamıyor, bizimkiler de onlara bakıyor. Biraz argolar da var aralarda. Bizim okulda çok yok, bir veya iki tane. Ama dediği gibi arkadaşın, Güngören falan. Oralarda çok var. 20 öğrenci içinde üç dört tane Suriyeli denk gelirse mesela, çocuğun huyu da bozulacak.*

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Odak grup toplantılarında üniversite eğitimiyle ilgili rahatsızlıklar da gündeme gelmiştir. Bazı katılımcılar üniversite eğitimi konusunda Suriyeli sığınmacılara ayrıcalıklar verildiğini, bu sebeple Türk vatandaşlarının ayrımcılığa maruz kaldığını ileri sürmüşlerdir. Sınavsız üniversite, yabancı-

lara özel kontenjanlar ve geri ödemesiz burslar Suriyeli gençlere sağlanan imtiyazlar arasında sayılmıştır:

- *Ama mesela Başbakanlık bursu her Türk'e çıkmıyor. Yani annen baban ölü olacak, sakat olacaksın, yani çok zor bir şey. Ama onlara o şekilde veriliyor ve geri ödemesi yok. Ancak onlara veriliyor ve geri ödemesi yok. Ben buna çok kılım yani. Bir de üniversite sınavına girerken, ben köpek gibi çalışıp yırttım kendimi. İTÜ'yü kazanacağım diye kafayı yedim, psikolojim bozuldu. Onların girdiği özel bir sınav var.*

- *Moderatör: Öyle mi?*

- *Tabii. Hem de nasıl bir sınav biliyor musunuz? Hiç çalışmasanız bile girin, buradaki herkes tıp kazanır. O kadar basit bir sınav.*

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Benim çocuğum girecekken oradaki şeyden yararlanıp, kontenjandan yararlanıp onların alınması, işte "Kontenjan doldu, sizinkileri alamıyoruz" denilmesi. Yarın öbür gün tekrardan aynı şekilde üniversitede de bu olay benim çocuğum kontenjandan girecekken onun sınavsız girmesi benim çocuğumun girmesini engeller mi düşüncesi.

(Erkek, muhafazakâr orta-üst gelir grubu, derinlemesine mülakat, 7 Aralık 2019).

Yukarıda değinilen şikâyetlerin benzerleri sağlık hizmetleri konusunda da karşımıza çıkmıştır. Katılımcılarımız bazen kendi deneyimlerini bazen de başkalarından duyduklarını referans göstererek yerli halkın ücret ödediği sağlık hizmetlerinden sığınmacıların ücretsiz yararlandığını ileri sürmüşlerdir. Suriyelilerin muayene sırasında öncelik sahibi olduğu iddiası da çeşitli odak grup görüşmelerinde gündeme getirilmiştir. Ayrıca, salgın hastalıkları Suriyeli sığınmacılarla ilişkilendiren katılımcılar olmuştur:

- *Hastanede ücretsiz bakılıyorlar ama ücretsiz ilaç konusunu bilmiyorum.*

- *Kartları varmış galiba. Onların bir de sıra öncelikleri var.*

- *Moderatör: Yani ben Türk vatandaşı olarak sigortasız isem, hastaneye gittiğimde para ödüyorum ama onlar ödemiyor öyle mi?*

- *Evet evet, ödemiyor.*

- *Ben de öyle duydum.*

- *Kesinlikle ödemiyorlar.*

- *Onların bir de öncelikleri var. Sıra öncelikleri. Sizin önünüze geçiyorlar.*

- *Evet tabii. Haberlere bile çıktı bu konu.*

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

- *Mesela denk geldim ben. Eczaneye 30 küsur lira ödedim, o 12 lira ödedi. Onlara itiraz ettiler, o paraya bile itiraz ettiler fazla diye.*

- *Moderatör: Aynı ilacı mı aldınız?*

- *Aşağı yukarı aynı miktarda fiyatımız tuttu. Ben de dedim ki bu nasıl iş ya; ben vergi ödüyorum, sigortalı çalışıyorum, niye ben bu kadar veriyorum onlar vermiyor? Sığınmacı işte, adı üstünde sığınmacı. Sığınmacılara bu kadar lüks hayat yaşatırsanız sonu böyle olur.*

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

Eczaneden ilaç alıyorum. Hastaneye gittiğime dair, üniversitelerin daha farklı çıkıyor, normal hastaneye gidince daha farklı çıkıyor. 80-90 lira katkı payı veriyorum. Ama Suriyeliler her şeyi bedavaya alıyor. Ben bunu istemiyorum. İlacını dahi bedavaya alıyor. (Alevi kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

Suriyeliler geldikten son derece saçma sapan hastalıklar çıkmaya başladı. Çünkü zaten kendi ülkelerinde çok temiz bir millet olmadıkları için. Zaten bizim belli başlı çok fazla aşı olanaklarımız olmadığı gibi bir de şimdi ekstradan yok rota virüsü yok el ayak hastalığıydı...

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Öte yandan sığınmacılara yönelik sağlık hizmetlerini kamu sağlığı açısından destekleyen katılımcılara da rastlanmıştır:

- *Sigortası yok, bir şeyi yok, gelmiş burada her türlü hakka sahip olabiliyor. Ameliyatını olabiliyor. Çocukları faydalanabiliyor. Biz sigortalı olmadığımız zaman sorun yaşıyoruz.*
- *Şimdi onlara da bakmasa bu sefer salgın hastalıklar yaygın olacak. Bir şekilde bakmak zorunda.*

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Cinsel tehdit algıları

Katılımcıların cinsel taciz ve saldırı hikayelerini genellikle etraftan veya sosyal medyadan edindikleri duyumlara dayandırdıkları gözlemlenmiştir.

Suriyeli sığınmacıların kadın ve çocuklara yönelik cinsel bir tehdit oluşturduğu iddiası birçok odak grup görüşmecisi tarafından dile getirilmiştir. Katılımcıların cinsel taciz ve saldırı hikayelerini genellikle etraftan veya sosyal medyadan edindikleri duyumlara dayandırdıkları gözlemlenmiştir. İlk elden deneyimlerde ise daha çok park ve sokak

gibi kamusal alanlarda genç erkek sığınmacı gruplarının yarattığı güvensizlik hissine vurgu yapılmıştır:

Ben şu savunma şeyisini söylemek istiyorum. Ben hep bir korunma duygusu içindeyim. Yani laf atacak, biri tacizde bulunacak, korkuyorum yani. Bizim oralarda çok [Suriyeli] var.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 7 Kasım 2019).

Ben parka gidiyorum, çocuk parkına, başıboş adamları istemiyorum. Orası çocuk parkı. Orası dinlenme tesisi değil. Git dışarıda otur. Bizim orada bunlar var. Her yerde var. Parklarda yatıyorlar, banklarda oturuyorlar. Boş gezenin boş kalfaları. Bir de tek de gezmiyorlar. İki, üç, dört kişiler. Taksim'e gidince önceden kapkaçtan korkuyorduk. Şimdi kalabalık tacizden de korkuyor insan.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

Suriyeliler geldikten sonra şiddet olayları çok fazla arttı. Çocuklara tecavüzler falan hepsini duyuyoruz. Çok fazla duyuyoruz yani. Hayvanlara şiddet. Ben gözümle de gördüm. İnternet sitelerine üyeyim o hayvanlarla ilgili.

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

- Sokaklarda birkaç sefer denk geldim, 2-3 tane Suriyeliyi sokakta yürürken. Ya bi bayan görmesinler, hepsi böyle sıradan dönüp bir bakarlar. Neyi bekliyorsun bu kadından sen ya? Ne olarak görüyorsun? Böyle gözlerinin içine baka baka, süze süze gidiyor. Nedir bu kardeşim?

- Kendileri de her tarafını gözlerini bile kapatıyorlar.

- Bunların yaşadığı ülke sonuçta kapalı çarşafli. Bu tarafa gelince modernlik olduğu zaman neye uğradıklarını şaşırıyorlar.

(Alevi erkeklerle görüşme, 15 Kasım 2019).

- Ben Bağcılar'da oturuyorum ve dışarı çıkmaya çekiniyorum.

- Moderatör: Söylemek istediğiniz şey oradaki değişim mi?

- Evet. Akşam eşimi alıp dışarı çıkamıyorum, parkta çocuğumu gezdiremiyorum. Hani öküzin trene bakması gibi benim karıma bakıyor. Kim kabul eder bunu? Kaç kişi kabul eder?

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 19 Kasım 2019).

Bu konuda dikkat çeken bir başka husus ise bazı katılımcıların sığınmacılardan bağımsız olarak ülkedeki taciz gerçeğini kabul etmeleridir. Lakin, sığınmacıların gelişiyile taciz vakalarının arttığına yönelik ortak bir görüş vardır:

- Bakırköy sahilinde en yakın bu yaz mı geçtiğimiz yaz mı 15-20 tane Suriyeli genç, hepsi beraber denize giriyorlar. Sağda solda bütün kızlara, bacılara, onlara bakıyorlar ve herkes rahatsız oluyor. İnsan ne oluyor? Bu sefer bizler gidemiyoruz oraya. Gitmek istemiyoruz. Niye? Aklımızda hep o soru var, o insanlar orada.

- ...

- Şöyle, bizim zaten affedersiniz çakalımız çukalımız bize, kendimize yetiyordu. Bir de ekstradan bunlar çıktı.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Suriyeli kadınların gerek Türk erkeklerine çekici gelebilmeleri gerekse de maddi açıdan güçsüz olmaları sebebiyle bir cinsel tehdit olarak algılanması, özellikle muhafazakâr kadın katılımcılarla yapılan görüşmelerde karşımıza çıkmıştır:

Öte yandan, sığınmacı kadınların ikinci eş olarak Türkiye vatandaşı erkeklerle evlenmesi konusu da bazı odak grup görüşmelerinde kendiliğinden gündeme gelmiştir. Suriyeli kadınların gerek Türk erkeklerine çekici gelebilmeleri gerekse de maddi açıdan güçsüz olmaları sebebiyle bir cinsel tehdit olarak algılanması, özellikle muhafazakâr kadın katılımcılarla yapılan görüşmelerde karşımıza çıkmıştır:

- Erkeklerimiz için de tehlikeli. Adamın gönlü karısından kaçtıktan sonra ikinciye şans verebilir. Çünkü etrafta yayıldı.
- Bayanları işsiz güçsüz oldukları için, rahatlıkla bir erkeğe gidebiliyorlar. Beni alsın baksın da...
- Tabii başımı sokacak bir yerim olsun isteyebilir.
- ... Bir de şeyler var. Ben bazen Müge Anlı'yı izliyorum, dolandırıcı çeteleri var. Yaşlı adamları dolandırıyorlar.
- Kolay yoldan para kazanmak istiyorlar.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

- Arapların maşallahları var
- İran'da aynı şekilde. Bir makyajları var, badana resmen ya.
- Oje, ruj, hepsi var maşallah!
- Ben korkuyorum valla resmen bizim erkeklerimiz kayarsa diye.
- Aaa o daha büyük tehlike.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 18 Kasım 2019).

Bu alıntılar sadece erkeklerin değil kadın sığınmacıların da cinselleştirildiğini göstermesi bakımından ilginçtir. Fakat kadınların aksine erkek sığınmacılar bir arzu nesnesi olarak ele alınmamış, aksine sık sık "çirkin" ve "pis" olarak tarif edilmiştir:

- Ya işte bunların tam tersi hepsi çirkin. Bir tuhaf lar yani.
- İşte terk etmiş Allah onları.
- Yani şuraya 10 tane erkek koy, iki tane de Suriyeli koy. Hemen tanınır.
- lyyyyggg.
- Onların kadınları Türk erkeklerine bayılıyorlarmış.
- Bayılırlar tabii.
- Bayılırlar tabii, Türk erkeklerine herkes bayılır.
- Bizim erkeklerimize herkes bayılır.
- Avrupa bile bayılıyor bizim erkeklerimize.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 7 Kasım 2019).

Eşimle beraber, akşam gezmesinden geliyoruz. Metrobüse bineceğimiz yoldan karşı karşıya geçtik. Durağa yakın mesafede 2-3 Suriyeli böyle 20'li 30'lu yaşlarda, pis görünümlü, pis suratlı insanlar. Eşimle ben geçerken bana karşı tuhaf 1-2 kelime söylediler. Eşim zaten her şeyden nem kapalı bir insan. Neredeyse korkudan bir şey olacak falan diye adamın kolunu tuttum, "Yürü hadi" diye diye sürükledim resmen.

(Seküler Türk kadınlarla odak grup görüşmesi, 11 Kasım 2019).

Ulusal güvenliğe ilişkin tehdit algıları

Suriyelileri ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak gören yaklaşımlar odak grup görüşmelerinde de dile getirilmiştir.

Anket verilerine göre İstanbulluların yarısından fazlası “Suriyeli sığınmacılar ülkemizin terörist saldırılara maruz kalma riskini arttırıyorlar” önermesini desteklemektedir. Suriyelileri ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak gören yaklaşımlar odak grup görüşmelerinde de dile getirilmiştir. Bu konudaki tehdit algıları, terörle bağlantılı kişilerin sınırlardaki denetimsizlik sebebiyle ülkeye rahatlıkla giriş yap-

bildikleri ve artan sığınmacı nüfusun gelecekte özerklik talebinde bulunabileceği gibi endişeler üzerinden tartışılmıştır:

- *Ne olduğunu bilmiyoruz ki. İŞİD’li olabilir. Müslüman olabilir ama bir sürü cihat örnekleri var burada.*
- *Devlet zaman zaman birilerini destekliyor arkadaşlar. Bağdadi diye İstanbul’da Suriyeli biri yakalanıyor, öldürülüyor. Trump açıklıyor kendi tarzıyla. Ertesi gün bizim başkanıımız açıklıyor, diyor ki “13 tane karısı ve çocuğuyla Çankırı’da yakalandı.” Ya da “İŞİD’in kelle kesicisi Bolu’da villasında yakalandı.” Ya da “Kocaeli’nde özel villasında yakalandı.”*
- ...
- *Yani şöyle. Tabi ki [tehdit] var. Dört milyon insanın geldiği bir yerde bin kişi çok küçük bir rakam. Ama bin kişi Türkiye’yi kan gölüne çevirebilir. Tehdit var.*

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 12 Kasım 2019).

- *Yarın öbür gün bir Suriyeli vakası çıkmayacağı, ben de buradan hak istiyorum, toprak istiyorum demeyeceğinin garantisini verebilir mi bana?*
- *Geçenlerde arkadaşımın onu tartıştık. Diyorlar ki ev alıyorlar. Dedim bütün topraklarımız satılıyor. Tartışıyoruz. Toprak satmıyoruz, ev satıyoruz diyor. Ev satmak demek toprak satmak değil mi? Ben yanlış mı düşünüyorum?*

(Alevi kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

Bundan 5-6 sene sonra Hatay’ın seçmen sayısında mesela Suriyeli sayısı Türk sayısını geçecek deniyor. Bunun gibi birçok il var Türkiye’de. Yani bu aslında bizim Türkiye olarak ciddi derecede yönetemediğimiz ya da bununla ilgili hiçbir hazırlığımızın olmadığı, spontane gelişen, konuya anlık çözümler ürettiğimiz bir konu olarak bakıyorum. Yaklaşık 7-8 sene önce süreç oldu. Tartışılıyor sürekli Türkiye’de birçok siyasetçi, birçok profesör, bu işi çok yakından takip eden kişiler tarafından. Ama bakıyorsunuz yani işte Türkiye’nin bu konuda güvenlik zaafı var.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Siyasi tehdit algıları

Suriyelilerin oy kullanarak siyasi dengeleri değiştirebileceği endişesi bilhassa seküler katılımcılarla yapılan odak grup görüşmelerinde öne çıkmıştır.

Suriyelilerin oy kullanarak siyasi dengeleri değiştirebileceği endişesi bilhassa seküler katılımcılarla yapılan odak grup görüşmelerinde öne çıkmıştır. Bu görüşmelerdeki bazı katılımcılar hükümetin Suriyeli sığınmacıları siyasi amaçlarla ülkeye getirdiğini ileri sürmüştür:

Ya bir de kötü olan şey şu, gelip sığınsınlar ama en yukarıdaki adam öyle demiyor. Gelip bana minnettar olup bana oy versinler. O kadar Suriyeli diyor ki benim karnımı doyuruyor, bana ayrıcalık veriyor, benim çocuğum okuyor. Çok iyi, oy vereyim o zaman. Vatandaşlığa geçirdi çoğunu işte.

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

- Kesinlikle oy kullandılar.
- Kimlik verildi bunlara, T.C. verildi.
- ...
- Kesinlikle kullandılar.
- Tabii canım, zaten onun için getirildiler.
- Yüzde bin eminim.
- Ke-sin-lik-le!
- Amaç oydu zaten.
- Sonra da gönderemediler zaten. Eğer gönderilseydiler oyun ortaya çıkacaktı. Bunlar hemen seçimden sonra niye gitti falan diye.

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

- Normal bir seçim gelse dediğin gibi bunlar oy deposu. Bakalım bunlara ne gibi şeyler tanınacak? Bizimle beraber sıraya girip belki oy verecekler.
- Ki vatandaşlığı aldı. Bir milyona yakın vatandaşlık aldı Suriyeliler. Onlar artık yapıştı, bizde kaldı.
- Bitti o iş, bitti.
- Kalanı da zamanla entegre edilir.
- ... Suriye meselesi bir göç meselesi değildir. Göçün adı hicrettir. Mekke'den Medine'ye göçün adı hicrettir. Bir coğrafya var, sana bütün imkânları veren. Ektiğin anda karşılığını aldığın, yaşamak için, su olduğu için gittiğin bir yer. Bir yerden bir yere göçtür hicret. Ama Suriyelileri içeri alması bir göç meselesi değildir, siyasi bir meseledir. Ranttir.

(Seküler Türk erkeklerle görüşme, 21 Kasım 2019).

Muhafazakâr kesimden görüşmeciler ise bu tür iddialara katılmadıklarını ifade etmiş, tersine sığınmacı politikasının hükümete oy kaybettiğini savunmuştur:

Muhafazakâr kesimden görüşmeciler ise bu tür iddialara katılmadıklarını ifade etmiş, tersine sığınmacı politikasının hükümete oy kaybettiğini savunmuştur..

Bu bir siyasi risktir. Yani 10 yıl sonra bana oy olarak geri dönecek diye bugünkü seçimi kaybettirebilir. Bu ölçülebilir bir şey değil. On sene sonra bunlara vatandaşlık gelir, oy alırım bunlardan ben güçlenirim diye düşünüp belki de bu seçimi Suriyeliler yüzünden kaybetti. Yani son yaşanan seçimde onları aldı, vatandaşlık verdi, seçme hakkı verdi vesaire. Belki de onun yüzünden kaybetti. Risk işidir. Onun için alalım vatandaşlığa oyumuz artsın diye bir mantık doğru orantılı bir şey değildir.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 12 Kasım 2019).

- Yok böyle bir şey bence.
- Bence başkan bu yüzden zaten oy kaybetti.
- Tabii ki de.
- Bence de çok kaybetti.
- ...
- Moderatör: Şimdi onların oy kullanıp kullanmadığından öte, buraya oy kullanmaları için getirilmiş olmaları düşüncesine ne diyorsunuz?
- Hiç sanmıyorum
- Ben de düşünmüyorum.
- Onlardan alacağı oydan çok daha fazlasını kaybetti zaten.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 18 Kasım 2019).

Ne var ki bir önceki kısımda ortaya koyduğumuz üzere, muhafazakâr katılımcıların da Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak buldukları bölgelerde bir siyasi güç ve güvenlik tehdidi oluşturabileceklerine dair kaygıları bulunmaktadır:

Onlar üredikçe çoğaldıkça, 10 bin Türk kalıp da 20 bin Suriyeli 15 yıl sonra olursa tabii ki de ülkenin yapısını değiştirirler. Belediye başkanı, kaymakam bile olurlar.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşmesi, 8 Kasım 2019)

- Bir de Kilis'te en son Türk nüfusu çarpı üç Suriyeli nüfus.
- Üç katına çıkmış durumda. Şu an bir referandum olsa Kilis elden gitti.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Muhafazakâr katılımcıların da Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak buldukları bölgelerde bir siyasi güç ve güvenlik tehdidi oluşturabileceklerine dair kaygıları bulunmaktadır.

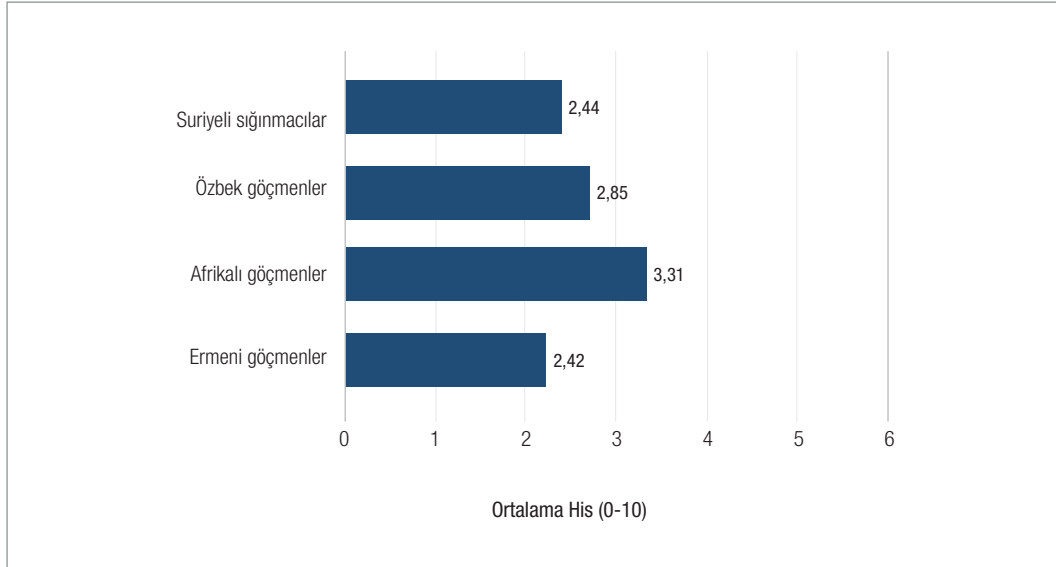
3.1.4 Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Duygusal Mesafe

Kaygı ve tehdit algılarının yanı sıra öfke, nefret, iğrenme, kıskanma, acıma, hayranlık duyma ve suçluluk gibi pek çok olumlu ya da olumsuz duygunun gruplar arası ilişkilerde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir.³⁹ Bu sebeple bireylerin dış grup üyelerine yönelik duygu durumlarının ortaya konması önemlidir. Gruplar arası ilişkiler üzerine yapılan çalışmalarda bu amaçla kullanılan araçlardan biri “his termometresi” (“*feeling thermometer*”) olarak adlandırılan ölçüm yöntemidir.⁴⁰ Hedef gruba yönelik hislerin iki kutuplu (soğuk-olumsuz ve sıcak-olumlu) bir cetvel üzerinden puanlandığı bu yöntem, bireylerin dış gruplara yönelik duygusal mesafelerinin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Anket çalışmamızda his termometresinin basitleştirilmiş bir halini kullandık ve katılımcılardan Suriyeli sığınmacılara yönelik hislerini 0 (“Çok olumsuz, soğuk bir his”) ile 10 (“Çok olumlu, sıcak bir his”) arasında değişen bir cetvel yoluyla belirtmelerini istedik. Görüşmecilerimizden ayrıca İstanbul’da önemli bir nüfusa sahip olan Özbek, Afrikalı ve Ermeni göçmenlere yönelik hislerini puanlamalarını talep ettik.

En yüksek puanı alan Afrikalı göçmenler için bile ortalama his 10 üzerinden 3.31’de kalmıştır.

Sonuçlar, İstanbulluların şehirlerindeki belli başlı göçmen gruplara yönelik son derece olumsuz hisler beslediğini ortaya koymaktadır (Şekil 3.9). En yüksek puanı alan Afrikalı göçmenler için bile ortalama his 10 üzerinden 3.31’de kalmıştır. Bu bulgular, Suriyeli sığınmacıları hedef alan olumsuz tutum ve davranışların sadece onlarla ilgili

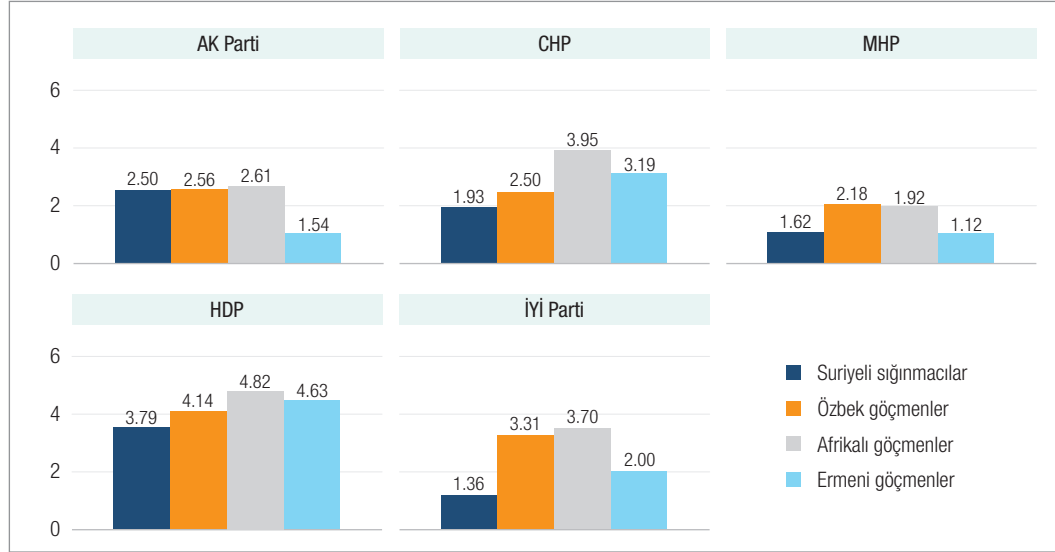
olmadığını, sık sık bir “dünya kenti” ya da “kültürler başkenti” olarak tanımlanan İstanbul’un ağır bir yabancı karşıtlığı sorunu ile karşı karşıya bulunduğunu göstermektedir. Bu konuyu dördüncü bölümde daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.



Şekil 3.9 Yabancı Göçmenlere Yönelik Ortalama His

Diğer konularda olduğu gibi, göçmenlere yönelik hisler konusunda da parti seçmenleri arasında kayda değer farklılıklar söz konusudur (Şekil 3.10). Kürt seçmenlerin ağırlıkta olduğu HDP’liler, yabancı göçmenlere en sıcak bakan grup olarak öne çıkmaktadır. MHP’liler ise tüm göçmen gruplara çok soğuk bakmaktadır. CHP, İYİ Parti ve HDP seçmenlerinin duygusal açı-

dan en uzak oldukları grup Suriyeli sığınmacılar iken, AKP ve MHP'lilerin en uzak oldukları grup Ermeni göçmenlerdir.



Şekil 3.10 Parti Tercihine Göre Yabancı Göçmenlere Yönelik Ortalama His (0-10)

Nitel Bulgular

Anket çalışmamız, İstanbulluların sadece Suriyeli sığınmacılara değil şehirlerindeki tüm göçmen gruplara yönelik olumsuz hisler beslediğini göstermiştir. Odak grup görüşmelerinde de benzer bir tablo ile karşılaşılmıştır. Örneğin, muhafazakâr kadınlarla yapılan bir odak grup görüşmesinde, katılımcılar bu konudaki şikâyetlerini kalabalık olmayan bir eski İstanbul görseli üzerinden ifade etmiştir:

- Bu fotoğraf eski İstanbul'u özlüyoruz. Yani sakinlik, her yer kalabalıklaştı. Tabii kendimiz de çok kalabalığız ama bir de başka ülkelerden insan kabul ettiğimiz zaman daha da binalar yoğunlaşıyor, daha da betonlaşıyor. Bu yüzden bu fotoğrafı tek başına hiçbir yerde tek başına çektiremeyiz. İllaki yanımızda insan kalabalığı olacaktır. Ve [bu] bana göre özlem.

- ...

- Moderatör: Bu kalabalığın tek nedeni Suriyeliler mi?

- Şimdi ben onu diyecektim. Araplar da var.

- Türkmenler var, zenciler var.

- Bu konuda ben bir şey söyleyeceğim. Bu kalabalığın bence tek sıkıntısı bizim ülkemize çok kolay göç edebiliyorlar. Yani giriş çıkışlarda atıyorum mesela bir Kanada gibi her şey ince ince incelenmiyor. Aslında kalabalığın nedeni tamamen bizim göç kolaylığımız.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Benzer şekilde bir başka odak gruptaki görüşmeciler, kolaj çalışmalarında "Merhaba güzel vatanım" ifadesi içeren bir görsel kullanmış ve bu görseli "Güzel vatan diye bir şey kalmadı artık"

şeklinde açıklamıştır. Söz konusu katılımcılar İstanbul'daki yoğun göçmen varlığını bir işgale benzetmişlerdir:

- Özellikle Fatih'i gören arkadaşlar, Aksaray, orada kendini yabancı hissediyorsun zaten.
- Birleşmiş Milletler gibi olduk.
- Aynen. Bunun insani boyutuna bir şey demiyoruz ama artık bir işgal söz konusu. Artık devlet politikasını da aştı. O yüzden istila altında gibi hissediyorum.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

Aşağıdaki alıntı İstanbulluların olumsuz hislerinin sadece Suriyelilere değil farklı göçmen gruplarına yöneldiğini açıkça göstermektedir:

Dokuz yaşında ikiz kızlarım var. Oturduğum binanın girişinde Suriyeliler oturuyor. Bir yan binamızın altında Kazaklar ve Özbekler oturuyor. Onların karşı komşusu Afganlar. Ben o kadar uluslararası bir semtte oturuyorum ki yani sabahları evden çıkarken günaydın diyebileceğim bir mahalle bakkalı var!

(Seküler Türk erkeklerle görüşme, 21 Kasım 2019).

Keza ekonomik tehdit algılarının da sadece Suriyelilerle değil genel olarak yabancı göçmenlerle ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir:

Şimdi bunlar gelince işsizlik daha da çoğaldı. Şimdi kendi vatandaşımız artık rahatlıkla iş bulamıyor. Bunları çalıştırıyorlar, mesela sigortayı ödemedi düşük parayla maaşla rahatlıkla çalıştırabiliyorlar. Suriyeliler olsun, farklı ülkeler olsun. Mesela Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan... Mesela buna bakıyorsun, çok yabancı insan var Türkiye'de. Nereden baksan 7-8 milyon yabancı insan var. Bunlar olduğu için kendi vatandaşımız rahatlıkla iş bulamıyor, çalışmıyor. Bu bizim için büyük bir sıkıntı.

(Muhafazakâr Kürt erkeklerle görüşme, 20 Kasım 2019).

Öte yandan, Suriyelilerin olumsuz yönlerini vurgulayarak onları diğer göçmen gruplardan "medeniyet seviyesi" bakımından ayıran görüşmeciler de olmuştur:

- Özbekler de geldi mesela. Özbekler de var aralarda. Onlar hiç öyle değiller ki. Suriyeliler gibi değiller. Daha içimize karıştılar daha medeni insanlar.
- Hiç kendilerini değiştirmek istemiyorlar. O kadar rahatlar. Ben başka bir memleketteyim. Burada bunların her şeyi var. Aşırı rahatlar.
- Zenciler var, saat satanlar. Hiç şikâyet ediyor muyuz?
- ...
- Valla Arapları, Türkmenleri, Özbekleri hiçbirini istemiyorum. Kağıthane'de böyle.
- Ben de hiçbirini istemiyorum.
- Kardeşim Kağıthane'de oturuyor. Caddede üç tane oradan geliyor, iki oradan geliyor. Hepsini birbirlerini tanıyor, ben bitişikteki komşumu tanımıyorum. Nereden buluyorsunuz? Nereden tanışıyorsunuz?

(Seküler Türk kadınlarla odak grup görüşmesi, 12 Kasım 2019).

- Bu çekik gözlülerden bence daha fazlalar. Japonlardan, Özbekistanlı, Koreli, Moğolistanlı olanlardan daha fazlalar. Çok ürüyorlar. Suriyeliler dışındakiler biraz daha hani temizler. Bizde şeyi yok yani.
- Biraz daha kültürlüler Suriyelilere göre.
- Daha efendiler. Sırasını bekliyorlar. Markete gittiği zaman sırasını bekliyor, ama Suriyeliler onu yapmıyor. Aradan sıkıştırıyor öne geçmek için.
- Hep bir şeytanlık var onlarda yani. Yıllarca zencilerle, siyahilerle birlikte yaşıyoruz ama daha bugüne kadar bir kızımızı taciz ettiğini duymadık.
- Benim kiracılarım siyahî, çok memnunum. Hiçbir sorunları yok. Binada kimseyle sorunları yok

(Alevi kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

Bu bağlamda, çalışkanlık açısından Suriyelileri diğer göçmen gruplarından ayırarak dilencilğe daha yatkın olmakla suçlayan veya ticaret ahlaki açısından eksik gören yorumlarla da karşılaşmıştır:

- Bu ırkın [Suriyelilerin] devamında Kazak, Özbek ve Afganlarımız da var mübarekler. Arkadaş dedi ki, zenci dedi. Ben de aynı tabiri kullanıyorum, ben de onlara zenci diyorum. Ama ben bunların dilenenlerini hiç görmedim. Hep saat satanlarını gördüm ve çalışanlarını gördüm. Cıks, en güzel spor ayakkabıları, en güzel spor kıyafetlerini giyiniyorlar. Günlük bir ticaret yapıyorlar.
- İnadına spor yapıyorlar, çok iyiler.
- Yani bir tespihi beş liraya satmıyorlar. Tespihi değerinde satıyor. Suriyeliler, o ırk bir şeyi satarken çevre kontrolü yapıyor. Onu bilinçli bir ticaret olarak satmıyor. İstiyor ki o bir liralık malzemenin bir lirasını sen ver ama ürünü alma. Dilencilik gibi kullanıyor yani. Göstermelik bir ticaret yapıyor Suriyeliler. Diğer ırklar böyle değil.

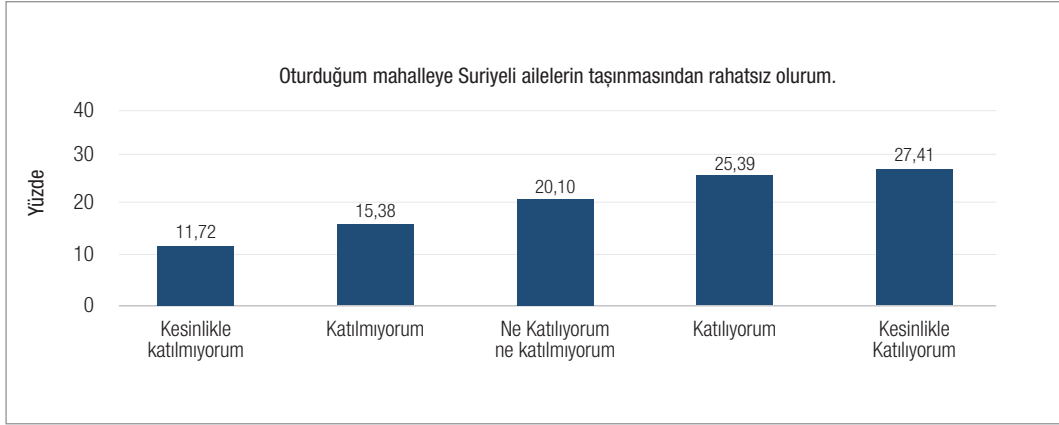
(Seküler Türk erkeklerle odak grup görüşmesi, 21 Kasım 2019).

3.1.5 Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Mesafe

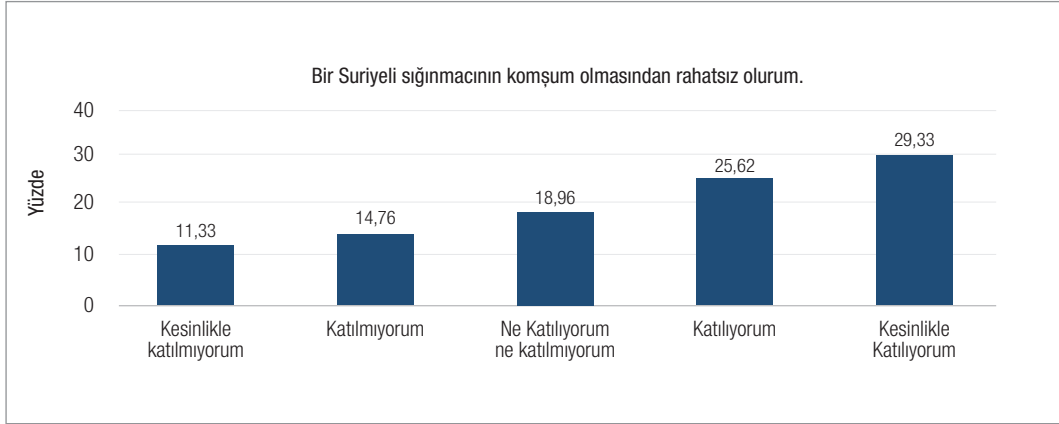
Mahallelerine Suriyeli ailelerin taşınmasından rahatsız olmayacağını belirtenlerin oranı sadece yüzde 27.10'dur.

Amerikalı sosyolog Emory S. Bogardus'un ilk versiyonunu 1924'te geliştirdiği "sosyal mesafe ölçeği" (SMÖ) günümüzde sosyal bilimciler tarafından gruplar arası ön yargı ve husumetlerin analizinde en çok kullanılan araçlardan biridir.⁴¹ "Toplumsal uzaklık ölçeği" olarak da bilinen SMÖ, katılımcıların belli bir gruba mensup kimselerle sosyal ilişki kurmaya ne derecede açık olduklarını tespit etmeyi amaçlar. Biz de çalışmamızda

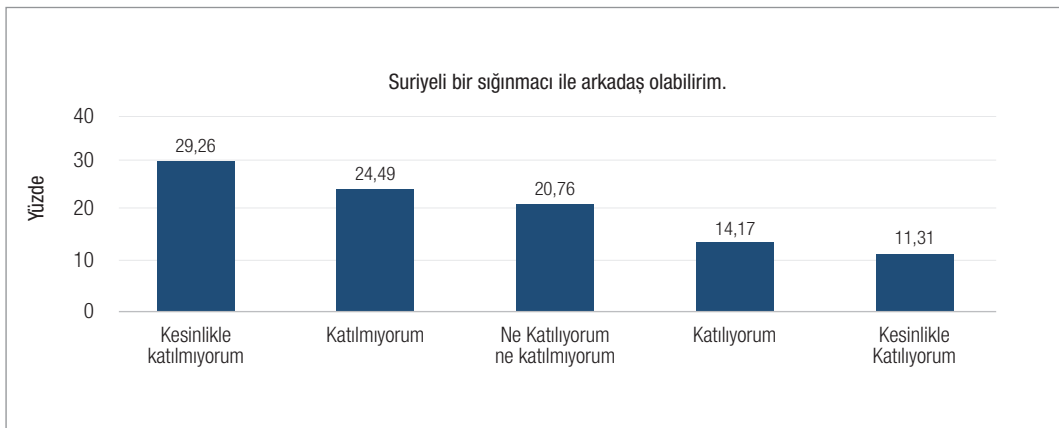
aynı mantığı izleyerek katılımcılarımıza oturdukları mahalleye Suriyeli ailelerin taşınmasından ve Suriyeli bir sığınmacının komşuları olmasından rahatsız olup olmayacaklarını sorduk. Görüşmelerimizden ayrıca Suriyeli bir sığınmacıyla arkadaşlık kurmaya açık olup olmadıklarını belirtmelerini istedik. Bulgularımız, İstanbulluların Suriyelilerle sosyal ilişki kurmaya istekli olmadıklarını göstermektedir. Mahallelerine Suriyeli ailelerin taşınmasından rahatsız olmayacağını belirtenlerin oranı sadece yüzde 27.10'dur (Şekil 3.11). Suriyeli bir sığınmacıyı komşusu veya arkadaşı olarak kabul etmeye açık olduğunu söyleyenlerin oranı sırasıyla yüzde 26.09 (Şekil 3.12) ve yüzde 25.48'dir (Şekil 3.13).



Şekil 3.11 Suriyelilere Yönelik Sosyal Mesafe: Aynı Mahallede Yaşamak



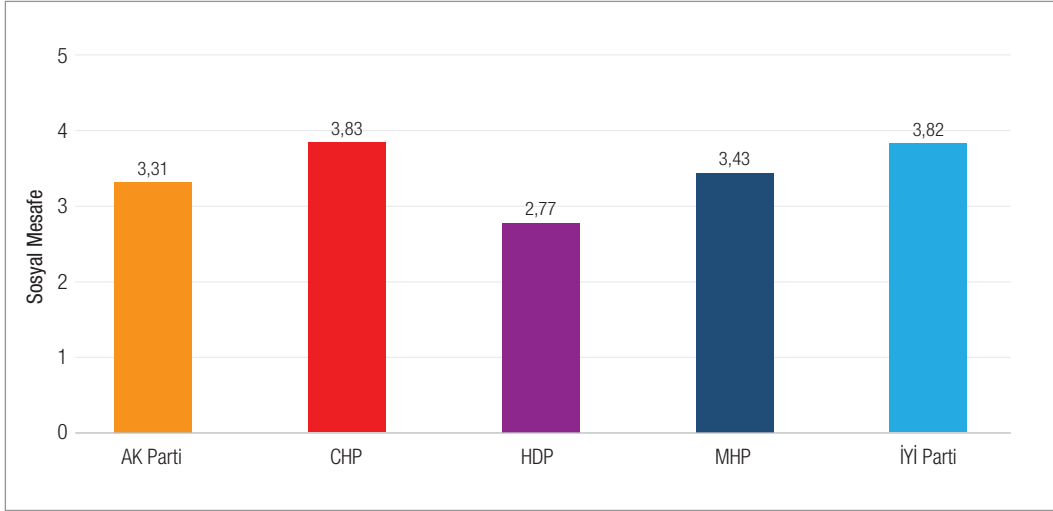
Şekil 3.12 Suriyelilere Yönelik Sosyal Mesafe: Komşuluk



Şekil 3.13 Suriyelilere Yönelik Sosyal Mesafe: Arkadaşlık

Parti tercihi ile Suriyelilere yönelik sosyal mesafe arasındaki ilişkiyi görebilmek amacıyla, bu üç soruya verilen yanıtların ortalamasını alarak basit bir sosyal mesafe ölçeği oluşturduk. 1 ("En düşük sosyal mesafe") ile 5 ("En yüksek sosyal mesafe") arasında bir değer alan ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach Alfa) katsayısı 0.92 olarak hesaplanmıştır. Farklı parti seçmenlerinin ölçekteki

ortalama puanı dikkate alındığında, Suriyelilerle sosyal ilişki kurmaya en açık kesimin HDP'liler, en kapalı kesimin ise CHP ve İYİ Parti seçmenleri olduğu ortaya çıkmaktadır (Şekil 3.14).



Şekil 3.14 Parti Tercihi ve Suriyelilere Yönelik Sosyal Mesafe

Nitel Bulgular

Girişte gösterdiğimiz gibi Suriyeli sığınmacıların İstanbul'daki dağılımı gerek ilçeler gerekse de mahalleler düzeyinde son derece eşitsizdir. Sığınmacıların büyük çoğunluğu kiralara göre ucuz, yaşam standartlarının ise düşük olduğu mahallelerde ikamet etmektedir. Odak grup toplantılarımıza bu bölgelerden katılan bazı görüşmeciler, söz konusu eşitsizlikten ve sığınmacıların "yükünün" kendi üzerlerine kalmasından yakınmışlardır:

- *Tarabya olsun, mesela Etiler olsun, oralarda barınmıyorlar. Pahalı bir semt olduğu için semtine göre yaşıyorlar.*
 - *Sığınmacıların hepsi aynı değil. Parçalanıyorlar var. Kimisi daha zengin. Zenginler daha sağlam kaldılar.*
 - *İstanbul'un her yeri bundan aynı şekilde etkilenmiyor. Yaşanan yere göre değişiyor.*
- (Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşmesi, 11 Kasım 2019).

Odak grup görüşmecileri arasından seçilen kişilerle gerçekleştirdiğimiz derinlemesine mülakatlarda katılımcılar, Suriyelilerle mekânsal karşılaşmalarına dair ilgi çekici görüş ve deneyimlerini bizimle paylaşmışlardır. Sığınmacıların İstanbul'a eşitsiz bir şekilde dağıldığını göz önüne alırsak, görüşmecilerimizin farklı semtlere dair olumlu veya olumsuz hislerini özel olarak Suriyelilerle genel olarak da yabancı göçmenlerle ilişkilendirerek açıklamaları dikkat çekicidir.

Derinlemesine mülakat yaptığımız ve halen Bağcılar, Esenler, Güngören, Zeytinburnu, Kağıthane ve Sultangazi gibi Suriyeli sığınmacıların yoğunlaştığı yerlerde ikamet eden pek çok katılımcı, sığınmacı yoğunluğu olmayan semtlerde yaşamak istediğini belirtmiştir. Söz konusu semtlerde yaşamaktan memnun olduğunu ve olacağını söyleyen katılımcılar ise buralardaki korunaklı sitemleri tercih etmektedir. Katılımcıların taşınma hikayeleri ve hayalleri bu bakımdan aydınlatıcıdır.

Örneğin Suriyeliler nedeniyle Bağcılar'daki evini kiraya verip Üsküdar'da kiraya çıkan bir görüşmeci bu kararını şöyle açıklamıştır:

Bağcılar, Esenler, Güngören, Zeytinburnu, Bahçelievler... Buralarda biraz daha göçmen, göç çok, Suriyeli. Şimdi Zeytinburnu'na gidiyorsun Pakistanlılar, Afganlılar... Güngören'e gidiyorsun aynı şekilde. Esenler'e gidiyorsun Suriyeli çok. Bağcılar'a çıkıyoruz, Suriyeli çok. Ben şimdi parka çıksam kendimi yabancı hissediyordum, o derece kendimizi yabancı hissediyorduk ama bu tarafta ... biraz daha rahat."

(Erkek, muhafazakâr orta-üst gelir grubu, derinlemesine mülakat, 16 Aralık 2019).

Aynı görüşmeci imkânı olsa yaşamak isteyeceği semtlerin ise Beşiktaş ve Beykoz olduğunu belirtmiştir: "[Beykoz] daha ormanlık, yeşillik. Ben Karadenizli olarak severim yeşili, ormanı. Denize yakın. Daha elit insanlar var."

Benzer şekilde Kağıthane'den Fatih'e taşınan bir katılımcı, eski mahallesindeki göçmen yoğunluğundan yakınmış ve bunu çocuklarının eğitimiyle ilişkilendirmiştir:

İki tane okul var çocuğumun alternatif gidebileceği. Yani nasıl diyim? İnsanları sınıflandırmayı sevmiyorum ama işte bu Roman kesim dediğimiz, Suriye'den bir Türkmen kesim var. Suriyelilere hiç benzemiyorlar mesela, saçları değişik, kınalı falan. Türkmenler ama değişik tipler ... Böyle çok çeşit kesimlerin ve insanlar yani çocuklarına eğitimleri çok iyi veremiyorlar ... Okullar biraz onlarla harmanlandı, karıştı. ... Okumalarında, beraber olmalarında problem yok ama işte biraz okulların genetiği bozuldu.

(Erkek, muhafazakâr orta-üst gelir grubu, derinlemesine mülakat, 30 Kasım 2019).

Devlet okulu dışında çocuklarını gönderebileceği bir alternatifi olmadığını söyleyen bu görüşmeci, yaşamak isteyeceği yer olarak Kağıthane'de "güzel okulları olan" ve "özel korunaklı lüks sitelerin" bulunduğu bir mahalleyi işaret etmiştir:

Orada bir mahalle var böyle, orada bir okul var. Ama o bölge çok nezih, elit. İkişer katlı evlerin olduğu, dubleks, tripleks, malikane tarzı evlerin olduğu bir yer. Şu an kentsel dönüşümler girdi ama Kağıthane'de oturan herkesin yaşamak istediği bir yer, herkesin keşke orada bir evimiz olsa dediği, herkesin de ortak paydası.

(Erkek, muhafazakâr orta-üst gelir grubu, derinlemesine mülakat, 30 Kasım 2019).

Şişli'de oturan bir diğer görüşmeci merkezi bir yerde yaşamaktan memnun olduğunu ancak göçmen nüfustan dolayı burayı özellikle çocuk yetiştirmek için uygun bir yer olarak görmediğini söylemiştir. Yaşamak istediği yer olarak ise "Suriyelilerin olmadığı" Göztepe semtini göstermiştir:

[Şişli] çok merkezi bir yer, merkezi olarak memnunum. Ama çocuk yetiştirme yeri olarak memnun değilim. Çünkü çok karışık. Bizim mahallede siyahiler çok var. Suriyeliler çok. Afganlar var. Özbekler özellikle, her yerde Özbek görebilirsiniz yani. Hafta sonları Göztepe'ye geçiyorum [abisini ziyaret için], orada hiç yok onlardan.

(Kadın, Alevi, derinlemesine mülakat, 22 Kasım 2019).

Sultangazi’de kirada yaşadktan sonra ev sahibi olarak Seyrantepe’ye taşınan bir başka görüşmeci de bu iki semti Suriyeli göçmenler üzerinden karşılaştırmıştır:

Çok göç alan bir yer, mültecinin çok olduğu bir yer. Sultangazi şu an 505 bin nüfusu olan bir ilçe. Ki göçmenler, mülteciler hariç. ... Sultangazi’ye gittiğim zaman gerçekten kendimi Suriye’de hissediyorum ... Seyrantepe’de ben aynı şeyi görmüyorum, yani pek nadir karşılaşıyorum. Suriyeli olsun, Pakistanlı olsun, pek nadir karşılaşıyorum.

(Erkek, muhafazakâr Kürt, derinlemesine mülakat, 9 Aralık 2019).

3.2 SIĞINMACI POLİTİKALARINA İLİŞKİN DÜŞÜNCE VE TERCİHLER

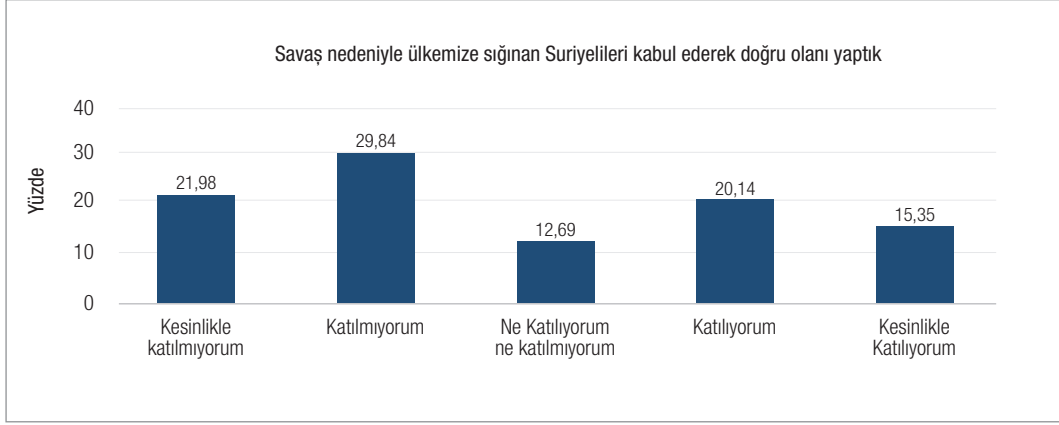
3.2.1 Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Kabulü

Suriye’de Mart 2011’de başlayan rejim karşıtı gösteriler kısa sürede rejim güçleri ile muhalifler arasında silahlı bir çatışmaya dönüşmüş, 2012 ortasından itibaren de çok taraflı bir iç savaşa evrilmiştir. Bu süreçte Ankara, savaş sebebiyle yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalan Suriyelilere yönelik “açık kapı” politikası ilan etmiş ve Türkiye’ye sığınan kişileri yasal yollardan giriş yapmamış olsalar dahi ülkelerine geri göndermeyeceğini taahhüt etmiştir.⁴² Açık kapı politikası, yer yer kesintiye uğramakla birlikte, 2016 yılının başına kadar devam etmiş,⁴³ bu zaman zarfında Türkiye 2.5 milyonu aşkın sığınmacıya geçici koruma statüsü vermiştir. Suriye’den Türkiye’ye yönelen mülteci akını 2016’dan sonra uygulanan katı sınır politikaları neticesinde büyük ölçüde kesintiye uğramışsa da ülkemizde geçici koruma altında bulunan kişilerin sayısı artmaya devam etmiş ve 2018 başlarında 3.5 milyonu geçmiştir.⁴⁴

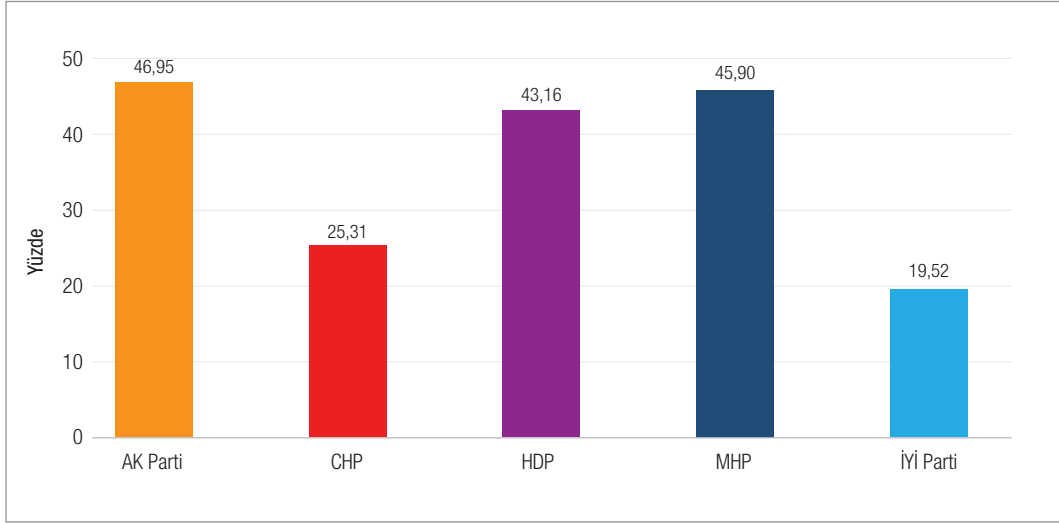
Ankara’nın Suriye’deki savaşın ilk yıllarında izlediği açık kapı politikası uluslararası toplumdan takdir görmesine karşın, Türkiye kamuoyunda hararetli bir şekilde tartışılmıştır. Nitekim söz konusu politika, İstanbullularla yaptığımız odak grup görüşmelerinde de sıklıkla eleştiri konusu olmuştur. Bu çerçevede anketimizi yanıtlayan kişilere, “Savaş nedeniyle ülkemize sığınan Suriyelileri kabul ederek doğru olanı yaptık” önermesine ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur. Elde edilen

Açık kapı politikasını onaylayanlar AK Parti taraftarları arasında bile azınlıkta kalmaktadır.

veriler, önermeye katılanların yüzde 35.49’da kaldığını göstermektedir (Şekil 3.15). Seçmen grupları kıyaslandığında, AK Parti, MHP ve HDP seçmenlerinin önermeye CHP ve İYİ Parti seçmenlerinden çok daha yüksek oranda destek verdikleri anlaşılmaktadır (Şekil 3.16). Bununla birlikte, açık kapı politikasını onaylayanlar AK Parti taraftarları arasında bile azınlıkta kalmaktadır.



Şekil 3.15 Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Kabulü Hakkındaki Görüşler



Şekil 3.16 Parti Tercihine Göre Suriyelilerin Kabulüne Destek Verenlerin Oranı

Nitel Bulgular

İstanbulularla yaptığımız odak grup görüşmelerinde Ankara'nın açık kapı politikasına destek genellikle muhafazakâr katılımcılardan gelmiştir:

Biz İslam coğrafyasında Türkiye olarak bir annemiz, bir babamız. Bugün Filistin'de de, Suriye'de de, Yemen'de de, Libya'da da, Lübnan'da da, ne olursa olsun bunlar babaya gelecekler bir şekilde, anneye sığınacaklar. Nasıl ki biz yaşımız 40 da olsa, üç tane de çocuğumuz olsa, bazı sorunlarımızda yine annemizin babamızın fikirlerini alıyoruz, onlara sığınıyoruz. İcabında ne yapıyoruz, ekonomik dara düşüyoruz, babamızdan destek istiyoruz. Belki oturduğumuz evi boşaltıp onlara bir süre geçiyoruz. Neticede onlar hep bizim arkamızda bi güç. Ben de Türkiye'nin bu ülkelere bir baba, bir anne şefkatiyle sahip çıkması gerektiğini, onlara bakıp besleyip idare etmesi gerektiğini düşünüyorum.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

- Mesela bizim ordaki kardeşimiz, inanç bakımından Müslüman onlar. Tabii onları dışlayamayız.
 - Moderatör: Siz ... Bey'e katılıyorsunuz o zaman.
 - Aynen. Çünkü Osmanlı sisteminde de öyleydi. Onlar da Çanakkale Savaşı'nda gelip bizimle bir oldular. Filistinliler, işte Pakistanlılar, Afganistanlılar... Çanakkale'ye gittiğiniz zaman, Çanakkale şehitliğini gördüğünüz zaman her kesim insan görürsün. O gün gelecek zaten, Müslümanlar bir olacak.
- (Muhafazakâr Kürt erkeklerle görüşme, 21 Kasım 2019).

Fakat açık kapı politikası muhafazakâr katılımcılar arasında da sıklıkla eleştiri konusu olmuş, bazen de tamamen reddedilmiştir:

- Yani dinin kisvesi altına beni sokamazlar. Çünkü bir tek Müslüman biz değiliz. Suudi Arabistan var. Suudi Arabistan kapılarına kilit vurdu.
 - ...
 - Tabii ki, bir tek Müslüman ülke biz değiliz. "Bir enayi biz miyiz?" diyorum.
- (Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 19 Kasım 2019).

Açık kapı politikasına getirilen eleştirilerde genellikle sürecin iyi yönetilemediğine vurgu yapılmıştır. Suriyeli sığınmacıların sınır bölgesindeki kamplardan ülke geneline yayılmaları ve bunun büyük kentlerde yol açtığı yoğunluk söz konusu yönetim zafiyetinin bir sonucu olarak görülmektedir:

Açık kapı politikasına getirilen eleştirilerde genellikle sürecin iyi yönetilemediğine vurgu yapılmıştır.

- Mesela Turgut Özal da Bulgaristan'da göçmenleri sınır dışı yaptıkları zaman göçmenleri aldı. Almak zorundaydı, aldı bizim vatandaşlarımızı. Ama alırken hep belli bölgeleri tespit etti. Bu belli bölgelere yerleştirirken planlı programlı olarak ülkeye sokuldu.
 - ...
 - Sayıdan kaynaklı olabilir belki.
 - Daha planlı daha şey.
 - 3.5 milyon sadece oradan geldi, Suriye'den.
 - O zaman İstanbul'a sokmayacaktı. Ankara'ya sokmayacaktı. İstanbul'daki, Ankara'daki şeyin zaten belli bir şeyi aşıyor.
 - Abi gümrük kapısı yok. Sınır kapısı yok ki
- (Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

- Bakın Uluslararası Mülteci Yasası vardır. Yani bu bütün ülkelerde geçerlidir. Adam gibi yönetilen ülkelerde yani. Bir yasa vardır, mülteci almak durumundasın. Deprem olur, savaş olur, doğal afet olur. Alırsın, istihdam edersin ama... Benim de Almanya'ya mülteci başvurusunda bulunan akrabalarım çok oldu. Yakınlarım var. Ama uçaktan indikleri gibi, polis onları bir kamp alanına götürüyor. O kamp alanlarını ben gittim, gördüm. Nasıl biliyor musun? Duvar, tel örgü, güvenlik, asker. Tankla tüfekte giremezsin.

- Evet, doğru. Bizde kampta yaşayan mülteci yok.

- Ama oranın içinde berberi var, oranın içinde hastanesi var. Oranın içinde okulu var. Seni orada önce entegre ediyor. Sağlık koşullarından geçiriyor. Almanya'nın dilini öğrenmek zorundasın, orada her sabah o kampın içinde kursa gitmek zorundasın. İstiklal marşı gibi diyeyim, kendi ülkesinin marşını bilmek zorundasın. Tarihini, az çok kim gelmiş kim gitmiş bilmek zorunda. Ondan sonra onları bir sınava tabi tutuyor, eğer ehlileşirse, yani kendi şeyine durumuna entegre görürse ona 5-6 yıllık oturma veriyor. Sana diyor, geçici oturma veriyorum diyor. Bizde böyle mi? Adam nargilesini alıyor, Antalya'ya. Antalya'dan nargilesini alıyor hoop alıyor, İzmir'e. Var mı böyle bir şey ya!

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 7 Kasım 2019).

- Madem bu insanlar geliyor bu ülkeye tek bir şehre yığılmaktansa biraz paylaştırılıyorsa diyorum. Keşke öyle bir dağıtma imkânı olsa.

- Tek bir kesim ülkenin belli bir yerinde muhafaza etseydik Türkiye'nin her tarafına müsaade etmeseydik.

- Bence de bir yerde olsalardı. Zaman verilseydi o zamana kadar, savaş bittikten sonra geri gönderilselerdi.

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Bunlara kapılarımızı açıp geldiyse neden içlerimize yayılıp oturdular? Bunlara harici bir yer, göçmenler için bir kent kurulabilirdi prefabrik evlerden. Niye herkesi içimize kattılar?

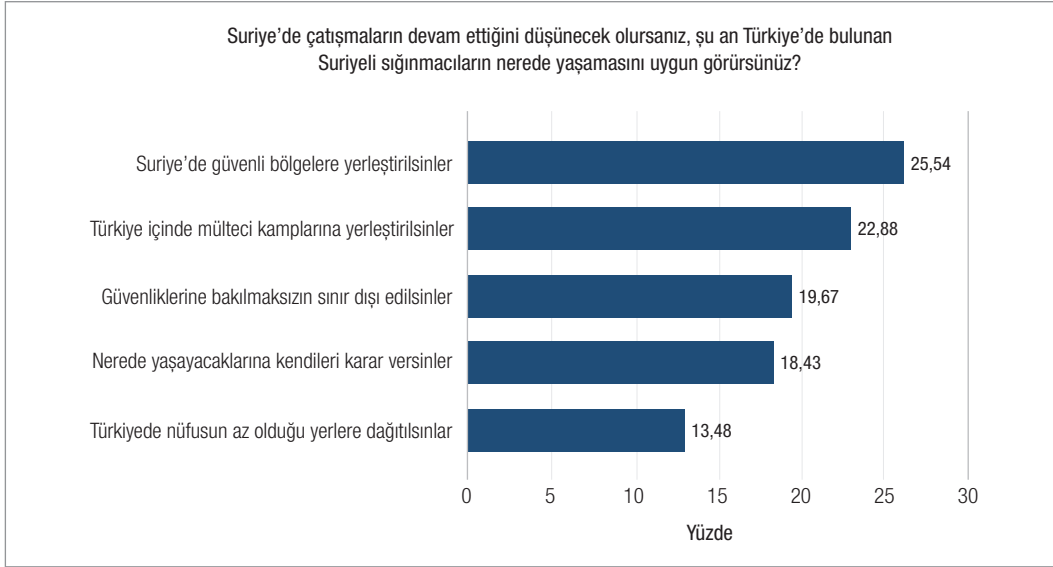
(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

3.2.2 Suriyeli Sığınmacıların Yaşayacakları Yer

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye kabulü kadar ülkemizdeki gelecekleri de tartışma konusudur. Mevcut çalışmalar Suriyelilerin Türkiye'de kalma eğilimlerinin artmakta olduğunu göstermektedir.⁴⁵ Buna rağmen gerek muhalefet gerekse de iktidar cenahından politikacılar, mülteci krizinin çözümünü sığınmacıların Suriye'ye geri dönüşünde gören açıklamalar yapmaktadırlar. Bu konu, Barış Kalkanı Harekatı'ndan kısa bir süre sonra yürüttüğümüz odak grup görüşmelerinde de gündeme gelmiştir. Görüşmecilerimiz Suriyelilerin kendi ülkelerinde oluşturulacak güvenli bölgelere yerleştirilmeleri, Türkiye içindeki kamplarda ağır lanmaları, büyük kentlerden toplanarak nüfusu az olan yerlere dağıtılmaları ve derhal sınır dışı edilmeleri gibi farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin İstanbullulardan ne ölçüde destek bulduğunu anlamak amacıyla anket katılımcılarına, "Suriye'de çatışmaların devam ettiğini düşünecek olursanız, şu an Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların nerede yaşamasını uygun görürsünüz?" sorusu yöneltilmiştir.⁴⁶ En çok seçilen yanıtlar, yüzde 25.54 ile "Suriye'de oluşturulacak güvenli bölgelere yerleştirilsinler" ve yüzde 22.88 ile "Türkiye içinde kurulacak mülteci kamplarına yerleştirilsinler" olmuştur.

En çok seçilen yanıtlar, yüzde 25.54 ile "Suriye'de oluşturulacak güvenli bölgelere yerleştirilsinler" ve yüzde 22.88 ile "Türkiye içinde kurulacak mülteci kamplarına yerleştirilsinler" olmuştur.

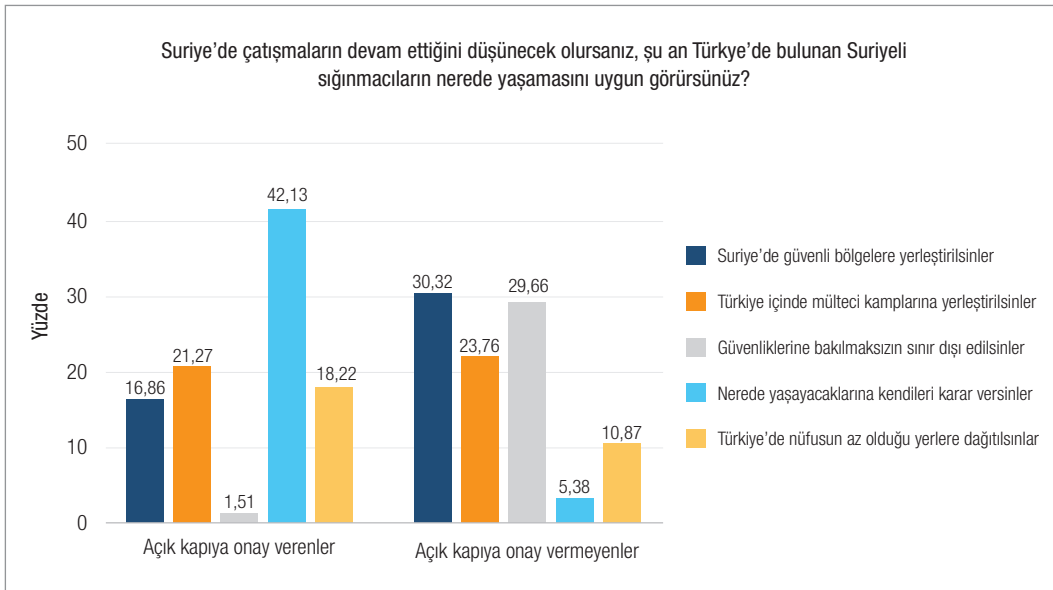
Katılımcıların sadece yüzde 18 kadarının "Nerede yaşayacaklarına kendileri karar versinler" yanıtını seçmesi, yüzde 20'ye yakın bir kesimin ise "Güvenliklerine bakılmaksızın sınır dışı edilsinler" demiş olması oldukça çarpıcıdır (Şekil 3.17).



Şekil 3.17 Sığınmacıların Nerede Yaşaması Gerektiğine Dair Görüşler

Dikkat çekici olan bir diğer bulgu da Suriyeli sığınmacıların hareket özgürlüğünü destekleyenlerin açık kapı politikasını onaylayanlar arasında bile azınlıkta kalmasıdır.

Dikkat çekici olan bir diğer bulgu da Suriyeli sığınmacıların hareket özgürlüğünü destekleyenlerin açık kapı politikasını onaylayanlar arasında bile azınlıkta kalmasıdır (Şekil 3.18). Yanıtlar parti tercihine göre incelendiğinde ise en katı tutum takınanların açık ara İYİ Parti seçmenleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira bu grubun yüzde 63'e yakını, Suriyelilerin güvenliklerine bakılmaksızın sınır dışı edilmeleri gerektiği kanısındadır (Tablo 3.2).



Şekil 3.18 Açık Kapı Politikası Hakkındaki Görüş ve Suriyelilerin Hareket Özgürlüğüne Destek

Tablo 3.2 Parti Tercihine Göre Sığınmacıların Nerede Yaşamaları Gerektiğine Dair Görüşler (%)

	AK Parti	CHP	HDP	MHP	İYİ Parti
Suriye'de güvenli bölgelere yerleştirilsinler	25.94	27.33	18.82	29.62	12.21
Türkiye içinde mülteci kamplarına yerleştirilsinler	22.95	15.33	40.32	33.98	11.41
Güvenliklerine bakılmaksızın sınır dışı edilsinler	9.84	28.73	5.42	20.52	62.86
Nerede yaşayacaklarına kendileri karar versinler	27.38	14.73	18.12	6.94	3.97
Türkiye'de nüfusun az olduğu yerlere dağıtılsınlar	13.89	13.89	17.31	8.93	9.56

Nitel Bulgular

Odak grup görüşmecilerimizin çoğunluğu, sığınmacıların Suriye'de oluşturulacak güvenli bir bölgeye yerleştirilmesini desteklemektedir. Lakin görüşmeciler Türkiye'de yerleşik hale gelmiş olan Suriyelilerin büyük kısmının yeniden göç etmeye gönüllü olmayabileceğinin de farkındadır. Bu konuda gerekirse zor kullanılması gerektiğini savunan katılımcılar olmuştur:

- *Tabii ki yerleştirilmeli.*
- *Öyle olmalı.*
- *Bence de.*
- *Moderatör: Rızaları olmasa bile yerleştirilmeliler diyor musunuz?*
- *Tabii ki de yerleştirilmeliler.*
- *Yani onlara sorulacak mı ki bu konuda?*

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

Odak grup görüşmecilerimizin, güvenli bölge oluşturulsun ya da oluşturulmasın ülkede kalan sığınmacılar için desteklediği diğer bir seçenek de büyükşehirlerin dışında bir yaşamdır. Bu bağlamda sığınmacıların nüfusun az olduğu şehirlere, özellikle de tarım ve hayvancılık yapabilecekleri kırsal alanlara yerleştirilmeleri önerilmiştir. Böylece kentlerde ucuz işgücü olarak sorun yaratan sığınmacıların ülke ekonomisine faydalı bir kaynağa dönüştürülebileceği savunulmuştur:

Odak grup görüşmecilerimizin, güvenli bölge oluşturulsun ya da oluşturulmasın ülkede kalan sığınmacılar için desteklediği diğer bir seçenek de büyükşehirlerin dışında bir yaşamdır.

Ben de arkadaşlar gibi düşünüyorum. Barış Pınarı Harekâtı inşallah zaferle biter, Suriyeli kardeşlerimiz buradan ülkelerine dönerler. Tabii ki herkes kendi vatanında toprağında daha huzurlu olmasını ister. Çoğu, büyük kısmının gideceğine inanıyorum. Kalanlar için de ben şöyle derdim, en azından ülkemizde tarım ve hayvancılığın azaldığına inanıyorum. ... En azından yapabilecek kişilere teklif edip yapabilecekse Suriyeli aileye diyecek ki şu tarım arazisi, şurada şunu ek. Sen şu hayvancılığı yap. Tarım ve hayvancılığının memleketimizde tekrardan canlandırılmasında rol almalarını isterdim.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

Benim kendi düşüncem, sonuç itibarıyla Türkiye Suriyeli mülteciler için Avrupa Birliği'nden bir yardım alıyor ve Suriyelileri bence belli bir noktada, yani Suriye-Türkiye sınır kısmına yakın kırsal bir alanda yerleştirmesi gerekiyor.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 18 Kasım 2019).

*Anadolu'nun kırsal yerlerine yerleştirsinler. Eksinler biçsinler. Onlar da yesin biz de yiye-
lim. Hadi bakalım öyle yapıyorlar mı? Çiftçilik yapsınlar, hayvancılık yapsınlar. Onlar da
kazansın. Biz toprağımızı verelim, onlar da bize emeğini versin.*

(Seküler Türk kadınlarla görüşme, 12 Kasım 2019).

3.2.3 Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardımlar

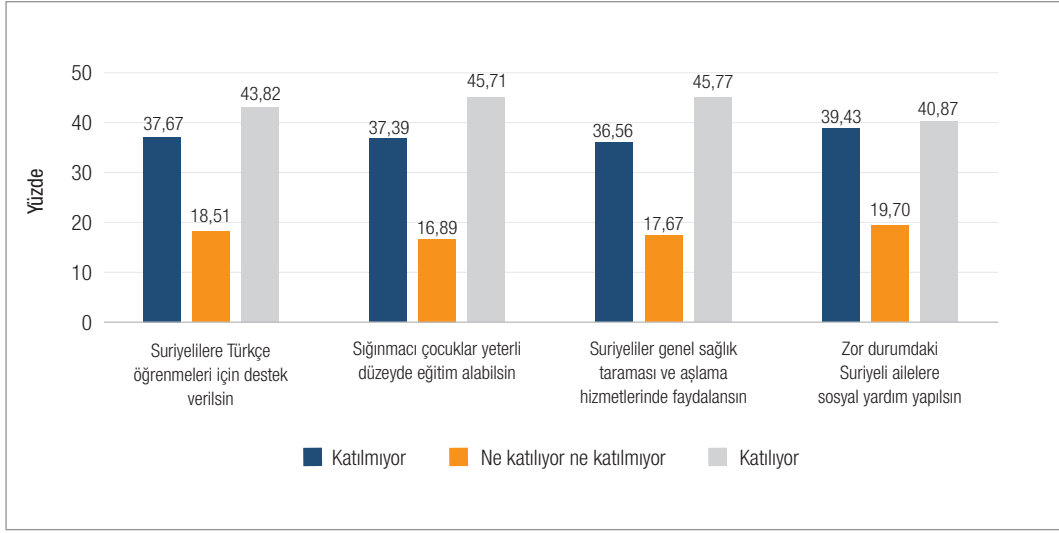
Geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriyeliler eğitim, sağlık, Türkçe kursu, mesleki kurslar ve psikososyal destek gibi çeşitli sosyal hizmetlerden faydalanabilmektedir. Ayrıca Suriyelilere yönelik ekseriyetle uluslararası kuruluşlarca finanse edilen bir dizi nakdi veya aynı yardım programı bulunmaktadır.⁴⁷ Bunlara ek olarak bazı belediyeler ve sivil toplum örgütleri de sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yardım faaliyetleri yürütmektedir.

Bu sosyal hizmet ve yardımlar, çoğu son derece zor şartlar altında yaşayan Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumsal uyumun kolaylaştırılması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ne var ki yayılan yanlış bilgilerin de tesiriyle sığınmacıların aldığı hizmet ve yardımlar tartışma konusu haline gelmiş, hatta Suriyelilerin yerli nüfusa kıyasla imtiyazlı bir muamele gördüğü iddiasına "kanıt" olarak ileri sürülür olmuştur. Bu tartışmalardan hareketle, katılımcılardan aşağıdaki dört sosyal politikayı 1 ("Kesinlikle katılmıyorum") ile 5 ("Kesinlikle katılıyorum") arasında değişen bir cetvel kullanarak değerlendirmeleri istenmiştir:

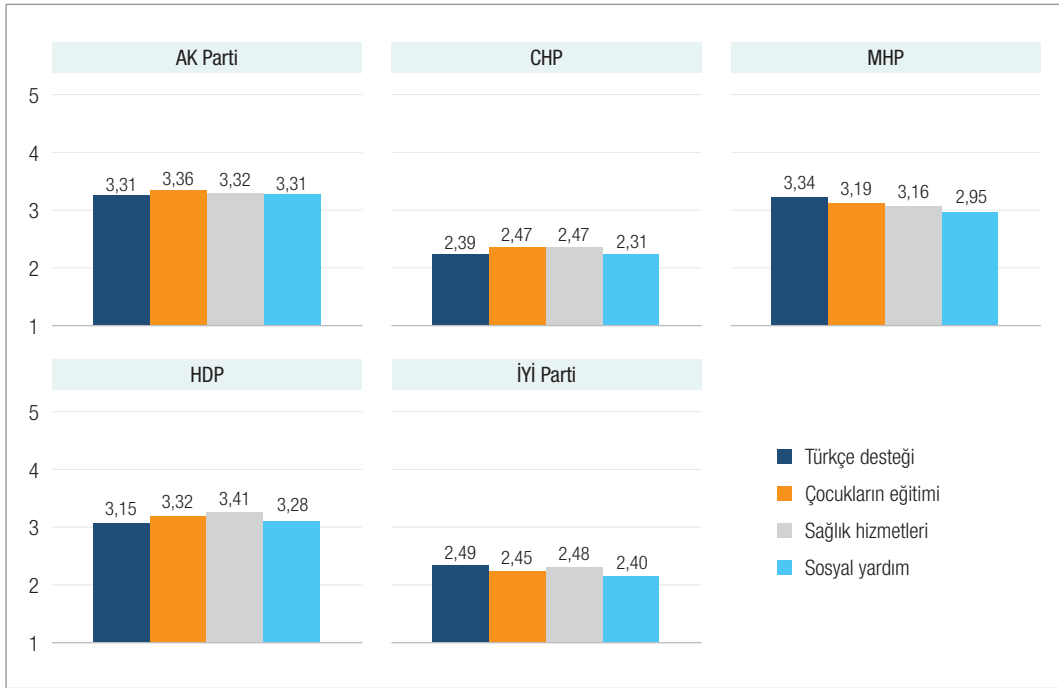
- Suriyeli sığınmacılara Türkçe öğrenmeleri için destek verilmelidir.
- Sığınmacı çocukların yeterli düzeyde eğitim alabilmeleri sağlanmalıdır.
- Suriyeli sığınmacıların genel sağlık taraması ve aşılama hizmetlerinden faydalanması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.⁴⁸
- Zor durumda olduğu tespit edilen Suriyeli ailelere sosyal yardım yapılmalıdır.

Bulgularımız, İstanbulluların Suriyelilere yönelik sosyal hizmet ve yardımlar konusunda nispeten toleranslı olduğuna işaret etmektedir. Şekil 3.19'da görülebileceği gibi, dört sosyal politikada da "Katılıyorum" veya "Kesinlikle katılıyorum" diyenler "Katılmıyorum" veya "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerden fazladır. En tartışmalı konu olan sosyal yardım alanında dahi ilgili politikaya net bir şekilde karşı çıkanların oranı yüzde 40'ı bulmamıştır. Lakin CHP ve İYİ Parti seçmenleri dört politikaya da ortalamasının altında destek vermektedir (Şekil 3.20).

Bulgularımız, İstanbulluların Suriyelilere yönelik sosyal hizmet ve yardımlar konusunda nispeten toleranslı olduğuna işaret etmektedir.



Şekil 3.19 Suriyelilere Yönelik Sosyal Programlara Destek



Şekil 3.20 Parti Tercihi ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Programlara Destek (1-5)

Nitel Bulgular

Katılımcılarımızın, sığınmacılara yönelik sosyal hizmetler konusunda nispeten ılımlı bir yerde durdukları söylenebilir. Nitekim birçok katılımcı özellikle sığınmacı çocukların eğitimine vurgu yapmış, bu konuda atılacak adımların Türkiye'nin huzurlu ve müreffeh bir geleceğe kavuşabilmesi için şart

Birçok katılımcı özellikle sığınmacı çocukların eğitimine vurgu yapmış, bu konuda atılacak adımların Türkiye'nin huzurlu ve müreffeh bir geleceğe kavuşabilmesi için şart olduğunu ileri sürmüştür.

duğunu ileri sürmüştür. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bu tür görüşlerin daha çok sığınmacıların Türkiye’de kalıcı olduğunu kabullenen katılımcılar tarafından ileri sürüldüğü gözlemlenmiştir. Ayrıca Suriyeli gençlerin gerekli eğitimleri aldıkları taktirde Türkiye’ye spor, sanat, bilim ve ekonomi gibi alanlarda önemli katkılar sunabileceğini savunan görüşmeciler olmuştur:

- *Kabul ettik geldiler. Biz bu çocukları yetiştirmek zorundayız. Burada eğitim vermek zorundayız.*

- *Moderatör: Bunlar [görseldeki çocuklar] Suriyeli çocukları temsil ediyor, öyle mi?*

- *Bunların da yaşamaya ihtiyaçları var. Bunların da eğitim almaya... Ki bunlar, ilerde bunlar gidecekse eğitim aldırdıktan sonra gitmeleri lazım. Gitmeleri çok zor. Çok uzun yıllar süreceğini düşünüyorum. Uzun yıllar sonra tekrar burada kurdukları düzeni değiştirmek istemeyeceklerini düşünüyorum.*

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

Gerçekten üzünülmesi, acınılması gereken insanlar var aralarında. Eğer biz bu insanlara burada bakacaksak, burada kalacaklarsa, biz bunlara para vermek yerine eğitim vermeyi de tercih edebiliriz. Çünkü burada doğan büyüyen çocuklar muhtemelen burada kalacaklar. Bizim bunları göndermemiz çok zor.

(Alevi erkeklerle görüşme, 15 Kasım 2019).

Onu ben yapıştırdım. O eğitimle ilgili. Hem kendimizi hem de onları eğitmekle ilgili. Suriyelileri kabul edeceksek her şeyin başı eğitim.

(Seküler Kürt erkeklerle görüşme, 18 Kasım 2019).

- *Benim Hollanda’da arkadaşlarım vardı. Hep Filipinliler falan orada. Onların mesela ekonomiye katkısı, ilk zamanlar itilip kakılıyorlardı diyeyim. Daha sonraları çocuklar belki azmettiler, hırs ettiler. Şu an bir şirketin CEO’su Filipinli. Öteki şirketin CEO’su İsraili, Iraklı, İranlı. ... Çinliler keza Amerika’da ilk başta itiliyorlardı, kakılıyorlardı. Şimdi kendilerine ait Çin mahallesi var. Arka sokakları onlardan soruluyor, dokundurmuyorlar. Ama hani entegre olmaları lazım, iyi eğitim verilmesi lazım. Ben öyle düşünüyorum açıkçası.*

- *Moderatör: Anladım. Burada bir umut durumu da var, bir fırsat da var [diyorsunuz].*

- *Burada umutlu bir ülke var. Aslında aynı zamanda bir fırsatçılık var. Bizde mesela eğitimde fırsat eşitliği olduğu sürece onlardan da niye bilim adamı yetiştirilmesin ve bizler faydalanmayalım? Belki bir şeyler icat ederler bizler faydalanırız. Türkiye’nin adı duyulur, Suriye kökenli Türk vatandaşı denir. Biz Mesut Özil’e ne diyoruz? Türk vatandaşı ama Alman futbolcusu.*

- ...

- *Azeri Guliyev miydi koşucu? ... Guliyev olması lazım. Bu tarz insanların, mesela dediğiniz gibi belli bir eğitim ya da belli standartların altına sokup Türk üniformasıyla bizi dünyanın çeşitli yerlerinde, çocuğu olana kadar bütün ulusal platformlarda bizi temsil etti. Belki bu şekilde bu insanlar iyi ve olumlu, pozitif bir şekilde yetiştirilirse neden işte Suriye asıllı Türk bilim kadını Amerika’da şu başarıya imza attı denmesin?*

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 12 Kasım 2019).

Öte yandan bu tür olumlu eğilimlere sahip katılımcıların çelişki ve gerilimlerden muaf olmadığı da ifade edilmelidir. Aşağıdaki alıntı bu duruma örnek olması amacıyla seçilmiştir:

Ülke olarak aslında insanlar vicdanlarını dinleyip savaştan kaçanları ülkemize kabul ettiler ama artık ne yapmamız konusunda biz de çaresiziz. Ülkemize geliyorlar, dil bilmiyorlar. Okullarda aynı imkânları çok alamıyorlar. Çok fazla okumayan çocuk var. İşte onları ışıklarda vesairelerde görüyoruz. Onlara aslında biz mi sağlamalıyız eğitim hakkındaki eş değer bilgiyi, birçok şeyi? ... Onlarla yaşarken ne tarz şeyler gelecek başımıza? Onları barındırmalı mıyız içimizde yoksa tamamen dışlamalı mıyız? Biz de böyle bir çelişki içerisindeyiz.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 11 Kasım 2019).

3.2.4 Çalışma İzni ve Şartlı Vatandaşlık

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için uyguladığı geçici koruma rejimi, sığınmacılara eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişim hakkı vermektedir. Fakat sığınmacıların iş hayatına katılımı, 15 Ocak 2016'da yürürlüğe giren Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile başvurusu işveren tarafından yapılacak bir çalışma iznine bağlanmıştır. Söz konusu yönetmelikle ayrıca geçici koruma kapsamındaki yabancılar için istihdam kotası getirilmiş, bu kimselerin

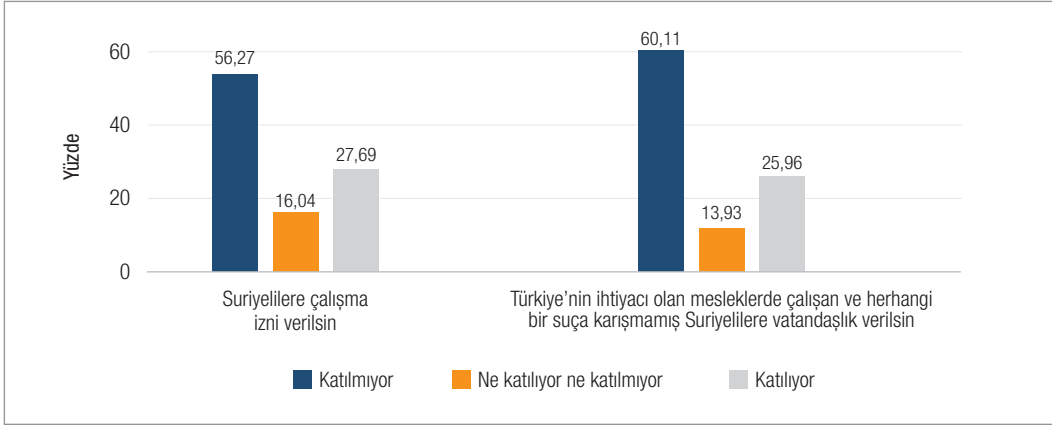
Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi tarafından hazırlanan Şubat 2020 tarihli bir raporda, 2017'de Türkiye'de yaklaşık 941 bin Suriyelinin istihdam edildiği ve bunların yüzde 91.6'sının kayıt dışı olarak çalıştığı hesaplanmıştır.

bazı istisnai durumlar haricinde bir iş yerindeki Türk vatandaşlarının yüzde 10'unu geçemeyeceği kararlaştırılmıştır.⁴⁹ Bu düzenlemeler sığınmacıların kayıt dışı sektörde ucuz iş gücü olarak sömürülmelerinin önünü açmaktadır. Nitekim Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi tarafından hazırlanan Şubat 2020 tarihli bir raporda, 2017'de Türkiye'de yaklaşık 941 bin Suriyelinin istihdam edildiği ve bunların yüzde 91.6'sının kayıt dışı olarak çalıştığı hesaplanmıştır.⁵⁰ Bu durum sığınmacıları yerli iş gücünün en alt tabakasındaki kesimlerle karşı karşıya getirmekte ve toplumsal gerilimlerin artmasına yol açmaktadır.⁵¹

Suriyeli sığınmacıların topluma entegrasyonları önündeki bir diğer engel de hukuki statülerinin geçicilik üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Bunun bir sonucu olarak, Suriyelilerin Türkiye'deki ikametleri ve sahip oldukları sosyal haklar güçlü yasal güvencelerden yoksun bırakılmıştır. Öyle ki, 22 Ekim 2014'te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliğinin 11. maddesi, geçici koruma uygulamasının Cumhurbaşkanı kararıyla toplu olarak sonlandırılabilceğini belirtmektedir.⁵² Bu durumun yol açtığı belirsizlikler, sığınmacıları güvencesiz koşullarda yaşamaya mahkûm etmekte ve sosyal uyumu zorlaştırmaktadır.⁵³ Öte yandan, devletin eğitilmiş ve meslek sahibi sığınmacılar için tanıdığı vatandaşlık fırsatından bugüne kadar sınırlı sayıda kişi faydalanabilmiştir.⁵⁴

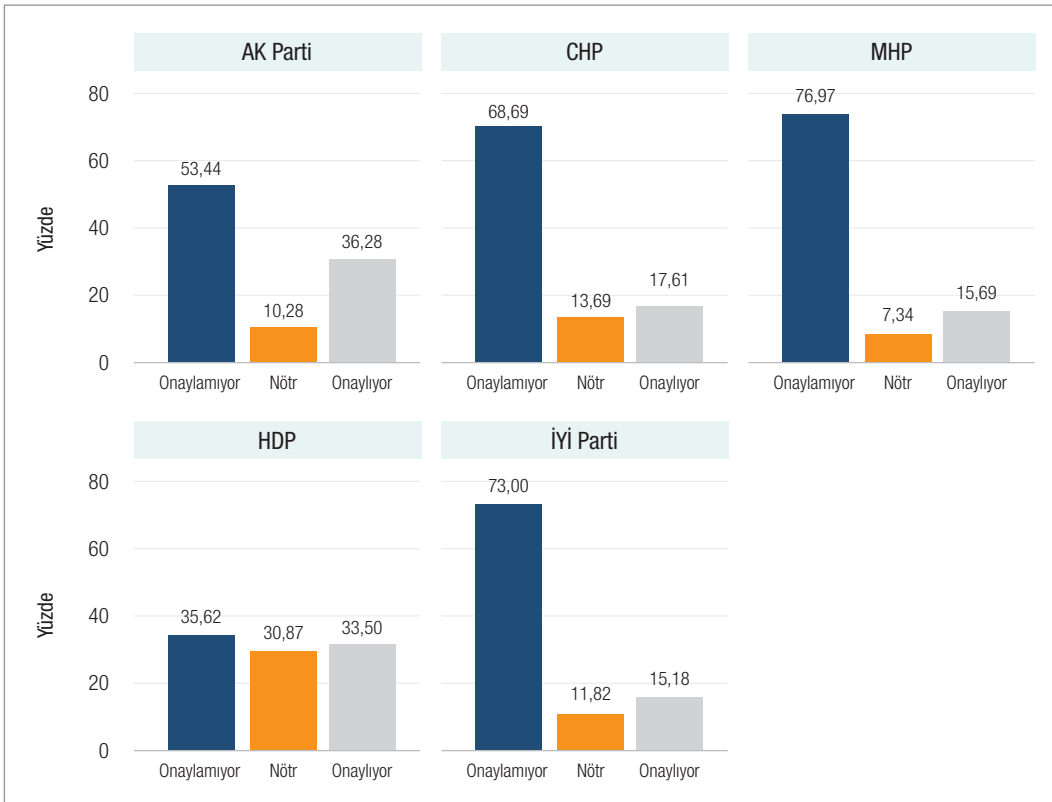
Bu bilgiler ışığında katılımcılarımıza, Suriyeli sığınmacılara çalışma izni ve şartlı vatandaşlık verilmesi konusunda ne düşündüklerini sorduk. Sonuçlar, her iki politikaya da desteğin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. "Suriyeli sığınmacılara çalışma izni verilmelidir" önermesine katılanların oranı yüzde 27.69 olurken katılmayanların oranı yüzde 56.27 olarak gerçekleşmiştir. Benzer bir şekilde, "Türkiye'nin ihtiyacı olan mesleklerde çalışan ve herhangi bir suçla karışmamış Suriyelilere vatandaşlık verilmelidir" önermesine görüşmecilerin sadece yüzde 25.96'sı katılmış, yüzde 60'ından fazlası karşı çıkmıştır (Şekil 3.21). Özetlemek gerekirse İstanbullular, sosyal hiz-

met ve yardımların ötesine geçerek sığınmacılara yerel halkla eşit statü ve haklar veren politikalarla karşı çıkma eğilimindedirler.



Şekil 3.21 Çalışma İzni ve Şartlı Vatandaşlık Politikalarına Verilen Destek

Şartlı vatandaşlık hakkındaki düşünceler parti kırılımına göre incelendiğinde, iki milliyetçi partiye, yani MHP ve İYİ Parti'ye destek verenlerin bu politikaya en fazla karşı çıkan gruplar olduğu görülmektedir (sırasıyla yüzde 76.97 ve yüzde 73). Şartlı vatandaşlığa olumsuz yaklaşanlar CHP'de yüzde 68'in, AK Parti'de yüzde 53'ün üzerindedir. HDP seçmenlerinin bu konuya bakışı daha dengeli bir şekilde dağılmış gözükmemektedir (Şekil 3.21).



Şekil 3.22 Parti Tercihine Göre Şartlı Vatandaşlık Politikasına Verilen Onay

Nitel Bulgular

Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilmesi fikri katılımcılarımız tarafından genellikle kabul görmemiştir. Daha önce ele aldığımız üzere bu konudaki itirazların bir kısmı Suriyelilerin seçimlerde oy kullanarak siyasi dengeleri bozabilecekleri endişesine dayanmaktadır. Diğer yandan, Suriyeli sığınmacıların Türk vatandaşlığını hak edecek niteliklere sahip olmadığı, nitelikli olanların Batılı ülkelerce çoktan kapıldığı gibi görüşler de ileri sürülmüştür:

- *Bir şey duydum. Avrupa bunların hepsini almıyor ya, Avrupa bunların eğitimlilerini alıyor. Türkiye bir kapı gibi. Eğitimsiz, başa dert olacaklarını da bize kakalıyor.*
- *Biz hırslı hırsız herkesi alıyoruz.*

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk kadınlarla görüşme, 8 Kasım 2019).

Suriye'nin en okumuş bilmişleri Şam civarında kalan hani varlıklı aileler. Savaş çıktığında Halep'in varlıklı aileleri çoktan Avrupa'ya gittiler. Ki şöyle bir şey de var. Amerika çoktan aldıklarını aldı. CIA'in kendi sayfasında Suriyeli bir profesörün reklamı yapıldı. "Hoş geldin Amerika'ya, vereceğin emeklerden dolayı şimdiden teşekkür ederiz" diye reklam yapılıyor. Bize de kusura bakmayın çarı çöpü, dilencisi, tefecisi, ayakçısı, çingeni, çalgıcısı kaldı.

(Orta-üst gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 12 Kasım 2019).

Avrupa iyilerini aldı. Kör, topal, iş yapmayacakları bize kaldı.

(Orta-alt gelir grubu muhafazakâr Sünni Türk erkeklerle görüşme, 13 Kasım 2019).

Ya burada vasıflı olanları duruyor. Bazıları ama yüzde 1 ya da 2'si. Diğerleri Avrupa'ya gitti. Doktoru, mühendisi, bilmem nesi, teknik elemanı ya da zanaatı olanlar. Burada çöplükler kaldı.

(Seküler Türk erkeklerle görüşme, 14 Kasım 2019).

- *Avrupa zaten onları istiyor. Kalifiye elemanlarını istiyor.*
- *Avrupa zaten onları kaptığı için biz biraz daha uyusum yaşayamıyoruz.*
- *Biz şimdi adamlara bazen hakir bakıyoruz ama adamlar üç dil biliyor, dört dil biliyor. Yani adamlar İngilizceyi biliyor biz bilmiyoruz mesela. Aslında onlar bizi aşağıya çekmiyor, bence tam tersi. Adamlar dört tane dil biliyor.*
- *Zaten onlar da Avrupa'ya gidiyor.*

(Seküler Kürt erkeklerle görüşme, 18 Kasım 2019).

4

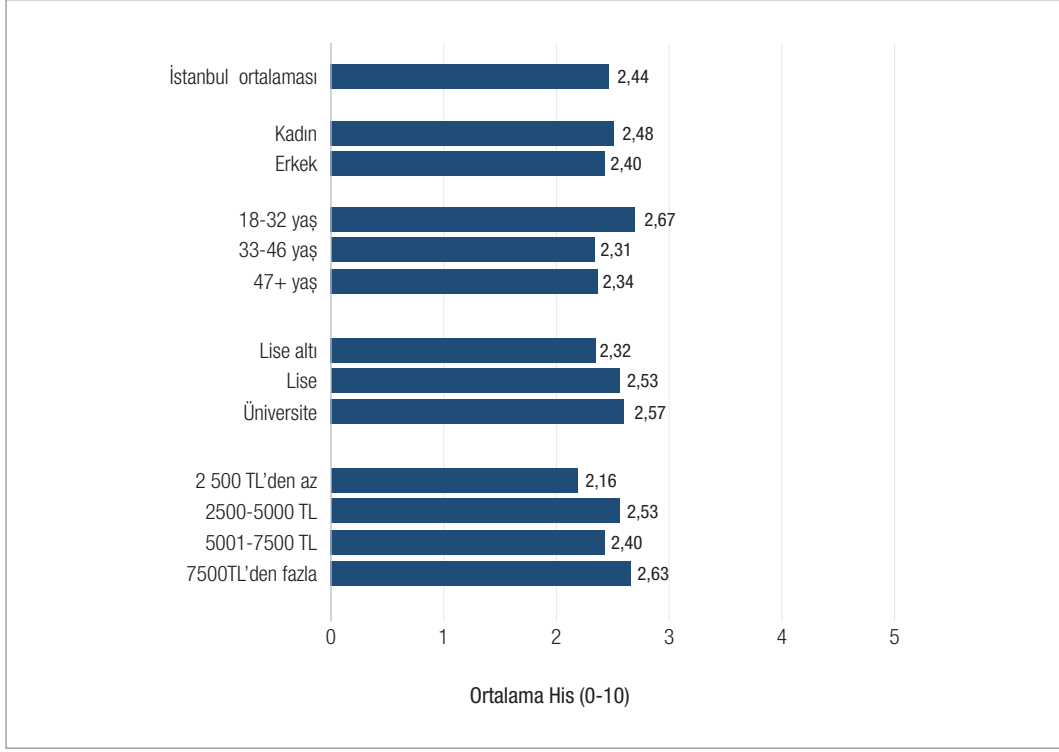
YEREL HALKIN SURIYELİLERE BAKIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Üçüncü bölümde, İstanbulluların Suriyelilere yönelik algı ve tutumlarında parti kimliği temelinde önemli farklılaşmalar olduğunu göstermiştik. Bu bölümde yerel halkın sığınmacılara bakışını etkileyen faktörleri daha ayrıntılı bir biçimde inceledik. Bu amaçla bir önceki bölümde ele aldığımız algı ve tutumlardan bilhassa önemli olduğunu düşündüğümüz iki tanesine odaklandık: Suriyeli sığınmacılara yönelik ortalama his ve şartlı vatandaşlığına destek. Bunlardan ilkinin, yerel halkın Suriyelilere olan duygusal mesafesine işaret ettiği için anlamlı buluyoruz. İkincisini ise sığınmacıların entegrasyonu açısından hayati önemde olan yasal eşitlik ilkesine toplumun verdiği desteği anlamak adına değerli görüyoruz.

Çalışmamızda bu iki değişken üzerinde etkili olan faktörleri yedi başlık altında ele aldık: (1) demografik değişkenler, (2) siyasi söylemler, (3) milliyetçilik ve yabancı karşıtlığı, (4) yaşam tarzı kaygıları, (5) ekonomik kaygılar, (6) güvenlik kaygıları ve (7) gruplar arası temas.

4.1 DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER

Ev sahibi topluma mensup bireylerin göçmen ve sığınmacı gruplara yaklaşımlarını inceleyen Batı-merkezli çalışmalar, olumsuz tutumların eğitim seviyesi düşük ve sosyoekonomik açıdan güvencesiz bir konumda bulunan kişiler arasında daha yaygın olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, bazı çalışmalarda aksi yönde sonuçlar elde edilmiş olsa da, genellikle erkeklerin ve yaşlıların kadınlara ve gençlere oranla göçmen karşıtı düşünceleri daha çok sahiplendiği gözlemlenmiştir.⁵⁵ Benzeri bir durumun ülkemizde de geçerli olup olmadığını anlamak için İstanbulluların Suriyeli sığınmacılara yönelik his ve tutumlarını cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve aylık hane geliri çerçevesinde inceledik. Şekil 4.1, Suriyelilere yönelik ortalama his düzeyinin bu değişkenlere göre dağılımını sunmaktadır. Şekilde açıkça görülebildiği üzere, kadın ve erkek katılımcıların sığınmacılara yönelik duygularları arasında anlamlı bir fark yoktur. Yaş, eğitim düzeyi ve aylık hane gelirine göre kırılımlar literatürle uygun bir örüntü izlemekle birlikte buradaki farklar da oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır. Kısacası, bu dört temel demografik değişken ile Suriyeli sığınmacılara yönelik duygusal mesafe arasında kayda değer bir ilişki olmadığı söylenebilir.



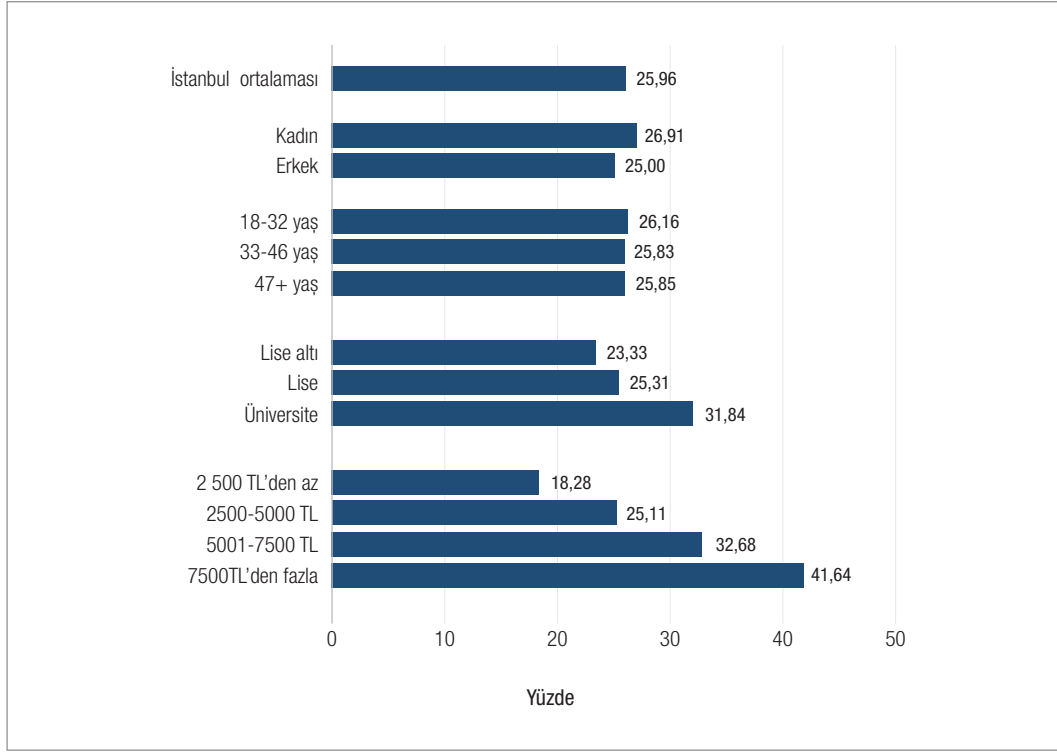
Şekil 4.1 Temel Demografik Değişkenler ve Suriyelilere Yönelik Ortalama His

“Türkiye'nin ihtiyacı olan mesleklerde çalışan ve herhangi bir suça karışmamış” Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusundaki tepkilere bakıldığında kısmen farklı bir manzara ortaya çıkmaktadır.

Aylık hane geliri 7,500 TL'nin üzerinde olanlar arasında şartlı vatandaşlığa destek oranının yüzde 41.64'ü bulunması dikkat çekicidir. Bu oran, aylık hane geliri 2,500 TL'nin altında olanlar arasında yüzde 18.28'e kadar düşmektedir.

Şekil 4.2'de görülebileceği gibi, cinsiyet ve yaş değişkenlerinin şartlı vatandaşlık politikasına verilen destekle bir bağlantısı yoktur. Fakat üniversite mezunları ve yüksek gelirli, görece az eğitilmiş ve düşük gelirli kimselere kıyasla sözü edilen politikaya çok daha yüksek oranda onay vermektedirler. Aylık hane geliri 7,500 TL'nin üzerinde olanlar arasında şartlı vatandaşlığa destek oranının yüzde 41.64'ü bulunması dikkat çekicidir. Bu oran, aylık hane geliri 2,500 TL'nin altında olanlar arasında yüzde 18.28'e kadar düşmektedir. Ayrıca üniversite mezunları ile eğitim düzeyi lise altında olan kişiler arasında 8.5 puanlık bir fark bulunmaktadır. Diğer bir

deyişle sosyoekonomik bakımdan görece iyi bir konumda olan bireyler, Suriyeliler hakkında olumlu duygular beslemeseler de belirli kriterleri yerine getiren sığınmacıların vatandaşlık alması fikrine daha açık görünmektedir.



Şekil 4.2 Temel Demografik Değişkenler ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

Bu çalışmada incelenen demografik değişkenler arasında katılımcıların etnik ve dini kimlikleri de bulunmaktadır. Batı merkezli akademik literatür, genellikle etnik açıdan çoğunluğu oluşturan beyazların algı ve tutumlarına odaklanmaktadır. Azınlıkların yeni gelenler hakkındaki düşünce ve duygularını araştıran az sayıdaki çalışma ise birbiriyle tutarsız sonuçlar üretmiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bazı çalışmalar, siyahların göç konusunda genel olarak beyazlardan daha liberal bir tutuma sahip oldukları sonucuna varmıştır. Bu bulgu, kendisi de azınlık konumunda olan bir toplumsal grubun yeni gelenlere duyduğu empati ya da kültürel yakınlık ile açıklanmaktadır.⁵⁶ Diğer taraftan iş ve ekonomik kaynaklar için yeni gelenlerle rekabet etmek durumunda olan siyahların, göçmenlere beyazlardan daha sert bir tavır alabildiklerini gösteren çalışmalar da mevcuttur.⁵⁷ Üçüncü bir yaklaşım ise siyahların göçmenlere yönelik tutumlarında yerel bağlamın belirleyiciliğine vurgu yapmaktadır.⁵⁸

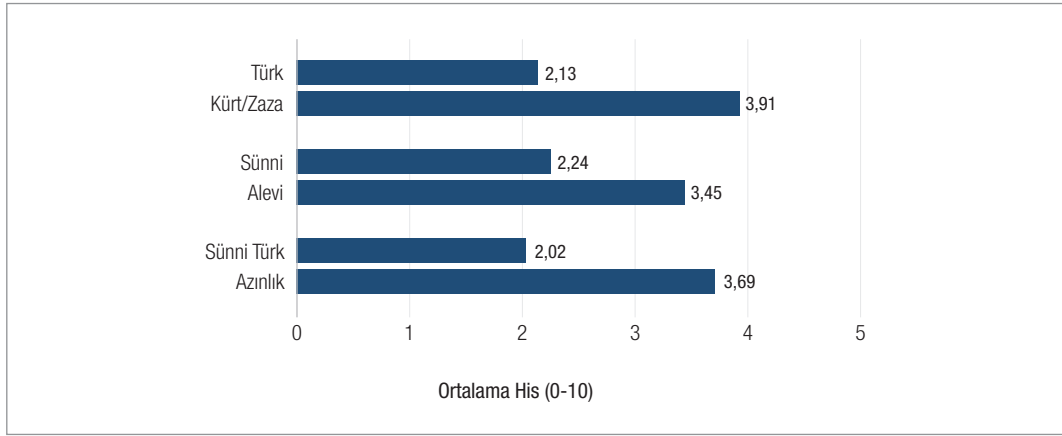
Sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar üzerine Türkiye'de yapılan çalışmalarda da genel olarak azınlıklar ihmal edilmiş, çoğu nicel çalışmada Alevilerin ve Kürtlerin tutumları ayrıca ele alınmamıştır.

Sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar üzerine Türkiye'de yapılan çalışmalarda da genel olarak azınlıklar ihmal edilmiş, çoğu nicel çalışmada Alevilerin ve Kürtlerin tutumları ayrıca ele alınmamıştır.⁵⁹ Gerek Kürtlerin gerekse de Alevilerin sığınmacılara Sünni Türk çoğunluktan daha olumsuz yaklaşımlarına yol açabilecek kimi sebepler söz konusudur. Örneğin çok sayıda sığınmacının imalat, inşaat ve hizmet sektörlerinde ucuz iş gücü olarak istihdam edilmesi, onları nispeten yakın bir zamanda büyük kentlere göçmüş Kürt işçilerle karşı karşıya getirebilecek bir or-

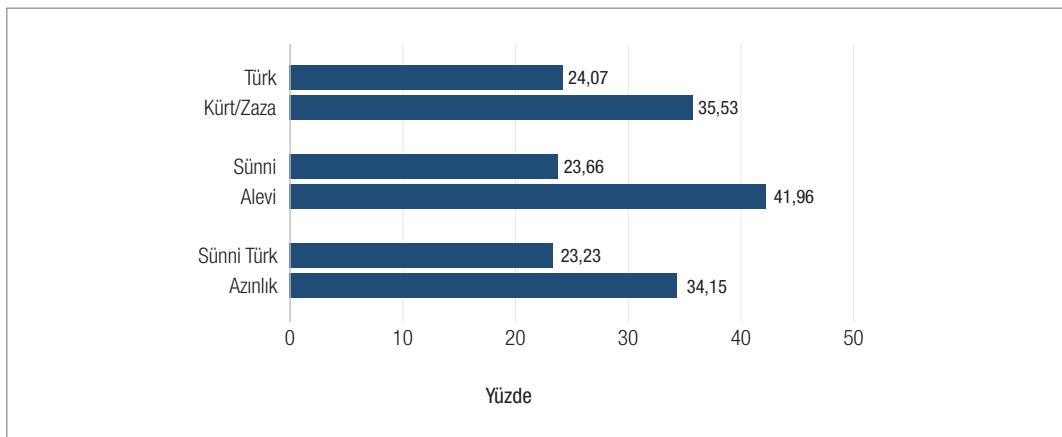
tam yaratmaktadır.⁶⁰ Alevilerin ise, çoğunluğu Sünni Arap olan sığınmacıları kültürel ve dini bir tehdit olarak algılamaları mümkündür.⁶¹ Diğer taraftan, kendileri de çeşitli toplumsal baskılara maruz kalan azınlıklar olarak hem Alevilerin hem de Kürtlerin Suriyeli sığınmacılara Sünni Türk çoğunluktan daha anlayışlı yaklaşımları da beklenebilir.

Şekil 4.3'te sunulan bulgular, ikinci beklentiyi doğrular göstermektedir. Zira Kürt/Zaza katılımcılar Türk katılımcılara, Alevi katılımcılar da Sünni katılımcılara kıyasla Suriyeliler hakkında daha ılımlı duygular taşımaktadır. Ayrıca Şekil 4.4'te ortaya konduğu üzere, şartlı vatandaşlığa destek Aleviler ve Kürtler arasında daha yaygındır. Azınlıklarla karşılaştırıldığında Sünni Türk çoğunluğun sığınmacılara yaklaşımının bir hayli olumsuz olduğu görülmektedir.

Zira Kürt/Zaza katılımcılar Türk katılımcılara, Alevi katılımcılar da Sünni katılımcılara kıyasla Suriyeliler hakkında daha ılımlı duygular taşımaktadır.

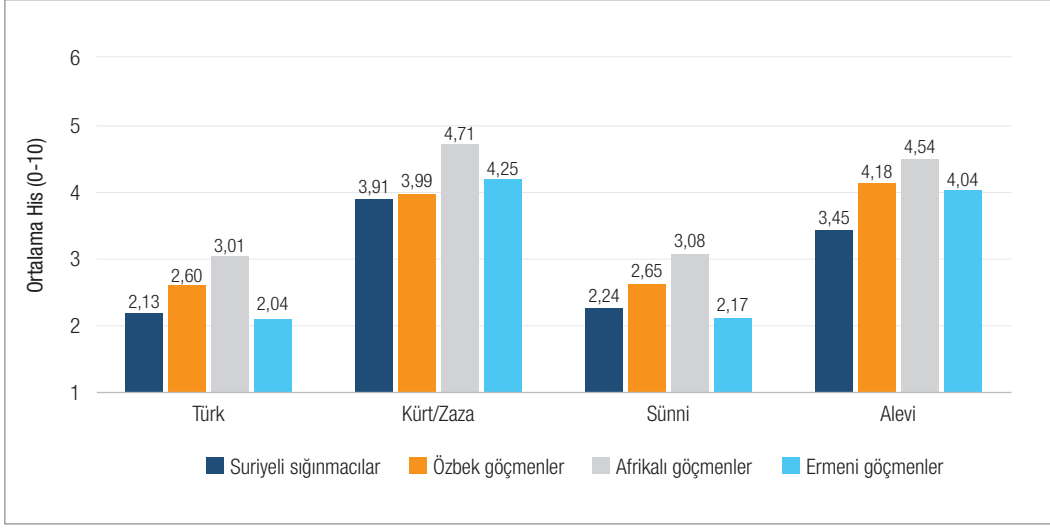


Şekil 4.3 Etnik ve Dini Kimlikler ile Suriyelilere Yönelik His Arasındaki İlişki



Şekil 4.4 Etnik ve Dini Kimlikler ile Şartlı Vatandaşlığa Destek Arasındaki İlişki

Fakat etnik ve dini azınlıklara mensup yurttaşların da genel olarak Suriyelilere yönelik olumsuz hisler besledikleri dikkatten kaçırılmamalıdır. Buna ilaveten, Şekil 4.5'te gösterildiği gibi hem Kürtlerin hem de Alevilerin İstanbul'daki göçmen gruplar içerisinde en negatif hislere sahip olduğu grup Suriyeli sığınmacılardır.



Şekil 4.5 Etnik ve Dini Kimlikler ile Göçmenlere Yönelik Hisler Arasındaki İlişki

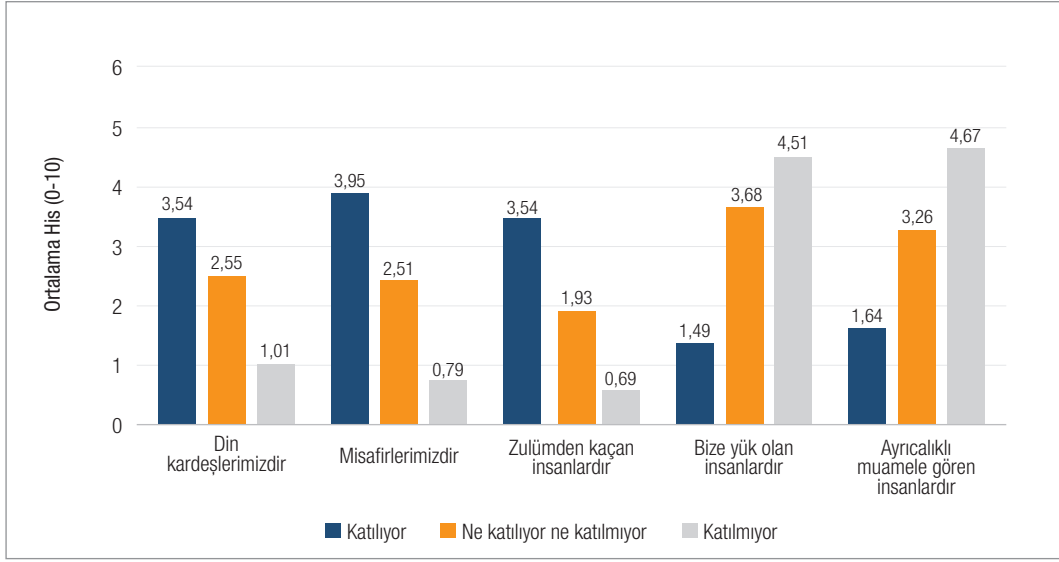
4.2 SİYASİ SÖYLEMLER

Üçüncü bölümde Suriyelileri ötekileştiren siyasi söylemlerin toplumdan yüksek düzeyde destek bulunduğunu, buna karşın AK Parti temsilcileri tarafından sığınmacılara yönelik olumsuz tepkileri hafifletmek amacıyla dolaşıma sokulan söylemlerin nispeten daha az kabul gördüğünü göstermiştik. Dahası katılımcılarımızın aynı anda hem Suriyelileri ötekileştiren hem de onlarla dayanışmayı telkin eden söylemlere onay verebildiğini ortaya koymuştuk. Bu bölümde söz konusu söylemlere katılım düzeyinin, vatandaşların Suriyeli sığınmacılar hakkındaki hisleri ya da politika tercihleri üzerinde bir etkisi olup olmadığını inceledik.

Bulgularımız, iktidar çevreleri tarafından Suriyelileri tarif etmek için yakın zamana kadar sıklıkla kullanılan “din kardeşi,” “misafir” ve “mazlum” tanımlamalarına katılım ile sığınmacılara yönelik hisler arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

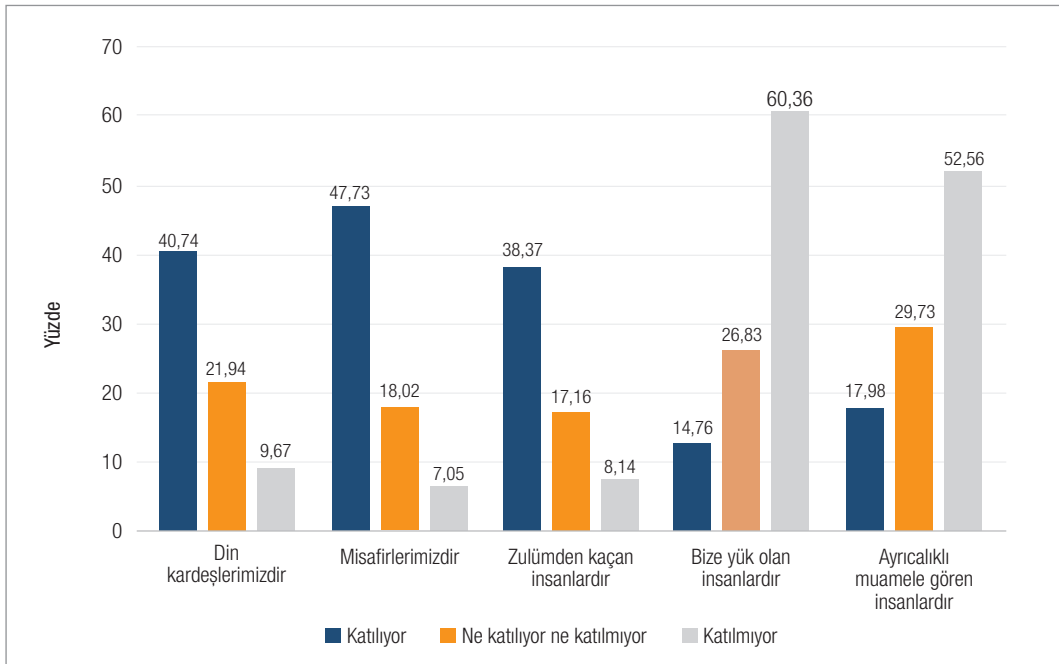
Bulgularımız, iktidar çevreleri tarafından Suriyelileri tarif etmek için yakın zamana kadar sıklıkla kullanılan “din kardeşi,” “misafir” ve “mazlum” tanımlamalarına katılım ile sığınmacılara yönelik hisler arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Örneğin, “Suriyeli sığınmacılar din kardeşlerimizdir” önermesine katılanlar arasında sığınmacılara yönelik ortalama his 10 üzerinden 3.54’ken, bu önermeyi reddedenler arasındaki ortalama 1.01’dir. Benzer biçimde “Suriyeli sığınmacılar misafirlerimizdir” önermesine onay verenlerin ortalaması 3.95, vermeyenlerin ortalaması 0.79’dur.

Öte yandan, sığınmacıları ötekileştiren söylemlere katılım ile onlara yönelik his arasında da kuvvetli bir ilişki olduğu görülmektedir. Zira, sığınmacıları ekonomik bir yük olarak tarif eden ya da Türkiye vatandaşlarına kıyasla ayrıcalıklı muamele gördüklerini ileri süren söylemlere katılanlar, bu söylemlere katılmayanlara kıyasla Suriyelilere yönelik çok daha soğuk hisler beslemektedir (Şekil 4.6).



Şekil 4.6 Suriyeliler Hakkındaki Başlıca Siyasi Söylemlere Katılım ve Onlara Yönelik Ortalama His

Benzeri bir tablo, belirli şartları yerine getiren sığınmacılara vatandaşlık verilmesi konusunda da ortaya çıkmaktadır. Din kardeşi söylemine katılanların yüzde 40,74'ü, katılmayanların ise sadece yüzde 9,67'si şartlı vatandaşlık politikasını desteklemektedir. Misafir ve mazlum söylemlerine katılım ile bu politikaya verilen onay arasında da güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, sığınmacılara yönelik ötekileştirici söylemlere katılanlar arasında şartlı vatandaşlığa destek çarpıcı bir biçimde düşmektedir. Öyle ki, Suriyeli sığınmacıların yerli halk üzerinde ekonomik bir yük olduğuna katılanlar ile bu düşünceye katılmayanlar arasında ilk grubun aleyhine 46 puana yakın bir fark bulunmaktadır. (Şekil 4.7).



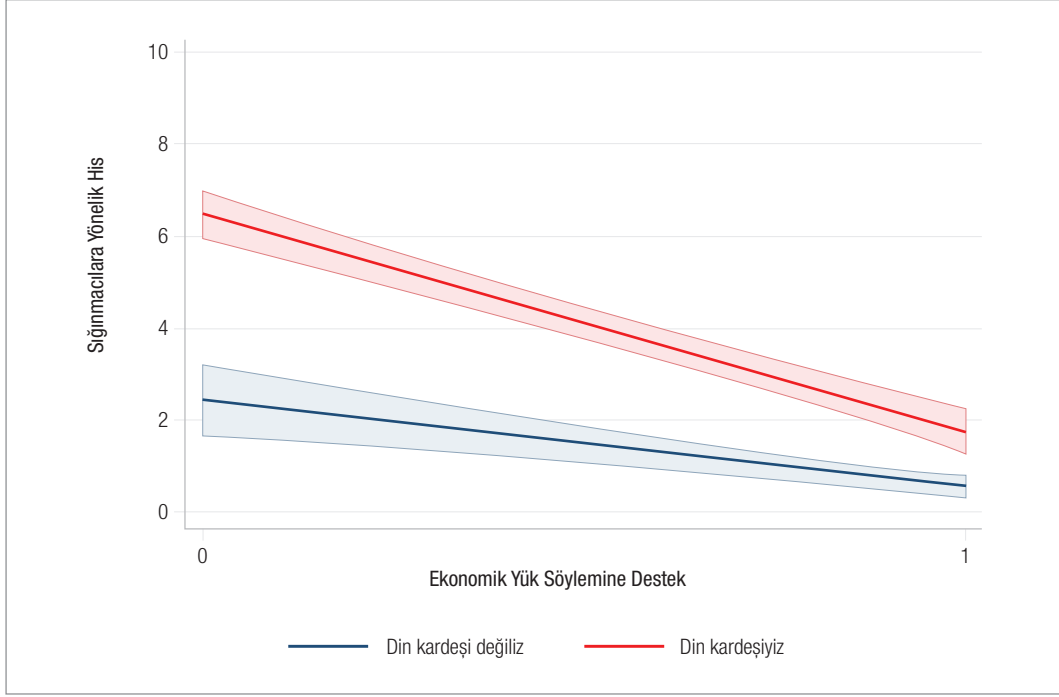
Şekil 4.7 Suriyeliler Hakkındaki Başlıca Siyasi Söylemlere Katılım ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

Elbette bu bulguların bireylerin parti aidiyetlerinin bir yansıması olduğu, Suriyeliler hakkındaki söylemler ile onlara yönelik his ve tutumlar arasında gerçek bir ilişki bulunmadığı ileri sürülebilir. Bu ihtimali test etmek için demografik değişkenlerin yanı sıra katılımcıların parti tercihlerini kontrol ettiğimiz istatistiksel bir modelleme yaptık. Bu modelleme ile din kardeşliği ve ekonomik yük söylemlerine verilen desteğin, katılımcıların sığınmacılara yönelik hisleri üzerindeki etkisini analiz ettik. Din kardeşliği söylemine verilen desteği üç düzeyden (“Din kardeşiyiz,” “Din kardeşi değiliz,” “Nötr”) oluşan kategorik bir değişken olarak ele aldık. Ekonomik yük söylemine verilen desteği ise sayısal bir değişken olarak tanımladık ve bu değişkeni 0 (“En düşük destek”) ile 1 (“En yüksek destek”) arasında değişecek şekilde yeniden kodladık. Ayrıca bu iki değişkenin olası etkileşimini dikkate alarak modelimize bir etkileşim terimi ekledik. Analizimizde sıradan en küçük kareler regresyonunu kullandık ve örneklem yapımız gereği standart hataları mahalle düzeyinde kümelenlendirdik. Çıkarımlarımızı İstanbul nüfusuna genelleştirebilmek için kalibrasyon ağırlıklarını kullandık.

Bulgularımız kamusal alanda üretilen söylemlerin, toplumun sığınmacılar hakkındaki duygu durumunu partizan kimlik ve demografik değişkenlerden bağımsız olarak etkilediğini ortaya koymaktadır. Buna ilaveten, din kardeşliği ve ekonomik yük söylemlerine destek arasında hem istatistiksel hem de pratik açıdan anlamlı bir etkileşim olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulguları daha anlaşılır kılmak amacıyla yaptığımız marjinal etki analizine ait sonuçlar Şekil 4.8’te sunulmuştur. Sonuçlar, modelimizdeki diğer

Sonuçlar, modelimizdeki diğer değişkenler sabit tutulduğunda dahi din kardeşliği ile Suriyelilere yönelik his arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

değişkenler sabit tutulduğunda dahi din kardeşliği ile Suriyelilere yönelik his arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Fakat kırmızı doğru (“Din kardeşiyiz”) ile mavi doğru (“Din kardeşi değiliz”) arasındaki mesafenin giderek kapanmasından anlaşılacağı üzere, din kardeşliğinin sığınmacı yanlısı etkisi Suriyelileri ekonomik bir yük olarak gören kimseler arasında daha zayıftır. Nitekim, ekonomik yük söylemine destek en düşük seviyedeyken, din kardeşliği söylemine katılanlarla katılmayanların Suriyelilere yönelik ortalama hisleri arasında 4 puan gibi büyük bir fark bulunmaktadır. Bu fark, ekonomik yük söylemine desteğin en yüksek olduğu noktada 1.2 puana kadar gerilemektedir. Öte yandan, kırmızı doğrunun mavi doğruya oranla daha dik bir açığa sahip olması, ekonomik yük algısı ile sığınmacılara yönelik his arasındaki negatif ilişkinin din kardeşliğini benimseyenler arasında daha kuvvetli olduğuna işaret etmektedir. Ekonomik yük söylemine olan desteği en düşük düzeyden en yüksek düzeye çıkardığımızda, din kardeşliği söylemine katılanların Suriyelilere yönelik ortalama hissi 4.7 puan azalmaktadır. Buna karşılık “Din kardeşi değiliz” diyenlerin ortalama hissinde 1.9 puan kadar bir azalma gerçekleşmektedir.⁶²

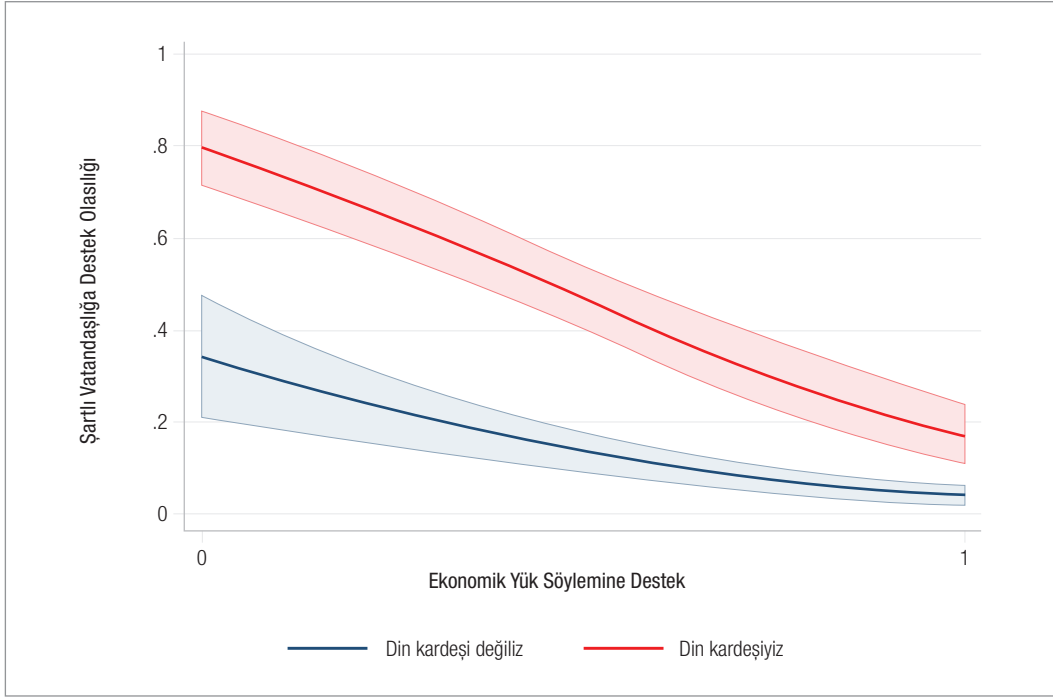


Şekil 4.8 Din Kardeşliği, Ekonomik Yük Söylemine Katılım ve Suriyelilere Yönelik Hisler

Not: Taralı alan yüzde 95 güven aralığını göstermektedir.

Aynı analizi ikili lojistik regresyon yöntemini kullanarak şartlı vatandaşlığa destek için yaptığımızda da benzeri sonuçlar ortaya çıkmıştır. Şekil 4.9'da gösterildiği gibi, din kardeşliği ile şartlı vatandaşlığa destek arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Fakat bu ilişki, ekonomik yük söylemine katılım arttığı ölçüde gücünü yitirmektedir. Suriyelileri din kardeşi olarak gören ve ekonomik yük söylemini kesin bir şekilde reddeden kişilerin şartlı vatandaşlığa destek verme olasılığı yüzde 79.11 olarak hesaplanmıştır. Suriyelileri din kardeşi addetmelerine rağmen ekonomik yük söylemine en yüksek seviyede katılanlar için yapılan tahmin ise yüzde 17.25 olarak gerçekleşmiştir. Suriyelileri din kardeşi olarak görmeyenlerin şartlı vatandaşlığa destek verme olasılığı, ekonomik yük söylemine katılım derecelerine bağlı olarak yüzde 34.32 ile yüzde 4.42 arasında değişmektedir.

Din kardeşliği ile şartlı vatandaşlığa destek arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Fakat bu ilişki, ekonomik yük söylemine katılım arttığı ölçüde gücünü yitirmektedir.



Şekil 4.9 Din Kardeşliği, Ekonomik Yük Söylemine Katılım ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

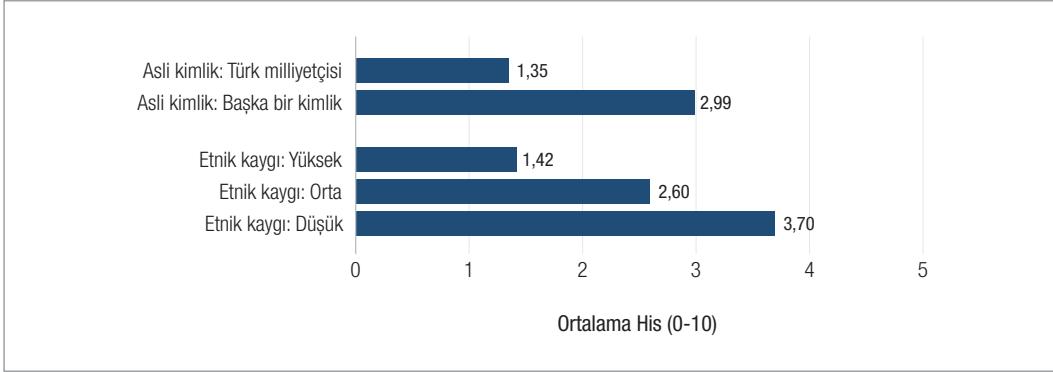
Not: Taralı bölge yüzde 95 güven aralığını göstermektedir.

4.3 MİLLİYETÇİLİK VE YABANCI KARŞITLIĞI

Milliyetçilik ile göçmenlere yönelik tutumlar arasındaki ilişki üzerine hacimli bir literatür bulunmaktadır. Bu çalışmalar, milliyetçi duyguların yerli halkın göçmenlere bakışını olumsuz bir yönde etkilediğini ve bu etkinin ulusu etno-kültürel bir topluluk olarak algılayan kimseler arasında daha güçlü olduğunu göstermektedir.⁶³ Ayrıca bireylerin kendi etnik ve kültürel grupları dışındaki topluluklara ön yargıyla yaklaşmalarına neden olan etnosantrik (etnik merkezci) eğilimlerin göçmen karşıtı duygu ve tavırlarla bağlantılı olduğu gösterilmiştir.⁶⁴ Buna paralel olarak, bir dış gruba yönelik dışlayıcı tutumlar içerisinde olan kişilerin genellikle başka dış gruplara karşı da dışlayıcı bir tavır takındıkları tespit edilmiştir.⁶⁵ Öte yandan göçmenlerin çoğunun aynı etnik gruba mensup olduğu durumlarda, o gruba özel ön yargılar da toplumdaki göçmen karşıtı tepkileri tetikleyebilmektedir.⁶⁶

Anketimizde katılımcıların milliyetçi ve etnosantrik eğilimleri hakkında fikir verebilecek bir dizi soru yer almıştır. Bunlardan birinde katılımcılara kendilerini en iyi tarif eden ve “biz” deyince akıllarına ilk getirdikleri toplumsal-siyasi kimliğin ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 33.41’i bu soruya Türk Milliyetçisi yanıtını vermiştir.⁶⁷ Etnik milliyetçiliğin kültürel çeşitliliği bir tehdit olarak görmesinden hareketle, görüşmecilere ayrıca “Türklerin nüfus içindeki oranının diğer etnik gruplara kıyasla azalmasından kaygılanıyorum” önermesine ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur. Önermeyi “Katılıyorum” ya da “Kesinlikle katılıyorum” diye yanıtlayanların oranı yüzde 46.96 olarak tespit edilmiştir. “Katılmıyorum” yahut “Kesinlikle katılmıyorum” diyenlerse yüzde 36.14’te kalmıştır.

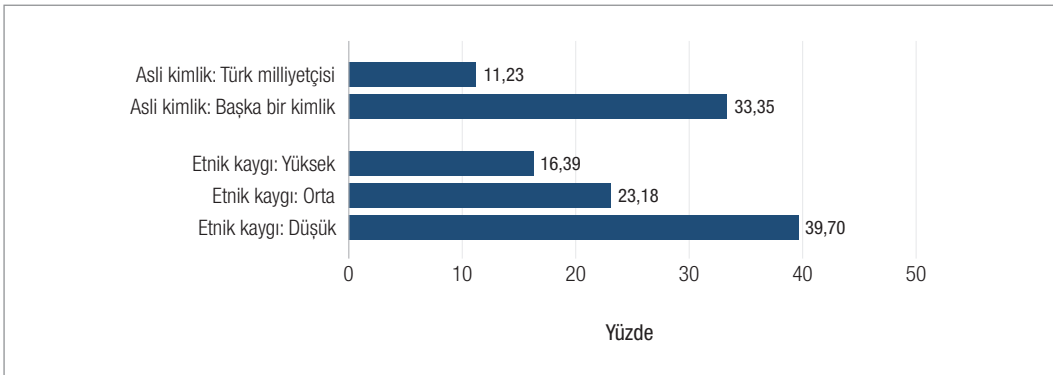
Şekil 4.10 bu iki soruya verilen cevaplarla Suriyeli sığınmacılara yönelik his arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Buna göre asli kimliklerini Türk milliyetçisi olarak tarif edenler (ortalama his: 1.35) diğer katılımcılara (ortalama his: 2.99) oranla Suriyeliler hakkında daha olumsuz hisler beslemektedir. Benzer şekilde, Türklerin nüfus içindeki oranının azalmasından endişe edenler (ortalama his: 1.42) böyle bir kaygısı olmayanlara (ortalama his: 3.70) kıyasla Suriyelilere karşı daha soğuk durmaktadır.



Şekil 4.10 Milliyetçilik, Etnik Kaygı Düzeyi ve Suriyelilere Yönelik Hisler

Hem Türk milliyetçiliğinin hem de etnik kaygı düzeyinin şartlı vatandaşlığa destekle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu görülmektedir. Şekil 4.11'den anlaşılacağı gibi, kendilerini öncelikle Türk milliyetçisi olarak görenlerin sadece yüzde 11.23'ü şartlı vatandaşlık politikasına destek vermektedir. Bu oran diğer katılımcılarda yüzde 33.35 olarak gerçekleşmiştir. Sözü edilen politikaya desteğin etnik kaygı düzeyine göre dağılımı incelendiğinde, yüksek ve düşük kaygı grupları arasında 23 puandan fazla bir fark olduğu gözlemlenmiştir.

Hem Türk milliyetçiliğinin hem de etnik kaygı düzeyinin şartlı vatandaşlığa destekle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu görülmektedir.

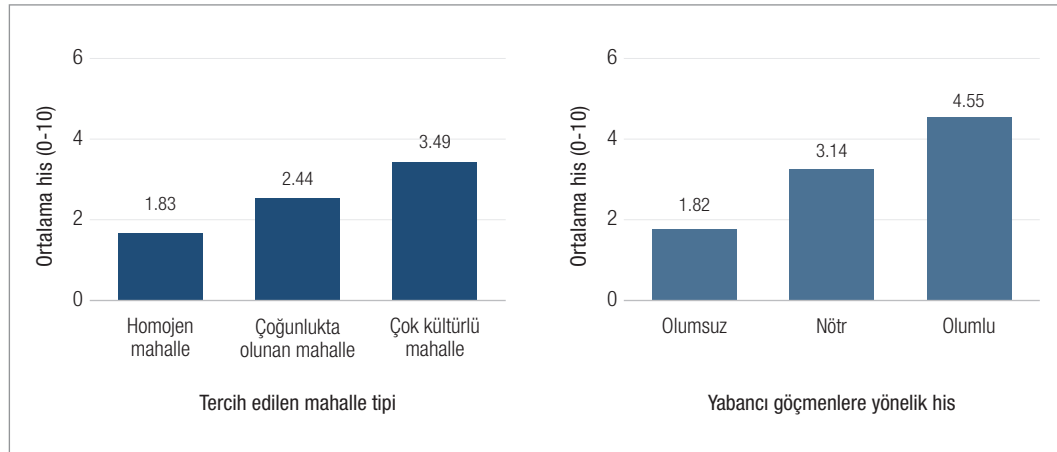


Şekil 4.11 Milliyetçilik, Etnik Kaygı Düzeyi ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

Çalışmamızda İstanbulluların etnik dış gruplara yönelik genelleşmiş tutumlarını ölçmek için iki ayrı yöntem kullanılmıştır. İlk yöntemde katılımcıların Özbek, Afrikalı ve Ermeni göçmenlere yönelik hislerinin ortalaması alınarak bir göçmenlere yönelik his ölçeği oluşturulmuştur (Cronbach Alfa katsayısı: 0.78). 0 ile 10 arasında değişen bu ölçekte 4.66-5.33 arasındaki puanlar "Nötr," 4.66'dan

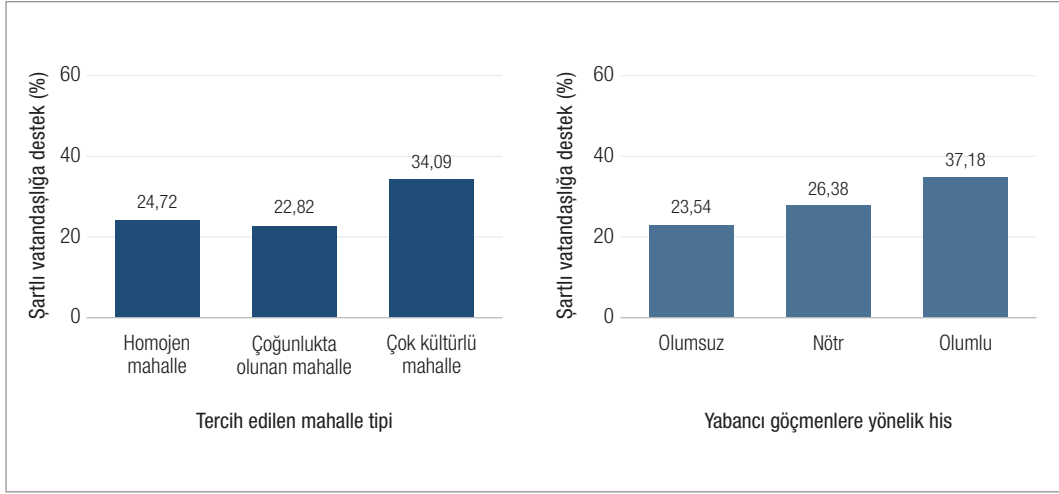
düşük puanlar “Olumsuz” ve 5.33’ten yüksek puanlar “Olumlu” olarak kodlanmıştır. Böylece katılımcıların yüzde 68.06’sının yabancı göçmenlere yönelik olumsuz hisler beslediği, buna karşın olumlu hisler besleyenlerin yüzde 14.05’te kaldığı tespit edilmiştir. İkinci yöntemde ise görüşmecilere seçme şansları olsa şu üç mahalle tipinden hangisinde yaşamak isteyecekleri sorulmuştur: (1) Etnik kimlik bakımından neredeyse herkesin sizinle aynı olduğu bir mahalle; (2) Etnik kimlik bakımından sizinle aynı olan insanların çoğunlukta olduğu bir mahalle; (3) Etnik kimlik bakımından farklı kesimlerin bir arada yaşadığı çok kültürlü bir mahalle. İlk iki seçeneği tercih edenlerin payı sırasıyla yüzde 37.31 ve yüzde 41.07 olarak gerçekleşirken çok kültürlü bir mahallede yaşamak isteyeceğini belirtenlerin payı yüzde 21.62’de kalmıştır.

Şekil 4.12, etnik dış gruplara yönelik tutumlarla Suriyeli sığınmacılara yönelik his arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Sol panelde görülebileceği gibi, çok kültürlü bir mahallede yaşamak isteyenler (ortalama his: 3.49) etnik açıdan homojen (ortalama his: 1.83) ya da çoğunlukta olunan bir mahalleyi (ortalama his: 2.44) tercih edenlere oranla Suriyelilere daha sıcak yaklaşmaktadır. Bu bulguyla uyumlu olarak, sağ panelde Özbek, Afrikalı ve Ermeni göçmenlere olumlu yaklaşanların (ortalama his: 4.55) nötr (ortalama his: 3.14) ya da olumsuz (ortalama his: 1.82) yaklaşanlara kıyasla Suriyeliler hakkında daha pozitif duygular taşıdığı görülmektedir.



Şekil 4.12 Etnik Dış Gruplara Yönelik Tutumlar ve Suriyelilere Yönelik Hisler

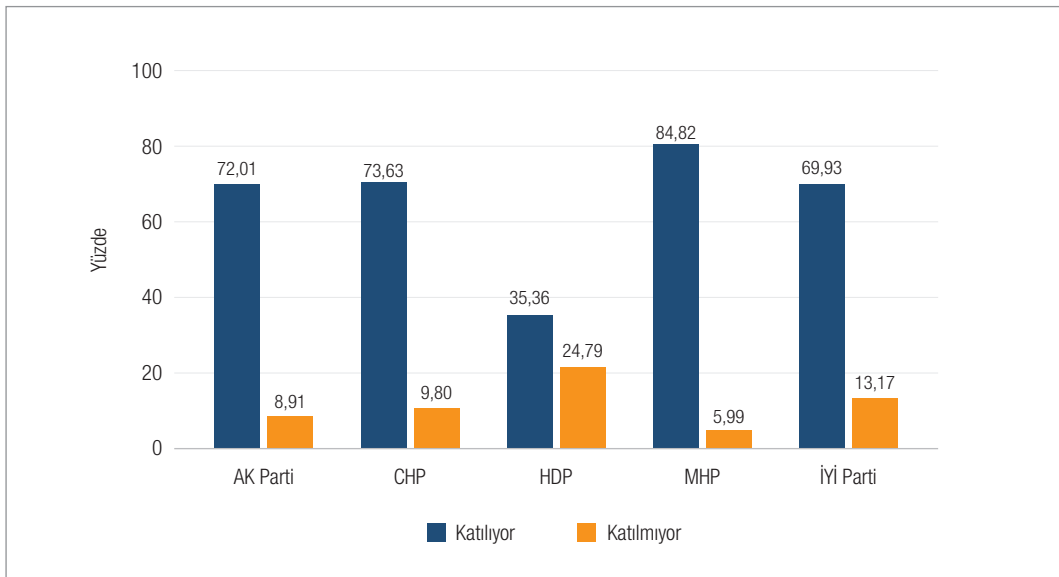
Şekil 4.13 etnik dış gruplara yönelik genelleşmiş tutumların, İstanbulluların belirli şartları yerine getiren Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilmesi konusundaki düşünceleriyle de bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Sol panelde gösterildiği gibi, çok kültürlü bir mahallede yaşamak isteyenlerin yüzde 34.09’u şartlı vatandaşlığa destek vermektedir. Bu oran etnik açıdan homojen bir mahalleyi tercih edenlerde yüzde 24.72’ye, çoğunluk olunan bir mahalleyi tercih edenlerde de yüzde 22.82’ye gerilemektedir. Ayrıca sağ panelde ortaya konduğu üzere, şartlı vatandaşlık politikasına verilen destek yabancı göçmenlere sıcak yaklaşanlarda yüzde 37’nin üzerindeyken, soğuk yaklaşanlarda yüzde 23.54’e kadar düşmektedir.



Şekil 4.13 Etnik Dış Gruplara Yönelik Tutumlar ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

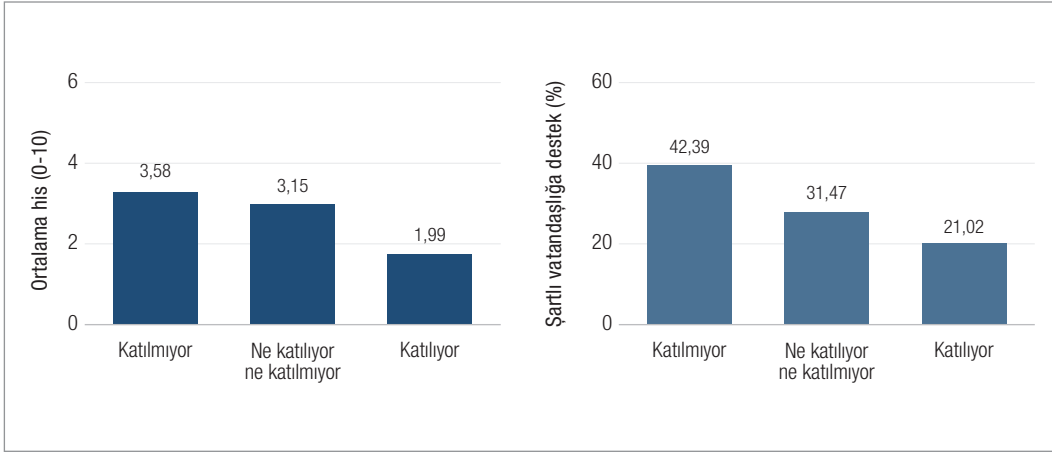
Bu sonuçlar Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz tepkilerin sadece onlarla ilgili olmadığını, aynı zamanda genel bir yabancı düşmanlığı içerdiğini göstermektedir.

Bu sonuçlar Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz tepkilerin sadece onlarla ilgili olmadığını, aynı zamanda genel bir yabancı düşmanlığı içerdiğini göstermektedir. Öte yandan verilerimiz özel olarak Araplar hakkındaki ön yargıların da Suriyeli sığınmacılara ilişkin dışlayıcı tavırlar üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir. Görüşmecilerimize “Tarihimiz boyunca Araplar bizi hep arkadan vurmuştur” önermesine ne ölçüde katıldıkları sorulduğunda yüzde 66.47’lik bir kesim “Katılıyorum” ya da “Kesinlikle katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın görüşmecilerimizin sadece yüzde 13.20’lik bir bölümü “Katılmıyorum” ya da “Kesinlikle katılmıyorum” demiştir. Önermeye katılım parti kırılımına göre incelendiğinde Araplar hakkındaki bu ön yargılı yaklaşımın HDP’liler dışındaki tüm seçmen gruplarında yaygın olduğu görülmüştür (Şekil 4.14).



Şekil 4.14 Parti Tercihi ve Araplara Yönelik Ön Yargılı Yaklaşım

Şekil 4.15 Araplar hakkındaki ön yargılarla Suriyeli sığınmacılara yönelik his ve tutumlar arasındaki ilişkinin altını çizmektedir. Sol panelden anlaşılacağı üzere, “Tarihimiz boyunca Araplar bizi hep arkadan vurmuştur” önermesine katılanlar (ortalama his: 1.99) bu önermeye katılmayanlara oranla (ortalama his: 3.58) Suriyeli sığınmacılara daha soğuk yaklaşmaktadır. Sağ panel ise şartlı vatandaşlık politikasına destek bakımından önermeye katılanlar (destek: yüzde 21.02) ile katılmayanlar (destek: 42.39) arasında 21 puandan fazla bir fark olduğunu göstermektedir.



Şekil 4.15 Araplar Hakkındaki Ön Yargıların Suriyelilere Tutumlarla İlişkisi

4.4 YAŞAM TARZI KAYGILARI

Bazı nitel çalışmalar, seküler bir yaşam tarzına sahip kesimlerin Suriyeli sığınmacıları toplumun muhafazakârlaşması, laikliğin ortadan kalkması ve Türkiye'nin Batı uygarlığından uzaklaşması gibi kültürel tehditlerle ilişkilendirdiklerini not etmiştir.⁶⁸ Ne var ki toplumun Suriyelilere yönelik algı ve tutumları üzerine yapılan nicel araştırmalarda yaşam tarzı eksenindeki bölünelere hak ettiği ilgi gösterilmemiştir.

Söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla çalışmamızda ilk olarak Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarla dindar muhafazakâr kimlik ve dindarlık arasındaki ilişki ele alınmıştır. Sünni katılımcılar arasında kendilerini en iyi tanımlayan siyasi-toplumsal kimlik olarak “Muhafazakâr/Mütedeyyin” seçeneğini belirtenler “dindar muhafazakâr” olarak sınıflandırılmıştır. Bu kişiler örneklemimizdeki Sünni katılımcıların yüzde 36.28'ini, tüm örneklemin yüzde 32.82'sini oluşturmaktadır. Katılımcıların dindarlık derecelerini ölçmek içinse aşağıdaki dört önermeye verdikleri yanıtlar baz alınmıştır:

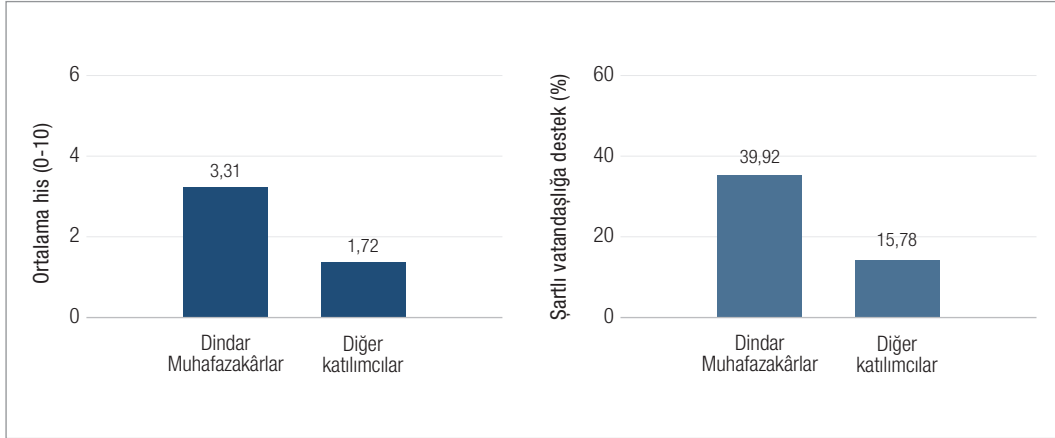
- Dini kimliğim ve inancım hayatımda çok önemli bir yer tutuyor.
- İlkokuldan başlayarak okullarda din eğitimi zorunlu olmalıdır.
- Bir erkekle kadının birlikte yaşamaları için dini nikah şarttır.⁶⁹
- Dini ibadetlerimi düzenli olarak yerine getirmeye çalışırım.

Katılımcılardan bu dört önermeyi 1 (“Kesinlikle katılmıyorum”) ile 5 (“Kesinlikle katılıyorum”) arasında değişen bir cetvel aracılığıyla değerlendirmeleri istenmiştir. Verilen cevapların or-

talaması alınarak bir dindarlık ölçeği oluşturulmuştur (Cronbach Alfa katsayısı: 0.90). 1'in en düşük, 5'in en yüksek dindarlık seviyesini temsil ettiği ölçekte Sünni katılımcıların ortalaması 3.97, genel ortalama ise 3.82 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcılar dindarlık seviyeleri bakımından "Düşük" (3 ve altı), "Orta" (3.25-4.25 arası) ve "Yüksek" (4.5 ve üstü) olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

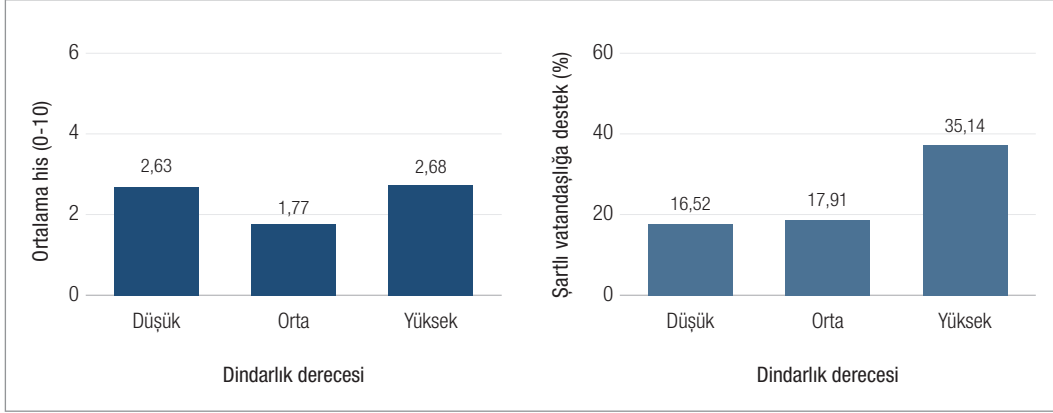
Şekil 4.16, Suriyelilere yönelik tutumların dindar muhafazakâr kimlikle olan ilişkisine ışık tutmaktadır. Soldaki panelde gösterildiği üzere, kendilerini dindar muhafazakâr olarak nitelendiren Sünni katılımcıların Suriyelilere yönelik ortalama hissi 3.31'dir. Öte yandan kendilerini dindar muhafazakâr olarak tarif etmeyen Sünni katılımcıların ortalaması 1.72 olarak gerçekleşmiştir. Aradaki fark hem istatistiksel hem de pratik açıdan anlamlıdır. Sağdaki panele bakıldığında dindar muhafazakârlık ile şartlı vatandaşlığa destek arasındaki ilişkinin daha da güçlü olduğu görülmektedir. Zira kendilerini dindar muhafazakâr olarak tanımlayan Sünnilerin yüzde 40'a yakın bir bölümü şartlı vatandaşlığa destek verirken, bu oran diğer Sünni katılımcılar arasında yüzde 15.78'e kadar düşmektedir.

Zira kendilerini dindar muhafazakâr olarak tanımlayan Sünnilerin yüzde 40'a yakın bir bölümü şartlı vatandaşlığa destek verirken, bu oran diğer Sünni katılımcılar arasında yüzde 15.78'e kadar düşmektedir.



Şekil 4.16 Dindar Muhafazakâr Kimlik ve Suriyelilere Yönelik Tutumlar (Sünni Katılımcılar)

Dindarlık ile Suriyelilere yönelik tutumlar arasındaki ilişki daha karmaşık bir örüntü sergilemektedir. Şekil 4.17'deki sol panelin gösterdiği gibi, orta derecede dindarlar Suriyeliler hakkında en olumsuz hislere sahip gruptur (ortalama his: 1.77). Buna karşın dindarlık derecesi düşük (ortalama his: 2.63) veya yüksek (ortalama his: 2.68) olanlar, Suriyeli sığınmacılara yönelik nispeten daha ılımlı hisler beslemektedir. Bu örüntünün sebeplerinden biri, kendilerini "Türk milliyetçisi" olarak tanımlayan katılımcıların orta dindarlık grubunda yoğunlaşmasıdır. Bu kesimler için milli kimliğin dini kimliğe baskın olduğu, dolayısıyla da Müslümanlık temelindeki ortaklaşmanın Suriyeli sığınmacılarla dayanışmak için yeterli bir motivasyon sağlamadığı söylenebilir. Öte yandan şekildeki sağ panele bakıldığında, dindarlık derecesi yüksek olan kimselerin şartlı vatandaşlığa yüzde 35.14 oranında destek verdiği, bu oranın diğer katılımcılar arasında yüzde 16-17 seviyesine kadar düştüğü görülmektedir. Şartlı vatandaşlığa destek açısından düşük ve orta derecede dindarlar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.



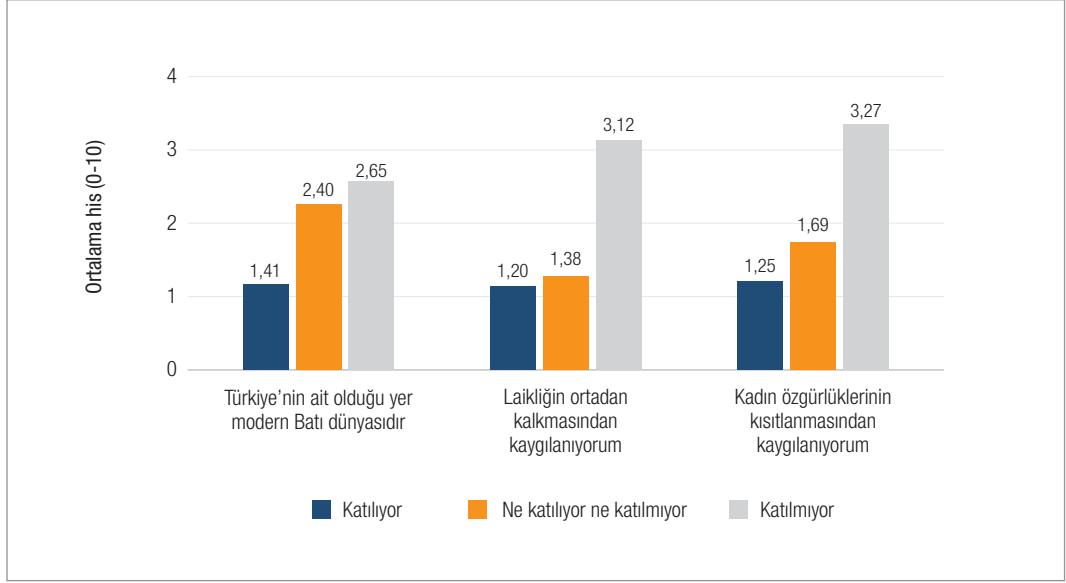
Şekil 4.17 Dindarlık ve Suriyelilere Yönelik Tutumlar (Sünni Katılımcılar)

Özellikle seküler kesimler arasında yaygın olan birtakım kimlik ve yaşam tarzı kaygıları hakkında fikir edinebilmek için katılımcılara aşağıdaki üç önermeye ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur:

- Türkiye'nin ait olduğu yer modern Batı dünyasıdır.
- Yakın gelecekte laikliğin ortadan kalkmasından kaygılanıyorum.
- Önümüzdeki yıllarda kadın özgürlüklerinin kısıtlanmasından kaygılanıyorum.

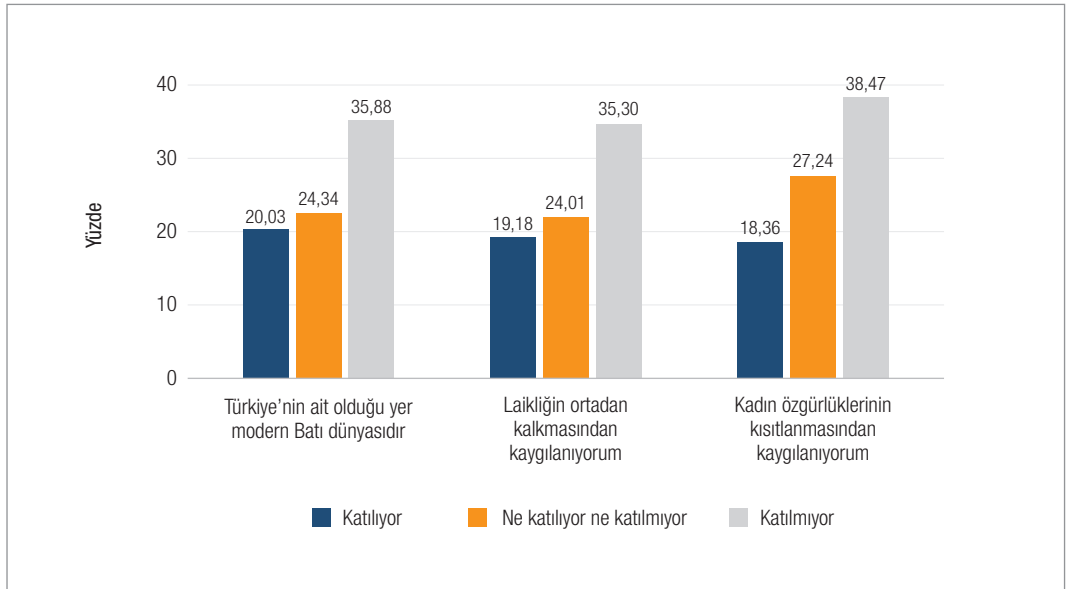
Şekil 4.18 bu önermelere katılım ile Suriyelilere yönelik his arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Verilerimize göre Türkiye'nin ait olduğu yerin modern Batı dünyası olduğunu düşünenler (ortalama his: 1.41) bu görüşü reddedenlere (ortalama his: 2.65) oranla Suriyeli sığınmacılara daha soğuk yaklaşmaktadır. Bu bulgu, en azından bazı vatandaşların Suriyelileri Türkiye'nin Batı'dan uzaklaşmasıyla ilişkilendirdiklerine işaret etmektedir. Laiklik ve kadın özgürlükleriyle ilgili kaygıların da Suriyeli sığınmacılara yönelik hislerle bağlantılı olduğu gözlemlenmiştir. Suriyelilere yönelik ortalama his, laikliğin tasfiye edilmesinden endişelenen katılımcılar arasında 1.20 gibi son derece düşük bir seviyede gerçekleşmiştir. Buna karşılık, böyle bir endişe taşımadığını söyleyenler arasındaki ortalama 3.12'ye kadar çıkmaktadır. Benzer bir biçimde kadın özgürlüklerinin kısıtlanmasından kaygı duyanların ortalama 1.25'ken, bu kaygıyı taşımayan kimselerin ortalama 3.27'ye yükselmektedir.

Türkiye'nin ait olduğu yerin modern Batı dünyası olduğunu düşünenler (ortalama his: 1.41) bu görüşü reddedenlere (ortalama his: 2.65) oranla Suriyeli sığınmacılara daha soğuk yaklaşmaktadır.



Şekil 4.18 Yaşam Tarzı Kaygıları ve Suriyelilere Yönelik Ortalama His

Şekil 4.19'da görülebileceği gibi, yaşam tarzı kaygılarıyla şartlı vatandaşlığa destek arasında da bir bağlantı bulunmaktadır. "Türkiye'nin ait olduğu yer modern Batı dünyasıdır" önermesine katılanların yalnızca beşte biri şartlı vatandaşlık politikasına destek verirken, önermeye katılmayanlar arasındaki destek yaklaşık 16 puan kadar daha yüksektir. Söz konusu politikaya onay verenlerin payı laiklik ve kadın özgürlükleri konusunda kaygı duyan kişiler arasında yüzde 18-19 bandında seyretmekte, kaygı duymayanlar arasında ise yüzde 36-38 bandına kadar çıkmaktadır.



Şekil 4.19 Yaşam Tarzı Kaygıları ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

4.5 EKONOMİK KAYGILAR

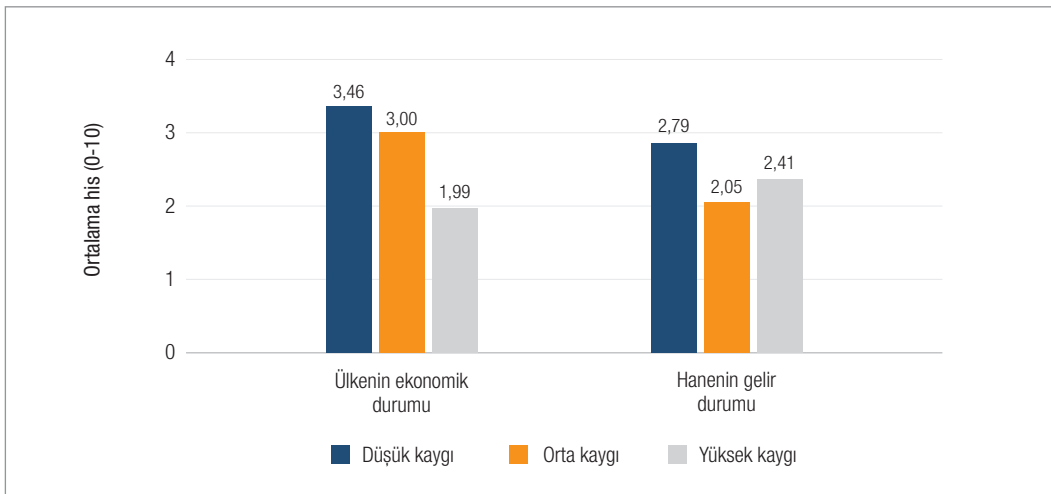
Yabancı göçmenlere yönelik yaklaşımlar elbette sadece kimlik meseleleri ve kültürel kaygılarla ilintili değildir. Akademik çalışmalar, yeni gelenlerin ev sahibi toplumun ekonomik refahına zarar verecekleri endişesi ile göçmenlere yönelik dışlayıcı tutumlar arasında güçlü bir bağ olduğunu kanıtlamıştır.⁷⁰ Dahası kötü ekonomik koşulların göç ve göçmen karşıtı eğilimleri güçlendirdiği bilinmektedir.⁷¹ Aksi yönde bulgular olmakla birlikte, kişisel ekonomik kaygıların da göçmenleri ötekileştiren tutumlara katkı verebildiği gösterilmiştir.⁷²

Bu çerçevede katılımcılara hem ülkenin ekonomik gidişatıyla hem de kendi hane gelirleriyle ilgili kaygı düzeyleri sorulmuştur. Gelen cevaplara göre katılımcılar “yüksek,” “orta” ve “düşük” derecede kaygılı olanlar şeklinde üç gruba ayrılmıştır. Veriler katılımcıların yüzde 65.33’ünün ülkenin ekonomik gidişatından yüksek düzeyde kaygı duyduğunu, kaygı derecesi düşük olanların ise yüzde 22.25’te kaldığını ortaya koymaktadır. Bu oranlar katılımcıların kendi hane gelirleriyle ilgili kaygıları için sırasıyla yüzde 47.29 ve yüzde 29.58 olarak gerçekleşmiştir.

Veriler katılımcıların yüzde 65.33’ünün ülkenin ekonomik gidişatından yüksek düzeyde kaygı duyduğunu, kaygı derecesi düşük olanların ise yüzde 22.25’te kaldığını ortaya koymaktadır.

Aşağıda bu kaygılarla Suriyelilere yönelik tutumlar arasındaki ilişki ele alınmıştır. Şekil 4.20’de görülebileceği gibi, ülkenin ekonomik gidişatı hakkındaki kaygılar arttıkça Suriyelilere yönelik ortalama his azalmaktadır. Kaygı derecesi yüksek olanlarla (ortalama his: 1.99) düşük olanlar (ortalama his: 3.46) arasında 1.5 puana yakın bir fark bulunmaktadır. Hanenin gelir durumuyla ilgili kaygılara bakıldığında ise daha karmaşık bir manzara ile karşılaşmaktadır. Zira düşük derecede kaygılı katılımcılar (ortalama his: 2.79) diğer katılımcılara kıyasla Suriyelilere daha ılımlı yaklaşımlar da aradaki fark nispeten azdır. Dahası orta derecede kaygılı olanların (ortalama his: 2.05) yüksek derecede kaygılı olanlardan (ortalama his: 2.41) daha olumsuz hisler taşıdığı gözlemlenmiştir.

Ülkenin ekonomik gidişatı hakkındaki kaygılar arttıkça Suriyelilere yönelik ortalama his azalmaktadır.



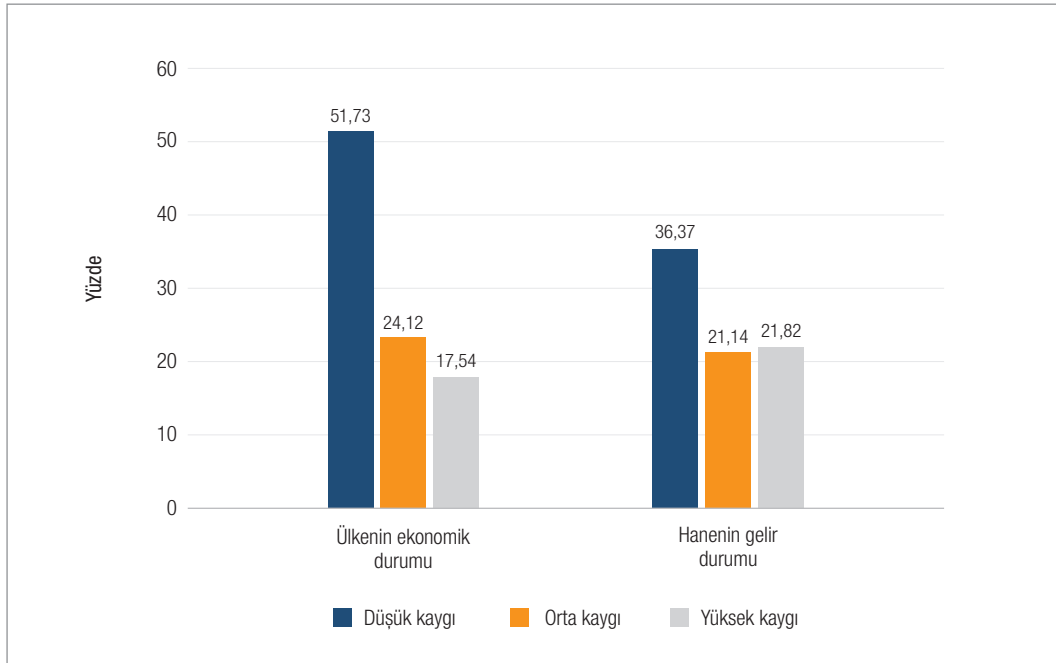
Şekil 4.20 Ekonomik Kaygılar ve Suriyelilere Yönelik Hisler

Bu tablonun bir benzeri ekonomik kaygılarla şartlı vatandaşlığa destek arasındaki ilişkide ortaya çıkmaktadır. Şekil 4.21’te gösterildiği gibi, ülkenin ekonomik gidişatına yönelik kaygıları düşük olan katılımcıların yüzde 51.73’ü şartlı vatandaşlığa destek vermektedir. Bu oran yüksek derecede kaygılı olan katılımcılar arasında yüzde 17.54’e kadar düşmektedir. İki grup arasındaki 34 puanlık fark gerçekten de çarpıcıdır. Hanenin gelir durumuyla ilgili kaygılara bakıldığında ise daha mütevazı bir ilişki görülmektedir. Bu konuda kaygıları düşük olan katılımcıların yüzde 36.37’si şartlı vatandaşlık politikasına destek vermektedir. Buna karşın orta veya yüksek derecede kaygılı olanlar arasındaki destek yüzde 21 civarındadır.

Bu bulgulardan hareketle, genel ekonomik durum hakkındaki kaygıların Suriyelilere yönelik tutumlar üzerinde kişisel ekonomik kaygılardan daha belirleyici olduğu ileri sürülebilir. Bir başka ifadeyle, yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz tepkileri saf bir kişisel çıkar motivasyonundan ziyade “bizden olmayan” bir grubun “bize ait” ekonomik kaynakları sömürdükleri algısından beslenmektedir.

Ülkenin ekonomik gidişatına yönelik kaygıları düşük olan katılımcıların yüzde 51.73’ü şartlı vatandaşlığa destek vermektedir. Bu oran yüksek derecede kaygılı olan katılımcılar arasında yüzde 17.54’e kadar düşmektedir.

Bir başka ifadeyle, yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz tepkileri saf bir kişisel çıkar motivasyonundan ziyade “bizden olmayan” bir grubun “bize ait” ekonomik kaynakları sömürdükleri algısından beslenmektedir.



Şekil 4.21 Ekonomik Kaygılar ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

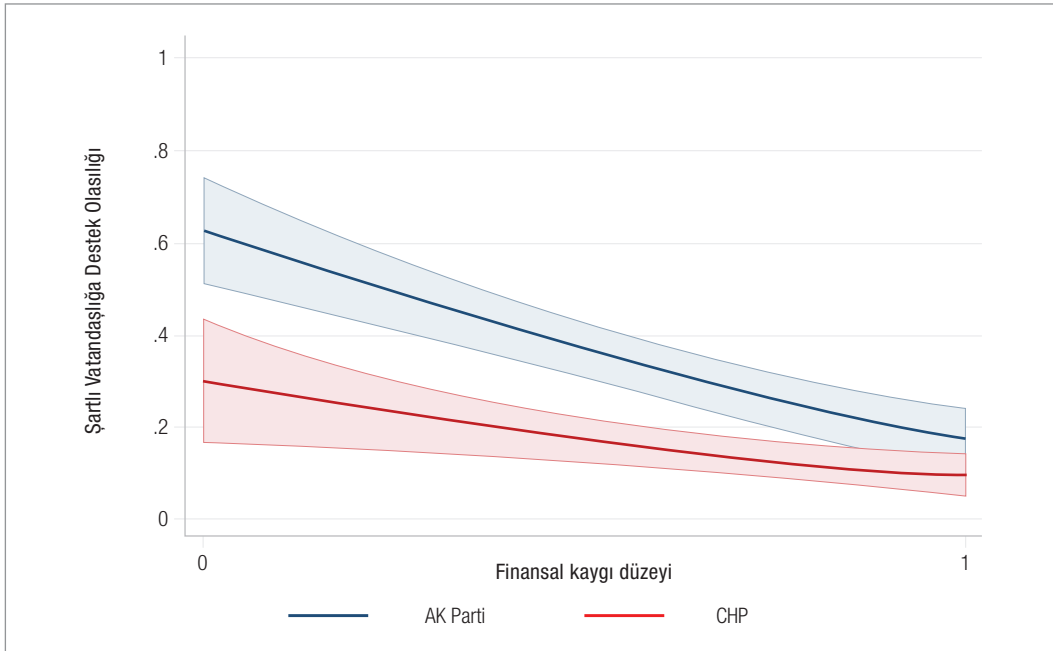
Lakin kişisel finansal kaygılarla Suriyelilere yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin toplumsal gruplar arasında farklılık gösterebileceği de unutulmamalıdır. Bu ihtimali test etmek için bağımlı değişkenin şartlı vatandaşlığa destek olduğu ve demografik faktörlerin kontrol edildiği bir lojistik

regresyon analizi yürüttük. Modelimizde katılımcıların parti tercihlerinin yanı sıra 0 (“en düşük kaygı düzeyi”) ile 1 (“en yüksek kaygı düzeyi”) arasında değerler alan sayısal bir değişken olarak kişisel finansal kaygıya yer verdik. Ayrıca katılımcıların parti tercihleri ile finansal kaygı arasında etkileşim terimleri oluşturarak modelimize ekledik.

Analizimiz, kişisel finansal kaygılarla Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin AK Parti seçmenleri arasında daha güçlü olduğuna işaret etmektedir. Bu bulguyu örneklemek için Şekil 4.22’de AK Parti ve CHP seçmenlerinin karşılaştırıldığı marjinal etki hesaplamalarının sonuçları verilmiştir. Bu hesaplamalara göre kişisel finansal kaygılar en düşük seviyeden en yüksek seviyeye çıkarıldığında, AK Partili seçmenlerin şartlı vatandaşlığa destek verme olasılığı neredeyse 49 puan (yüzde 63.38’den 14.54’e) düşmektedir. Buna karşılık CHP seçmenlerinin şartlı vatandaşlığa destek verme olasılığı 21 puan (yüzde 27.88’den 6.80’e) düşmektedir. Diğer bir deyişle, kişisel finansal kaygıların şartlı vatandaşlığa destek üzerindeki etkisi AK Parti seçmenleri arasında CHP seçmenlerine oranla 2.3 kat daha fazladır. Ayrıca kesişen güven aralıklarından anlaşılabilceği gibi, kişisel finansal kaygılar en üst seviyedeysen AK Parti ve CHP taraftarları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark kalmamaktadır.

Analizimiz, kişisel finansal kaygılarla Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin AK Parti seçmenleri arasında daha güçlü olduğuna işaret etmektedir.

Kişisel finansal kaygılar en üst seviyedeysen AK Parti ve CHP taraftarları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark kalmamaktadır.



Şekil 4.22 Parti Tercihi, Kişisel Finansal Kaygılar ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

Not: Taralı alan yüzde 95 güven aralığını göstermektedir.

4.6 GÜVENLİK KAYGILARI

Akademik çalışmalarda ekonomik ve kültürel kaygıların yanı sıra güvenlikle ilgili endişelerin de göçmen karşıtı eğilimleri harekete geçirebileceği tespit edilmiştir.⁷³ Göçün savaş kaynaklı olduğu ve kitlesel bir nitelik taşıdığı koşullarda bu tür endişelerin daha belirgin bir hal alacağı tahmin edilebilir. Dolayısıyla güvenlik kaygılarının Türkiye vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarında önemli bir rol oynaması şaşırtıcı olmamalıdır. Buradan hareketle çalışmamızda katılımcıların gerek kişisel gerekse de toplumsal güvenlikleriyle ilgili kaygılarını ölçen sorulara yer verilmiştir. Kişisel güvenlikleriyle ilgili kaygılarını ölçmek için katılımcılara “Genel olarak yaşadığınız mahalleyi ne kadar güvenli buluyorsunuz?” diye sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya 1 (“Hiç güvenli bulmuyorum”) ile 5 (“Çok güvenli buluyorum”) arasında değişen bir cetvel vasıtasıyla cevap vermişlerdir. Toplumsal güvenlikle ilgili kaygılar ise aşağıdaki iki önermeye katılım üzerinden ölçülmüştür:

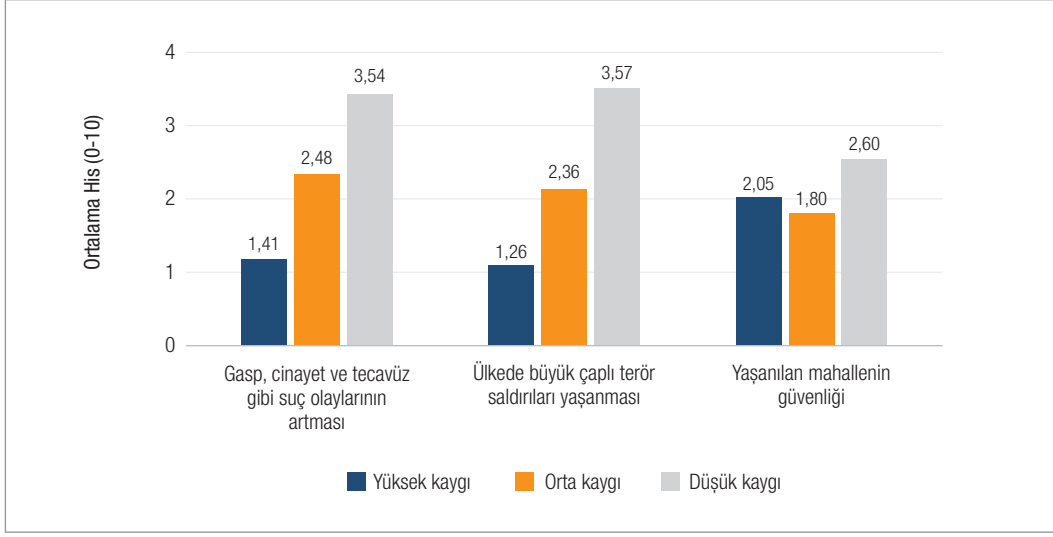
- Önümüzdeki yıllarda cinayet, gasp ve tecavüz gibi suç olaylarının artmasından kaygılanıyorum.
- Yakın gelecekte ülkemizde büyük çaplı terör saldırıları yaşanmasından kaygılanıyorum.:

Her üç soruda da katılımcılar “yüksek,” “orta” ve “düşük” derecede kaygılı olanlar şeklinde üç gruba bölünmüştür. Sonuçlar, ülke güvenliğiyle ilgili kaygıların kişisel güvenlikle ilgili kaygılardan çok daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Zira kişisel güvenlik açısından katılımcıların sadece yüzde 25.34’ü yüksek derecede kaygılı olarak sınıflandırılmıştır. Buna karşın, önümüzdeki yıllarda adli vakaların artmasından ve büyük çaplı terör olayları yaşanmasından yüksek derecede kaygı duyanların oranı sırasıyla yüzde 67.07 ve yüzde 57.24 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 4.23 toplumsal güvenlikle ilgili kaygılarla Suriyeli sığınmacılara yönelik his arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Gasp, cinayet ve tecavüz gibi suç olaylarının artmasından yüksek derecede endişe duyanların Suriyeli sığınmacılara yönelik ortalama hissi 1.41’dir. Bu konudaki kaygı düzeyleri düşük olanların ortalaması ise 3.54 olarak ölçülmüştür. Benzer şekilde, ülkemizde büyük çaplı terör olayları yaşanması ihtimalinden yüksek derecede kaygı duyanların ortalaması 1.26’yken, düşük derecede kaygı duyanların ortalaması 3.57 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların kaygı düzeylerini ölçtüğümüz sorularda Suriyeli sığınmacılara gönderme yapmadığımız göz önüne alınırsa, yüksek ve düşük kaygılı gruplar arasındaki farklar oldukça dikkat çekicidir. Diğer taraftan, kişisel güvenlik kaygılarıyla Suriyelilere yönelik his arasındaki bağlantı zayıf görünmektedir. Zira kaygı derecesi yüksek olan katılımcılarla (ortalama his: 2.05) düşük olan katılımcılar (ortalama his: 2.60) arasında Suriyeli sığınmacılara yönelik his bakımından sadece yarım puan kadar bir fark bulunmaktadır.

Sonuçlar, ülke güvenliğiyle ilgili kaygıların kişisel güvenlikle ilgili kaygılardan çok daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

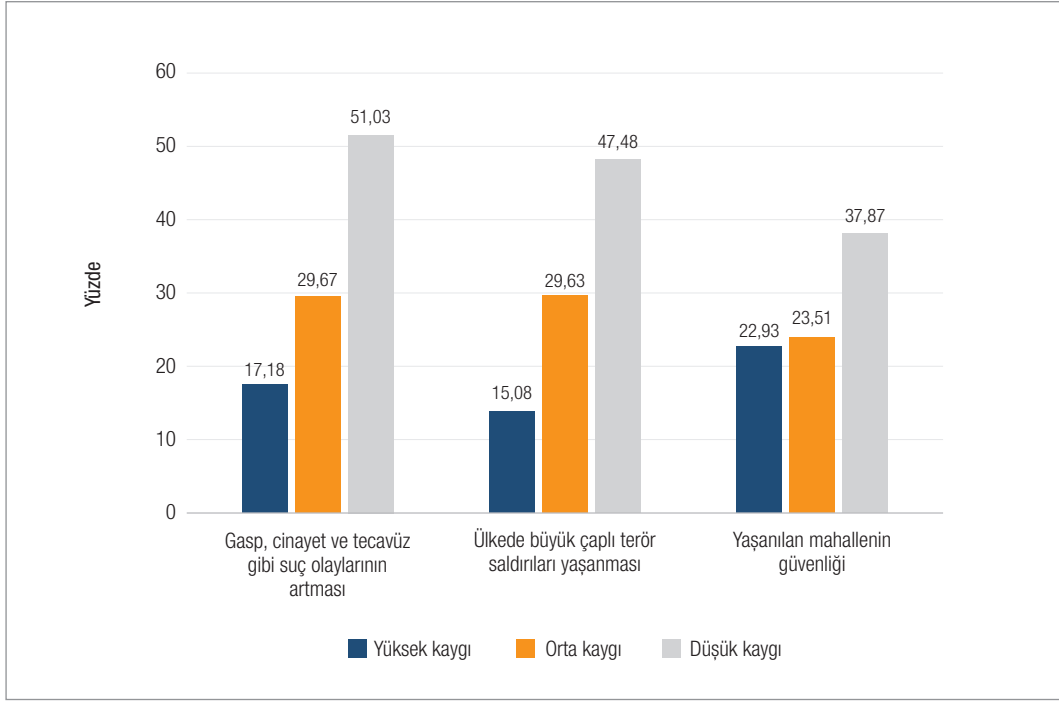
Gasp, cinayet ve tecavüz gibi suç olaylarının artmasından yüksek derecede endişe duyanların Suriyeli sığınmacılara yönelik ortalama hissi 1.41’dir. Bu konudaki kaygı düzeyleri düşük olanların ortalaması ise 3.54 olarak ölçülmüştür.



Şekil 4.23 Güvenlik Kaygıları ve Suriyelilere Yönelik Hisler

Güvenlik kaygılarıyla şartlı vatandaşlığa destek arasındaki ilişki ele alındığında da buna benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır (Şekil 4.24). Gasp, cinayet ve tecavüz gibi suçlara ilişkin kaygıları düşük olan katılımcıların şartlı vatandaşlık politikasını destekleme oranı yüzde 51.03'ken, bu oran yüksek derecede kaygılı katılımcılar arasında yüzde 17.18'e kadar düşmektedir. Benzer biçimde, terörist saldırılar konusunda düşük derecede kaygılı olan katılımcıların yüzde 47.48'i, yüksek derecede kaygılı olanlarınsa sadece yüzde 15.08'i şartlı vatandaşlık politikasına onay vermektedir. Öte yandan, kişilerin kendi güvenliklerine yönelik algıları ile şartlı vatandaşlığa destek arasındaki ilişki daha mütevazı bir nitelik arz etmektedir. Bu konudaki kaygıları düşük olan katılımcıların yüzde 37.87'si söz konusu politikayı desteklediğini belirtmiştir. Buna karşın, orta ve yüksek derecede kaygılı olan katılımcıların desteği yüzde 23 civarında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla ekonomik kaygılarda görüldüğü gibi güvenlikle ilgili kaygılarda da baskın unsur kişisel menfaatlerden ziyade grup menfaatleridir.

Gasp, cinayet ve tecavüz gibi suçlara ilişkin kaygıları düşük olan katılımcıların şartlı vatandaşlık politikasını destekleme oranı yüzde 51.03'ken, bu oran yüksek derecede kaygılı katılımcılar arasında yüzde 17.18'e kadar düşmektedir.



Şekil 4.24 Güvenlik Kaygıları ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

4.7 GRUPLAR ARASI TEMAS

Sosyal temasın pozitif etkilerinin esas olarak yüzeysel ve geçici ilişkilerde değil arkadaşlık gibi yakın ve uzun soluklu ilişkilerde ortaya çıktığı düşünülmektedir.

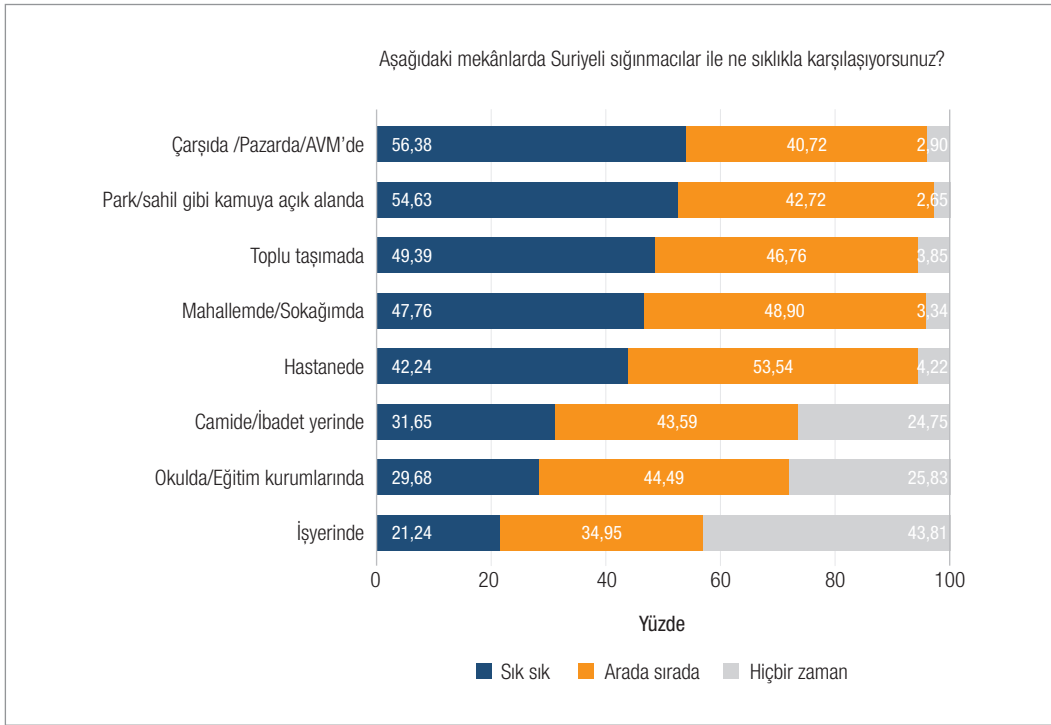
Amerikalı sosyal psikolog Gordon Allport, 1954 tarihli Ön Yargının Doğası isimli eserinde farklı gruplardan bireyler arasındaki sosyal temasın o bireylerin dış gruplara yönelik ön yargılarını azaltacağını ileri sürmüştü, fakat bunun için eşit statü ve ortak hedefler gibi bazı koşulların sağlanması gerektiğini savunmuştur.⁷⁴ O tarihten bu yana yapılan sayısız çalışmada, Allport'un saydığı koşulların tamamı gerçekleşmemiş olsa bile, gruplar arası temasın ön yargıları hafifletebileceği kanıtlanmıştır.⁷⁵ Bununla birlikte, sosyal temasın pozitif etkilerinin esas olarak yüzeysel ve geçici ilişkilerde değil arkadaşlık gibi yakın ve uzun soluklu ilişkilerde ortaya çıktığı düşünülmektedir.⁷⁶ Ayrıca, olumsuz temas deneyimlerinin dış gruplara yönelik ötekileştirici tutumları güçlendirebildiği gösterilmiştir.⁷⁷

Çalışmamızda İstanbulluların Suriyeli sığınmacılarla olan sosyal teması hem gündelik karşılaşmalar ve hem de arkadaşlık boyutunda incelenmiştir. Gündelik karşılaşmaları ölçmek için katılımcılara Suriyelilerle (i) işyerinde, (ii) toplu taşımada, (iii) park ve sahiller gibi kamuya açık alanlarda, (iv) okulda/eğitim kurumlarında, (v) hastanede, (vi) camide/ibadet yerinde, (vii) mahallelerinde/sokaklarında ve (viii) çarşıda/pazarda/AVM'de hangi sıklıkta karşılaştıkları sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya "Sık sık," "Arada sırada" ve "Hiçbir zaman" seçeneklerinden birini tercih ederek yanıt vermişlerdir. Arkadaşlık seviyesindeki sosyal teması ölçmek içinse "Bu tür gündelik karşılaşmaların ötesinde yakından tanıdığınız ve düzenli olarak görüştüğünüz Suriyeli

sığınmacılar var mı?” sorusu kullanılmıştır. Katılımcılar bu soruya “Evet” ya da “Hayır” diyerek cevap vermişlerdir.

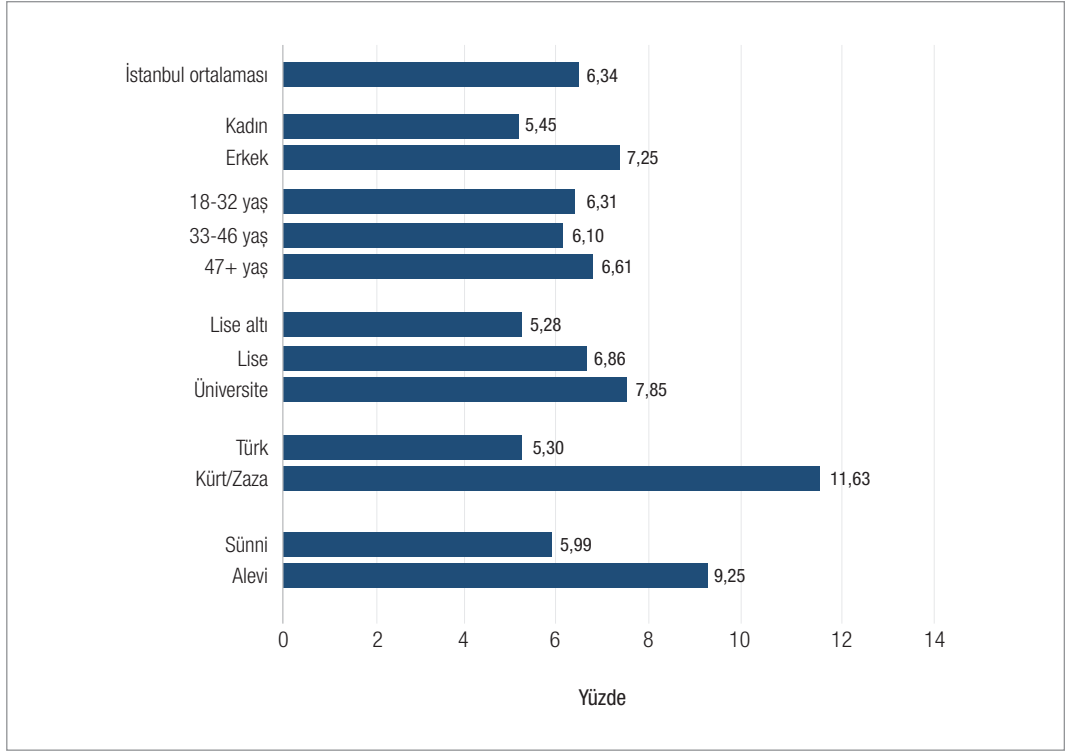
Şekil 4.25'te gösterildiği üzere, katılımcıların Suriyeli sığınmacılarla en sık karşılaştıkları mekânlar alışveriş yerleriyle park ve sahiller gibi kamuya açık alanlardır. Bunları toplu taşıma araçları ve katılımcıların kendi mahalleleri izlemektedir. Öte yandan iş yerleri ve eğitim kurumları sığınmacılarla en az karşılaşılan mekânlardır. Genel resme bakıldığında İstanbulluların gündelik hayatlarında Suriyeli sığınmacılarla oldukça sık karşılaştıkları söylenebilir.

Genel resme bakıldığında İstanbulluların gündelik hayatlarında Suriyeli sığınmacılarla oldukça sık karşılaştıkları söylenebilir.



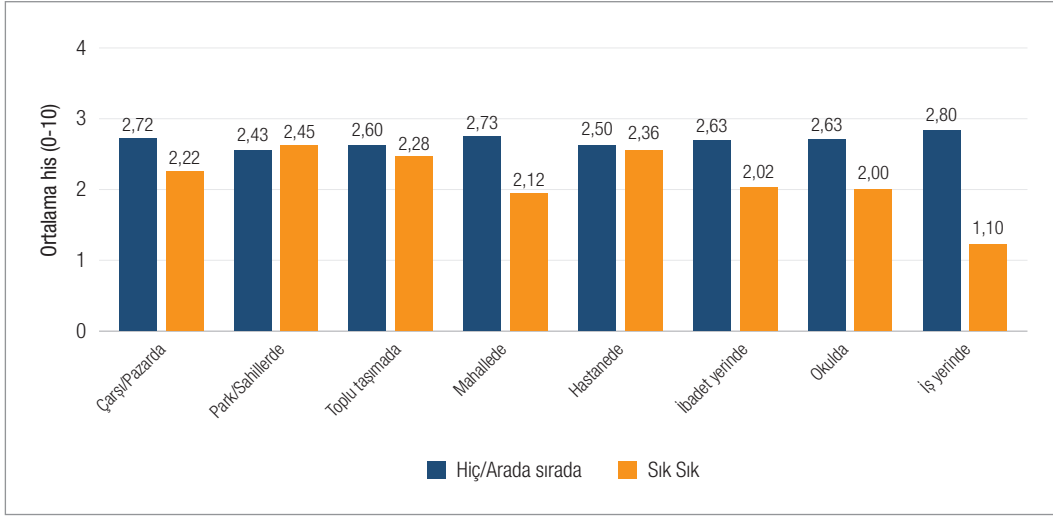
Şekil 4.25 Gündelik Hayatta Suriyeli Sığınmacılarla Karşılaşma Sıklığı

Gündelik karşılaşmaların ötesinde Suriyeli sığınmacılarla yakın ve düzenli bir ilişki kuranların oranı ise son derece düşüktür. Şekil 4.26'da görülebileceği gibi, katılımcıların sadece yüzde 6.34'ü Suriyelilerle arkadaşlık denebilecek bir seviyede temas etmektedir. Cinsiyet ve eğitim derecesine göre bazı farklar gözlemlense de bu konuda asıl ayrışmanın etnik ve dini kimlik temelinde ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Zira Türklerin sadece yüzde 5.30'u Suriyeli bir sığınmacıyı yakından tanıdığını belirtmişken bu oran Kürtlerde yüzde 11.63'e kadar çıkmaktadır. Keza Sünni katılımcıların yüzde 5.99'u, Alevilerin ise yüzde 9.25'i yakından tanıdığı bir Suriyeli olduğunu söylemektedir.



Şekil 4.26 Demografik Değişkenlere Göre Suriyelilerle Yakın ve Düzenli Bir İlişki Kuranların Oranı

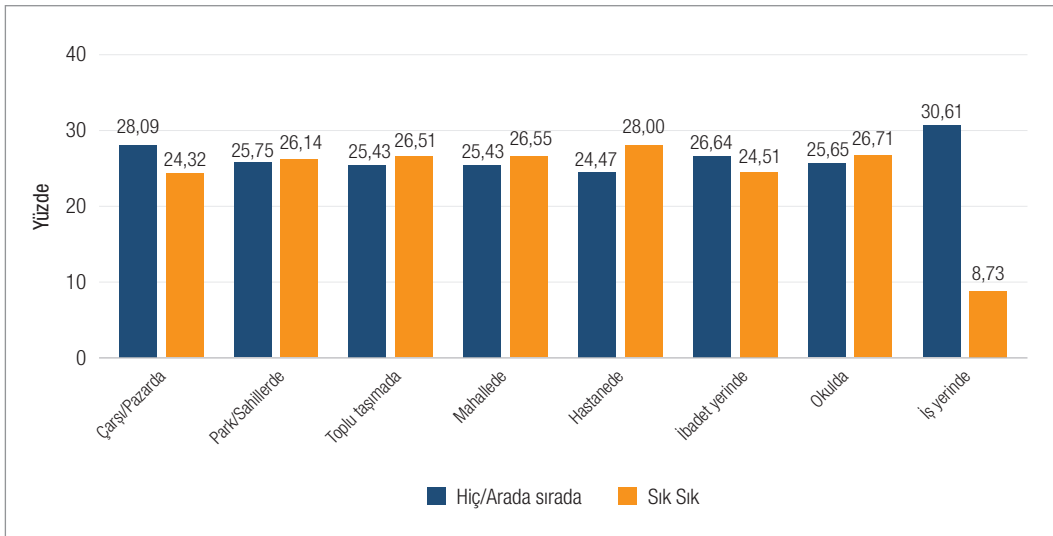
Sosyal temas ile Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar arasında bir bağlantı olup olmadığını görmek için önce gündelik karşılaşmalara bakılmıştır. Bu amaçla yukarıda listelenen mekânlarda Suriyelilerle sık sık karşılaştıklarını söyleyen katılımcılar, Suriyelilerle arada sırada karşılaştıklarını yahut hiç karşılaşmadıklarını belirten katılımcılarla mukayese edilmiştir. Şekil 4.27 bu kıyaslamayı katılımcıların Suriyelilere yönelik hisleri üzerinden yapmaktadır. Burada açıkça görülebileceği üzere, gündelik hayatlarında Suriyelilerle sık sık karşılaşan katılımcılar onlara yönelik daha olumlu hisler beslememektedir. Aksine gündelik karşılaşmalarla Suriyelilere yönelik hisler arasında güçlü olmamakla birlikte ters yönlü bir ilişki bulunduğu ileri sürülebilir. Bu durum en çok iş yerlerindeki karşılaşmalar için geçerlidir. Zira çalıştıkları yerde Suriyeli sığınmacılarla sık sık karşılaştıklarını ifade eden katılımcıların ortalaması 1.10 gibi son derece düşük bir seviyede gerçekleşmiştir. Buna karşın, arada sırada karşılaşanların yahut hiç karşılaşmayanların ortalaması 2.80'dir.



Şekil 4.27 Gündelik Karşılaşmalar ve Suriyelilere Yönelik Hisler

Şartlı vatandaşlığa destek incelendiğinde de benzeri bir tablo görülmektedir (Şekil 4.28). Gündelik hayatlarında Suriyeli sığınmacılarla sık karşılaşanlar bu politikaya daha olumlu yaklaşmamaktadır. Bilakis, iş yerlerinde Suriyelilerle sık sık karşılaştıklarını söyleyen katılımcıların şartlı vatandaşlığa destek verme oranı genel ortalamanın bir hayli altına (yüzde 8.73'e) inmektedir. Özetlemek gerekirse gündelik karşılaşmaların Suriyeli sığınmacılara yönelik his ve tutumlar üzerinde olumlu etki yaptığına dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır.

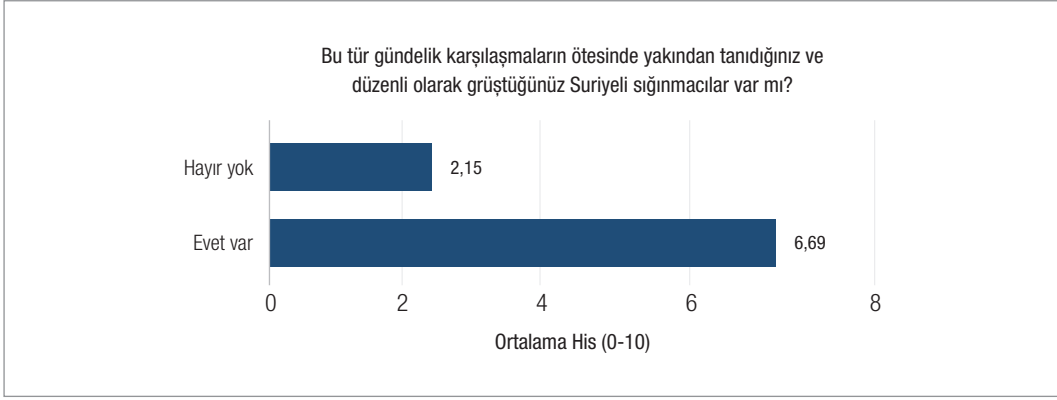
Gündelik karşılaşmaların Suriyeli sığınmacılara yönelik his ve tutumlar üzerinde olumlu etki yaptığına dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır.



Şekil 4.28 Gündelik Karşılaşmalar ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

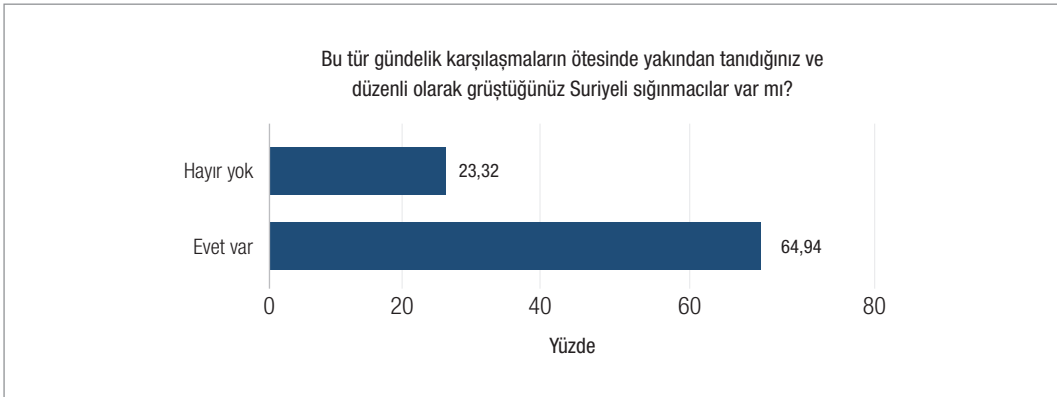
Öte yandan, sığınmacılarla yakın ve düzenli ilişkiler kuran katılımcıların Suriyelilere çok daha olumlu yaklaştığı görülmektedir. Şekil 4.29'da ortaya konduğu gibi, sığınmacılarla sosyal teması

gündelik karşılaşmalardan ibaret olan kişilerin Suriyelilere yönelik ortalama hissi 2.15'tir. Buna karşın, sığınmacılarla yakın ilişkileri olan kişilerin ortalaması 6.69'a kadar çıkmaktadır. Diğer bir deyişle iki grup arasında 4.5 puanı aşkın bir fark vardır.



Şekil 4.29 Sığınmacılarla Yakın Sosyal Temas ve Suriyelilere Yönelik Hisler

Sığınmacılarla yakın sosyal temas ile şartlı vatandaşlığa destek arasında da aynı ölçüde güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Şekil 4.30). Sığınmacılarla ilişkileri gündelik karşılaşmaların ötesine geçen katılımcıların yüzde 65'e yakın bir bölümü Türkiye'nin ihtiyacı olan mesleklerde çalışan ve herhangi bir suçla karışmamış Suriyelilere vatandaşlık verilmesinden yanadır. Bu oran Suriyelilerle yakın sosyal teması olmayan kişilerde yüzde 23.32'ye kadar gerilemektedir.



Şekil 4.30 Sığınmacılarla Yakın Sosyal Temas ve Şartlı Vatandaşlığa Destek

Elbette verilerimiz sığınmacılarla yakın sosyal temasın onlar hakkında olumlu his ve tutumlar ürettiğini kanıtlamaya yeterli değildir. Zira neden-sonuç ilişkisi sosyal temastan olumlu his ve tutumlara doğru gidebileceği gibi, bunun tersi de mümkündür. Yani Suriyelilere karşı ön yargıları zaten düşük olan kişiler sığınmacılarla yakın ilişkiler kurmaya daha eğilimli olabilirler. Yine de gerek mevcut literatürün gruplar arası temasın olumlu etkilerine dair güçlü deliller sunmuş olması, gerekse de yakın sosyal temas ile Suriyelilere yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin büyüklüğü bu konuda iyimser olmak için yeterli bir zemin oluşturmaktadır.

5

İDEAL SURİYELİ SIĞINMACI PROFİLİ

Son yıllarda özellikle Batılı ülkelerde yapılan deneysel çalışmalar, ev sahibi topluma mensup bireylerin yüksek eğitilmiş, meslek sahibi, yerel dile hâkim ve kültürel açıdan kendilerine yakın göçmenleri kabul etmeye daha açık olduklarını göstermiştir. Böylece yerleşiklerin yeni gelenleri homojen bir bütün olarak görmedikleri, bazı göçmenleri diğerlerine tercih ettikleri güçlü bir şekilde ortaya konmuştur.⁷⁸ Ne var ki Türkiye’de yerel halkın Suriyelilere bakışı üzerine yapılan araştırmaların hemen hepsinde sığınmacılar yekpare bir grup olarak ele alınmış, vatandaşların yeni gelenler arasında ayırım yapıp yapmadığı incelenmemiştir.

Bu açığı gidermek amacıyla çalışmamızda bir anket deneyine yer verdik. Deney kapsamında önce cinsiyet, yaş grubu, medeni hâl, mesleki arka plan ve Türkçe bilgisi değişkenlerini kullanarak 72 farklı Suriyeli sığınmacı profili oluşturduk. Bu değişkenlerin ve aldıkları değerlerin belirlenmesi sürecinde odak grup görüşmelerinde öne çıkan temalardan faydalandık (Tablo 5.1).

Türkiye’de yerel halkın Suriyelilere bakışı üzerine yapılan araştırmaların hemen hepsinde sığınmacılar yekpare bir grup olarak ele alınmış, vatandaşların yeni gelenler arasında ayırım yapıp yapmadığı incelenmemiştir.

Tablo 5.1 Sığınmacı Profillerinin Oluşturulmasında Kullanılan Değişkenler ve Aldıkları Değerler

Değişken	Aldığı Değerler
Cinsiyet	Kadın
	Erkek
Yaş grubu	Genç: 27, 28
	Orta yaş: 43, 44
	Yaşlı: 64, 65
Medeni hâl	Bekar
	Evli ve çocuksuz
	Evli ve 2 çocuklu
Mesleki arka plan	İşçi
	Erkek: mobilya atölyesinde, ayakkabı fabrikasında
	Kadın: tekstil atölyesinde, iplik fabrikasında
	Profesyonel
	Erkek: makine mühendisi, mimar
Kadın: kimya mühendisi, mimar	
Türkçe bilgisi	Çok az biliyor
	İyi düzeyde biliyor

Tablo 5.1'deki değişkenleri kullanarak oluşturduğumuz sığınmacı profillerinden bazıları aşağıda görülebilir:

- Bu kişi 27 yaşında BEKAR bir ERKEK. Suriye'deyken bir mobilya atölyesinde İŞÇİ olarak çalışıyordu. ÇOK AZ Türkçe biliyor.
- Bu kişi 28 yaşında BEKAR bir ERKEK. Suriye'deyken bir ayakkabı fabrikasında İŞÇİ olarak çalışıyordu. İYİ DÜZEYDE Türkçe biliyor.
- Bu kişi 28 yaşında BEKAR bir KADIN. Suriye'deyken özel bir firmada MİMAR olarak çalışıyordu. İYİ DÜZEYDE Türkçe biliyor.
- Bu kişi 44 yaşında EVLİ ve ÇOCUKSUZ bir KADIN. Suriye'deyken özel bir firmada MİMAR olarak çalışıyordu. İYİ DÜZEYDE Türkçe biliyor.
- Bu kişi 43 yaşında EVLİ ve ÇOCUKSUZ bir ERKEK. Suriye'deyken özel bir firmada MAKİNE MÜHENDİSİ olarak çalışıyordu. ÇOK AZ Türkçe biliyor.
- Bu kişi 64 yaşında EVLİ ve 2 ÇOCUKLU bir ERKEK. Suriye'deyken özel bir firmada MAKİNE MÜHENDİSİ olarak çalışıyordu. ÇOK AZ Türkçe biliyor.
- Bu kişi 64 yaşında EVLİ ve 2 ÇOCUKLU bir KADIN. Suriye'deyken bir tekstil atölyesinde İŞÇİ olarak çalışıyordu. ÇOK AZ Türkçe biliyor.
- Bu kişi 65 yaşında EVLİ ve 2 ÇOCUKLU bir KADIN. Suriye'deyken özel bir firmada MİMAR olarak çalışıyordu. İYİ DÜZEYDE Türkçe biliyor.

Bilgisayar destekli yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirdiğimiz ankette her bir katılımcıdan rassal olarak seçilen altı profili değerlendirmesini, bu profillerde tarif edilen kişilerin kalıcı

oturum izni almasına ne ölçüde onay verdiğini belirtmesini istedik. Bunun için aşağıdaki soru formatını kullandık:

Ülkemiz sınırlı sayıda Suriyeli sığınmacıya kalıcı olarak oturum izni vermeyi kararlaştırırsa, sizin hangi özelliklere sahip sığınmacılara öncelik verilmesinden yana olacağınızı öğrenmek istiyorum. Bu amaçla size 6 farklı sığınmacı profili göstereceğim ve tek tek bu kişilerin oturum izni almasına ne ölçüde onay verdiğinizi soracağım. Bunun için sizden “1” ile “7” arasında bir sayı seçmenizi isteyeceğim. (1) “Kesinlikle onay vermiyorum” anlamına gelirken, (2) “Onay vermiyorum”, (3) “Kısmen onay vermiyorum”, (4) “Ne onay veriyorum ne de vermiyorum”, (5) “Kısmen onay veriyorum”, (6) “Onay veriyorum” ve (7) “Kesinlikle onay veriyorum” anlamına geliyor.

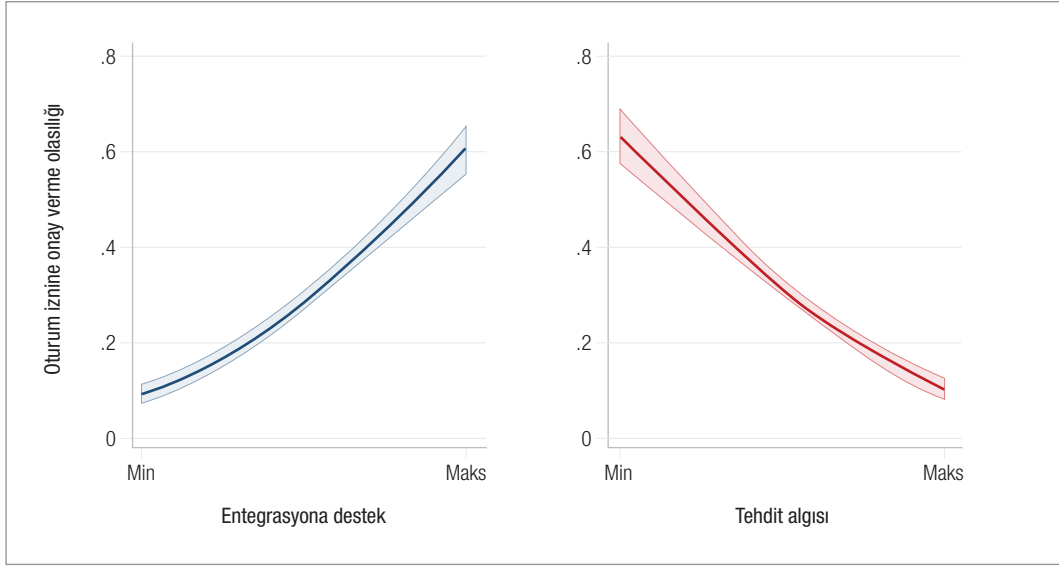
Katılımcılarımızın her birinin altı farklı profili değerlendirmesi sonucunda ortaya 13,704 değerlendirilmeden oluşan bir veri seti çıkmıştır. Sonuçların yorumlanmasını kolaylaştırmak için profil puanlamaları 1 (Oturum iznine onay veriyor) ya da 0 (Oturum iznine onay vermiyor) değerlerini alan ikili bir değişkene dönüştürülmüştür. Bu amaçla 7’li ölçekteki 5, 6 ve 7 değerleri 1, geri kalan değerler ise 0 olarak yeniden kodlanmıştır. Buna uygun olarak analizlerde ikili lojistik regresyon yöntemi kullanılmış ve standart hatalar katılımcı düzeyinde kümelenendirilmiştir. Analiz birimi puanlanan profillerdir.

Regresyon modellerimiz Tablo 5.1’deki profil değişkenlerine ek olarak katılımcıların Suriyelilere yönelik tehdit algılarını ve entegrasyona verdikleri desteği içermektedir. Suriyelilere yönelik tehdit algısı, raporumuzun üçüncü bölümünde *Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tehdit Algıları* başlığı altında incelenen dokuz değişkenin ortalaması alınarak hesaplanmıştır (Cronbach Alfa katsayısı: 0.96).⁷⁹ Entegrasyona destek ise şartlı vatandaşlık ve çalışma izni değişkenlerinin ortalaması alınarak ölçülmüştür (Cronbach Alfa katsayısı: 0.87). Her iki değişken de standardize edilerek modellere dahil edilmiştir. Modellerde ayrıca katılımcıların çok kültürlü bir mahallede yaşamak isteyip istemediklerini ölçen ikili bir değişken yer almıştır. Son olarak, ön analizler profillerin mesleki arka planı ve yaş grubu arasında bir etkileşime işaret ettiğinden bu iki değişkenin birbiriyle çarpımı sonucunda elde edilen etkileşim terimleri modellere eklenmiştir.

Analizlerimizde ilk göze çarpan bulgu, katılımcıların Suriyeli sığınmacılara ve etnik çeşitliliğe yönelik genel tutumlarının profil değerlendirmeleri üzerinde sığınmacıların kişisel niteliklerinden çok daha güçlü bir etkiye sahip oluşudur.

Analizlerimizde ilk göze çarpan bulgu, katılımcıların Suriyeli sığınmacılara ve etnik çeşitliliğe yönelik genel tutumlarının profil değerlendirmeleri üzerinde sığınmacıların kişisel niteliklerinden çok daha güçlü bir etkiye sahip oluşudur. Nitekim Şekil 5.1’de görülebileceği gibi, entegrasyon politikalarına destek ve Suriyelilere yönelik tehdit algıları ile profillerdeki sığınmacıların oturum izni almalarına verilen onay arasında—söz konusu sığınmacıların niteliklerinden bağımsız olarak—kuvvetli bir ilişki vardır. Entegrasyona destekleri en düşük seviyede olan katılımcıların, inceledikleri profildeki sığınmacının oturum izni almasına onay verme olasılıkları yüzde 9 olarak hesaplanmıştır. Bu oran entegrasyona desteğin en yüksek seviyede olduğu katılımcılarda yüzde

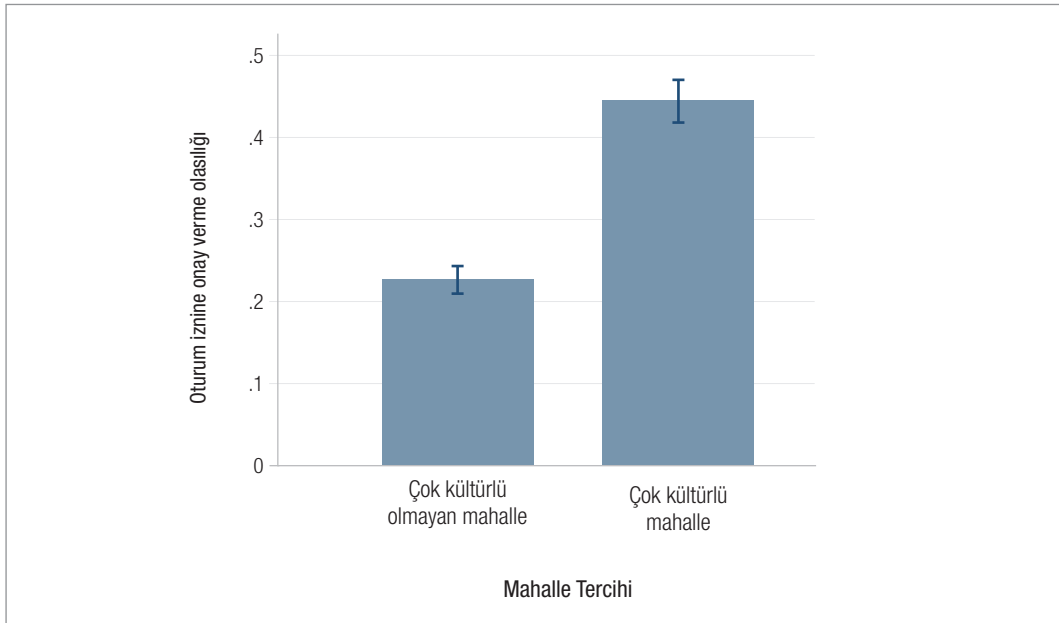
60.38’e kadar çıkmaktadır. Diğer taraftan, Suriyelilere yönelik tehdit algıları en düşük seviyede olan katılımcıların, inceledikleri profildeki sığınmacının oturum izni almasına onay verme olasılıkları yüzde 62.83 olarak hesaplanmıştır. Tehdit algıları en yüksek seviyede olanlar için yapılan tahmin ise yüzde 10.21’e kadar gerilemektedir.



Şekil 5.1 Entegrasyona Destek, Tehdit Algısı ve Oturum İznine Onay Verme Olasılığı

Not: Taralı bölgeler yüzde 95 güven aralığını göstermektedir.

Bu iki değişkene ek olarak, etnik çeşitliliğe dair tutumlarla oturum iznine verilen onay arasında da önemli bir ilişki bulunmaktadır. Zira entegrasyon politikalarına destek ve Suriyelilere yönelik tehdit algıları kontrol edildiğinde dahi, çok kültürlü bir mahallede yaşamayı tercih edenlerle etmeyenler arasında inceledikleri profile oturum izni verilmesini onaylama ihtimalleri bakımından 20 puanı aşkın bir fark vardır. Bu ihtimal ilk grup için yüzde 45.06, ikinci grup içinse yüzde 24.81 olarak hesaplanmıştır (Şekil 5.2).



Şekil 5.2 Mahalle Tercihi ve Oturum İznine Onay Verme Olasılığı

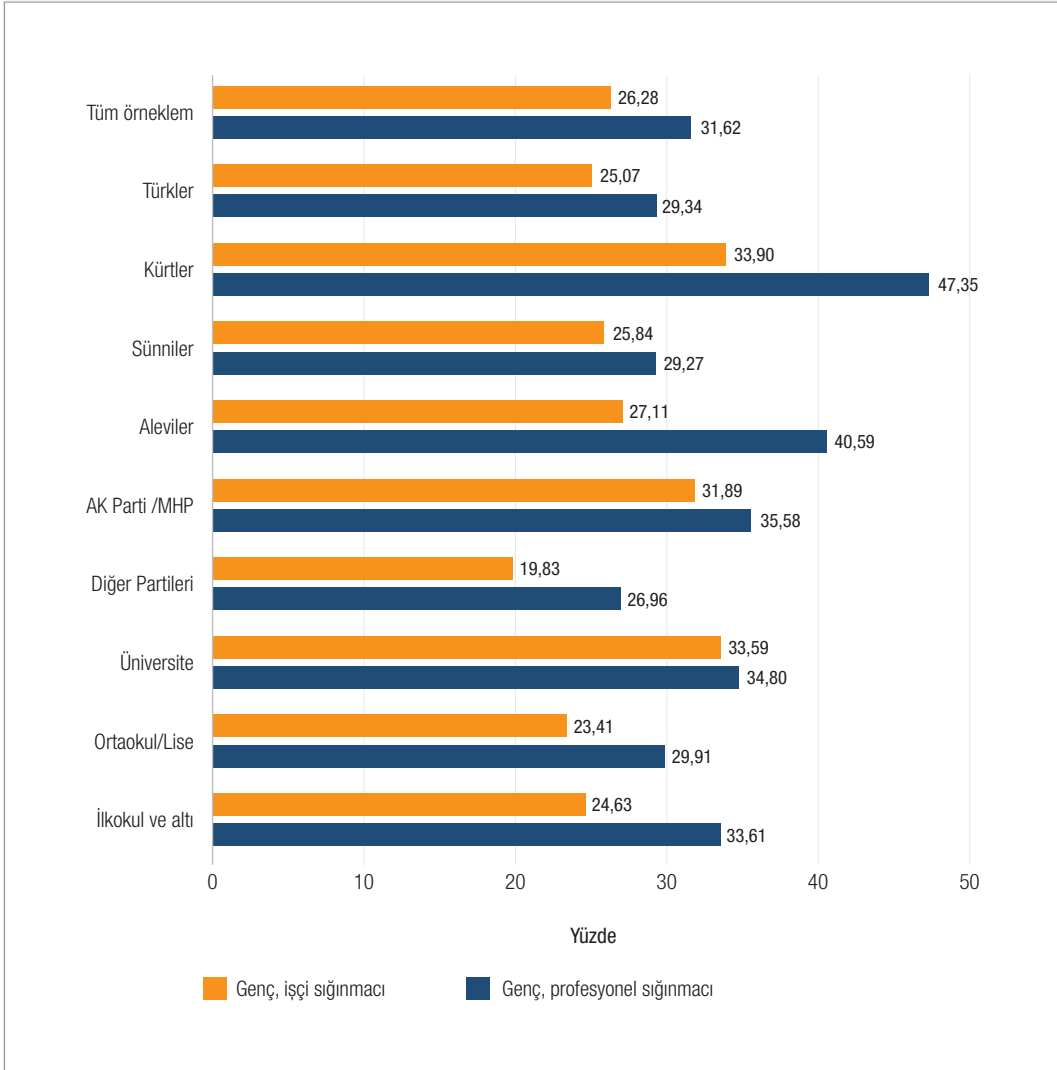
Not: Koyu renkli çubuklar yüzde 95 güven aralıklarını göstermektedir.

Bu bulgular, deneklerimizin kendilerine sunulan profilleri değerlendirirken Suriyelilere ve etnik çeşitliliğe yönelik genel tutumlarından kuvvetli bir şekilde etkilendiklerine işaret etmektedir. Buna karşın, sığınmacıların kişisel özelliklerinin oturum iznine verilen onay üzerinde çok sınırlı bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu konudaki en önemli istisna genç sığınmacıların değerlendirilmesinde mesleki arka plana atfedilen önemdir. Şekil 5.3'te ortaya konduğu gibi, tüm örnekleme kapsayan analizlerde işçi kökenli bir genç sığınmacının oturum izni almasına onay verilme olasılığı yüzde 26.28 olarak hesaplanmıştır. Profesyonel meslek sahibi genç sığınmacılar söz konusu olduğunda bu oran yüzde 31.62'ye çıkmaktadır.

Mesleki arka planın sığınmacıların oturum izni almasına verilen onay üzerindeki etkisi bazı toplumsal kesimlerde daha yüksektir. Örneğin Kürtler arasında, işçi kökenli bir genç sığınmacının onaylanma olasılığı yüzde 33.90'ken, profesyonel meslek sahibi bir genç sığınmacının onaylanma olasılığı yüzde 47.35'e kadar çıkmaktadır. Bu oranlar Aleviler arasında sırasıyla yüzde 27.11 ve yüzde 40.59'dur. Ayrıca mesleki arka plan ile oturum iznine onay arasındaki ilişkinin üniversite mezunu olmayan katılımcılarda daha güçlü olduğu görülmektedir. Üniversite mezunları arasında, işçi kökenli bir genç sığınmacının onaylanma ihtimali (yüzde 33.59) ile profesyonel meslek sahibi bir genç sığınmacının onaylanma ihtimali (yüzde 34.80) birbirine çok yakındır. İlkokul ve altı düzeyde eğitim almış katılımcılar arasında ise işçi kökenli bir genç sığınmacının onaylanma ihtimali (yüzde 24.63) profesyonel meslek sahibi bir genç sığınmacının onaylanma ihtimalinden (yüzde 33.61) kayda değer bir ölçüde düşüktür.

Tüm örnekleme kapsayan analizlerde işçi kökenli bir genç sığınmacının oturum izni almasına onay verilme olasılığı yüzde 26.28 olarak hesaplanmıştır. Profesyonel meslek sahibi genç sığınmacılar söz konusu olduğunda bu oran yüzde 31.62'ye çıkmaktadır.

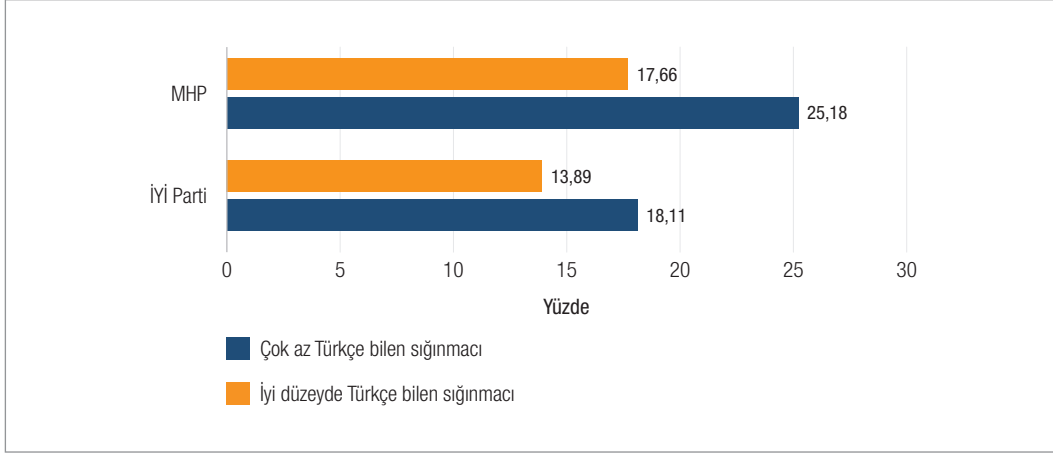
Kürtler arasında, işçi kökenli bir genç sığınmacının onaylanma olasılığı yüzde 33.90'ken, profesyonel meslek sahibi bir genç sığınmacının onaylanma olasılığı yüzde 47.35'e kadar çıkmaktadır.



Şekil 5.3 Mesleki Arka Plan ve Genç Bir Sığınmacının Oturum İzninin Onaylama Olasılığı

Sığınmacıların değerlendirilmesinde sınırlı olmakla birlikte etkili olan bir diğer faktör de Türkçe bilgisidir. Türkçeye hakimiyetin özellikle milliyetçi seçmenler arasında önemli olduğu tespit edilmiştir. Şekil 5.4'te görülebileceği gibi, çok az Türkçe bilen bir sığınmacının oturum izni almasına onay verilme olasılığı MHP seçmenleri arasında yüzde 17.66, İYİ Parti seçmenleri arasında yüzde 13.89'dur. Buna karşın iyi düzeyde Türkçe bilen bir sığınmacının oturum izni almasına onay verilme olasılığı MHP seçmenlerinde yüzde 25.18'e, İYİ Parti seçmenlerinde yüzde 18.11'e çıkmaktadır.

Sığınmacıların değerlendirilmesinde sınırlı olmakla birlikte etkili olan bir diğer faktör de Türkçe bilgisidir.



Şekil 5.4 Türkçe Bilgisi ve Milliyetçi Seçmenin Sığınmacıların Oturma İznini Onaylama Olasılığı

Bu bulgular, Suriyeli sığınmacıların eğitim olanaklarından ve Türkçe dil kurslarından azami ölçüde faydalanabilmesi için atılacak adımların sosyal uyuma katkıda bulunacağına işaret etmektedir.

Özetlemek gerekirse, İstanbulluların Suriyelileri homojen bir grup olarak görme eğiliminde oldukları, sığınmacıları değerlendirirken onların bireysel özelliklerini sınırlı ölçüde dikkate aldıkları söylenebilir. Bununla birlikte Şekil 5.3 ve 5.4'te ortaya konan bulgular, profesyonel meslek sahibi ve Türkçe bilen sığınmacıların kısmen de olsa diğer sığınmacılara tercih edildiğini göstermektedir. Genç sığınmacıların değerlendirilmesinde mesleki arka plana verilen önem, Türkiye'deki Suriyelilerin ekseriyetle gençlerden oluştuğu dikkate alınırsa kayda değerdir.⁸⁰ Bu bulgular, Suriyeli sığınmacıların eğitim olanaklarından ve Türkçe dil kurslarından azami ölçüde faydalanabilmesi için atılacak adımların sosyal uyuma katkıda bulunacağına işaret etmektedir.

6

SONUÇ: BAŞLICA BULGULAR VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Nitel ve nicel yöntemleri birleştiren bu araştırmada İstanbul'da yaşayan 18 yaş ve üstündeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumları incelenmiştir. Ampirik verilerin sunulduğu ilk bölüm olan üçüncü bölümde önce yerel halk ile sığınmacılar arasındaki kültürel, duygusal ve sosyal mesafe ortaya konmuştur. Daha sonra ise yerel halkın Suriyelileri ilgilendiren çeşitli konulardaki politika tercihleri ele alınmıştır. Bu bölümde öne çıkan bulgular şunlardır:

- Dini ve tarihsel ortaklıklara rağmen İstanbulluların çoğu Suriyelileri kültürel açıdan ötekileştirmektedir. Nitekim anketimizi yanıtlayan kişilerin sadece yüzde 32.10'u "Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bize benzeyen insanlardır" önermesine katıldığını ifade etmiştir. Bu oran Suriyelileri din kardeşi olarak görenler arasında yüzde 60.07'yi bulurken din kardeşliğini reddedenler arasında yüzde 5.08'e kadar düşmektedir. Dolayısıyla din temelinde kurulan müşterek kimliğin, yerel halkın sığınmacılara yönelik kültürel mesafe algısını biçimlendirmede önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Öte yandan ortak dini kimlik tek başına Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz algıları engellemeye yeterli gözükmemektedir. Zira din kardeşliği söylemine katılanlar arasında bile çoğunluk Suriyelileri ekonomik bir yük olarak tanımlamakta ve sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına kıyasla ayrıcalıklı muamele gördüklerini düşünmektedir.
- İstanbullular Suriyelileri hem maddi hem de manevi açıdan tehdit olarak algılama eğilimindedir. Suriyelilerin yerli halkın iş imkânlarını azalttıkları, çok çocuk yaparak nüfus dengesini bozdukları, modern yaşam tarzına tehdit oluşturdukları, kamusal alan ve hizmetlerden faydalanmayı zorlaştırdıkları, kadın ve çocuklara yönelik cinsel saldırıları arttırdıkları, terör riski

Zira din kardeşliği söylemine katılanlar arasında bile çoğunluk Suriyelileri ekonomik bir yük olarak tanımlamakta ve sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına kıyasla ayrıcalıklı muamele gördüklerini düşünmektedir.

oluşturdukları ve seçimlerde oy kullanarak sonuçlara etki ettikleri şeklindeki kaygılar oldukça yaygındır. Lakin bu konuda parti kimliği temelinde ayrışmalar da gözlemlenmiştir. AK Parti ve HDP seçmenlerinin Suriyelilere yönelik tehdit algılamaları diğer seçmen gruplarına kıyasla düşüktür. Buna karşın CHP ve İYİ Parti seçmenleri hemen her konuda ortalamanın üzerinde bir tehdit algısına sahiptir.

- İstanbullular şehirlerindeki yabancı göçmenlere yönelik son derece olumsuz hisler beslemektedir. 0 (“Çok olumsuz, soğuk bir his”) ile 10 (“Çok olumlu, sıcak bir his”) arasında değişen bir “his termometresi” ile yaptığımız ölçümlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik ortalama his 2.44 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam Ermeni göçmenler için 2.42, Özbek göçmenler için 2.85 ve Afrikalı göçmenler için 3.31’dir. Bu bulgular, sık sık bir “dünya kenti” ya da “kültürler başkenti” olarak tanımlanan İstanbul’da çok güçlü bir yabancı karşıtlığı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, sık sık bir “dünya kenti” ya da “kültürler başkenti” olarak tanımlanan İstanbul’da çok güçlü bir yabancı karşıtlığı olduğunu ortaya koymaktadır.

- İstanbulluların büyük çoğunluğu Suriyeli sığınmacılarla sosyal ilişki kurmaya istekli değildir. Zira yaşadıkları mahalleye Suriyeli ailelerin taşınmasından rahatsız olmayacaklarını belirtenlerin oranı sadece yüzde 27.10’dur. Benzer şekilde Suriyeli bir sığınmacıyı komşusu ya da arkadaşı olarak kabul etmeye açık olanların oranı sırasıyla yüzde 26.09 ve yüzde 25.48’dir. Suriyelilerle sosyal ilişki kurmaya en açık kesimin HDP’liler, en kapalı kesimin ise CHP ve İYİ Parti seçmenleri olduğu görülmüştür.

- Ankara’nın Suriye’deki iç savaşın ilk yıllarında Türkiye’ye sığınanlar için uyguladığı açık kapı politikasının doğru olduğunu düşünenler yüzde 35.49’da kalmaktadır. Seçmen grupları kıyaslandığında AK Parti, MHP ve HDP seçmenlerinin bu politikaya CHP ve İYİ Parti seçmenlerine kıyasla daha yüksek oranda destek verdikleri görülmektedir. Fakat açık kapı politikasını onaylayanlar AK Partililer arasında dahi yüzde 50’nin altındadır.

Ankara’nın Suriye’deki iç savaşın ilk yıllarında Türkiye’ye sığınanlar için uyguladığı açık kapı politikasının doğru olduğunu düşünenler yüzde 35.49’da kalmaktadır.

- “Suriye’de çatışmaların devam ettiğini düşünenecekseniz, şu an Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların nerede yaşamasını uygun görürsünüz?” sorusuna katılımcıların çoğu “Suriye’de oluşturulacak güvenli bölgelere yerleştirilsinler” ya da Türkiye içinde kurulacak mülteci kamplarına yerleştirilsinler” yanıtını vermiştir. Görüşmecilerin yalnızca yüzde 18 kadarının “Nerede yaşayacaklarına kendileri karar versinler” yanıtını seçmesi ve yüzde 20’ye yakın bir kesimin “Güvenliklerine bakılmaksızın sınır dışı edilsinler” demiş olması çarpıcıdır. Yanıtlar parti tercihinin göre incelendiğinde en katı tutum takınanların açık ara İYİ Parti seçmenleri olduğu ortaya çıkmıştır. Zira bu grubun yüzde 63’e yakın bir bölümü Suriyelilerin güvenliklerine bakılmaksızın sınır dışı edilmelerinden yanadır.

- Bulgularımız İstanbulluların Suriyelilere yönelik sosyal hizmet ve yardımlar konusunda nispeten toleranslı olduğuna işaret etmektedir. Suriyeli sığınmacılara Türkçe öğrenmeleri için destek verilmesi, Suriyeli çocukların yeterli düzeyde eğitim almalarının sağlanması, sığınmacı-

rın genel sağlık taraması ve aşılama hizmetlerinden faydalanması ve zor durumda olduğu tespit edilen Suriyeli ailelere sosyal yardım yapılması önerilerine katıldığını söyleyenler katılmayanlardan fazla çıkmıştır. En tartışmalı konu olan sosyal yardım alanında bile ilgili politikaya karşı çıkanların oranı yüzde 40'ı bulmamıştır. Lakin CHP ve İYİ Parti seçmenleri sözü edilen sosyal politikalara ortalamanın altında destek vermektedir.

En tartışmalı konu olan sosyal yardım alanında bile ilgili politikaya karşı çıkanların oranı yüzde 40'ı bulmamıştır.

- Sosyal hizmet ve yardımların ötesine geçerek sığınmacılara yerel halkla eşit statü ve haklar veren politikalara destek ise son derece düşüktür. "Suriyelilere çalışma izni verilmelidir" önermesine katılanların oranı yüzde 27.69 olarak gerçekleşmiştir. Benzer şekilde "Türkiye'nin ihtiyacı olan mesleklerde çalışan ve herhangi bir suça karışmamış Suriyelilere vatandaşlık verilmelidir" önermesine görüşmecilerin sadece yüzde 25.96'sı katılmıştır. Şartlı vatandaşlık olarak adlandırdığımız bu politikaya verilen destek parti kırılımına göre incelendiğinde, MHP ve İYİ Parti taraftarlarının en çok karşı çıkan gruplar olduğu görülmüştür. Bu iki grubu CHP'liler izlemektedir.

Sosyal hizmet ve yardımların ötesine geçerek sığınmacılara yerel halkla eşit statü ve haklar veren politikalara destek ise son derece düşüktür.

Araştırmamızın dördüncü bölümünde İstanbulluların Suriyeli sığınmacılara bakışını etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu amaçla üçüncü bölümde ele alınan algı ve tutumlardan iki tanesine odaklanılmıştır: Suriyeli sığınmacılara yönelik ortalama his ve şartlı vatandaşlığa destek. Bunlardan ilki yerel halkın sığınmacılara olan duygusal mesafesine işaret ettiği için, ikincisi ise sığınmacıların entegrasyonu açısından hayati önemde olan yasal eşitlik ilkesine toplumun verdiği desteği anlamak için seçilmiştir. Bu iki değişken üzerinde etkili olan faktörler yedi başlık altında ele alınmıştır: (1) demografik değişkenler, (2) siyasi söylemler, (3) milliyetçilik ve yabancı karşıtlığı, (4) yaşam tarzı kaygıları, (5) ekonomik kaygılar, (6) güvenlik kaygıları ve (7) gruplar arası temas. Dördüncü bölümdeki temel bulgular şöyle özetlenebilir:

- Sığınmacılara yönelik hisler ile katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi ve aylık hane geliri arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Fakat üniversite mezunları ve yüksek gelirlilerin az eğitilmiş ve düşük gelirli kimselelere kıyasla şartlı vatandaşlık politikasına daha yüksek oranda destek verdikleri görülmüştür. Aylık hane geliri 7,500 TL ve üzerinde olanlar arasında şartlı vatandaşlığa destek oranı yüzde 41.64'ü bulmaktadır. Bu oran, aylık hane geliri 2,500 TL'nin altında olanlar arasında yüzde 18.28'e kadar inmektedir. Ayrıca üniversite mezunları ile eğitim düzeyi lise altında olan kişiler arasında 8.5 puanlık bir fark bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyoekonomik açıdan görece iyi bir konumda olan bireylerin—Suriyeliler hakkında daha olumlu duygular beslemeseler de—belirli kriterleri yerine getiren sığınmacılara vatandaşlık verilmesi fikrine daha açık oldukları söylenebilir.

Aylık hane geliri 7,500 TL ve üzerinde olanlar arasında şartlı vatandaşlığa destek oranı yüzde 41.64'ü bulmaktadır. Bu oran, aylık hane geliri 2,500 TL'nin altında olanlar arasında yüzde 18.28'e kadar inmektedir.

- Kürt katılımcılar Türk katılımcılara, Alevi katılımcılar da Sünni katılımcılara kıyasla Suriyelilere yönelik daha ılımlı duygular beslemekte ve şartlı vatandaşlığa daha yüksek oranda destek vermektedir. Fakat etnik ve dini azınlıklara mensup yurttaşlar da genel olarak Suriyelilere yönelik olumsuz hisler beslemektedir. Dahası hem Kürtlerin hem de Alevilerin İstanbul'daki göçmen gruplar içerisinde en soğuk yaklaştıkları grup Suriyeli sığınmacılardır.
- İktidar çevreleri tarafından Suriyelileri tarif etmek için yakın zamana kadar sıklıkla kullanılan “din kardeşi,” “misafir” ve “mazlum” söylemlerine katılım ile sığınmacılara yönelik his ve tutumlar arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin “Suriyeli sığınmacılar din kardeşlerimizdir” önermesine katılanlar arasında sığınmacılara yönelik ortalama his 10 üzerinden 3.54’ken, bu önermeyi reddedenler arasındaki ortalama 1.01’dir. Benzer şekilde, din kardeşi söylemine katılanların yüzde 40.74’ü, katılmayanların ise sadece yüzde 9.67’si şartlı vatandaşlık politikasını desteklemektedir. Çoklu regresyon analizleri, bu ilişkinin katılımcıların demografik özelliklerini ve parti tercihlerini kontrol ettiğimizde dahi gücünü koruduğunu göstermiştir.
- Öte yandan, analizlerimiz din kardeşliği ve ekonomik yük söylemlerine destek arasında hem istatistiksel hem de pratik açıdan anlamlı bir etkileşim olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ekonomik yük söylemine katılım arttıkça din kardeşliği algısının sığınmacılara bakış üzerindeki pozitif etkisi azalmaktadır. Ekonomik yük söylemine destek en düşük seviyede iken, din kardeşliği söylemine katılanlarla katılmayanların Suriyelilere yönelik ortalama hisleri arasında 4 puan gibi büyük bir fark bulunduğu hesaplanmıştır. Sözü edilen fark, ekonomik yük söylemine desteğin en yüksek olduğu noktada 1.2 puana kadar düşmektedir. Bu bulguyu, din kardeşliği söylemine açık olan toplumsal kesimlerin kimlikleri ve çıkarları arasında yaşadıkları bir çatışma olarak okumak mümkündür.
- Verilerimiz milliyetçi eğilimlerle Suriyelilere yönelik his ve tutumlar arasında kuvvetli bir bağ olduğunu göstermektedir. Kendilerini “Türk milliyetçisi” olarak tarif eden katılımcıların gerek Suriyelilere yönelik ortalama hisleri gerekse de şartlı vatandaşlığa destek verme oranları diğer katılımcılardan önemli ölçüde düşüktür. Örnek vermek gerekirse, Türk milliyetçisi olduğunu söyleyenlerin sadece yüzde 11.23’ü şartlı vatandaşlık politikasına destek verirken bu oran diğer katılımcılarda yüzde 33.35’e çıkmaktadır. Benzer şekilde, Türklerin nüfus içindeki oranının azalmasından yüksek derecede endişe edenler diğer katılımcılara kıyasla Suriyelilere çok daha soğuk yaklaşmakta ve şartlı vatandaşlığa oldukça sınırlı bir destek vermektedir.
- Etnik dış gruplar hakkındaki genelleşmiş tutumların hem Suriyelilere yönelik hisler hem de şartlı vatandaşlığa destek üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Nitekim genel olarak yabancı göçmenler hakkında olumlu duygular besleyenler arasında Suriyelilere

Ekonomik yük söylemine destek en düşük seviyede iken, din kardeşliği söylemine katılanlarla katılmayanların Suriyelilere yönelik ortalama hisleri arasında 4 puan gibi büyük bir fark bulunduğu hesaplanmıştır.

Kendilerini “Türk milliyetçisi” olarak tarif eden katılımcıların gerek Suriyelilere yönelik ortalama hisleri gerekse de şartlı vatandaşlığa destek verme oranları diğer katılımcılardan önemli ölçüde düşüktür.

yönelik ortalama his 4.55'tir. Buna karşın, yabancı göçmenlere olumsuz duygular besleyenler arasındaki ortalama his 1.82 olarak ölçülmüştür. Seçme şansları olsa çok kültürlü bir mahallede yaşamak isteyeceklerini belirtenlerle etnik açıdan homojen ya da çoğunlukta olunan bir mahalleyi tercih edenler arasında da Suriyelilere yönelik his ve tutumlar açısından önemli farklar gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar Suriyeli sığınmacılara gösterilen olumsuz tepkilerin sadece onlarla ilgili olmadığına, aynı zamanda etnosantrik (etnik merkezci) ve yabancı karşıtı eğilimleri yansıttığına işaret etmektedir.

- Etnik dış gruplara yönelik genelleşmiş ön yargıların yanı sıra özel olarak Arapları hedef alan ön yargıların da Suriyeli sığınmacılara ilişkin dışlayıcı tavırlarda etkili olduğu tespit edilmiştir. Görüşmecilere "Tarihimiz boyunca Araplar bizi hep arkadan vurmıştır" önermesine ne ölçüde katıldıkları sorulduğunda yüzde 66.47'lik bir kesim "Katılıyorum" ya da "Kesinlikle katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. "Katılmıyorum" ya da "Kesinlikle katılmıyorum" diyenler ise yüzde 13.20'de kalmıştır. Şartlı vatandaşlığa destek verenlerin oranı ilk grupta yüzde 21.02'ken, ikinci grupta yüzde 42.39'dur.
- İstanbulluların Suriyeli sığınmacılara bakışını etkileyen bir diğer kültürel unsur yaşam tarzı eksenindeki bölünmelerdir. Genel olarak muhafazakâr toplumsal kesimlerin Suriyeli sığınmacılara daha ılımlı yaklaştığı görülmektedir. Örneğin şartlı vatandaşlığa destek kendilerini dindar muhafazakâr olarak tanımlayan Sünni katılımcılar arasında yüzde 40'a yaklaşırken diğer Sünni katılımcılar arasında yüzde 15.78'e kadar düşmektedir. Dindarlık ile Suriyelilere yönelik tutumlar arasındaki ilişki ise daha karmaşık bir örüntü sergilemektedir. Zira orta derecede dindarlar Suriyeliler hakkında en olumsuz hislere sahip grup olarak öne çıkmaktadır. Bunun bir sebebi kendilerini "Türk milliyetçisi" olarak tarif eden kişilerin bu grupta yoğunlaşmasıdır. Bu kesimler için milli kimliğin dini kimliğe baskın olduğu, dolayısıyla da Müslümanlık temelindeki ortaklaşmanın sığınmacılarla dayanışmak için yeterli motivasyon sağlamadığı söylenebilir.
- Özellikle seküler kesimler arasında yaygın olan bazı kimlik ve yaşam tarzı kaygıları ile Suriyelilere yönelik algı ve tutumlar arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Türkiye'nin ait olduğu yerin modern Batı dünyası olduğunu düşünenler bu görüşü reddedenlere kıyasla Suriyelilere daha soğuk yaklaşmakta ve şartlı vatandaşlık politikasına daha düşük düzeyde destek vermektedir. Benzeri bulgular laikliğin ortadan kalkmasından veya kadın özgürlüklerinin kısıtlanmasından kaygılananlar için de ortaya çıkmıştır. Örneğin şartlı vatandaşlığa destek kadın özgürlüklerinin kısıtlanmasından yüksek düzeyde endişe duyanlar arasında yüzde 18.36 iken, böyle bir endişe taşımadığını belirtenler arasında yüzde 38.47'dir.
- Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımlar sadece kimlik meseleleri ve kültürel kaygılarla ilintili değildir. Ülkenin ekonomik gidişatı hakkındaki kaygılar arttıkça Suriyelilere yönelik algı ve tutumların olumsuz bir nitelik kazandığı belirlenmiştir. Bu ilişki özellikle şartlı vatandaşlığa destek konusunda çarpıcıdır. Ülkenin ekonomik gidişatına ilişkin kaygıları düşük olan katılım-

Genel olarak muhafazakâr toplumsal kesimlerin Suriyeli sığınmacılara daha ılımlı yaklaştığı görülmektedir.

Türkiye'nin ait olduğu yerin modern Batı dünyası olduğunu düşünenler bu görüşü reddedenlere kıyasla Suriyelilere daha soğuk yaklaşmakta ve şartlı vatandaşlık politikasına daha düşük düzeyde destek vermektedir.

caların yüzde 51.73'ü şartlı vatandaşlığa destek vermektedir. Bu oran yüksek derecede kaygılı olanlar arasında yüzde 17.54'e kadar düşmektedir.

- Öte yandan, kişilerin kendi hane gelirleriyle ilgili kaygılarına bakıldığında bunların Suriyeli sığınmacılara bakış üzerinde daha mütevazı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla genel ekonomik durum hakkındaki kaygıların Suriyelilere yönelik algı ve tutumları şekillendirmede kişisel ekonomik kaygılardan daha önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz tepkileri katıksız bir kişisel çıkar motivasyonundan ziyade, "bizden olmayan" bir grubun "bize ait" ekonomik kaynakları sömürdüğü algısından beslenmektedir. Lakin çoklu regresyon analizlerimiz, kişisel finansal kaygılarla Suriyelilere yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin AK Partililer arasında diğer seçmen gruplarına kıyasla daha güçlü olduğunu göstermiştir.
- Bulgularımız güvenlik kaygılarıyla Suriyelilere yönelik his ve tutumlar arasında kuvvetli bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Misal vermek gerekirse, gasp, cinayet ve tecavüz gibi suç olaylarının artmasından yüksek derecede endişe duyanların Suriyeli sığınmacılara yönelik ortalama hissi 1.41'dir. Bu konudaki kaygı düzeyleri düşük olanların ortalaması ise 3.54 olarak ölçülmüştür. Benzer şekilde ülkede büyük çaplı terör saldırıları yaşanmasından yüksek derecede endişe duyanların Suriyelilere yönelik ortalama hissi 1.26'yken, bu konudaki kaygı düzeyleri düşük olanların ortalama hissi 3.57 olarak hesaplanmıştır. Öte yandan, kişilerin kendi güvenliklerine yönelik kaygılarıyla Suriyelilere yönelik his ve tutumları arasındaki ilişki daha zayıf bir nitelik arz etmektedir. Kısacası ekonomik kaygılarda görüldüğü gibi güvenlikle ilgili kaygılarda da baskın unsur kişisel menfaatlerden ziyade grup menfaatleridir.
- İstanbullular gündelik hayatlarında Suriyeli sığınmacılarla oldukça sık bir şekilde karşılaşmaktadır. Fakat bu tür yüzeysel karşılaşmaların ötesinde Suriyeli bir sığınmacıyla yakın ve düzenli ilişkiler kuranların oranı sadece yüzde 6.34'tür. Bu oran Kürtlerde yüzde 11.63'e kadar çıkmaktadır.
- Gündelik karşılaşmaların, bireylerin Suriyelilere yaklaşımlarında olumlu bir etki yaptığını dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Tersine çalıştıkları iş yerinde Suriyelilerle sık sık karşılaştıklarını söyleyen katılımcıların sığınmacılara yönelik tutumları daha dışlayıcı görünmektedir. Buna karşın Suriyeli bir sığınmacıyla yakın ve düzenli ilişkiler kurmuş kimselerin onlara çok daha olumlu yaklaştıkları tespit edilmiştir. Örneğin ilk grupta yüzde 23.32 olan şartlı vatandaşlığa destek, ikinci grupta yüzde 64.94'e kadar çıkmaktadır.

Genel ekonomik durum hakkındaki kaygıların Suriyelilere yönelik algı ve tutumları şekillendirmede kişisel ekonomik kaygılardan daha önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

İstanbullular gündelik hayatlarında Suriyeli sığınmacılarla oldukça sık bir şekilde karşılaşmaktadır. Fakat bu tür yüzeysel karşılaşmaların ötesinde Suriyeli bir sığınmacıyla yakın ve düzenli ilişkiler kuranların oranı sadece yüzde 6.34'tür.

Türkiye'de yerel halkın Suriyelilere bakışı üzerine yapılan araştırmaların hemen hepsinde sığınmacılar yekpare bir grup olarak ele alınmış, vatandaşların yeni gelenler arasında kişisel özelliklere göre ayırım yapıp yapmadığı incelenmemiştir. Bu eksikliği gidermek amacıyla çalışmamızın beşinci bölümünde bir anket deneyine yer verilmiştir. Anket kapsamında cinsiyet, yaş grubu,

medeni hâl, mesleki arka plan ve Türkçeye hakimiyet bakımından farklılık gösteren 72 ayrı Suriyeli sığınmacı profili oluşturulmuş ve her bir katılımcıya rassal biçimde seçilen altı profilin Türkiye’de oturma izni almasına ne ölçüde onay verdiği sorulmuştur. Sonuçlar lojistik regresyon yoluyla analiz edilmiş, analizlerde katılımcıların hem Suriyelilere hem de etnik çeşitliliğe dair genel tutumları kontrol edilmiştir. Söz konusu analizlerde ulaşılan sonuçlar şunlardır:

- Katılımcıların Suriyeli sığınmacılara ve etnik çeşitliliğe ilişkin genel tutumları, profil değerlendirmeleri üzerinde sığınmacıların kişisel niteliklerinden çok daha güçlü bir etkiye sahiptir. Entegrasyon politikalarına destekleri en düşük seviyede olan katılımcıların, inceledikleri profildeki sığınmacının oturma izni almasına onay verme olasılıkları yüzde 9 olarak hesaplanmıştır. Bu oran entegrasyona desteğin en yüksek seviyede olduğu katılımcılarda yüzde 60.38’e kadar çıkmaktadır. Benzer şekilde, Suriyelilere yönelik genel tehdit algıları en düşük seviyede olan katılımcıların inceledikleri profildeki sığınmacının oturma izni almasına onay verme olasılıkları yüzde 62.83 olarak hesaplanmıştır. Tehdit algıları en yüksek seviyede olan katılımcılar için yapılan tahmin ise yüzde 10.21’e kadar gerilemektedir.
- Diğer taraftan incelenen profildeki sığınmacının kişisel özelliklerinin, o sığınmacının oturma izni almasına onay verilme ihtimali üzerinde zayıf bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu konudaki en önemli istisna genç sığınmacıların değerlendirilmesinde mesleki arka plana atfedilen önemdir. Tüm örnekleme kapsayan analizlerde işçi kökenli bir genç sığınmacının oturma izni almasına onay verilme olasılığı yüzde 26.28 olarak hesaplanmıştır. Profesyonel meslek sahibi genç sığınmacılara onay verilme olasılığı ise yüzde 31.62 olarak tahmin edilmiştir. Mesleki arka planın profil değerlendirmeleri üzerindeki etkisinin Kürtler, Aleviler ve üniversite diploması olmayanlar arasında daha güçlü olduğu görülmüştür.
- Sığınmacıların değerlendirilmesinde sınırlı olmakla birlikte etkili olan bir diğer faktör de Türkçe bilgisidir. Özellikle milliyetçi seçmenlerin iyi düzeyde Türkçe bilen sığınmacıları çok az Türkçe bilen sığınmacılara tercih etme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Çok az Türkçe bilen bir sığınmacının oturma izni almasına onay verilme olasılığı MHP’liler arasında yüzde 17.66, İYİ Partililer arasında yüzde 13.89 olarak hesaplanmıştır. İyi düzeyde Türkçe bilen bir sığınmacıya onay verilme olasılığı ise MHP seçmenlerinde yüzde 25.18’e, İYİ Parti seçmenlerinde yüzde 18.11’e çıkmaktadır.

Katılımcıların Suriyeli sığınmacılara ve etnik çeşitliliğe ilişkin genel tutumları, profil değerlendirmeleri üzerinde sığınmacıların kişisel niteliklerinden çok daha güçlü bir etkiye sahiptir.

Mesleki arka planın profil değerlendirmeleri üzerindeki etkisinin Kürtler, Aleviler ve üniversite diploması olmayanlar arasında daha güçlü olduğu görülmüştür.

Özellikle milliyetçi seçmenlerin iyi düzeyde Türkçe bilen sığınmacıları çok az Türkçe bilen sığınmacılara tercih etme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Bu araştırma, sınırları içerisinde bir milyona yakın Suriyeli bulunan İstanbul’da yerel halkın sığınmacılara yönelik algı ve tutumlarını incelemiş, söz konusu algı ve tutumları şekillendiren temel faktörlere ışık tutmaya çalışmıştır. Böylece yerleşiklerle yeni gelenler arasındaki toplumsal iliş-

kilerin iyileştirilmesini hedefleyen girişimlere katkı sunmak amaçlanmıştır. Araştırma bulgularından hareketle oluşturulan politika önerileri aşağıdadır:

- Çalışmamız İstanbul'da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının şehirlerindeki yoğun göçmen varlığına rağmen Suriyeli sığınmacılarla çok sınırlı düzeyde sosyal temas kurduklarını göstermiştir. Bu sebeple vatandaşların Suriyelilere dair düşünce ve izlenimleri çoğunlukla kulaktan dolma bilgilere ya da sosyal medyada yayılan tevatürlere dayanmaktadır. Nitekim Suriyelilerin vergi vermedikleri, elektrik ve su gibi hizmetlerden ücretsiz faydalandıkları, devletten maaş aldıkları, üniversitelere sınavsız girdikleri ve hastanelerde öncelik sahibi oldukları gibi söylentiler odak grup görüşmelerinde sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Gerek bu tür asılsız söylentilerle gerekse de göçmenler hakkındaki olumsuz kalıp yargılarla mücadele etmek için devlet-sivil toplum iş birliğiyle yürütülecek uzun soluklu bir kamuoyu bilgilendirme kampanyasına ihtiyaç vardır. Kampanya hem geleneksel medya (televizyon, gazete ve radyo) hem de internet aracılığıyla yürütülmeli, farklı toplumsal kesimlere hitap edebilecek düşünce insanları, sanatçılar ve sporcular sürece dahil edilmelidir.
- Çalışmamız İstanbul'da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının şehirlerindeki yoğun göçmen varlığına rağmen Suriyeli sığınmacılarla çok sınırlı düzeyde sosyal temas kurduklarını göstermiştir. Bu sebeple vatandaşların Suriyelilere dair düşünce ve izlenimleri çoğunlukla kulaktan dolma bilgilere ya da sosyal medyada yayılan tevatürlere dayanmaktadır.
- Yerel halkın Suriyelileri yekpare bir grup olarak görme eğilimini kırmak ve sığınmacılara dair daha gerçekçi bir portre sunmak amacıyla söz konusu kampanya kapsamında çeşitli yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek gruplarından sığınmacıların hayat hikayelerine yer verilmelidir. Bu kişiler bir iç savaşın yardımı muhtaç kurbanları olarak değil, başlarına gelen felakete rağmen hayata tutunmaya çalışan, herkes gibi hayalleri olan ve bu hayaller için mücadele eden çok boyutlu bireyler olarak resmedilmelidir.
- Sorunu basitçe rejim ve halk arasındaki iki kutuplu bir çatışma olarak ele alan bakış açısı, sığınmacıların neden ülkelerinde kalıp savaşmadıkları sorusuna zemin hazırlamaktadır.
- Kamuoyunun Suriye'deki iç savaşa dair daha iyi bilgilendirilmesi gerekmektedir. Sorunu basitçe rejim ve halk arasındaki iki kutuplu bir çatışma olarak ele alan bakış açısı, sığınmacıların neden ülkelerinde kalıp savaşmadıkları sorusuna zemin hazırlamaktadır.
- Elbette ayrımcı ve ön yargılı tutumlarla sadece yanlış bilgileri düzelterek mücadele etmek mümkün değildir. Zira ayrımcılık ve ırkçılık toplumsal normlardan beslenen, tepki görmedikçe doğallaşan olgulardır. Dolayısıyla yukarıda sözü edilen kamuoyu kampanyasının normatif bir ayağı da olmalı, farklı etnik, dini ve kültürel gruplara yönelik ötekileştirici söylem ve davranışların kabul edilemez olduğu toplumda saygınlığı olan kişiler tarafından güçlü bir şekilde vurgulanmalıdır. Fakat bu yapılırken yerleşik toplumu suçlayıcı bir dilden de kaçınılmalı, sığınmacılarla empati kurmayı teşvik eden bir yaklaşım tercih edilmelidir.

- Bu bağlamda Türkiye’de kapsamlı bir eğitim atılımına ihtiyaç olduğu ortadadır. Müfredat hamasi unsurlardan arındırılmalı, öğrencilerin kültürel farklılıkları bir tehdit olarak değil zenginlik olarak görmeleri teşvik edilmelidir. Daha genel olarak, eğitim sistemi gençlere eleştirel düşünme ve sosyal medya okuryazarlığı gibi 21. yüzyılın gerektirdiği temel becerileri kazandıracak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.
- Toplumsal normların görünürlük kazandığı alanlardan biri eğitim sistemi ise diğeri de ceza hukukudur. Türk Ceza Kanunu’nda nefret suçlarına dair kapsamlı bir düzenleme yapılmalı, bir kişi ya da gruba karşı din, dil, renk, etnik köken ve cinsel yönelim gibi sebeplerle işlenen suçlar cezasız bırakılmamalıdır.⁸¹
- Gerek okullar gerekse de belediyeler yerel halkın Suriyeli sığınmacılarla sosyal temasını arttıracak eğitim, spor, sanat ve eğlence faaliyetleri düzenlemelidir. Bu faaliyetlerde özellikle gençler hedef alınmalı ve tek seferlik organizasyonlardan ziyade sürekliliği olan organizasyonlar tercih edilmelidir. Söz konusu faaliyetler, yerel halk ve sığınmacılar arasında eşit ve anlamlı sosyal ilişkiler kurulmasına fırsat tanıyacak şekilde düzenlenmeli, sosyal yardım girişimleriyle karıştırılmamalıdır.
- Okul çağındaki tüm sığınmacıların örgün eğitime dahil edilmeleri ve 12 yıllık zorunlu kademeli eğitimin en azından ilk 8 yılını tamamlamaları için azami çaba gösterilmelidir. Araştırmamız kısmen çıkarıcı gerekçelerle de olsa bu konuda kayda değer bir toplumsal destek olduğunu göstermektedir. Ayrıca anket deneyimizde ulaşılan sonuçlar, eğitilmiş ve meslek sahibi olmanın genç sığınmacıların toplumdan kabul görme oranını yükselttiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla Suriyeli gençlerin örgün eğitime dahil edilmeleri ve mümkün olduğunca yüksek düzeyde eğitim almaları hem onların yaşam standartlarını iyileştirmek hem de toplumsal uyumu kolaylaştırmak için elzem görünmektedir. Fakat bu okullaşma hamlesi yapılırken Suriyelilerin yoğunlaştığı bölgelerde yaşayan yerel halkın mağdur edilmemesine de özen gösterilmelidir. Bunun için Suriyeli öğrenci sayısının yüksek olduğu yerlerde ek okullar inşa edilmeli, mevcut okulların derslik ve öğretmen açıklarının giderilmesine öncelik verilmelidir.
- Sığınmacıların yoğunlaştığı bölgelerde okullar dışındaki kamu hizmetlerinde de kapasite artırımına gidilmeli, özellikle hastanelerin ve toplu taşıma araçlarının artan ihtiyaca cevap verebilmesini sağlayacak yatırımlar yapılmalıdır.
- Beşinci bölümde ele aldığımız anket deneyi, iyi düzeyde Türkçe bilmenin sığınmacılara yönelik toplumsal kabulü arttırabileceğini göstermiştir. Bu bulguyla

Gerek okullar gerekse de belediyeler yerel halkın Suriyeli sığınmacılarla sosyal temasını arttıracak eğitim, spor, sanat ve eğlence faaliyetleri düzenlemelidir.

Suriyeli gençlerin örgün eğitime dahil edilmeleri ve mümkün olduğunca yüksek düzeyde eğitim almaları hem onların yaşam standartlarını iyileştirmek hem de toplumsal uyumu kolaylaştırmak için elzem görünmektedir.

Mevcut Türkçe kurslarının kapasitesi arttırılmalı ve yetişkin sığınmacıların bu kurslara erişimlerini kolaylaştıracak adımlar atılmalıdır.

uyumlu olarak, mevcut Türkçe kurslarının kapasitesi artırılmalı ve yetişkin sığınmacıların bu kurslara erişimlerini kolaylaştıracak adımlar atılmalıdır.

- Gerek sığınmacıların temel ihtiyaçlarının layıkıyla karşılanabilmesi gerekse de yerel koşulları dikkate alan sosyal uyum projelerinin hayata geçirilebilmesi için belediyelerin göç yönetiminde üstlendiği sorumluluklar artırılmalıdır. Bu amaç doğrultusunda yerel yönetimlere sınırları içerisindeki yabancı göçmenler oranında ek kaynak yaratılmalı ve Türkiye vatandaşı olmayan kimselerin faydalanabileceği hizmetlere ilişkin yasal belirsizlikler giderilmelidir. Gruplar arasında çıkar çatışması izlenimi yaratmamak adına sosyal yardım programları mümkün olduğunca hem Suriyeli hem de Türkiye vatandaşı ihtiyaç sahiplerini kapsayacak şekilde yürütülmelidir.

Gruplar arasında çıkar çatışması izlenimi yaratmamak adına sosyal yardım programları mümkün olduğunca hem Suriyeli hem de Türkiye vatandaşı ihtiyaç sahiplerini kapsayacak şekilde yürütülmelidir.

- Geçici Koruma statüsünün içeriği çalışma hakkını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmeli, sığınmacılar ek bir çalışma izni almak durumunda bırakılmamalıdır. Zira mevcut düzenleme kayıt dışılığı teşvik etmekte ve yoğun bir emek sömürüsüne kapı aralamaktadır. Bu durum emek piyasasının en alt tabakasında yer alan vatandaşlarla yoksul Suriyeli sığınmacıları karşı karşıya getirmekte ve toplumsal barışa zarar vermektedir. Suriyelilere çalışma izni verilmesine yönelik toplumsal destek an itibarıyla çok düşük olsa da böyle bir düzenlemenin getireceği faydalar kamuoyuyla paylaşarak bu oranın yukarıya çekilmesi mümkündür.

Suriyelilere çalışma izni verilmesine yönelik toplumsal destek an itibarıyla çok düşük olsa da böyle bir düzenlemenin getireceği faydalar kamuoyuyla paylaşarak bu oranın yukarıya çekilmesi mümkündür.

- Muhalefet partilerine destek veren yurttaşların siyasi kaygılarını hafifletmek amacıyla sığınmacılara vatandaşlık verilmesine ilişkin süreç şeffaf hale getirilmeli, vatandaşlık alanların sayıları kamuoyuyla düzenli bir şekilde paylaşılmalıdır. Öte yandan vatandaşlık konusundaki olumsuz tepkinin yaygınlığı göz önüne alınarak geçici korumayla vatandaşlık arasında ikamet ve çalışma iznini içeren ara formüller üretilmelidir.⁸²

NOTLAR

- ¹ UNHRC, *Figures at a Glance* (18 June 2020), <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>.
- ² UNHRC, Syria Operational Update (July- August-September 2020), <https://www.unhcr.org/sy/wp-content/uploads/sites/3/2020/11/UNHCR-Syria-Operational-Update-3rd-Q-2020.pdf>.
- ³ UNHRC, *Figures at a Glance* (18 June 2020), <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>.
- ⁴ International Organisation for Migration, World Migration Report 2020, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
- ⁵ The United Nations High Commissioner for Refugees, Syrian Regional Refugee Response, <http://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>.
- ⁶ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.
- ⁷ M. Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi* (Ankara: Orion Kitabevi, 2020), s.29.
- ⁸ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.
- ⁹ <https://www.dw.com/tr/suriyelilerin-istanbula-kaydi-durduruldu/a-42465450>.
- ¹⁰ <https://www.dw.com/tr/istanbuldan-21-bin-gocmen-çikarildi/a-50191032>.
- ¹¹ <https://www.goc.gov.tr/istanbul-ili-esenyurt-ve-fatih-ilcesinde-ikamet-etmek-isteyen-yabancilarin-ikamet-izni-talepleri-hakkinda>.
- ¹² <https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2019/06/30/ikitellide-suriyelilere-saldiri>.
- ¹³ International Organization for Migration, *Baseline Assessment in Istanbul Province*, (Analysis Report, Ankara: May-July 2019), <https://dtm.iom.int/reports/turkey-baseline-assessment-istanbul-province-analysis-report-may-july-2019>.
- ¹⁴ International Organization for Migration, *Baseline Assessment*.
- ¹⁵ International Organization for Migration, *Baseline Assessment*.
- ¹⁶ M. Murat Erdoğan, *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015); M. Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018); M. Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi* (2020); Edgar Şar ve Nezih Onur Kuru, *İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar* (İstanbul: İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü, Haziran 2020), https://d4b693e1-c592-4336-bc6a-36c134d6fb5e.filesusr.com/ugd/c80586_2ae245f059244f1fba7fd785e4caa447.pdf.
- ¹⁷ International Organization for Migration, *Baseline Assessment*.
- ¹⁸ KONDA Araştırma ve Danışmanlık, *KONDA Barometresi: Suriyeli Sığınmacılara Bakış* (İstanbul, 2016), <https://konda.com.tr/tr/rapor/suriyeli-siginmacilara-bakis/>.
- ¹⁹ Monique M. Hennink, *Focus Group Discussions* (New York, NY: Oxford University Press, 2014).
- ²⁰ Katılımcıların sosyal sınıfının belirlenmesinde aylık hane geliri ve ev sahipliği kriterleri kullanılmıştır.
- ²¹ <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>.
- ²² <https://harita.kent95.org/>.
- ²³ <https://adres.nvi.gov.tr/VatandasIslemleri/AdresSorgu>.
- ²⁴ https://tuikweb.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=945.
- ²⁵ https://tuikweb.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=2815.
- ²⁶ https://tuikweb.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=2316.
- ²⁷ Stanislav Kolenikov, "Calibrating Survey Data Using Iterative Proportional Fitting (Raking)," *The Stata Journal* 14 (2014): 22-59.
- ²⁸ Andrea Bohman, "Articulated Antipathies: Political Influence on Anti-Immigrant Attitudes," *International Journal of Comparative Sociology* 52 (2011): 457-77; Christian S. Czymara, "Propagated Preferences? Political Elite Discourses and Europeans' Openness toward Muslim Immigrants," *International Migration Review* 54 (2020): 1212-37; Nora Theorin and Jesper Strömbäck, "Some Media Matter More Than Others: Investigating Media Effects on Attitudes toward and Perceptions of Immigration in Sweden," *International Migration Review* 54 (2019): 1238-64; René D. Flores, "Can Elites Shape Public Attitudes toward Immigrants? Evidence from the 2016 US Presidential Election," *Social Forces* 96 (2018): 1649-90.

- ²⁹ John Sides, Michael Tesler, and Lynn Vavreck, *Identity Crisis: The 2016 Presidential Campaign and the Battle for The Meaning of America* (Princeton: Princeton University Press, 2018); Nicholas A. Valentino, Ted Brader, and Ashley E. Jardina, "Immigration Opposition Among U.S. Whites: General Ethnocentrism or Media Priming of Attitudes About Latinos?" *International Society of Political Psychology* 34 (2013): 149-66.
- ³⁰ AK Parti temsilcilerinin Suriyeli sığınmacılara yönelik söylemleri için şu çalışmalara bakılabilir: İnan Özdemir Taştan and Hatice Çoban Keneş, "Immigration Rhetoric of Political Leaders in Turkey: From Guest Metaphor to Emphasis on National Interest" in *National Rhetorics in the Syrian Immigration Crisis: Victims, Frauds, and Floods*, edited by C. Rountree and J. Tilli (East Lansing, MI: Michigan State University Press, 2019), 1-41; Özgür Balkılıç and Fatma A. Teke Lloyd, "Does Islamic Inclusion of Syrians Represent a Real Challenge to Europe's Security Approach? Dilemmas of the AKP's Syrian Refugee Discourse," *Turkish Studies* (2020), <https://doi.org/10.1080/14683849.2020.1774372>; Rabia Karakaya Polat, "Religious Solidarity, Historical Mission and Moral Superiority: Construction of External and Internal 'Others' in AKP's Discourses on Syrian Refugees in Turkey," *Critical Discourse Studies* 15 (2018): 500-516; Sophie Kloos, "The Neo-Ottoman Turn In Turkey's Refugee Reception Discourse," *Alternatif Politika* 8 (2016): 536-61; Yusuf Devran ve Ömer F. Özcan, "Söylemlerin Dilinden Suriye Sorunu," *Marmara İletişim Dergisi* 25 (2016): 35-52.
- ³¹ M. Murat Erdoğan, *Türkiye'deki Suriyeliler* (2015); M. Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi* (2018); M. Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi 2019* (2020).
- ³² John Sides and Jack Citrin, "European Opinion about Immigration: The Role of Identities, Interests and Information," *British Journal of Political Science* 37 (2007): 477-504.
- ³³ Henri Tajfel and John Turner, "The Social Identity Theory of Intergroup Behavior" in *The Social Psychology of Intergroup Relations*, edited by S. Worchel and W. G. Austin (Chicago, IL: Nelson-Hall, 1986), 7-24.
- ³⁴ Donald R. Kinder and David O. Sears, "Prejudice and Politics: Symbolic Racism Versus Threats to the Good Life," *Journal of Personality and Social Psychology* 40 (1981): 414-31.
- ³⁵ Hubert M. Blalock, *Toward a Theory of Minority-Group Relations* (New York, NY: John Wiley & Sons, 1967); Lawrence Bobo, "Whites' Opposition to Busing: Symbolic Racism or Realistic Group Conflict?" *Journal of Personality and Social Psychology* 45 (1983): 1196-1210; Muzafer Sherif and Carolyn W. Sherif, "Ingroup and Intergroup Relations: Experimental Analysis" in *Social Psychology*, edited by M. Sherif and C. W. Sherif (New York, NY: Harper & Row, 1969), 221-66.
- ³⁶ Göçmenlere yönelik tutumlar üzerine yapılan Batı merkezli çalışmaların derli toplu bir analizi için bkz. Jens Hainmueller and Daniel J. Hopkins, "Public Attitudes toward Immigration," *Annual Review of Political Science* 17 (2014): 225-49. Sığınmacılar hakkındaki literatürün kapsamlı bir incelemesi için bkz. Victoria M. Esses, Leah K. Hamilton, and Danielle Gaucher, "The Global Refugee Crisis: Empirical Evidence and Policy Implications for Improving Public Attitudes and Facilitating Refugee Resettlement," *Social Issues and Policy Review* 11(2017): 78-123.
- ³⁷ Şule Can, *Refugee Encounters at the Turkish-Syrian Border: Antakya as the Crossroads* (London and New York: Routledge, 2020): 151.
- ³⁸ Kristen Biehl ve Didem Daniş "Giriş: *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları*," K. Biehl ve D. Daniş (der.) *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* içinde (ss. 8-17), (İstanbul: Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi ve Göç Araştırmaları Derneği, 2020):10.
- ³⁹ Diane M. Mackie, Thierry Devos, and Eliot R. Smith, "Intergroup Emotions: Explaining Offensive Action Tendencies in an Intergroup Context," *Journal of Personality and Social Psychology* 79 (2000): 602-16; Eliot R. Smith and Diane M. Mackie, "Dynamics of Group-Based Emotions: Insights From Intergroup Emotions Theory," *Emotion Review* 7 (2015): 349-54.
- ⁴⁰ Clyde Wilcox, Lee Sigelman, and Elizabeth Cook, "Some Like It Hot: Individual Differences in Responses to Group Feeling Thermometers," *Public Opinion Quarterly* 53 (1989): 246-57; Nicholas Winter and Adam Berinsky, "What is Your Temperature? Thermometer Ratings and Political Analysis," (Paper presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Atlanta, GA, 2009).
- ⁴¹ Colin Wark and John F. Galliher, "Emory Bogardus and the Origins of the Social Distance Scale," *American Sociologist* 38 (2007): 383-95.
- ⁴² Kemal Kirişçi, *Syrian Refugees and Turkey's Challenges: Going Beyond Hospitality* (Washington, D.C.: Brookings, 2014), <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syrian-Refugees-and-Turkeys-Challenges-May-14-2014.pdf>.
- ⁴³ Alan Makovsky, *Turkey's Refugee Dilemma: Tiptoeing Toward Integration* (Center for American Progress, 2019), <https://cdn.americanprogress.org/content/uploads/2019/03/12093721/Turkeys-Refugee-Dilemma1.pdf>; Asli S. Okyay, "Turkey's Post-2011 Approach to Its Syrian Border and Its Implications for Domestic Politics," *International Affairs* 93 (2017): 829-46; Burcu Togrul Koca, "Deconstructing Turkey's 'Open Door' Policy towards Refugees from Syria," *Migration Letters* 12 (2015): 209-25.
- ⁴⁴ <http://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>.

- ⁴⁵ Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi* (2018); Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi* (2020).
- ⁴⁶ Bu sorunun hazırlanmasında şu kaynaktan yararlanılmıştır: M. Murat Erdoğan, *Türkiye'deki Suriyeliler* (2015): 134-8.
- ⁴⁷ T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, *Türkiye'deki Suriyeliler: Özel Rapor*. (Ankara: T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018), https://www.ombudsman.gov.tr/suriyeliler/ozel_rapor.pdf.
- ⁴⁸ Bu önermenin oluşturulmasında Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü tarafından yürütülen POTa projesi kapsamındaki "Kent ve Birlikte Yaşam" anketinden faydalanılmıştır. <https://geohubpota.yildiz.edu.tr/app/5c846779bca048898e6bafb8ba6a37b5>.
- ⁴⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>.
- ⁵⁰ Luis Pinedo-Caro, *Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler* (Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Ofisi, 2020), https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf.
- ⁵¹ Evren Ceritoglu, H. Burcu Gurcihan Yunculer, Huzeyfe Torun, and Semih Tumen, "The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design," *IZA Journal of Labor Policy* 6 (2017): 1-28; International Crisis Group, *Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions* (Europe Report 248, Brussels, Belgium, 2018), <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/248-turkey-s-syrian-refugees.pdf>; Semih Tumen, "The Economic Impact of Syrian Refugees on Host Countries: Quasi-Experimental Evidence from Turkey," *American Economic Review* 106 (2016): 456-60; Ximena V. Del Carpio and Mathis Wagner, "The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market," (World Bank Policy Research Working Paper No. 7402, 2015).
- ⁵² <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>.
- ⁵³ Feyzi Baban, Suzan Ilcan, and Kim Rygiel, "Syrian Refugees in Turkey: Pathways to Precarity, Differential Inclusion, and Negotiated Citizenship Rights," *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43 (2017): 41-57.
- ⁵⁴ <http://www.diken.com.tr/erdogan-110-bin-suriyeliye-vatandaslik-verdik-bu-sayi-artacak/>.
- ⁵⁵ Alin M. Ceobanu and Xavier Escandell, "Comparative Analyses of Public Attitudes Toward Immigrants and Immigration Using Multinational Survey Data: A Review of Theories and Research," *Annual Review of Sociology* 36 (2010): 309-28; Misha Mei Cowling, Joel R. Anderson, and Rose Ferguson, "Prejudice-Relevant Correlates of Attitudes towards Refugees: A Meta-Analysis," *Journal of Refugee Studies* 32 (2019): 502-24.
- ⁵⁶ Jack Citrin, Donald P. Green, Christopher Muste, and Cara Wong, "Public Opinion Toward Immigration Reform: The Role of Economic Motivations," *The Journal of Politics* 59 (1997): 858-81; Jeff Diamond, "African-American Attitudes towards United States Immigration Policy," *International Migration Review* 32 (1998): 451-70; Thomas J. Espenshade and Katherine Hempstead, "Contemporary American Attitudes toward U.S. Immigration," *International Migration Review* 30 (1996): 535-70.
- ⁵⁷ Peter Burns and James G. Gimpel, "Economic Insecurity, Prejudicial Stereotypes, and Public Opinion on Immigration Policy," *Political Science Quarterly* 115 (2000): 201-25; Thomas J. Espenshade and Charles A. Calhoun, "An Analysis of Public Opinion toward Undocumented Immigration," *Population Research and Policy Review* 12 (1993): 189-224.
- ⁵⁸ Justin A. Berg, "Race, Class, Gender, and Social Space: Using an Intersectional Approach to Study Immigration Attitudes," *Sociological Quarterly* 51 (2010): 278-302; Marylee C. Taylor and Matthew B. Schroeder, "The Impact of Hispanic Population Growth on the Outlook of African Americans," *Social Science Research* 39 (2010): 491-505.
- ⁵⁹ Önemli bir istisna için bkz. KONDA, *Konda Barometresi* (2016). Kürt ve Kürt olmayan deneklerin Suriyelilere bakışını karşılaştırmalı bir şekilde ele alan deneysel bir çalışma için bkz. Anna Getmansky, Tolga Sınmazdemir, and Thomas Zeitzoff, "Refugees, Xenophobia, and Domestic Conflict: Evidence from a Survey Experiment in Turkey," *Journal of Peace Research* 55 (2018): 491-507.
- ⁶⁰ International Crisis Group, *Turkey's Refugee Crisis: The Politics of Permanence* (Europe Report 241, Brussels, Belgium, 2016), https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/241-turkey-s-refugee-crisis-the-politics-of-permanence_0.pdf; International Crisis Group, *Turkey's Syrian Refugees* (2018).
- ⁶¹ Soner Cagaptay and Bilge Menekse, *The Impact of Syrian Refugees on Southern Turkey* (Policy Focus 130, Revised and Updated, Washington, DC: The Washington Institute for Near East Policy, 2014), <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/impact-syrias-refugees-southern-turkey-revised-and-updated>; International Crisis Group, *Turkey's Refugee Crisis* (2016).
- ⁶² Paralel bulgular elde eden deneysel bir çalışma için bkz. Egor Lazarev and Kunaal Sharma, "Brother or Burden: An Experiment on Reducing Prejudice Toward Syrian Refugees in Turkey," *Political Science Research and Methods* 5 (2017): 201-19.
- ⁶³ Arjan Reijerse, Kaat Van Acker, Norbert Vanbeselaere, Karen Phalet, and Bart Duriez, "Beyond the Ethnic-Civic Dichotomy: Cultural Citizenship as a New Way of Excluding Immigrants," *Political Psychology* 34 (2013): 611-30; Bart Bonikowski and Paul DiMaggio, "Varieties of American Popular Nationalism," *American Sociological Review* 81 (2016): 949-80; Kristina B. Simonsen and Bart Bonikowski, "Is Civic Nationalism Necessarily Inclusive? Conceptions

of Nationhood and Anti-Muslim Attitudes in Europe," *European Journal of Political Research* 59 (2020): 114–3; Mikael Hjerm, "National Identity: A Comparison of Sweden, Germany and Australia." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 24 (1998): 451–69; Robert M. Kunovich, "The Sources and Consequences of National Identification," *American Sociological Review* 74 (2009): 573–93; Samuel Pehrson and Eva G. T. Green, "Who We Are and Who Can Join Us: National Identity Content and Entry Criteria for New Immigrants," *Journal of Social Issues* 66 (2010): 695–716.

⁶⁴ Donald R. Kinder and Cindy D. Kam, *Us Against Them: Ethnocentric Foundations of American Opinion*. (Chicago: The University of Chicago Press, 2010).

⁶⁵ John Duckitt and Chris G. Sibley, "Right Wing Authoritarianism, Social Dominance Orientation and the Dimensions of Generalized Prejudice," *European Journal of Personality* 21 (2007): 113–30; Nazar Akrami, Bo Ekehammar, and Robin Bergh, "Generalized Prejudice: Common and Specific Components." *Psychological Science* 22 (2011): 57–59.

⁶⁶ Efrén O. Pérez, "Explicit Evidence on the Import of Implicit Attitudes: The IAT and Immigration Policy Judgments," *Political Behavior* 32 (2010): 517–45; Sahana Mukherjee, Glenn Adams, and Ludwin E. Molina, "Support for Tough Immigration Policy: Identity Defense or Concern for Law and Order?" 74 (2018): 700–715; Ted Brader, Nicholas A. Valentino, and Elizabeth Suhay, "What Triggers Public Opposition to Immigration? Anxiety, Group Cues, and Immigration Threat," *American Journal of Political Science* 52 (2008): 959–78.

⁶⁷ Soruda sunulan diğer seçenekler şunlardır: Muhafazakâr/Mütedeyyin, Laik/Seküler, Solcu/Sosyal demokrat, Liberal, Feminist ve Kürt milliyetçisi.

⁶⁸ Ayşecan Terzioğlu, "The Banality of Evil and the Normalization of the Discriminatory Discourses against Syrians in Turkey," *Anthropology of the Contemporary Middle East and Central Eurasia* 4 (2017): 34–47; Cenk Saraçoğlu and Danièle Bélanger, "Loss and Xenophobia in the City: Contextualizing Anti-Syrian Sentiments in Izmir, Turkey," *Patterns of Prejudice* 53 (2019): 363–83; International Crisis Group, *Turkey's Refugee Crisis* (2016).

⁶⁹ Bu önerme şu kaynaktan alınmıştır: KONDA Araştırma ve Danışmanlık, *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Raporu: Hayat Tarzları 2018 Araştırması* (İstanbul: 2019), https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2019/11/KONDA_ToplumsalCinsiyetRaporu.pdf.

⁷⁰ Jens Hainmueller, Michael J. Hiscox, and Yotam Margalit, "Do Concerns about Labor Market Competition Shape Attitudes toward Immigration? New Evidence," *Journal of International Economics* 97 (2015): 193–207; Kirk Bansak, Jens Hainmueller, and Dominik Hangartner, "How Economic, Humanitarian, and Religious Concerns Shape European Attitudes toward Asylum Seekers," *Science* 354 (2016): 217–22; Nicholas A. Valentino, Stuart N. Soroka, Shanto Iyengar, Toril Aalberg, Raymond Duch, Marta Fraile, Kyu S. Hahn, Kasper M. Hansen, Allison Harell, Marc Helbling, Simon D. Jackman, and Tetsuro Kobayashi, "Economic and Cultural Drivers of Immigrant Support Worldwide," *British Journal of Political Science* 49 (2019): 1201–26; Paul M. Sniderman, Louk Hagendoorn, and Markus Prior, "Predisposing Factors and Situational Triggers: Exclusionary Reactions to Immigrant Minorities," *American Political Science Review* 98 (2004): 35–49.

⁷¹ Bart Meuleman, Eldad Davidov, and Jaak Billiet, "Changing Attitudes toward Immigration in Europe, 2002–2007: A Dynamic Group Conflict Theory Approach," *Social Science Research* 38 (2009): 352–65; Marcel Coenders, Marcel Lubbers, Peer Scheepers, and Maykel Verkuyten, "More than Two Decades of Changing Ethnic Attitudes in the Netherlands." *Journal of Social Issues* 64 (2008): 269–85; Rima Wilkes, Neil Guppy, and Lily Farris, "No Thanks, We're Full!: Individual Characteristics, National Context, and Changing Attitudes Toward Immigration," *The International Migration Review* 42 (2008): 302–29.

⁷² Marco Pecoraro and Didier Ruedin, "A Foreigner Who Does Not Steal My Job: The Role of Unemployment Risk and Values in Attitudes toward Equal Opportunities," *International Migration Review* 50 (2016): 628–66; Moshe Semyonov, Rebeca Rajjman, and Anat Yom-Tov, "Labor Market Competition, Perceived Threat, and Endorsement of Economic Discrimination against Foreign Workers in Israel," *Social Problems* 49 (2002): 416–31; Peer Scheepers, Mérove Gijsberts, and Marcel Coenders, "Ethnic Exclusionism in European Countries: Public Opposition to Civil Rights for Legal Migrants as a Response to Perceived Ethnic Threat," *European Sociological Review* 18 (2002): 17–34; Sergi Pardos-Prado and Carla Xena, "Skill Specificity and Attitudes toward Immigration," *American Journal of Political Science* 63 (2019): 286–304.

⁷³ Joscha Legewie, "Terrorist Events and Attitudes toward Immigrants: A Natural Experiment," *American Journal of Sociology* 118 (2013): 1199–1245; Christian S. Czymara and Alexander W. Schmidt-Catran, "Refugees Unwelcome? Changes in the Public Acceptance of Immigrants and Refugees in Germany in the Course of Europe's 'Immigration Crisis'," *European Sociological Review* 33 (2017): 735–51; Mónica Ferrín, Moreno Mancosu, and Teresa M. Cappiali, "Terrorist Attacks and Europeans' Attitudes towards Immigrants: An Experimental Approach," *European Journal of Political Research* 59 (2020): 491–516; Tobias Böhmelt, Vincenzo Bove, and Enzo Nussio, "Can Terrorism Abroad Influence Migration Attitudes at Home?" *American Journal of Political Science* 64 (2020): 437–451.

⁷⁴ Gordon W Allport, *The Nature of Prejudice* (Cambridge, MA: Addison-Wesley, 1954).

⁷⁵ Thomas F. Pettigrew and Linda R. Tropp, "A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory," *Journal of Personality and Social Psychology* 90 (2006) :751–83.

⁷⁶ Thomas F. Pettigrew, "Intergroup Contact Theory," *Annual Review of Psychology* 49 (1998): 65–85.

⁷⁷ Fiona Kate Barlow, Stefania Paolini, Anne Pedersen, Matthew J. Hornsey, Helena R. M. Radke, Jake Harwood, Mark Rubin, and Chris G. Sibley, "The Contact Caveat: Negative Contact Predicts Increased Prejudice More Than Positive Contact Predicts Reduced Prejudice," *Personality and Social Psychology Bulletin* 38 (2012): 1629–43; Sylvie Graf, Stefania Paolini, and Mark Rubin, "Negative Intergroup Contact Is More Influential, but Positive Intergroup Contact Is More Common: Assessing Contact Prominence and Contact Prevalence in Five Central European Countries," *European Journal of Social Psychology* 44 (2014): 536–47.

⁷⁸ Ala' Alrababa'h, Andrea Dillon, Scott Williamson, Jens Hainmueller, Dominik Hangartner, and Jeremy Weinstein, "Attitudes Toward Migrants in a Highly Impacted Economy: Evidence From the Syrian Refugee Crisis in Jordan," *Comparative Political Studies* 54 (2021): 33–76; Claire L. Adida, Adeline Lo, and Melina R. Platas, "Americans Preferred Syrian Refugees Who Are Female, English-Speaking, and Christian on the Eve of Donald Trump's Election," *PLoS ONE* 14 (2019): 1–18; Jens Hainmueller and Daniel J. Hopkins, "The Hidden American Immigration Consensus: A Conjoint Analysis of Attitudes toward Immigrants," *American Journal of Political Science* 59 (2015): 529–48; Kirk Bansak et al., "How Economic, Humanitarian," (2016); Nicholas A. Valentino et al., "Economic and Cultural Drivers," (2019).

⁷⁹ Bu dokuz değişken üzerinde yapılan açıklayıcı faktör analizi tek faktörlü bir yapıya işaret etmiştir.

⁸⁰ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan bir araştırmaya göre Suriyeli sığınmacıların yüzde 45'i 15 yaşın altındadır. Bkz. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örnekleme* (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 2019), s.9, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/2018_TNSA_SR.pdf.

⁸¹ Bu konuda yakın zamanda yayımlanan bir rapor için bkz. İnsan Hakları Derneği, *Türkiye'de Nefret Suçları ve Son Dönemde Yaşanan İrkçi Saldırıları Özel Raporu* (Ankara: Eylül 2020), https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/09/20200922_NefretSuculrkciSaldirilarRaporu-OrnekVakalar.pdf.

⁸² Benzeri bir öneri için bkz. M. Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi* (2020): 214.

